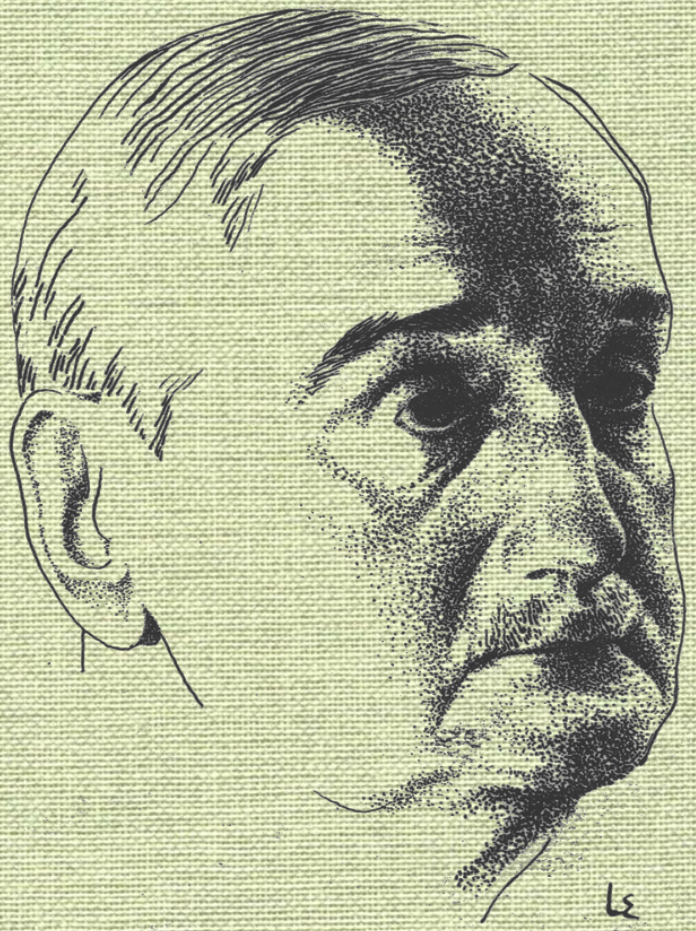

Varas vīriem nelieksimies,
zęmākajiem neliegsimies!
J. Endzelīns.

Valodniekam

JĀNIM ENDZELĪNAM — 150

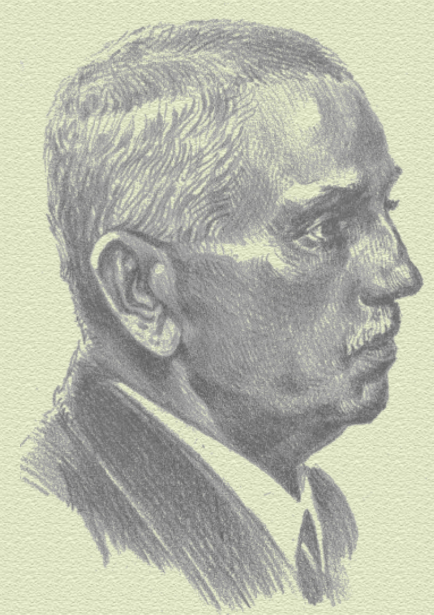

Bruno Jaunzema litogrāfija

Baltu tribūnam

Kauguri, nemieru novads
un brīvības šūpulis latvjiem,
Bija par šūpuli Tev,
brīvības sludinātāj!
Brīvība kāda vai lielāka var būt
par brīvību lielo,
Tēvu valodā kad
bērni var likumus lemt?

Sirma galva nu Tev
un mugura kļuvusi stīva.
Kļuvusi? Lokana nav
bijusi tā Tev nekad!
Jau no jaunības pašas
Tu diviem vien klausījis esi-
Vienam, kas skolotājs Tavs,
otram, kas gādīgs Tev tēvs.

Klausīt nu atnācis laiks
ir Tevi audzēkņiem Taviem:
Skolotājs esi un tēvs
baltu zinātnei Tu.
Latvju un lietuvju ciltis
un prūšu varoņu tautu
Atziņas slavā cel,
Kauguru varoņu dēls!

Valdemārs Ancītis. 1948

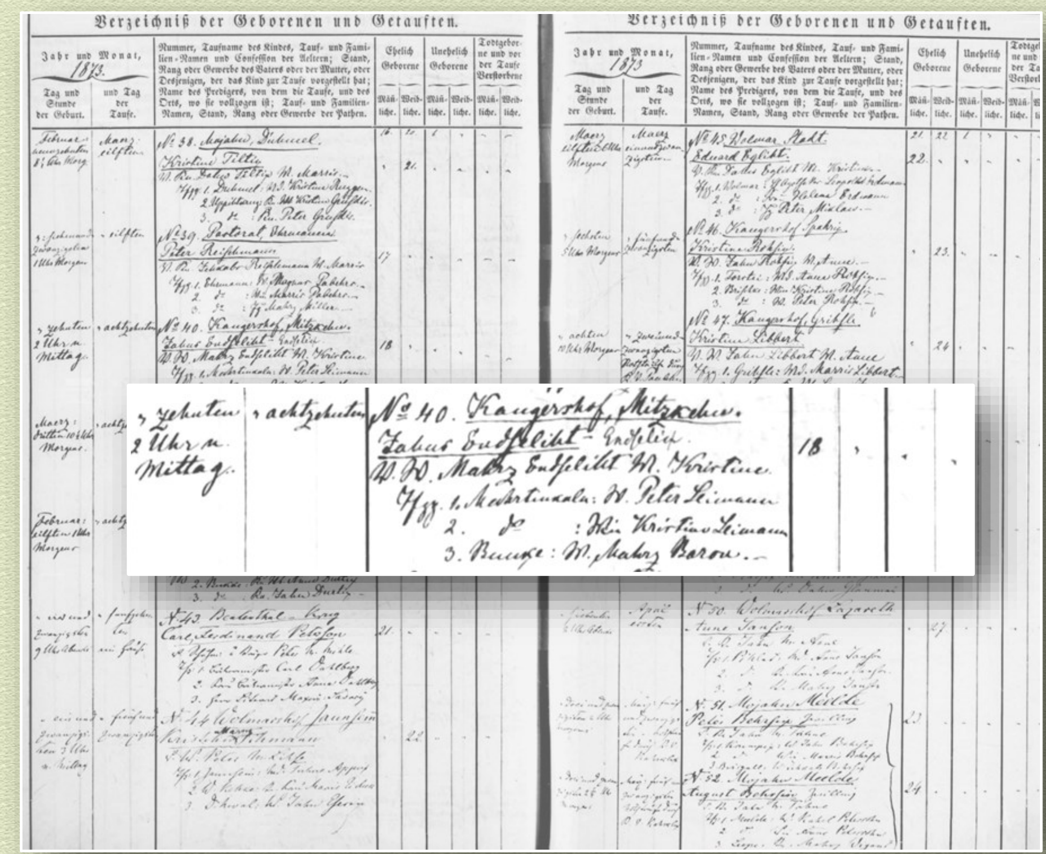

Verzeichniß der Geborenen und Getauften.

zehnten 2 Uhr Mittag | achtzehnten | № 40. Kaugershof, Mitzkehn. Jahn Endselicht - Endzelin. W. d. Mahrz Endselicht M. Kristine. Gev. 1. Mesterdinada: W. Peter Leimann 2. do: Mei Kristine Leimann 3. Buinge: W. Mahrz Baron. | 18

Jānis Endzelīns dzimis 1873. gada 22. februārī Valmieras apriņķa Kauguru pagasta Mičkēnu māju saimnieka un brāļu draudzes teicējtētiņa Mārča Endzeliņa otrajā laulībā ar Kristīni Grasmani.

"Profesors J. Endzelīns ir ne tikai mūsu valodas kārtotājs un pētnieks, viņš arī ir mūsu valodas domātājs, kas gara apcerē centies atklāt un saprast katra vārda vienreizīgo nozīmi. Vajadzīga bija stingra roka un smalka dzirde, lai mūsu valodai ierādītu to augsto vietu, kādā tā tagad atrodas."

Z. Mauriņa. Latviešu esejas. 1953

Valmieras draudzes baznīcas grāmatā valodnieka vārds un uzvārds ierakstīts kļūdaini: Jahn Endseliht. Iestādamies ģimnāzijā, Endzelīns nepareizo –iht kristībzīmē pašrocīgi pārlabojis, savā uzvārdā, atšķirībā no brāļiem, paturot seno izskaņu –īns.

Valmieras apriņķa Kauguru pagasta Mičkeni

No 1881. līdz 1884. gadam J. Endzelīns mācās Kauguru pagastskolā, no 1885. līdz 1888. gadam Valmieras apriņķa skolā.

Jānis Endzelīns ģimnāzijas laikā

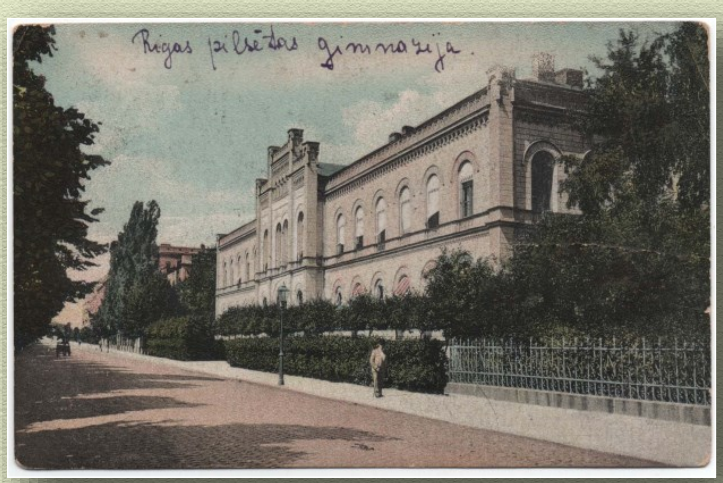

Rīgas pilsētas ģimnāzijā Endzelīns mācās no 1888. līdz 1892. gadam, apgūstot klasiskās ģimnāzijas programmu.

Valmieras apriņķa skola

Dzejas tulkojumu burtnīcā Endzelīns ierakstījis 41 atdzejojumu. Pirmos 12 atdzejojumus viņš uzrakstījis, būdams pēdējās klases ģimnāzists, nākošos 15, strādādams Iļģu muižā Grobiņas tuvumā par mājskolotāju, beidzamos 16, jau būdams klasiskās filoloģijas students 1894. gadā.

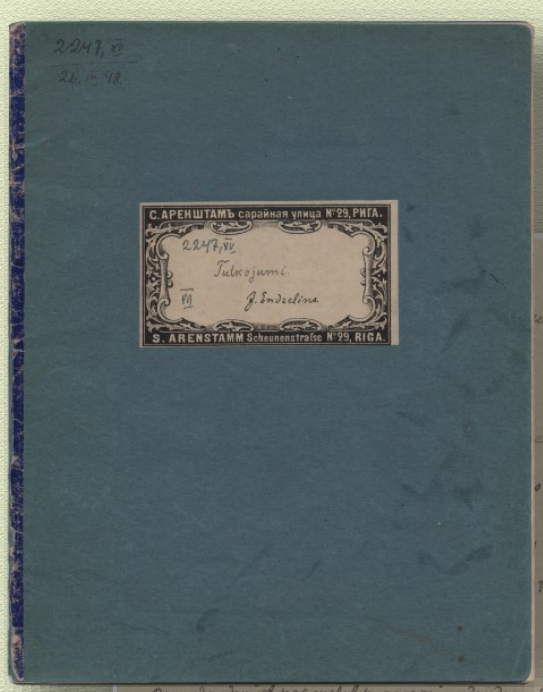

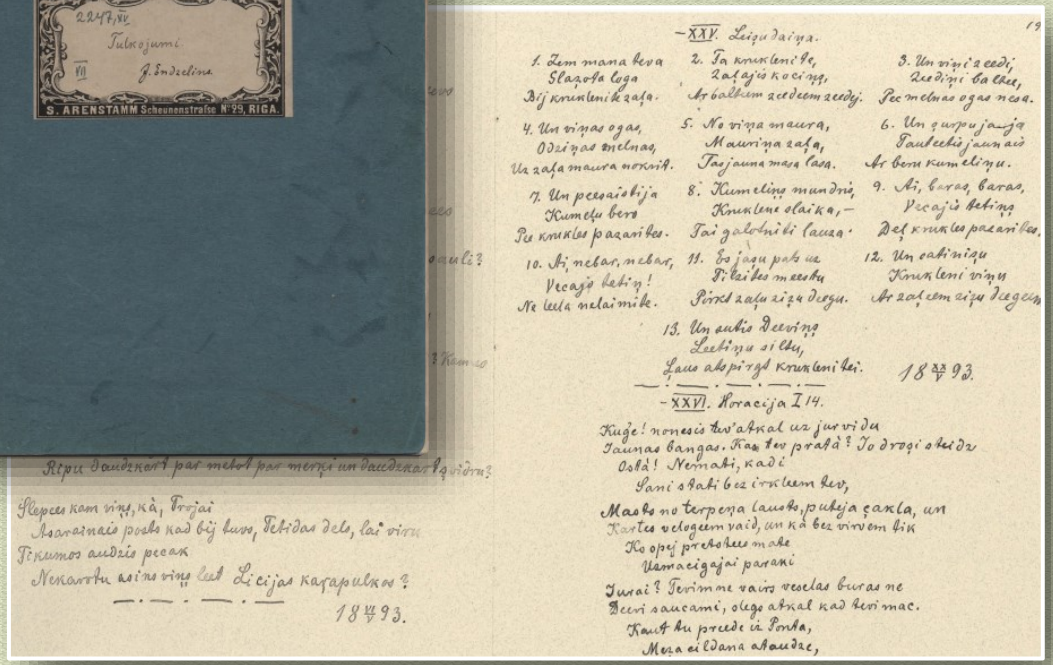

– XXV. Leigu dsiesma.

1. Zem mana tewa
Slazota loga
Dsij kruklenischa sara.

2. Ta kruklenische,
Sarajis kociņs,
Ar balkum zeedem zeedsij.

3. Un wiņi zeedi,
Zeedsiņi balti,
Pee mehnes ogas nesa.

4. Un wiņas ogas,
Odsiņas melnas,
Un sara maura nokrisa.

5. No wiņa maura,
Mauriņa sara,
Taj jauna maza lasa.

6. Un gurpujasija
Pauksteschi jaunais
Ar bem kumeliņu.

7. Un pecsaidsija
Kumeļu bers
Pee krukles pasariktes.

8. Kumeliņ mundri,
Kruklene olaika, –
Tai galotniki lauza.

9. Ai, baras, baras,
Vecajis lehtiņ
Desch kruklespasariktes.

10. Ai, nebar, nebar,
Vecajis lehtiņ!
Ne leela nelaimike.

11. Es jagu pats us
Pilaites meschu
Pirkt sara zigu dsegu.

12. Un sabiniju
Kruklenischu
Ar sara zigu dsegu.

13. Un aubis Deewiņ
Lehtiņu sildu,
Lai ahspirgst kruklenischi.

18 XII 93.

– XXVI. Horacija I 14.

Kuģe! nonesis tew atkal uz jurwidu
Taunas bangas. Kas tew prahtā? To drohši ohtrdz
Ostā! Nemahti, kadi
Pani sahki bez irkļeem kļut,
Maks no terpeņa lauzts, puikja gaxla, un
Karkes velogiem vaid, un kā bez virwem bik
Ko opej prehkschu mahe
Uzmacigajai parahi.
Turai? Tewimme wairs veselas buras ne
Deewi saucami, olegs atkal kad kļuwmac.
Kauf tu preede iz Pontu,
Mezu eldama ahaudze,

Arifrona „Weſeliba“.

No Kaugureeſcha.

Kaut ar Tewi, Weſeliba, man lemts
Buhtu weenmehr dſihwot!
Wiszehlaja deeweete Tu,
Eſi labwehliga beedre man! jo
Ja bagatiba, behrnu ſkaits aplaimo, ja
Karaki laimibâ ſchkeet deeweem
Eſot lihdſigi, ja mehs preezigi

Pinamees ſlepenôs Afrodites liktôs tihklôs, waj
Ja zitus kahdus preekus deewi peeſchkir
mums, ja,
Darbs kad beigts, faldi atdſamees, —
Tik zaur Tewi ſpehj plaukt wiſi preeki,
Ap Tewi, Weſeliba, Charitu ſeedons mirdſ,
Beſ Tewis laimes nawa mirſtigeem.

Horazija ode.

(I. 22)

Tulkojis Kaugureetis.

Wihram, kas ir taiſns un ka ſirds ir ſchkihſta,
Newajaga, Aristij![1]) mauru ſchkehpu,
Newajaga loku uſ plezeem neſt un
Nahwigas bultas.

Drohſchi tahds pa Afriku karſto ſpert war
Kahju waj pa Kaukaſa kalneem eet waj
Paſakainō[2]) Indiju, kuru ſtalo
Hidaſpa[3]) wilni.

Jo neſen, kad ſokoju es beſ raiſem
Un beſ mehrka meſchinâ, apdſeedadams
Sawu mihko Lalagi,[4]) wilks tur, mani
Redſejis, behga,

Buhdams ſwehrs tik leels, kahdu neaudſina
Apulijas druhmajee oſolmeſchi,
Nedſ ar lauwu dſimtene — numideeſchu
Smiltainâ ſeme.

Tapehz ir weenalga, waj dſihwot buhs man
Tur, kur neredſeſi neweenu koku,
Siltai wehſmai truhkſtot, kur apmahkuſees
Debeſs arweenu;

Waj kur ſaules aiſſuhgs par tuwu brauz, un
Winas ſtari mirſtigeem aiſleedſ mejot:
Wiſur teikſchu Lalagi, kas tik mihli
Smaida un runâ.

[1]) Aristijs Fuſks, Horazija draugs. [2]) Hor. laikâ Indiju maj wehl paſina. [3]) Hidaſps — upe Indijâ, tagad: Dſchelams. [4]) Lalage — jaunawa, ko Horazijs ſche apdſeed.

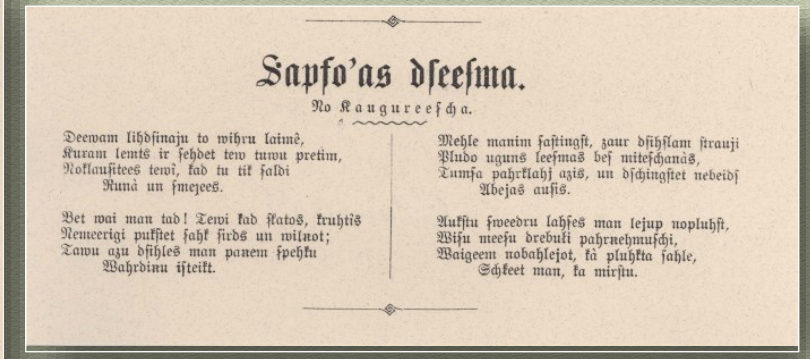

Sapfo'as dſeeſma.

No Kaugureeſcha.

Deewam lihdſinaju to wihru laimē,
Kuram lemts ir ſehdet tew tuwu pretim,
Noklauſitees tewi, kad tu tik ſaldi
Runā un ſmejees.

Bet wai man tad! Tewi kad ſkatos, kruhtis
Nemeerigi pukſtet ſahk ſirds un wilnot;
Tawu azu dſihles man panem ſpehku
Wahrdiņu iſteikt.

Mehle manim ſaſtingſt, zaur dſihſlam ſtrauji
Pludo uguns leeſmas beſ miteſchanās,
Tumſa pahrklahj azis, un dſchingſtet nebeidſ
Abejas ausis.

Aukſtu ſweedru lahſes man lejup nopluhſt,
Wiſu meeſu drebuli pahrnehmuſchi,
Waigeem nobahlejot, kā pluhkta ſahle,
Schkeet man, ka mirſtu.

"Tādu pašu reputāciju kā Rainis dzejā pakāpeniski savā nozarē ieguva cits Rīgas pilsētas ģimnāzijas audzēknis – Jānis Endzelīns (..). Vēlāk būtu grūti nācies atrast kādu, kas tik stingri kā Endzelīns šķirtu zinātni no dzejas, ar pēdējo saprotot nepierādāmo, fantāzijā dzimušo un loloto. Taču ģimnāzijā mācīdamies, arī viņš bija saskāries ar poēziju, un aiz Kaugurieša, kas 1892./93. gada "Austrumā" sniedza starp citu Horātija un Sapfo dzejoļu tulkojumu, īstenībā slēpās topošais slavenais filologs."

A. Johansons. Rīgas svārki mugurā. 1966

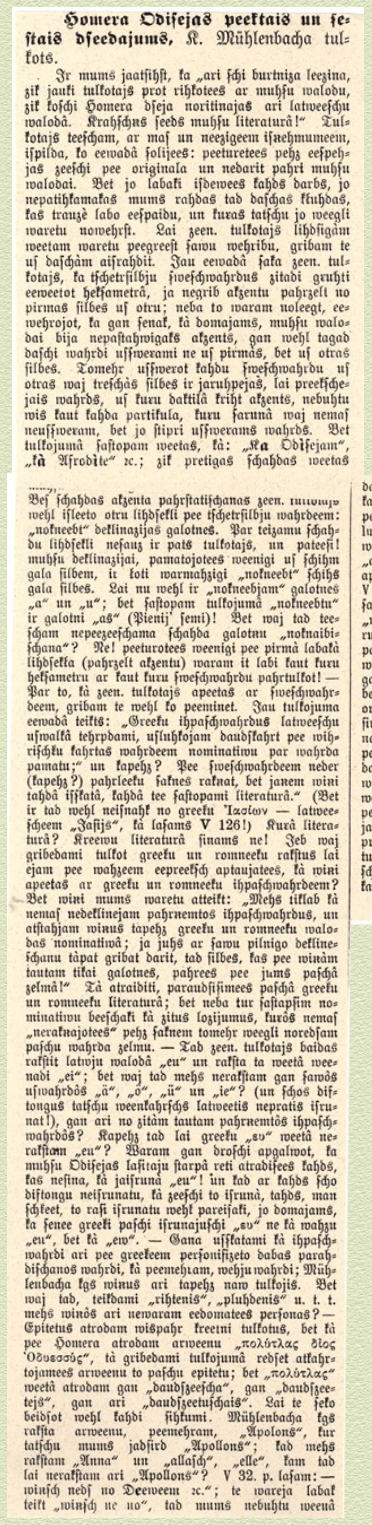

Homera Odisejas peektais un sestais dseedajums, K. Mühlenbacha tulkots.

Ir mums jaatfihſt, ka „ari ſchi burtniza leezina, zik jauki tulkotajs prot rihkotees ar muhſu valodu, zik koſchi Homera dſeja noritinajas ari latweeſchu valodâ. Krahſchns ſeeds muhſu literaturâ!“ Tulkotajs teeſcham, ar maſ un neeziģeem iſnehmumeem, iſpilda, ko eewadâ ſolijees: peeturetees peh eeſpehjas zeeſchi pee originala un nedarit pahri muhſu valodai. Bet jo labaki iſdewees kahds darbs, jo nepatihkamakas mums rahdas tad daſchas kluhdas, kas trauzê labo eeſpaidu, un kuras tatſchu jo weegli waretu novehrſt. Lai zeen. tulkotajs lihdſigâm weetam waretu peeqreeſt ſawu wehribu, gribam te uſ daſchâm aiſrahdit. Jau eewadâ ſaka zeen. tulkotajs, ka iſchetrſilbju ſwe ſchwahrdus zitadi gruhti eeweetot helkametrâ, ja negrib akzentu pahrzelt no pirmas ſilbes uſ otru; neba to waram noleeģt, eewehrojot, ka gan ſenak, kâ domajams, muhſu valodai bija nepaſtahwigaks akzents, gan wehl tagad daſchi wahrdi uſſwerami ne uſ pirmâs, bet uſ otras ſilbes. Tomehr uſſwerot kahdu ſweſchwahrdu uſ otras waj treſchâs ſilbes ir jaruhpejas, lai preekſchejais wahrds, uſ kuru dakſtîl kriht akzents, nebuhtu wis kaut kahda partikula, kuru ſarunâ waj nemaſ neuſſweram, bet jo ſtipri uſſwerams wahrds. Bet tulkojumâ faſtopam weetas, kâ: „Ka Odiſejam“, „tâ Afrodîte“ ꝛc.; zik pretigas ſchahdas weetas

.....“).

Bet ſchahdas akzenta pahrſtatiſchanas zeen. tuluuuju wehl iſleeto otru lihdſekli pee iſchetrſilbju wahrdeem: „nokneebt“ deklinazijas galotnes. Par teizamu ſchahdu lihdſekli neſauz ir pats tulkotajs, un pateeſi! muhſu deklinazijai, pamatojotees weeniģi uſ ſchîm gala ſilbem, ir loti warmahzigi „nokneebt“ ſchîs gala ſilbes. Lai nu wehl ir „nokneebjam“ galotnes „a“ un „u“; bet faſtopam tulkojumâ „nokneebtu“ ir galotni „aſ“ (Pieni' ſemi)! Bet waj tad teeſcham nepeezeeſchama ſchahda galotnu „nokneebiſchana“? Ne! peeturotees weeniģi pee pirmâ labakâ lihdſekla (pahrzelt akzentu) waram it labi kaut kuru heſametru ar kaut kuru ſweſchwahrdu pahrtulkot! — Par to, kâ zeen. tulkotajs apeetas ar ſweſchwahrdeem, gribam te wehl lo peeminet. Jau tulkojuma eewadâ teikts: „Greeku ihpaſchwahrdus latweeſchu uſwalkâ tehrpdami, uſlukojam daudzkahrt pee wihrſchku kahrtas wahrdeem nominativmu par wahrda pamatu;“ un kapehz? Pee ſweſchwahrdeem neder (kapehz?) pahrleeku ſaknes raknat, bet janem wini tahdâ iſſkatâ, kahdâ tee faſtopami literaturâ.“ (Bet ir tad wehl neiſnahk no greeku Ἰασων — latweeſcheem „Jaſîjs“, kâ laſams V 126!) Kurâ literaturâ? Kreewu literaturâ ſinams ne! Jeb waj gribedami tulkot greeku un romneeku raſtus lai ejam pee wahzeem eepreekſch aptuwjatees, kâ wini apeetas ar greeku un romneeku ihpaſchwahrdeem? Bet wini mums waretu atteikt: „Mehs tiklab kâ nemaſ nedeklinejam pahrnemtos ihpaſchwahrdus, un atſtahjam winus tapehz greeku un romneeku walodas nominativâ; ja juhs ar ſawu pilnigo deklineſchanu tâpat gribat darit, tad ſilbes, kas pee winâm tautam tikai galotnes, pahrees pee jums paſchâ zelmâ!“ Tâ atraiditi, paraudſiſimees paſchâ greeku un romneeku literaturâ; bet neba tur ſaſtapſim nominativu beeſchi kâ zitus lozijumus, kuŗôs nemaſ „neraknajotees“ pehz ſaknem tomehr weegli noredſam paſchu wahrda zelmu. — Tad zeen. tulkotajs baidas raſtit latwiju valodâ „eu“ un raksta ta weetâ weenadi „ei“; bet waj tad mehs neraſtam gan ſarôs uſwahrdôs „ā“, „ō“, „ū“ un „ie“? (un ſchos diftongus tatſchu weenkahrſchâs latweetis nepratis iſrunat!), gan ari no zitâm tautam pahrnemtôs ihpaſchwahrdôs? Kapehz tad lai greeku „ευ“ weetâ neraſtam „eu“? Waram gan droſchi apgalwot, ka muhſu Odiſejas laſitaju ſtarpâ reti atradiſees kahds, kas neſina, kâ jaiſrunâ „eu“! un tad ar kahds ſcho diftongu neiſrunatu, kâ zeeſchi to iſrunâ, tahds, man ſchkeet, to raſi iſrunatu wehl pareiſaki, jo domajams, ka fenee greeki paſchi iſrunajuſchi „ευ“ ne kâ wahzu „eu“, bet kâ „ew“. — Gana uſſkatami kâ ihpaſchwahrdi ari pee greekeem perſonifizeto dabas parahdiſchanos wahrdi, kâ peemehram, wehju wahrdi; Mühlenbacha kgs winus ari tapehz naw tulkojis. Bet waj tad, teikdami „rihtenis“, „pluhdenis“ u. t. t. mehs winôs ari newaram eedomateeš perſonas? — Epitetus atrodam wiſpahr kreetni tulkotus, bet kâ pee Homera atrodam arweenu „πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς“, tâ gribedami tulkojumâ redſet atkahrtojamees arweenu to paſchu epitetu; bet „πολύτλας“ weetâ atrodam gan „daudſzeeſcha“, gan „daudſzeetejs“, gan ari „daudſzeetuſchais“. Lai te ſeko beidſot wehl kahdi ſihkumi. Mühlenbacha kgs raksta arweenu, peemehram, „Apolons“, kur tatſchu mums jadſird „Apollons“; tad mehs rakſtam „Anna“ un „allaſch“, „elle“, kam tad lai neraſtam ari „Apollons“? V 32. p. lasam: — winſch nedſ no Deeweem ꝛc.“; te wareja labak teikt „winſch ne no“, tad mums nebuhtu weenâ

daktilâ trihs garas jo garas ſilbes, kuras turklaht kahtra ſawa wahrdâ. — Mühlenbacha kgs teiz „paſeles“; gan muhſu apſe apſihmê ihſteni tikai Populus tremula, bet lai iſwairitumees no ſweſchwahrda, waram gan wiſas ſugas Populus-dſimtâ tulkot „apſe“ (ari tauta runâ, peemehram, „Wahzſemes apſe“). Neweikli wahrdu „ſchitas“ iſlecotu redſam V 329. p.: „uſchnas pa rudena laiku, un ſchitâs ſakehra kopâ“. — Ρωπι „αἰδυίῃ“ atrodam tulkotu „uhdenu wiſta“; war jau buht, ka kahdâ apgabalâ runâ laudis tâ, bet man ſchkeet, ka ſchîs wahrdis pahrnemts iſ wahzu walodas (Wasſerhuhn); latwiſti waretum tai weetâ teikt it labi „gahrlaka“ jeb „gaigale“. — VI 68. p. lasam „Sirgehjſelus, mans behrns, nedſ zitu ko, leedſu es tewim“; neeeſkatotees originalâ buhtu jadomâ, ka tas tikaubſ tâ: tik ſirgehjſelus es tew leedſu, bet zitu neko; te aba nedrihſſt eeſahkumâ nolaiſt pirmo „nedſ“. — Beigâs peeminesim wehl ſcho: tulkojumâ atrodam deeſgan daudſ ne wiſpahr paſihſtamu wahrdu; mehs par to wiſai preezajamees, jo der ar eepaſihtees ar mahtes walodu wiſâ winas kuplumâ. Bet kad laſijam, peemehram, VI 20. p. „ihſlina brahſma“, walkſtridigi jaatſihſtas, bet originala palihdſibas nebuhtum ſapratuſchi wahrdu noſihmi. Luhdſam tapehz zeen. tulkotaju peelikt ſweſchakeem wahrdeem tulkojumus, ſchee raſi buhtu wehl wajadſigaki, nekâ iſſkaidrojumi kas tahds „Zeifs“, „Apollons“ un ziti.

J. Zilweks.

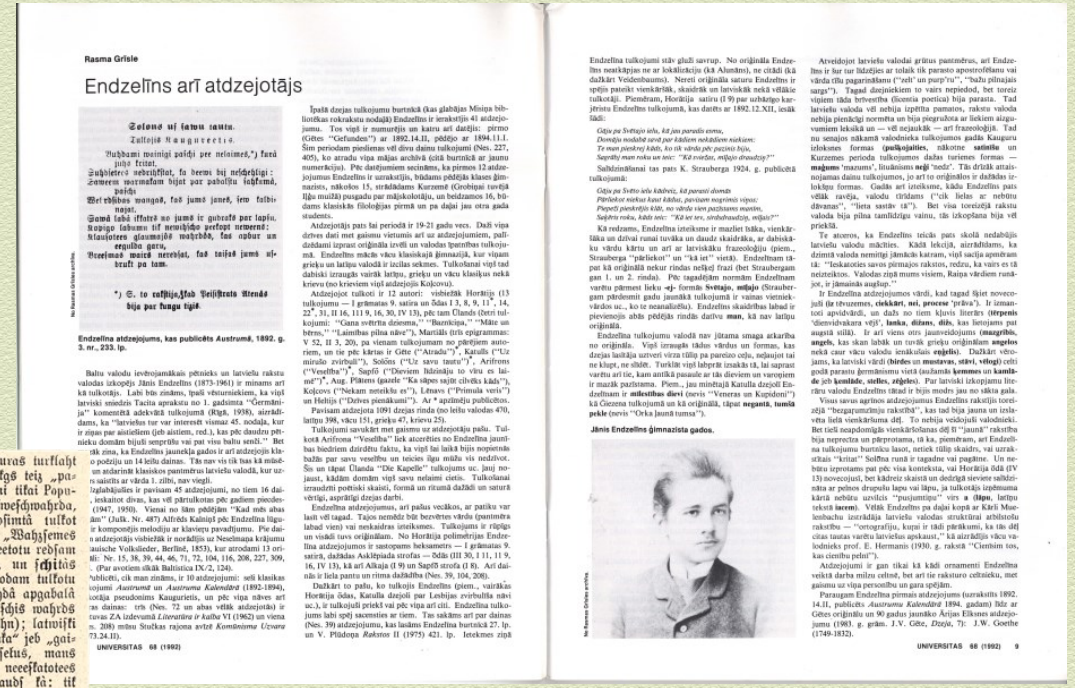

Rasma Grīsle

Endzelīns arī atdzejotājs

Solons uš ſawu tautu.

Tuliņoj Kaugureetu.

Nuhdami meeniģi paſchi pee neleimes,*) kurâ pihſt teikt.

Suhſteteeš nebeidſſot, ta deewu bij neſchehtigi: Saweem normaſam bijot par paholſtu ſaſtahmâ, paſchi

Wel ehdſibas mangoš, tad jumš janeš, ſew falſchi nopat.

Jumâ kahd iſtaſtē no jumš ir gudraſ par lapſu. Kopigo labumu tik newiſchko perkopt nemeenê: Klauſoteem glaumojoš wahrdôs, kas apdur un eegruſta gaŗu.

Beeſſmâs waiſâ neredſat, kâ teiſas jumš ſlehpt ſebruſt pa tam.

*) S. to raſtîjs, ſkat Peiſiſtrats Atenâs bija pee kunga tiķê.

Endzelīna atdzejojums, kas publicēts Austrumā, 1892. g. 3. nr., 233. lp.

Baltu valodu ievērojamākais pētnieks un latviešu rakstu valodas izkopējs Jānis Endzelīns (1873-1961) ir minams arī kā tulkotājs. Labi būs zināms, īpaši vēsturniekiem, ka viņš latviski iztulkoja Tacita aprakstu no 1. gadsimta "Germānija" komentētā adekvātā tulkojumā (Rīga, 1938), aizrādīdams, ka "latviešus tur var interesēt vismaz 45. nodaļa, kur ir ziņas par aistiešiem (jeb aistiem, red.), kas pēc daudzu pētnieku domām bijuši senprūšu vai pat viņu baltu senči." Bet tāk zina, ka Endzelīns jaunekļa gados ir arī atdzejojis klasiķa poēziju un 14 leišu dainas. Tās nav vis tik bas kā mīsēt un atdarināt klasiskos pantmēros latviešu valodā, kur uzrās saistīts ar vārda 1. zilbi, nav viegli.

Izglabājušies ir pavisam 45 atdzejojumi, no tiem 16 daiņi, ieskaitot divas, kas vēl pārtulkotas pēc gadiem piecdesmit (1947, 1950). Vienai no šīm pēdējām "Kad mēs abas dām" (Dzīk. Nr. 487) Alfrēds Kalniņš pēc Endzelīna lūguma komponējis melodiju ar klavieņu pavadījumu. Pie dainu atdzejotājs visbiežāk ir norādījis uz Neseliņaņa krājumu lauiske Volkslieder, Berlīnē, 1853), kur atrodami 13 oriģinālī: Nr. 15, 38, 39, 44, 46, 71, 72, 104, 116, 208, 227, 309, (Par avotiem ellkāk Baltistica IX/2, 124).

Publicēti, cik man zināms, ir 10 atdzejojumi: seši klasiskas ojumi *Austrumā* un *Austrumu Kalendārā* (1892–1894), iecēja pseidonīmu Kaugurietis, un pēc viņa rāves arī as dainas: trīs (Nes. 72 un abas vēlāk atdzejotās) ir tuvas ZA izdevumā *Literatūra ir kalba* VI (1962) un viena s. 208) mūsu Stučkas rajona avīzē *Komūnisma Uzvara* 73.24.11).

Endzelīns tulkojumi stāv gluži savrup. No oriģinālā Endzelīns neatkāpjas ne ar lokšķerīcīju (kā Alunāns), ne cītdrī ķā dažkārt Veidenbaums). Nereti oriģinālu satura Endzelīns ir spējis pateikt vienkāršāk, skaidrāk un latviskāk nekā vēlākie tulkotāji. Piemēram, Horātija satīru (I 9) par uzbāzīgo karjēristu Endzelīns tulkojumā, kas datēts ar 1892.12.XII, iesāk šādi:

Gāju pa Svētajo ielu, kā jau parasts ennu,
Domāju nodalīt savā par kādiem nekādiem niekiem:
Te man pieskrej kāds, ko tik vārda pēc pazīstu bīju,
Saprātīgi man roku un teic: "Kā svarīgs, mīļajo draudziņ?"

Salīdzinālanai tas pats K. Strauberga 1924. g. publicētā tulkojumā:

Gāju pa Svēto ielu kādreiz, kā parasti domāts
Pārlieku niekus kaut kādus, parvāsam nozīmīs vipus:
Piepeši pieskrējis klāt, no vārda vien pazīstams manim,
Saķēris roku, kāds teic: "Kā tev ies, sirsnīgsdraudziņ, mīļais?"

Kā redzams, Endzelīna izteiksme ir mazliet īsāka, vienkāršāka un dzīvai runai tuvāka un daudz skaidrāka, ar dabiskāku vārdu kārtu un arī ar latviskāku frazeoloģiju (piem., Strauberga "pārlieku" un "kā iet" vietā). Endzelīnam tāpat kā oriģinālā nekur rindas neļļej frazi (bet Strauburgam gan 1. un 2. rindā). Pēc tagadējiem normām Endzelīnam varētu pārmest lieku **-ej-** formās **Svētajo, mīļajo** (Strauburgam pārdesmit gadu jaunākā tulkojumā ir vainas vienmēr vārdos uc., ko te neanalizēšu). Endzelīns skaidrības labad ir pievienojis abās pēdējās rindās datīvu **man,** kā nav latīņu oriģinālā.

Endzelīna tulkojumu valodā nav jūtama smaga atkarība no oriģinālā. Viņš izmanīgās tāklus vārdus un formas, kas dzejas lasītāja uztverī virza tālāju pa pareizo ceļu, nejaujot tai ne klupt, ne slīdēt. Turklāt viņš labprāt izsakās tā, lai saprast vārtu arī tie, kam antīkā pasaule ar tās dieviem un varoņiem ir maziņ pazīstama. Piem., jau minētajā Katulla dzejolī Endzelīnam ir **milestības dievi** (nevis "Veneras un Kupidoni") kā Ciezena tulkojumā un kā oriģinālā, tāpat **negantā, tumšā pekle** (nevis "Orka jaunā tumsa").

Jānis Endzelīns ģimnazista gados.

Atveidojot latviešu valodai grūtus pantmērus, ari Endzelīns ir šur tur līdzējies ar tolaik tik parasto apostrofēšanu vai vārda cīņu pagarināšanu ("zelt' un purp'ru", "balta pilnajās sargs"). Tagad dzejniekiem to vairs nepiedod, bet toreiz viņiem tāda brīvestība (licentia poetica) bija parasta. Tad latviešu valoda vēl nebija izpētīta pamatos, rakstu valoda nebija pienācīgi normēta un bija piegružota ar liekiem aizgumiem leksikā un — vēl nejaukāk — ari frazeoloģijā. Tad nu senajos nākamā valodnieka tulkojumos gadās Kauguru izlekšanas formas (**pušķojāties,** nākotnē **satiņīte** un Kurzemes perioda tulkojumos dažas turiemes formas — **māgums** 'mazums', līnukšiņms **neļļ** 'nedz'. Tās drīzāk atraisnojamas daiņu tulkojumos, jo arī to oriģinālos ir dažādas izlokšņu formas. Gadās arī izteiksme, kādu Endzelīns pats vēlāk ravēja, valodu tīrdams ("cik lielas ar nebūtu dārzuzs", "lieta sastāv tā"). Bet visa toreizējā raksta valoda bija pilna tamlīdzīgu vainu, tās izkopšana bija vēl priekšā.

Te atzeros, ka Endzelīns teicās pats skolā nedabūjis latviešu valodu mācīties. Kādā lekcijā, aizrādīdams, ka dzimtā valoda nemitīgi jāmācās katram, viņš sacīja apmēram tā: "Ieskaitoties savos pirmajos rakstos, redzu, ka vairs es tā neizteiktos. Valodas ziņā mums visiem, Raiņa vārdiem runājot, ir jāmainās augšup."

Ir Endzelīna atdzejojumos vārdi, kad tagad šķiet novecojuši (ja tēvuzemes, **ciekšķēt, nei, procese** 'prāva'). Ir izmantoti apvidvārdi, un daži no tiem kļuvis literāri (**tērpenis** 'dienvidvakara vējš', **lunka, dižans, dižs,** kas lietojams pat augstā stilā). Ir arī viens otrs jaunvidējums (**mazgribs, angelis,** kas skan labāk un tuvāk grieķu oriģinālam **angelos** nekā casr vācu valodu ienākušais **eņģelis**). Dažkārt vērojams, ka latviski vārdi (**birdes un mustavas, stāvi, vēlogi**) cēlī gnšā parastu šermdzīnes vietā (aušamās **kermenes** un **kamiļa jeb kemlāde, stelles, zēģeles**). Par latviski izkopjamu literāru valodu Endzelīns tāpat ir bijis mērs jau no sākta gala.

Visus savus agrīnos atdzejojumus Endzelīns raksīļus toreizējā "bezgramzimju rakstībā", kas tad bija jauna un izslavēta lieta vienkāršuma dēļ. To nebija veidojuši valodnieki. Bet tieši neapdomīgās vienkāršošanas dēļ ß ("jaunā" rakstība bija neprecīza un pārprotama, tā ka, piemēram, ari Endzelīna tulkojumu burtnīcu lasot, netiek tīlīņi skaidrs, vai uzrakstīts "krūze" Svētīna runā ir tagadne vai pagātne. Un nebūtu izprotams pat pēc visa konteksta, vai Horātija dēļ (IV 13) novecojusī, bet kādreiz skaistā un dedzīgā sieviete salīdzināta ar pelnos drupušu lapu vai lāpu, ja tulkotājs izņēmuma kārtā nebūtu uzvilcis "puujumiņu" virs **a** (**lāpu**, latīņu tekstā **iacem**). Vēlāk Endzelīns pa daļai kopā ar Kārli Muelenbachu izstrādāja latviešu valodas struktūrai atbilstošu rakstību — "ortogrāfiju, kuŗai ir tādi pārkāumi, ka tās dēļ citas tautas varētu latviešus apskaust," kā aizrādījis vācu valodnieks prof. E. Hermanis (1930. g. rakstā "Cienīsim tos, kas cienību pelni").

Atdzejojumi ir gan tikai kā kādi ornamenti Endzelīna veikstā darba mīļu celtnē, bet ari tie raksturo celtnieku, met gaismu uz viņa personību un gara spēļām.

Paraugam Endzelīna pirmais atdzejojums (uzrakstīts 1892. 14.II, publicēts *Austrumu Kalendārā* 1894. gadam) tāpat ar Gētes oriģinālu un 90 gadus jaunāko Arijas Elksnes atdzejojumu (1983. g. grām. J.V. Gēte, *Dzejoļi*, 7): J.W. Goethe (1749-1832).

W. Staden JURJEW (DORPAT)

No 1893. gada rudens līdz 1897. gadam Endzelīns Tērbatas universitātē studē klasisko filoloģiju, bet 1900. gadā beidz slāvu filoloģijas studijas, abās nozarēs iegūstot kandidāta grādu. Lai sagatavotos akadēmiskajam darbam slāvu filoloģijā un salīdzināmajā valodniecībā, viņš tika atstāts universitātē divu gadu maģistrantūrā.

Pirmā Endzelīna recenzija par Kārļa Mīlenbaha atdzejotās Homēra "Odisejas" 5. un 6. dziedājumu ar pseidonīmu Cilvēks publicēta 1893. gadā žurnāla "Austrums" 9. numurā.

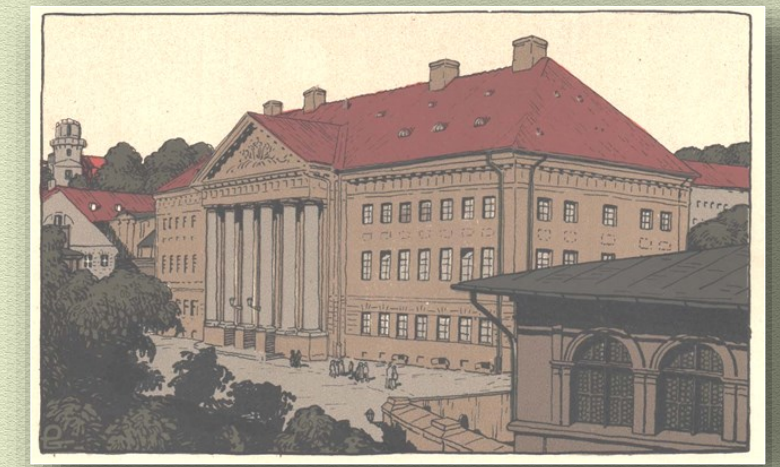

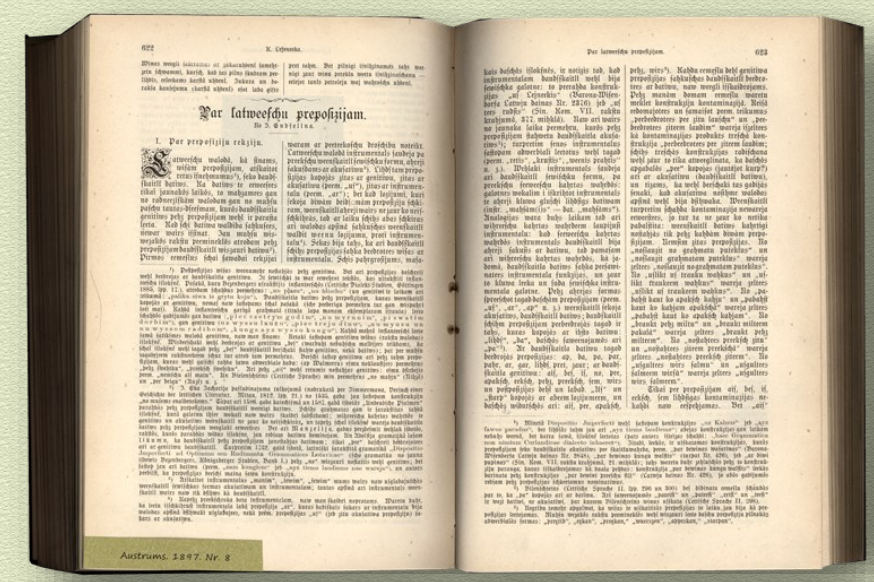

Jau studiju laikā periodikā parādās pirmās Endzelīna zinātniskās publikācijas.

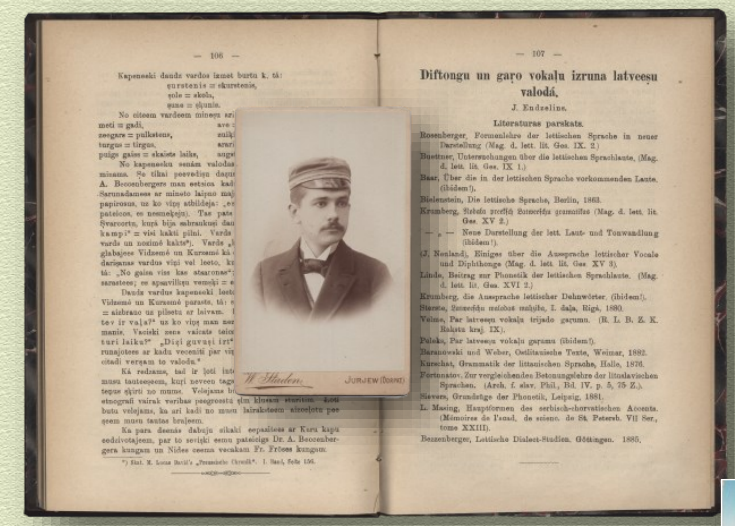

Rīgas Latv. Biedrības Zinību Komisijas Rakstu Krājums Nr. 11. Jelgava, 1897

Studiju laikā J. Endzelīns pievienojas studentu korporācijai "Lettonia".

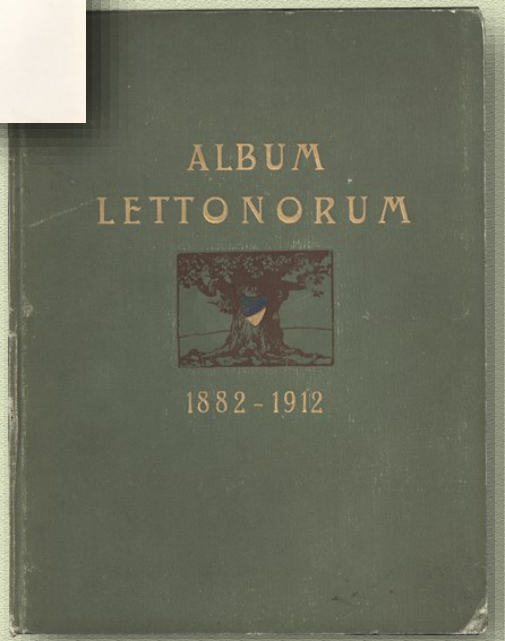

Endzelīns "sīki atcerējās jaunības laikus, stāstīja par grūtajiem studentu apstākļiem Tērbatā un ka vislabāk juties Harkovā, kaut arī pilsoņu kara apstākļos, bez apkures sēdot un rakstot, bijis auksti. Viņam patika šķirstīt korporācijas "Lettonia" albumus, kuru attēlos brašo jauno censoņu pulkā bija arī viņš pats."

U. Zemzaris. Nupat bija rīts. 2015

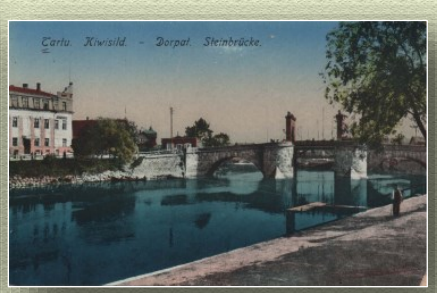

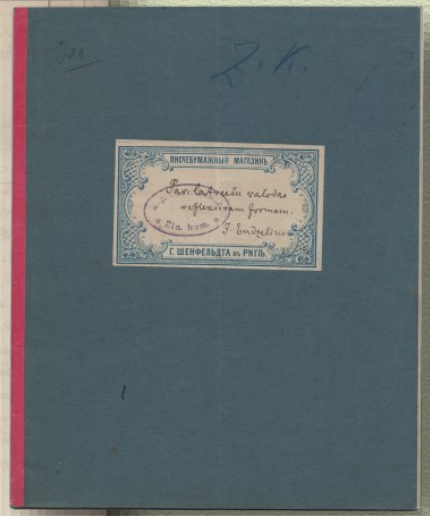

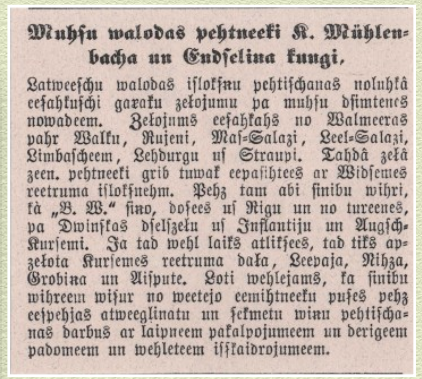

Muhſu walodas pehtneeki K. Mühlenbacha un Endſelina kungi,

Latweeſchu walodas iſlokſņu pehtiſchanas noluhkâ eeſahkuſchi garaku zeļojumu pa muhſu dſimtenes nowadeem. Zeļojums eeſahkahs no Walmeeras pahr Walku, Rujeni, Maſ-Salazi, Leel-Salazi, Limbaſcheem, Lehdurgu uſ Straupi. Tahdâ zeļâ zeen. pehtneeki grib tuwak eepaſihtees ar Widſemes reetruma iſlokſnehm. Pehz tam abi ſinibu wihri, kà „B. W.“ ſino, doſees uſ Rigu un no tureenes, pa Dwinſkas dſelſzeļu uſ Inflantiju un Augſch-Kurſemi. Ja tad wehl laiks atlikſees, tad tiks apzeļota Kurſemes reetruma daļa, Leepaja, Nihza, Grobina un Aiſpute. Loti wehlejams, ka ſinibu wihreem wiſur no weetejo eemihtneeku puſes pehz eeſpehjas atweeglinatu un ſekmetu winu pehtiſchanas darbus ar laipneem pakalpojumeem un derigeem padomeem un wehleteem iſſkaidrojumeem.

Latviešu Avīzes. 1900. Nr. 27

R. L. B.

ZINIBU KOMMISIJAS vasaras sapulces

ṣogad noturès **17. un 18. junijá.**

Sakums precizi pulkst. 11 no rita.

Deenas kartiba:

1) Referats par ziniskám gramatám un raksteem no Dr. J. Alkṣņa.
2) Referats par lirisko dzeju un deenas avizem no T. Zeiferta.
3) Referats par beletristiskam gramatàm no Gubes.
4) Referats par nedeļas laikrakstеem no L. Berziņa.
5) Referats par paidagogisku literaturu no J. Bebra
6) Referats par dramatisko literaturu no J. Veissmaņa.
7) Referats par Kurzemes leelkungeem un muiņneekeem no J. Krodzineeka.
8) Referats par veļeem Latveeṣu pasakás no Lercha-Puṣkaiṣa.
9) Referats par „asiņu nozimi kultá“ no M. Bruņineeka
10) Referats par Senlatveeṣu pili Metineni no Abola.
11) Referats par neutra atleekám Latveeṣu valodá no K. Mühlenbacha.
12) Referats par refleksiveem Latveeṣu valodá no Endzeliņa
13) Referats par terminologiju psikologijá no E. Medņa.
14) Referats par pareizrakstibu no Cukura.
15) Referats par jaunako Latveeṣu literaturu no J. Poruka.
16) Referats par Senpruṣu tautu un valodu no A. Vebera.

Referentu kungi top laipni lugti pec eespejas isi sarakstit savus referatus. Ja taptu peeteikti vairak darbu neká divás deenás var nolasit, tad Zinibu Kommisijas preekṣneeciba nosacis kartibu, kadá darbi butu nolasami, un ṣo kartibu jau eepreekṣ izziņos caur avizem.

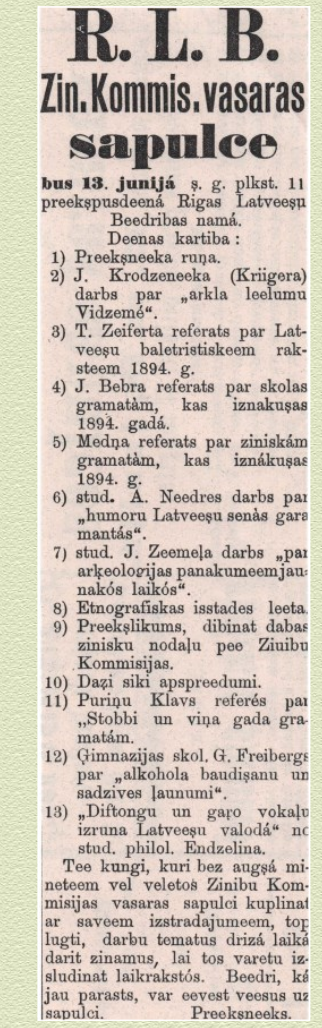

R. L. B.

Zin. Kommis. vasaras sapulce

bus 13. junijá ṣ. g. plkst. 11 preekṣpusdeená Rigas Latveeṣu Beedribas namá.

Deenas kartiba:

1) Preekṣneeka ruņa.
2) J. Krodzeneeka (Kriigera) darbs par „arkla leelumu Vidzemé“.
3) T. Zeiferta referats par Latveeṣu baletristiskeem raksteem 1894. g.
4) J. Bebra referats par skolas gramatàm, kas iznakuṣas 1894. gadá.
5) Medņa referats par ziniskám gramatàm, kas iznákuṣas 1894. g.
6) stud. A. Needres darbs par „humoru Latveeṣu senàs gara mantás“.
7) stud. J. Zeemeļa darbs „par arķeologijas panakumeem jaunakós laikós“.
8) Etnografiskas isstades leeta.
9) Preekṣlikums, dibinat dabas zinisku nodaļu pee Ziuibu Kommisijas.
10) Daẓi siki apspreedumi.
11) Puriņu Klavs referés par „Stobbi un viņa gada gramatám.
12) Ģimnazijas skol. G. Freibergs par „alkohola baudiṣanu un sadzives ļaunumi“.
13) „Diftongu un gaṛo vokaļu izruna Latveeṣu valodá“ no stud. philol. Endzelina.

Tee kungi, kuri bez augṣá mineteem vel veletos Zinibu Kommisijas vasaras sapulci kuplinat ar saveem izstradajumeem, top lugti, darbu tematus drizá laiká darit zinamus, lai tos varetu izsludinat laikrakstós. Beedri, ká jau parasts, var eevest veesus uz sapulci. Preeksneeks.

Atvaļinājumu laikā Endzelīns piedalās Rīgas Latviešu biedrības Zinību komisijas vasaras sapulcēs.

1900. gadā RLB Zinību komisija “sarīkoja ekskursiju Latviešu valodas izlokšņu izpētīšanas nolūkā, atvēlēdama priekš tam 450 rbļ. lielu kredītu. Šinī ekskursijā ņēma dalību virsskolotājs K. Mülenbahs un cand. phil. J. Endzeliņš, kuru izpētījumi tiks nodrukāti Zinību komisijas šā gada rakstu krājumā”.

No kreisās Eduards Bergs, Jānis Endzelīns, Arveds Bergs 1896. gada februārī

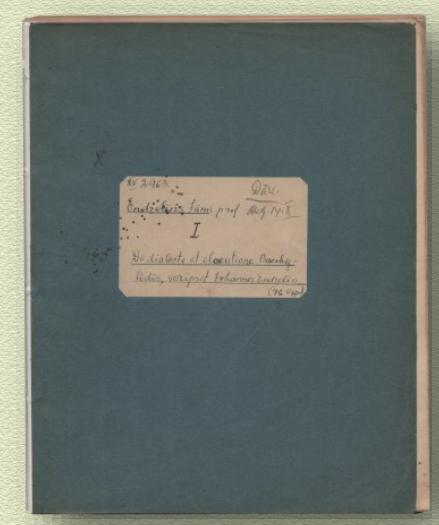

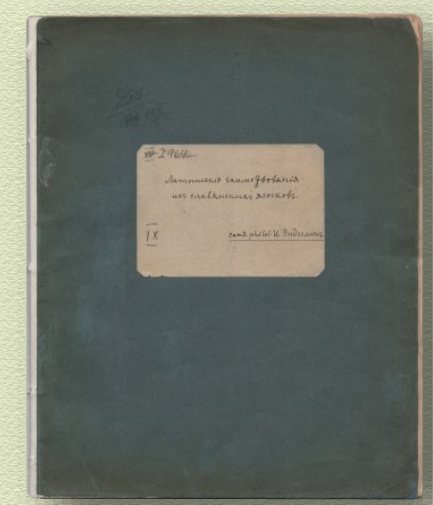

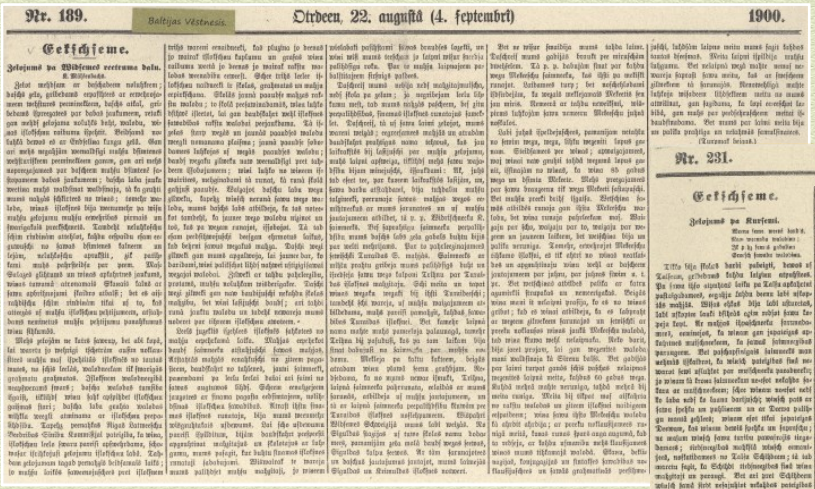

Nr. 189. Baltijas Vēstnesis. Otrdeen, 22. augustā (4. septembrī) 1900.

Eekschseme.

Jelgawā pa Widsemes ceetuma dalu.

K. Mülenbachs.

Jelat mehļotam ar beschabeem nahkschanas-brihscha gala, gribbeschu eepasihstinat ar eemeschanos mehļotaju pawisam zitadam, kā tas lihdsschinī bijis. Tas nebeidsees ar to, ka mehļotajs, kas ar mehļu pahrdoschanu nodarbojas, eeraschu gan mehļot galojama noluhkā brihz, malduhz, weenu eeschkoni ar otru, bet gan ar to, ka mehļotajam, kas ar mehļu pahrdoschanu nodarbojas, ne wairs nebuhs jaeet pa mahjahm, bet wiņam wissi tee, kam mehļu wajadsigas, pascheem jabrauz pee mehļotaja, kas wiņu mahjā gaidihs. Tas ir tapehz, ka mehļotajam, kas mehļu pahrdoschanu par galwenu darbu ņem, wairs nebuhs laika, pa mahjahm staigaht, bet wiņam wajadsehs wissu laiku mahjā sehdeht, gaidoht, kad kahds pircejs peebrauks. Tapehz mehļotajam, kas mehļu pahrdoschanu par galwenu darbu ņem, wairs nebuhs jaeet pa mahjahm, bet wiņam wajadsehs mahjā sehdeht, gaidoht, kad kahds pircejs peebrauks. Tapehz mehļotajam, kas mehļu pahrdoschanu par galwenu darbu ņem, wairs nebuhs jaeet pa mahjahm, bet wiņam wajadsehs mahjā sehdeht, gaidoht, kad kahds pircejs peebrauks. Tapehz mehļotajam, kas mehļu pahrdoschanu par galwenu darbu ņem, wairs nebuhs jaeet pa mahjahm, bet wiņam wajadsehs mahjā sehdeht, gaidoht, kad kahds pircejs peebrauks.

Nr. 231. Pirmdeen, 8. (21.) oktobrī. 1901.

Eekschseme.

Jelgawā pa Kurseni.

Kurzemi un Zemgali Mīlenbahs un Endzelīns apceļo arī 1901. un 1902. gada vasarā.

J. Endzelīns pirmais no kreisās, viņam klēpī dēls Lūcijs, Johanna Fanija Grīnfelde pirmā no labās, meita Melita otrā no labās, vidū Grīnfeldu ģimene ap 1910.–1913. gadu.

Ieraksts Rīgas Latviešu biedrības Biedru grāmatā

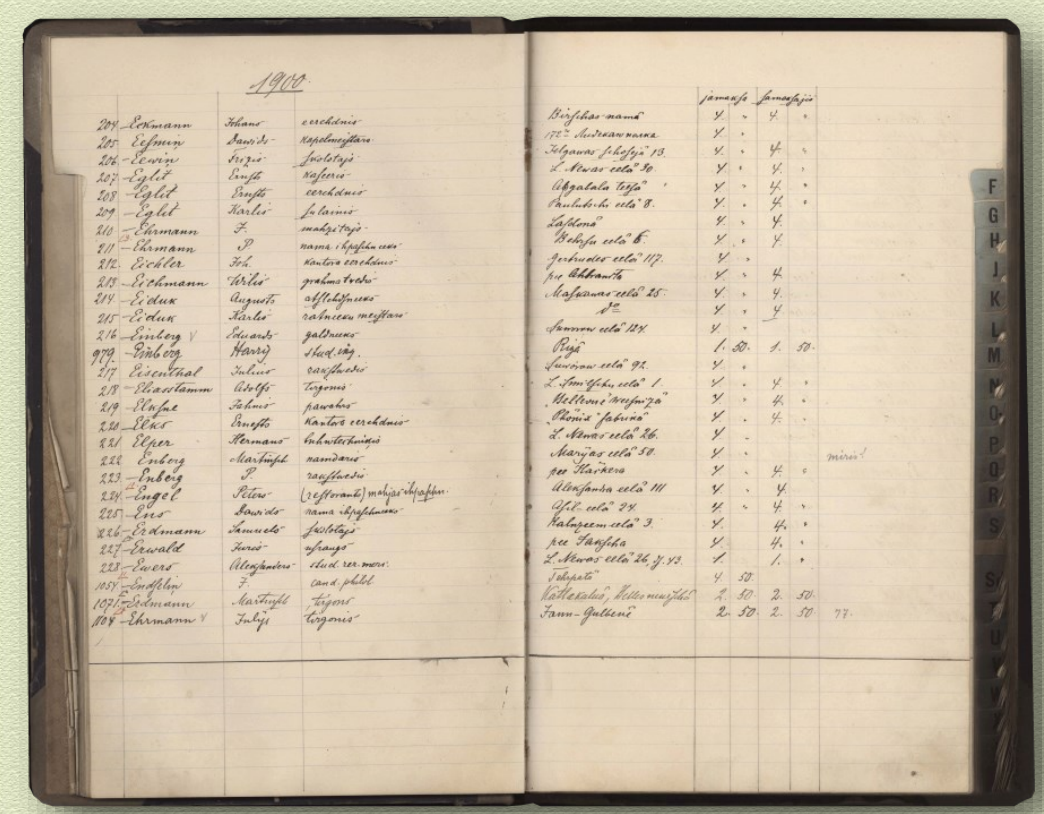

1900

				jamaksa	samaksāts	
204	Eckmann	Johans	cerchdnis	4. -	4. -	
205	Eesmin	Dawids	rahtslemeistars	4. -		
206	Eewin	Jurģis	skolotajs	4. -	4. -	
207	Egliť	Kārlis	kalpotajs	4. -	4. -	
208	Eglit	Ernsts	cerchdnis	4. -	4. -	
209	Eglit	Karlis	fabrikas	4. -	4. -	
210	Ehrmann	F.	mahzitajs	4. -	4. -	
211	Ehrmann	P.	nama ihpaschneeks	4. -	4. -	
212	Echler	Fr.	kantora cerchdnis	4. -	4. -	
213	Eichmann	Kārlis	grahmatsrihkotajs	4. -	4. -	
214	Eidus	Augusts	aptiekneeks	4. -	4. -	
215	Eidus	Karls	rahtnesu meistars	4. -	4. -	
216	Einberg	Eduards	galdneeks	4. -	4. -	
979	Einberg	Harijs	skolnieks			
217	Eisenthal	Julius	rauksdarbis	4. -	4. -	
218	Elsasstamm	Adolfs	tirgonis	4. -	4. -	
219	Elkspe	Jahnis	pawahrs	4. -	4. -	
220	Elks	Ernsts	Kantora cerchdnis	4. -	4. -	
221	Elper	Hermans	kahrtenschwihtneeks	4. -	4. -	
222	Enberg	Martinsch	namdaris	4. -	4. -	
223	Enberg	P.	rauksdarbis	4. -	4. -	
224	Engel	Peters	(restorahts) mahjas ihpaschneeks	4. -	4. -	
225	Enss	Jahnis	nama ihpaschneeks	4. -	4. -	
226	Erdmann	Jahnis	skolotajs	4. -	4. -	
227	Erwald	Jurģis	apgahdneeks	4. -	4. -	
228	Evers	Alexanders	stud. rer. mer.	4. -	4. -	
1054	Endselin	F.	cand. phil.	4. 50		
1071	Edmann	Martinsch	tirgonis	4. 50		
1084	Ehrmann	Jahnis	tirgonis	2. 50	2. 50	77.

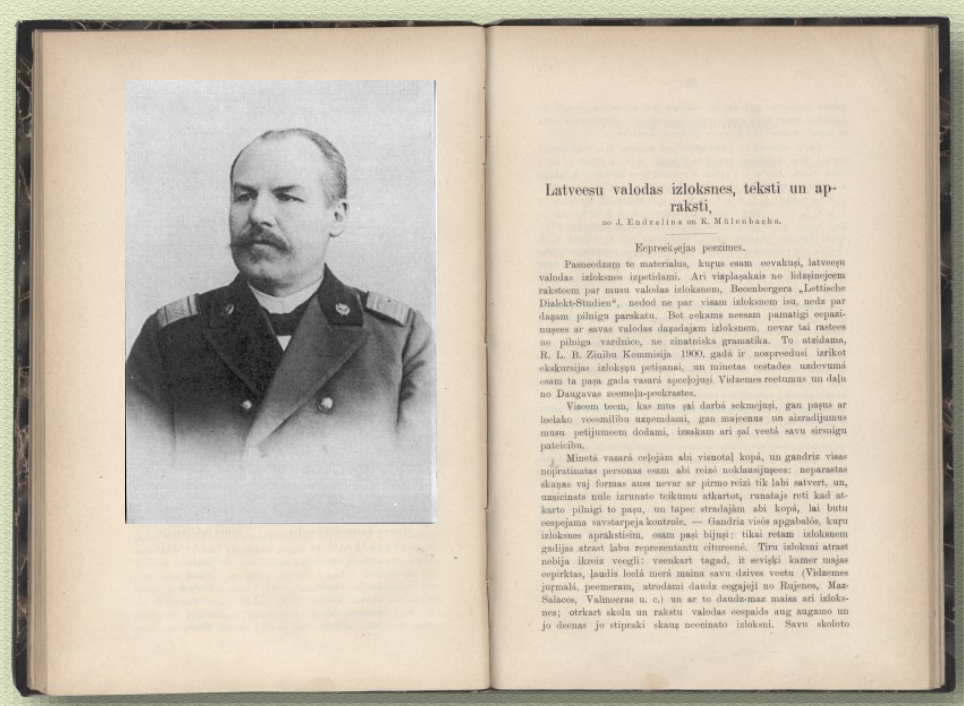

"Ceļot mēdzam ar dažādiem nolūkiem; daži ceļo, gribēdams iepazīties ar ievērojamiem vēstures piemineklīem, daži atkal, gribēdams izpriecāties par dabas jaukumiem, retāki gan mēdz ceļojuma nolūks būt, valodu, viņas izlokšņu raibumu izpētīt. Beidzamā nolūkā devos es ar Endzeliņa kungu ceļā."

K. Mīlenbahs

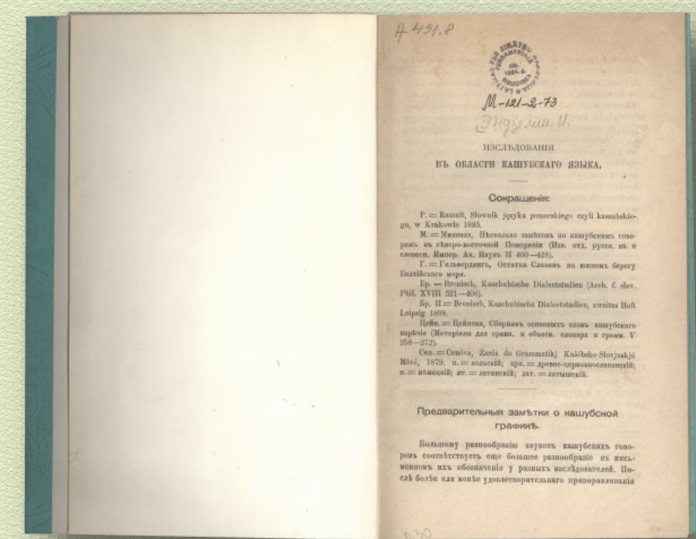

Atklātā fakultātes sēdē, aizstāvot rakstu “Pētījumi kašūbu valodas laukā”, Endzelīns habilitējas par privātdocentu salīdzināmā un slāvu filoloģijā. No 1903. līdz 1908. gadam viņš docē latīņu valodas fonētiku un morfoloģiju, latīņu valodas vēsturisko gramatiku, grieķu dialektoloģiju, slāvu akcentoloģiju.

“Nopietns valodnieks pats no sevis nediktē nekādus likumus; tas tikai novēro, kā tauta runā, izraugās to, kas ieder rakstu valodā, un pasniedz to citiem.”

J. Endzelīns

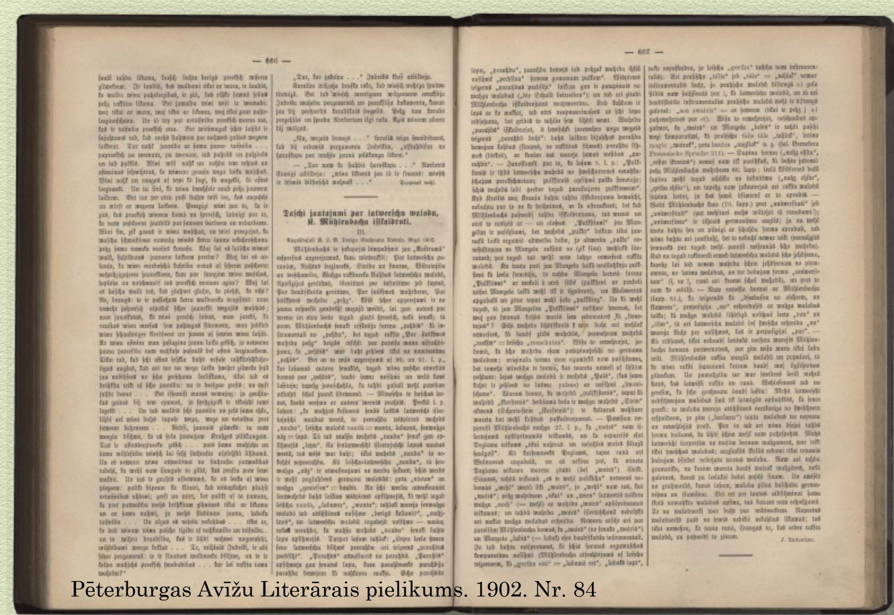

Pēterburgas Avīžu Literārais pielikums. 1902. Nr. 84

1902. gadā RLB Zinību komisija pieņem lēmumu par to, ka 1904. gadā sāks izdot Latviešu konversācijas vārdnīcu. Izvirzās jautājums, vai to iespiest jaunajā ortogrāfijā. Endzelīns vispusīgi pamatoja jaunās ortogrāfijas ieviešanas nepieciešamību. Tam ir daudz pretinieku. Tā rezultātā 1903. gada decembrī iznākt sākusī Latviešu konversācijas vārdnīca tiek iespiesta gotiskajiem burtiem.

Jānis Endzelīns ar meitu Melitu un dēlu Lūciju ap 1914. gadu

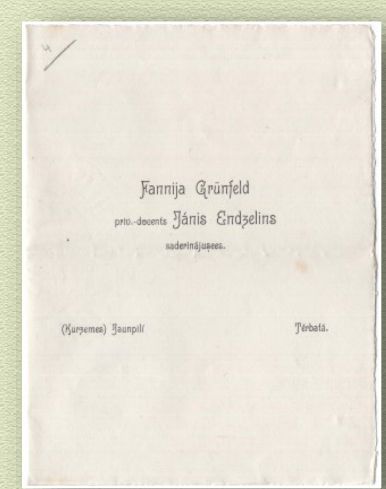

Ceļojuma laikā, 1901. gada vasarā, Endzelīns Jaunpilī iepazīstas ar ērģelnieka J. Grīnfelda meitu Vilhelmīni Johannu Faniju, ar kuru salaulājas 1906. gadā, laulība tika šķirta 1926. gadā. Laulībā piedzimst meita Melita (1907–1996) un dēls Lūcijs (1909–1981), ievērojams korespondentšahists.

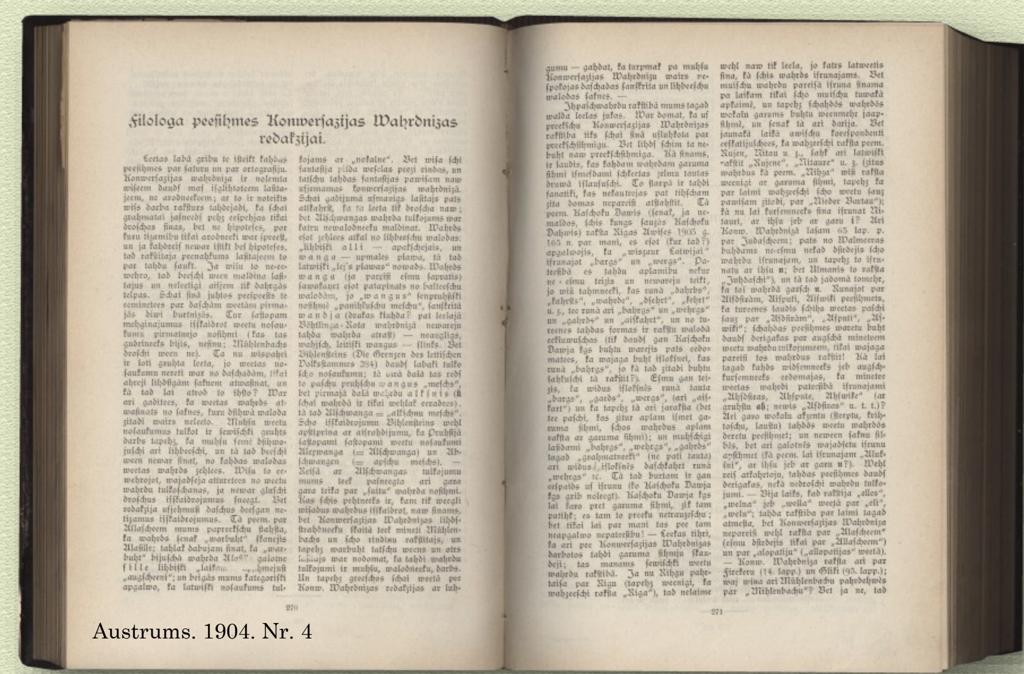

Austrums. 1904. Nr. 4

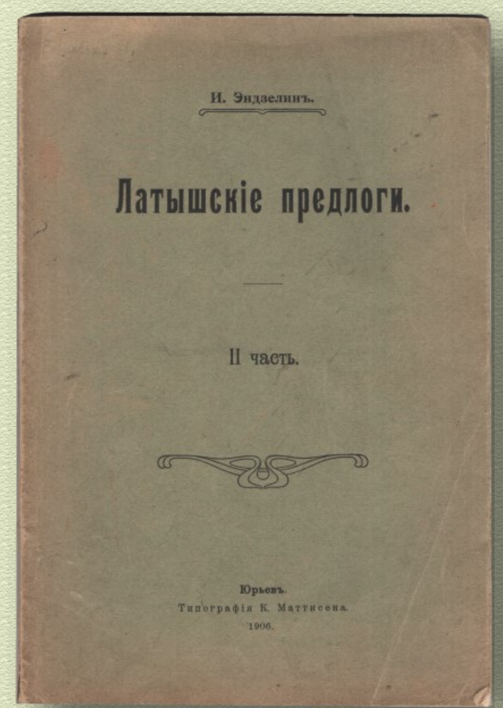

1905. gada 15. un 16. decembrī Endzelīns Tērbatas universitātē par darbu "Латышскіе предлоги. I часть" iegūst maģistra grādu salīdzināmajā valodniecībā.

1907. gadā Endzelīns neveiksmīgi mēģināja par darbu "Латышскіе предлоги" 2. daļu iegūt salīdzināmās valodniecības doktora grādu Pēterburgas universitātē.

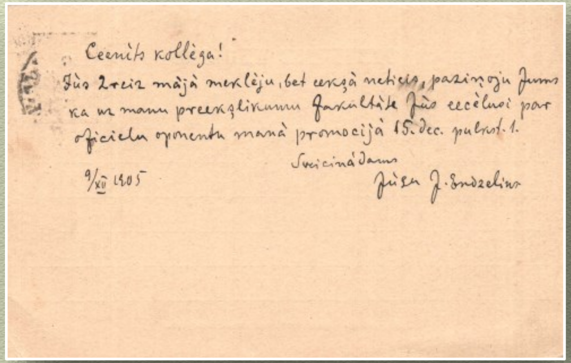
Cienīts kollēga!
Jūs 2reiz mājā meklēju, bet neka netiku, paziņoju Jums ka uz manu priekšlikumu fakultāte Jūs ecelusi par oficielu oponentu manā promocijā 15. dec. pulkst. 1.
Sveicinādams
9/XII 1905
Jūsu J. Endzelīns

J. Endzelīna vēstule J. Lautenbaham-Jūsmiņam

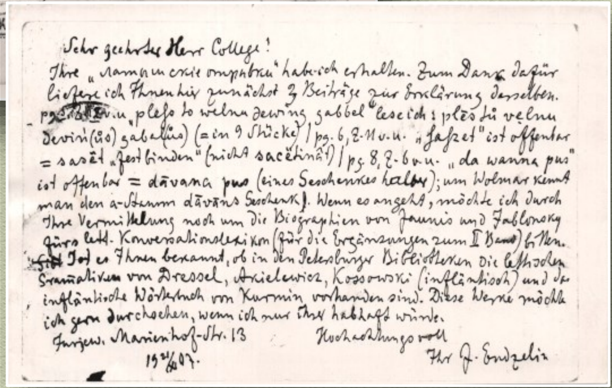

Endzelīna vēstule Eduardam Volterim

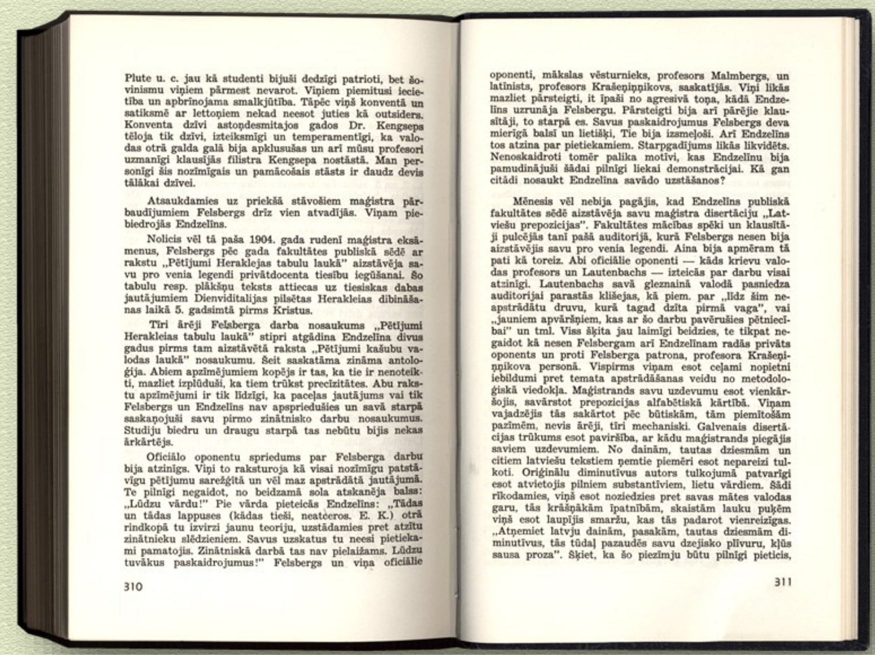
Plute u. c. jau kā studenti bijuši dedzīgi patrioti, bet šovinismu viņiem pārmest nevarot. Viņiem piemitusi iecietība un apbrīnojama smalkjūtība. Tāpēc viņš konventā un satiksmē ar lettoņiem nekad neesot juties kā outsiders. Konventa dzīvi astoņdesmitajos gados Dr. Kengseps tēloja tik dzīvi, izteiksmīgi un temperamentīgi, ka valodas otrā galda galā bija apklusušas un arī mūsu profesori uzmanīgi klausījās filistra Kengsepa nostāstā. Man personīgi šis nozīmīgais un pamācošais stāsts ir daudz devis tālākai dzīvei.

Atsaukdamies uz priekšā stāvošiem maģistra pārbaudījumiem Felsbergs drīz vien atvadījās. Viņam piebiedrojās Endzelīns.

Nolicis vēl tā paša 1904. gada rudenī maģistra eksāmenus, Felsbergs pēc gada fakultātes publiskā sēdē ar rakstu „Pētījumi Heraklejas tabulu laukā" aizstāvēja savu pro venia legendi privātdocenta tiesību iegūšanai. Šo tabulu resp. plākšņu teksts attiecas uz tiesiskas dabas jautājumiem Dienviditalijas pilsētas Herakleias dibināšanas laikā 5. gadsimtā pirms Kristus.

Tīri ārēji Felsberga darba nosaukums „Pētījumi Herakleias tabulu laukā" stipri atgādina Endzelīna divus gadus pirms tam aizstāvētā raksta „Pētījumi kašubu valodas laukā" nosaukumu. Šeit saskatāma zināma antoloģija. Abiem apzīmējumiem kopējs ir tas, ka tie ir nenoteikti, mazliet izplūduši, ka tiem trūkst precizitātes. Abu rakstu apzīmējumi ir tik līdzīgi, ka paceļas jautājums vai tik Felsbergs un Endzelīns nav apspriedušies un savā starpā saskaņojuši savu pirmo zinātnisko darbu nosaukumus. Studiju biedru un draugu starpā tas nebūtu bijis nekas ārkārtējs.

Oficiālo oponentu spriedums par Felsberga darbu bija atzinīgs. Viņi to raksturoja kā visai nozīmīgu patstāvīgu pētījumu sarežģītā un vēl maz apstrādātā jautājumā. Te pilnīgi negaidot, no beidzamā sola atskanēja balss: „Lūdzu vārdu!" Pie vārda pieteicās Endzelīns: „Tādas un tādas lappuses (kādas tieši, neatceros. E. K.) otrā rindkopā tu izvirzi jaunu teoriju, uzstādamies pret atzītu zinātnieku slēdzieniem. Savus uzskatus tu neesi pietiekami pamatojis. Zinātniskā darbā tas nav pielaižams. Lūdzu tuvākus paskaidrojumus!" Felsbergs un viņa oficiālie

310

oponenti, mākslas vēsturnieks, profesors Malmbergs, un latīnists, profesors Krašeņiņņikovs, saskatījās. Viņi likās mazliet pārsteigti, it īpaši no agresīvā toņa, kādā Endzelīns uzrunāja Felsbergu. Pārsteigti bija arī pārējie klausītāji, to starpā es. Savus paskaidrojumus Felsbergs deva mierīgā balsī un lietišķi. Tie bija izsmeļoši. Arī Endzelīns tos atzina par pietiekamiem. Starpgadījums likās likvidēts. Nenoskaidroti tomēr palika motīvi, kas Endzelīnu bija pamudinājuši šādai pilnīgi liekai demonstrācijai. Kā gan citādi nosaukt Endzelīna savādo uzstāšanos?

Mēnesis vēl nebija pagājis, kad Endzelīns publiskā fakultātes sēdē aizstāvēja savu maģistra disertāciju „Latviešu prepozicijas". Fakultātes mācības spēki un klausītāji pulcējās tanī pašā auditorijā, kurā Felsbergs nesen bija aizstāvējis savu pro venia legendi. Aina bija apmēram tā pati kā toreiz. Abi oficiālie oponenti — kāds krievu valodas profesors un Lautenbachs — izteicās par darbu visai atzinīgi. Lautenbachs savā gleznainā valodā pasniedza auditorijai parastās klišejas, kā piem. par „līdz šim neapstrādātu druvu, kurā tagad dzīta pirmā vaga", vai „jauniem apvāršņiem, kas ar šo darbu pavērušies pētniecībai" un tml. Viss šķita jau laimīgi beidzies, te tikpat negaidot kā nesen Felsbergam arī Endzelīnam radās privāts oponents un proti Felsberga patrona, profesora Krašeņiņņikova personā. Vispirms viņam esot ceļami nopietni iebildumi pret temata apstrādāšanas veidu no metodoloģiskā viedokļa. Maģistrands savu uzdevumu esot vienkāršojis, savārstot prepozicijas alfabētiskā kārtībā. Viņam vajadzējis tās sakārtot pēc būtiskām, tām piemītošām pazīmēm, nevis ārēji, tīri mechaniski. Galvenais disertācijas trūkums esot paviršība, ar kādu maģistrands piegājis saviem uzdevumiem. No dainām, tautas dziesmām un citiem latviešu tekstiem ņemtie piemēri esot nepareizi tulkoti. Oriģinālu diminutīvus autors tulkojumā patvarīgi esot atvietojis pilniem substantīviem, lietu vārdiem. Šādi rīkodamies, viņš esot noziedzies pret savas mātes valodas garu, tās krāšņākām īpatnībām, skaistām lauku puķēm viņš esot laupījis smaržu, kas tās padarot vienreizīgas. „Atņemiet latvju dainām, pasakām, tautas dziesmām diminutīvus, tās tūdaļ pazaudēs savu dzejisko plīvuru, kļūs sausa proza". Šķiet, ka šo piezīmju būtu pilnīgi pieticis,

311

Aizstāvēšanu savā atmiņu grāmatā "Viņās dienās" apraksta Edgars Krieviņš.

E. Voltera atsauksmes gala slēdziens: "Endzelīna kunga disertācija, par spīti vairākām izklāsta un pārliecinošas argumentācijas nepilnībām, ir pelnījusi tikt pielaista pie aizstāvēšanas, lai par to saņemtu doktora grādu."

Informējot latviešu lasītājus par Endzelīna darbu "Латышскіе предлоги", Mīlenbahs žurnālā "Vērotājs" raksta:

"E., kā droši zinām, jau vienojies ar kādu Vāczemes grāmatu izdevēju par latviešu gramatikas izdošanu. Gan ikviens, kas ar latviešu valodu nopietni nodarbojas, gaidīs ar nepacietību uz šo gaidāmo lielo darbu. Jo nav ko šaubīties, ka Endzeliņa zinātnes dziļumos ierakņajusēs spalva mums dāvās gramatiku, kas stāv uz tagadējās zinātnes augstumiem."

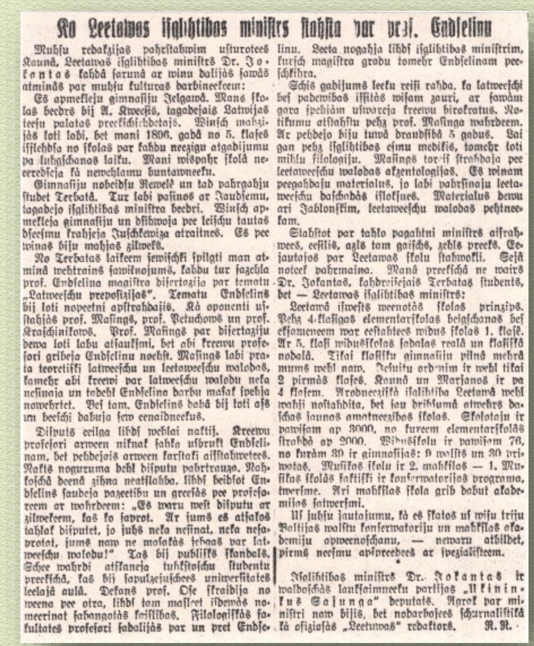
Ko Leetawas isglihtibas ministrs stahsta par prof. Endselinu

Rīgas Ziņas. 1925, Nr. 191

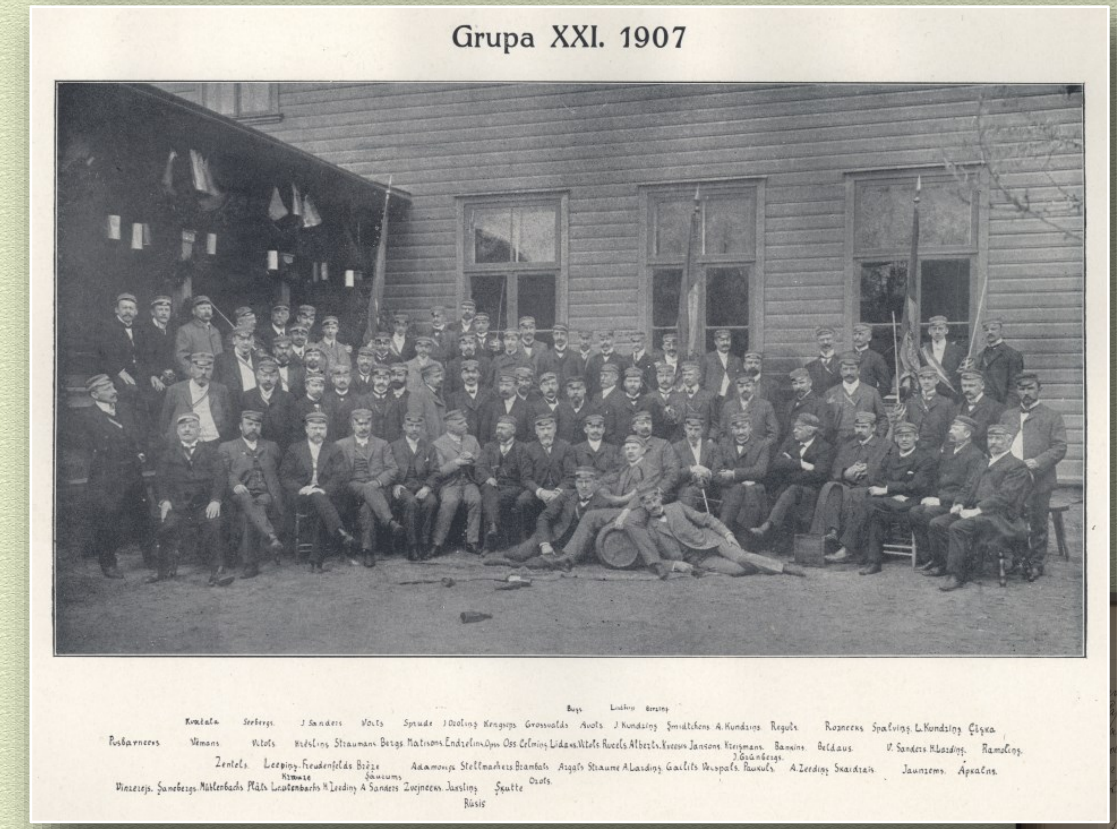

RLB Zinību komisijas 1908. gada 25. janvāra sēdē ievēl Ortogrāfijas komisiju, kuras uzdevums bija izstrādāt vienotus latviešu valodas pareizrakstības principus. Tās loceklis līdz 1911. gadam bija arī Jānis Endzelīns.

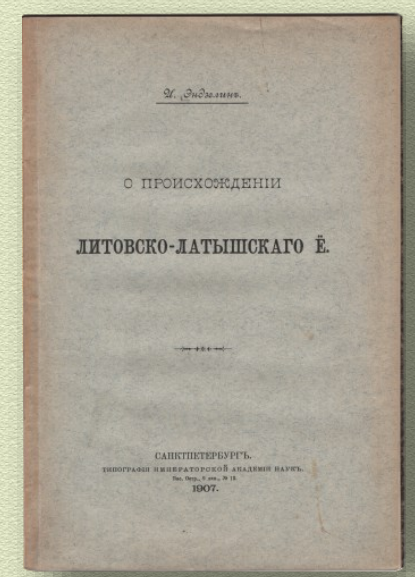

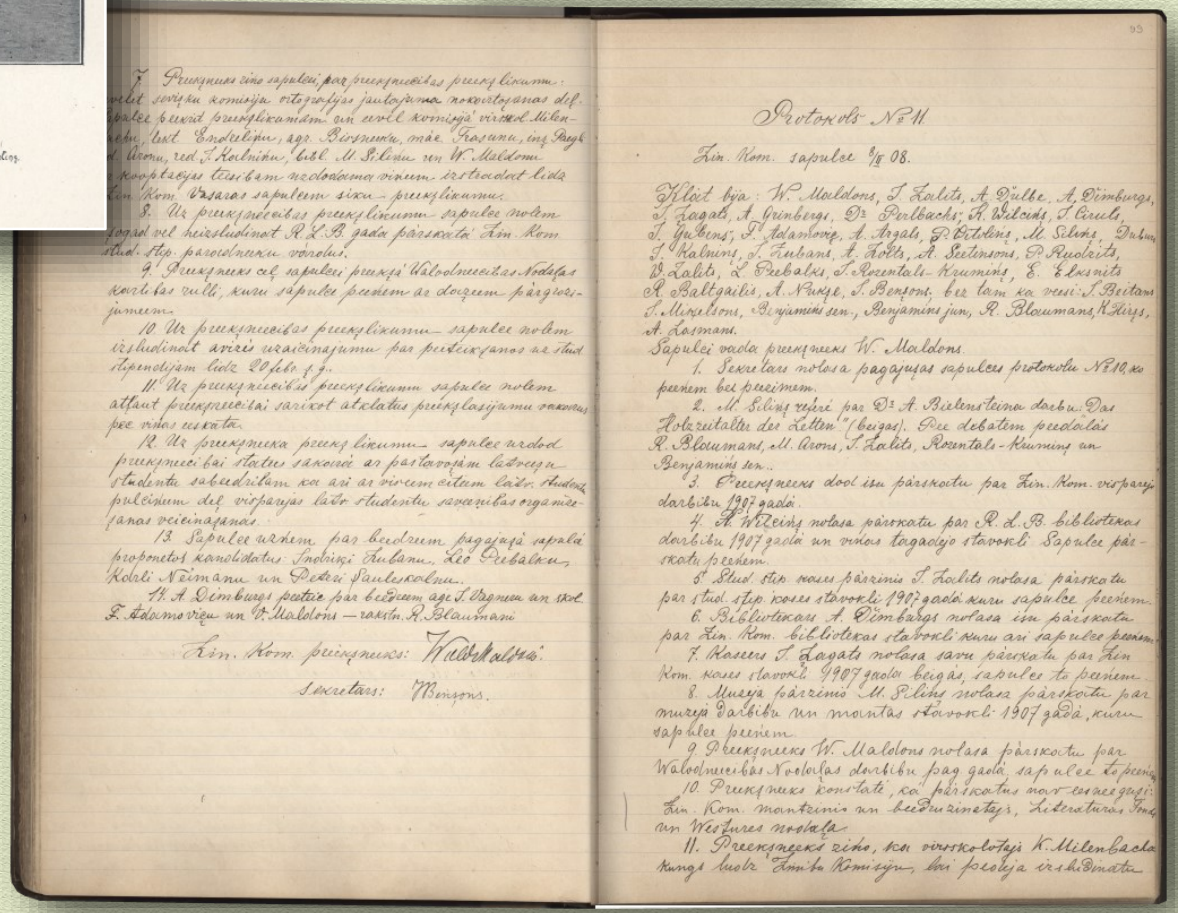

RLB Zinību komisijas protokolu grāmata. 1903–1932

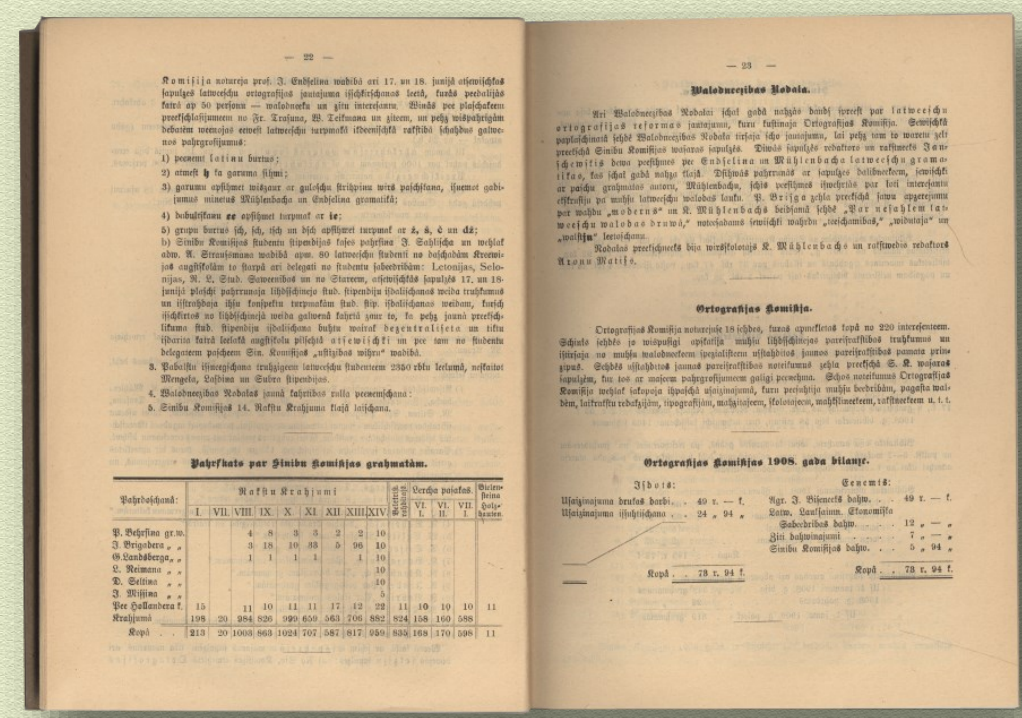

— 22 —

Komisija notureja prof. J. Endzelina vadibā arī 17. un 18. junijā atsevischķas sapulzes latweschu ortografijas jautajuma iſschķirschanas leetā, kurās pedalijās katrā ap 50 personu — walodneeku un gitu interesentu. Winās pee plaschakeem preekschlaſijumeem no Fr. Trasuna, W. Teikmana un zitkem, un pehz wiſpahrigām debatēm weenotoja ecrosti latweeschu turpmākā ideenſchkā rakſtibā ſchahdus galwenos pahrgrofijumus:

1) peenemt latinu burtus;
2) atmest ķ ta garuma ſihmi;
3) garumu apſihmet wiſkaut ar gulošchu ſtrihpiņu wirs paſcheſkaņu, iſņemot gadijumus minetus Mühlenbacha un Endzelina gramatikā;
4) dubultſkaņu ee apſihmet turpmak ar ie;
5) grupu burtus ſch, ſch, tſch un dſch apſihmet turpmak ar ž, š, č un dž;
b) Sinibu Komisijas ſtudentu ſtipendiju faſes pahrſnie J. Sahlischa un wehlak adw. A. Straſunamana wadibā apm. 60 latweeſchu ſtudenti no dſchchadām Krewnijas angliſkolām to ſtarpā ari delegati no ſtudentu labedribām: Letonijas, Selonijas, M. U. Stud. Gimenscibas un no Sturenem, aſtenvſchķās ſapulzes 17. un 18. junijā plaſchi pahrrunaja lihdſſchinejo ſtud. ſtipendiju iſdalischanas weidu trukſtamos un iſtrehpoja ihſu konſpektu turpmakām ſtud. ſtip. iſdalischanas weidam, kureſch iſſchķirtos no lihdſſchinejā weida galwenā kahrtā zaur to, ka pehz jaunā preeksſchlikuma ſtud. ſtipendiju iſdalischana buhtu wairak decentraliſeta un tiktu iſdarita katrā leelakā augſtskolu pilſchā atſewiſchķi un pee tam no ſtudentu delegatem paſcheem Sin. Komiſijas „uſtizibas wihru“ wadibā.
3. Pabalſtu iſmeegſchana trukſtoſcem latweeſchu ſtudentem 2350 rbļu leelumā, neſtatot Mērgeļa, Laſchina un Subro ſtipendijas.
4. Walodneeczibas Nodalas jaunā kahrtibas rulla peenemſchana:
5. Sinibu Komiſijas 14. Noſtku Krahjuma klaſā laiſchana.

Pahrſkats par Sinibu Komisijas grahmatām.

Pahrdoſchanā:	Nokļu Krahjumi								Skaitā kopā.	Vecha paſaka.		Dſimſchana Holſtenā.
	I.	VII.	VIII	IX	X.	XI	XII	XIII	XIV		VI. I.	VI. II.	VII. I.	
P. Behrſina gr. w.			4	8	3	3	2	2	10					
J. Brigadera „ „			3	18	10	33	5	96	10					
G. Landsberga „ „			1	1	1	1		1	10					
L. Neimana „ „									10					
D. Seltiņa „ „									10					
J. Miſſiņa „ „									5					
Per Hallandera t.	15		11	10	11	11	17	12	22	11	10	10	10	11
Krahjumā	198	20	984	826	990	659	563	706	882	824	158	160	588	
Kopā . .	213	20	1003	863	1024	707	587	817	959	835	168	170	598	11

— 23 —

Walodneezibas Nodala.

Ari Walodneezibas Nodalas ſchogad nebjas bijuſi ſpehjeſt par latweeſchu ortografijas reformas jautajumu, kuru kahrtoja Ortografijas Komiſija. Semſchķā paplaſchinoſcā ſehdē Walodneezibas Nodala rihkoja ſcho jautajumu, lai pehz tam to waretu ſelt preeksſchā Sinibu Komiſijas wiſaroa ſapulzē. Diwās ſapulzēs redaktors un kahrtneeks Janiſchewitis bewa peeſihmes pee Endſelina un Mühlenbacha latweeſchu gramatikas, kas ſchogad nahza klajā. Dſihwās pahrrunās ar ſapulzes dalibneekeem, ſewiſchķi ar paſcha grahmatas autoru, Mühlenbachu, ſchīs peeſihmes iſwehrtās par loti interesantu eſtrahſti par muſu latweeſchu walodas laiku. P. Brizga zehla preeksſchā ſawu apgeerejumu par wahrdu „modern“ un K. Mühlenbachs beidſamā ſehdē „Par nelatſchu latweeſchu walodas druwā,“ noteikdamas ſwaigſchi wahrdu „ſarkſchmibas,“ „widutaja“ un „wainſch“ lecticſchanu.

Nodalas preekſchneeks bija wirsſkolotajs K. Mühlenbachs un kahrtneeka weetokļos Krohņa Matiſs.

Ortografijas Komiſija.

Ortografijas Komiſija notureja 18 ſehdes, kuras apmeklejuſi kopā no 220 interesenteem. Schinīs ſehdēs ja wiſpahrigi apſpreeſta muſu lihdſſchinejas pareiſrakſtibas trukſtumus un iſtirinaja no muſu walodneekeem ipeſihlitcem uſſtahdītos jaunos pareiſrakſtibas pamata principus. Sehdēs uſſtahdītos jaunos pareiſrakſtibas noteikſnumus zehla preeksſchā S. K. wajadſigo ſapulzēm, kur tos ar wajadſigo pahrgrofijumeem galigi peeneħma. Schos noteikſnumus Ortografijas Komiſija wehlak kahrtoja ihpaſchā ajſtajinajumā, kuru preeksſchija muſu bedribām, pagaſta waldem, latkrafſtu redakſijām, ihpaſchām, muſkajtajeem, kſolotajeem, wahſtſkmeekeem, kahrtneekeem u. t. t.

Ortografijas Komiſijas 1908. gada bilanz.

Iſdots:		Eenemts:	
Uſajtajnajuma drukas darbi . . .	49 r. — k.	Agr. J. Biſenerts dahw. . .	49 r. — k.
Uſajtajnajuma iſſuhtiſchana . . .	24 „ 94 „	Latw. Lauſaſaimn. Ekonomiſte	
		Sabedribas dahw.	12 „ — „
		Zitī dahwinajumi	7 „ — „
		Sinibu Komiſijas dahw. . . .	5 „ 94 „
Kopā . .	73 r. 94 k.	Kopā . .	73 r. 94 k.

Rīgas Latviešu biedrības Gada pārskats par 1908. gadu. Rīga, 1909

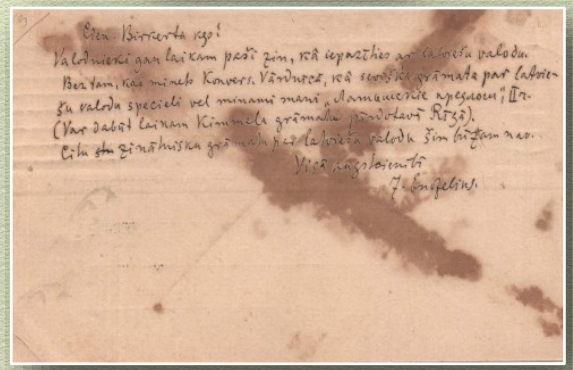

Endzelīna vēstule Antonam Birkertam

Pirmajā darbības gadā Ortogrāfijas komisija noturēja 18 sēdes. Vasaras sapulču laikā Endzelīna vadībā notika sapulces, kuru laikā tika galīgi pieņemti jaunās pareizrakstības noteikumi. Ortogrāfijas komisija šo lēmumu paziņoja Zinību komisijas pilnsapulcei un aicināja avīžu redaktorus un izdevējus sākt pārgrozījumu īstenošanu.

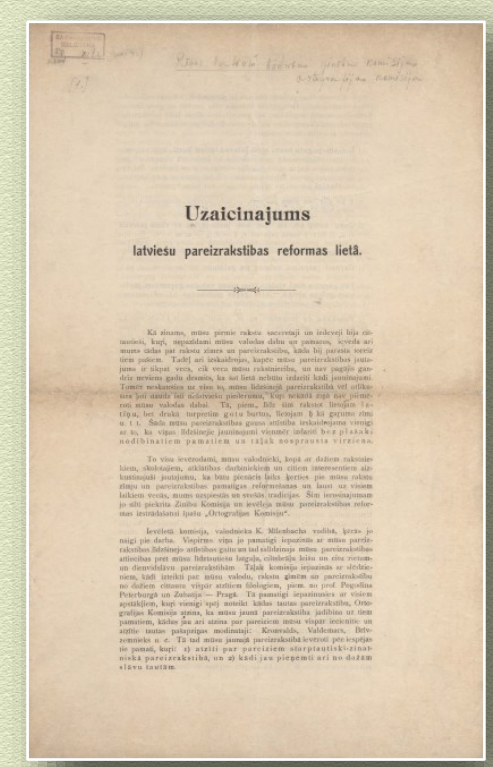

Uzaicinajums

latwiesu pareizrakstibas reformas lietā.

Kā zinams, mūsu pirmie raksti saceerinaji un izdeweji bija cīnijuschi, kupi, nepaſtadami mūsu walodas dabu un pamatus, ſcveda ari mums tadas pat rakſtu zihmes un pareizrakſtibu, kadu bij parasta wezai tēwu paſaulei. Tadēļ ari ieskaidrojas, kapehz mūsu pareizrakſtibas jautajums ir tikpat wezs, cik wezs mūsu rakſtnieczibas, un nav pagahjis gandrīz nevienam gadu desmitam, ka tur ſeetā nebūtu ieſtrehdi kadi jautajumi. Tomehr neskatotees ne wiss uz mūsu ſchīsinejo pareizrakſtibu wēl ollikts tas par gandrīz bet nedſiwosku pieſtrehpts, kupi nekahdā gihā nav peemetees mūsu walodas dabai. Tā, pirms, kāds tam rakſtam lihdſgis ſa-tīku, bet druhk turpretim gotu burtus, ſkeloſam ķ ki garuma ſihmi u. t. t. Skāds mūsu pareizrakſtibas gausas attihſtibas iſſkaidrojums wirsgi ar to, ka wiņas ſkeloſchanās jautajumi wiennēr ſadſeet bez plaſakā noſdibinatiem pamatiem un tahdā noſprauſta wirzeenā.

To wiss ieſtrehdami, mūsu walodneeki, kupi ar dſiļem rakſtneekiem, ſkolotajem, atkāltības darbineekiem un zitkem interesentiem aiſkuſtinajuſi jautajumu, ka būtu pēcnāks laiks ķeltos pee mūsu rakſtu zihmju un pareizrakſtibas pamatiga reformeſchanas un kaut uz wiſeem laikeem weenu, mums atſpreſtu ſo wezās tradiſijas. Sim ieeſnajumam jo ſihi pakſtita Zinību Komiſija un ſewiſchķi mūsu pareizrakſtibas reformas iſtirinaſchanai ipaſtu „Ortografijas Komiſija“.

Ieweletā komiſija, walodneeka K. Mülenbacha wadiba, ķerās pee nahgi pie darba. Wiſpirms wiņa jo pamatigi iſpuhtinās ar mūsu pareizrakſtibas ſkāſtineem atſtehlas gaitu un tad ſalidſinaja mūsu pareizrakſtibas atſtehlas pret mūsu ſkāſtuſcheſu laigu, cilwehkīm leetu un ſihmi ſeetamu un dſiwoſkļeen pareizrakſtibām. Tahdā komiſija iſpuhtinās ar ſkolotajeem, kādi iſtrihti par mūsu walodu, rakſtu, gāmtām un pareizrakſtibu no dſihwa cilwēka wiņpat atſtehlem ſkāloglecem, pirm. no prof. Pogodina Peterburgā un Zubatija — Pragā. Tā pamatigi ſepuhtinajuſies ar wiſeem apſtahkļeem, kupi wiņaga ſpēj noteikt kādus tautas pareizrakſtibu, Ortografijas Komiſija ſpreſa, ka mūsu jaunā pareizrakſtiba jadibina uz tiem pamatiem, kādus jau ari ſaina par pareizīem mūsu wiņpat ieſeimtie un atſtehlas tautas paſaņēmas modinatāji: Kronwalds, Valdemars, Ihſu-zemnieks u. c. Tā tad mūsu jaunajā pareizrakſtibā ieweſti pee ſcupļajas tie pamati, kupi: a) atzīti par pareiſiem ſtarptautiſki-zinatniſkā pareizrakſtibā, un a) kādi jau pieņemti ari no dažām ſlāwu tautām.

Kā garuma zime tiek atmeſts, un wiņa wietā nāk guloša ſtripiņa: - wirs burta.

Wisus ſos jauninajumus pārrunajot no dažām puſēm tomēr izteica ſaubas par to, waj maz wiſa ſāda ortografijas reforma būtu wajadſiga un ieſwdama. Tika aizrādīts uz to, ka latwiešu pārak ilgi jau pieraduſi pie gotu burtiem, ka nevarēgot tadēļ wairs izmācīties laſit latiņu burtiem drukatus rakſtus un grāmatas; mūsu literatura gotu burtos eſot jau ļoti plaſa un bez tam pate druka latiņu burtiem būtu ieverojami dargaka, nekā lidſinejā gotu burtu druka. Reformas piekritēji turpretim uzſvēra, ka latwiešiem jau tagad dſeegan daudzi izdewumi iſnākuſi un wēl tagadē iſnahkot latiņu burtiem; ſie pēdejie eſot, ka ziniski pieradīti, weſeligaki priekſ acim un kas wēl ſeviſchi krītot aſwarā, — ar latiņu burtiem drukatie raksti un grāmatas noderetu par ſtipru lidzekli kopejas literaturas nodibinajumi ar latgaliešiem, — (Vitebskas gubernas un galejās Augg-Kurzemes latwiešiem), no kuriem nekādā zihņā nevarot prasit, ewērojot wiņu wēſturigo attihſtibas gaitu, ka ſie kādreiz iemācītos gotu rakſtus. Tādā kārtā latwiešu literaturas apgabals un laiſlaja ſkaits pawairotos wiſmaz par ſawu treſdaļu; kamēr cītādi latgaliešī krīstu ja ne pārpoļoſanai, tad pārkrīewoſanai par upuri. Beidzot reformas draugi aizrāda uz to, ka lidz ar latiņu burtu un augſejo jauno pareizrakſtibas likumu pieņemſanu latwiešu tuvotos ſaviem radnieciem leišiem un cīēm Vakļ. Eiropas ſlāvu tautām, piemēram ķeķiem. Intresantakais tomēr bij tas apſtāklis, ka tikpat reformas draugi, kā tās pretinieki atſaucās uz to, ka tautā liclakais laſitāju ſkaits piekrītot viņu domam: vieni teica, ka „Zemkopja“ laſītāju burtu rakſtī pat latgaliešu iſlokſnē viſiem labi ſaprotami, ka ļeļgavā Ekonomiſkas Biedribas ſapulcē daudzi izteikuſies un todēļ neeſot nekādu ſķērſļu gotu burtu pilnīgai atmeſanai, turpretim otrie, ka ja tagad ievestu latiņu burtus, tad zwīzu laſitāju ſkaits paſwiam ſarautos.

Ievērojot wēl to apſtākli, ka wiſas ģis. debates tika westas diezgan mazā dalibnieku ſapulcē, kamēr par plašako aprindu uzſkatiem ſai lietā, ka augſtā redzejam, walda wēl paſwiam pretejas domas, tad ar ſo ſperam ſoli, kāds lidz ſim pie latwiešiem wēl nav bijis ieraſts. Mēs ar ſo griežamies pie mūsu laſitajiem ar lūgumu, izteikties par to, ko katrs no wiņiem par ſo lietu domā. Kā wiņi redz, wis ģis raksts jau ir nodrukats pēc jaunās kārtības. Pie ģi paſa numura pielikcam ar jautajumiem apdrukatu paſtkarti, kuru cienitos abonentus un laſitajus lūdzam pienācīgi izpildīt skaitļiem un tad mums atsūtīt aizpakaļ viswēlakais lidz **20. julijam**, tas būtu wiena mēneſa laikā.

Pirmajā rubrikā lūdzam ierakstīt wisu to personu skaitu, kuras dabuto eksemplaru lasa (ģimenes locekļi, mājinieki, waj daļkārt arī kaimiņi uz laukiem, kuri ar mūsu abonentu staweſta aviju izmaiņā; un wiņa dzīwes wietu (pievedot tikai pilsētas waj pagasta un apriņķa nosaukumu). Otrā rubrikā minetie laſitaji jaiežķiro pēc tam, kādu izglītību wiņi baudijuſi, tur jaieraksta, cik no tiem warbūt nemaz nav skolā gājuſi, bet dabujuſi tikai māju mācību, cik no tiem dabujuſi zaglītību pārmācības skolās, cik wālsu un cik augstskolās. Talakā rubrikā jaatzīmē, cik no laſitajiem pēc wiņu izglītības stāwokļa ſķirojot, piekristu latiņu burtu ieweſanai, un beidzot jaatzīmē, cik no wiņiem atrastu par iespējamu, ka to dariitu tūlit, bez kādas kaweſanās, un cik daudzi gribetu wēl apraditaties ar jauno ortografiju un burtiem kādu laiku ar to, ka aizwēs pieměram tīkļu pasniegti tikai daži atsewiſķi raksti latiņu burtiem.

Ar to tad būtu atbildē dota un wiņas saſtādītajs wēl būtu jaſlidz, paraksti savu wārdu un pastkarti, ar uzlīpinātu 3 kap. pastmarku, nodot pastam.

Tā ka jautajumam par ortografiju un drukas weidu ir ļoti swariga nozīme prieks latwiešu walodas un kulturas nākotnes, nemaz nerunajot par to, kāds nodomatai reformai būtu eespaids saimneeciskā zīņā, (pārgrozījumi drukatavu technikā maksatu diezgan leelas naudas zumas), tad izsakam drošu pārliecību, ka mūsu cienītie abonenti labprāt uzņemsies tās nelielās pūles, kas ar šo anketu (izmeklēšanu) sawienotas. Jo walodas lieta ir katra tautiešа personiga lieta. Par anketas izņkumu paziņosim atklātībā.

Turpretim tanīs gadījumos, ja neviens neēelēsies latiņu burtu, tad trešajā rubrikā lūdzam wilkt guļošu strīpiņu: —.

Piezīme: guļošās strīpiņas wietā likšs pusjumtiņš, jo tādu burtu drukatawai wēl nebij apgādāts; arī š, ž, wietā pagaidam lietoti dažreiz ş, ş.

Jaunās ſaimneezibas ſadalītā krona muiſchā Grasdonā.

—N— Bušdamas pahrāk beenas uſ laukeem ſawā dſimtenē wecā Beſerſemē, aiſgahju uſ ſaimniecibas Grasdonas muiſchu, kai apſkatītos, kā ecrihkojuſchees jaunee ſaimneeki uſ ſadalītās krona muiſchas ſemes. Schī muiſcha tika ſadalīta 30 ſaimneezibās un ſemes gabali, zaurmehrā 9 dſeſtiņi leelumā, pehz kuŗes ſpehjuſi ſtarp Grasdonas pagasta beſſemneekeem. Semi weeta bahut tikai tee, kuŗi paſchi prot un war ſemi apſtrahdāt, tapehz amatneeki pee loſeſchanas netika peeluſti. Kontraktus ſpehwa uſ 12 gadeem, rehkinot no 1907. gada 23. aprīļa; tā tad jaunās ſaimneezības ne jau pahſtāwa otra gada, kad gan dſeſtī ſaimneezotajī ſemās weetās ecnahkuſchī wehļ tikai ſchopawaſar.

Iſgahju no paſcha rihta, jo mans nolukſts bija — eepaſtīteeē ar katru ſaimneezību atſeviſchķi. Darbeļš bahs ſtrahdneeku nedarbojās uſ ſtipruma, jo bija pats ſchķēs laiks. Ee-ejot muiſchas bahļā tuhliņ ſaſahkuma pahrmaiņa: agrako plaſcho muiſchas kuſtu un kļaujumu weetā tagad redſi tikai wiņu lauka gabaliņus. Schī ſadalītās tihrumos redſi ſtrahdājam pa weenam weeni ſiltuwē: weens ſawā bahļā ar, otrā — ļaudz pahļ weenjādigas ezeltenes, treſchā, paſlaikus tā beſdſēſā ſchķi un noliņģi ſemē ſeſtuwi, jahņi ķerkšā ſarwa behrzi, lai ſchjuma aiſal pats ecarts. Tee ir jaunee krona ſemes nomneeki, kuŗu ſemes platība nāzu ne tik leela, ka to waretu nodarbināt weena ģimene un weena ſtrga-ļaudſka. Schee tee uſ ſtiprinajumu tehļ pagalmeeki pa ehſai, ap kuŗiem jaſſeeta

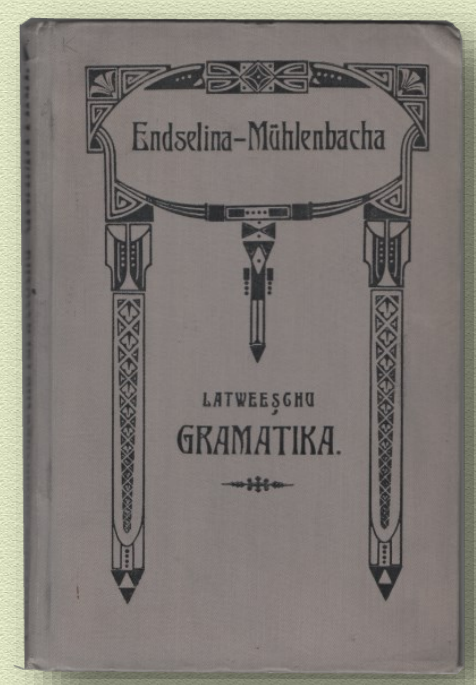

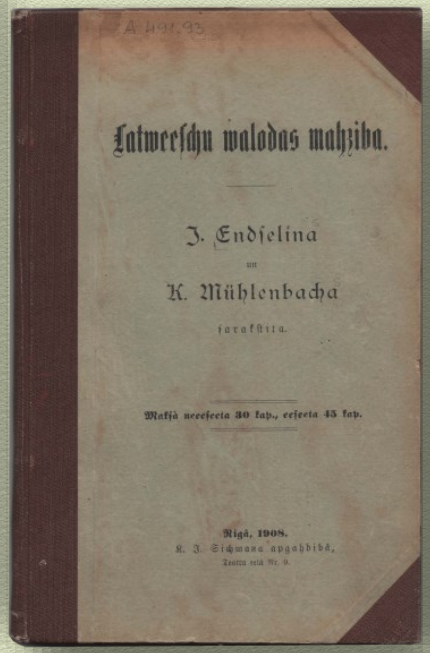

Kopā ar K. Mīlenbahu sarakstītā "Latviešu gramatika" ir pirmā īsti zinātniskā gramatika, kas ietekmējusi visu turpmāko latviešu valodas attīstību.

"Latviešu valodas mācība" iznākusi 14 izdevumos.

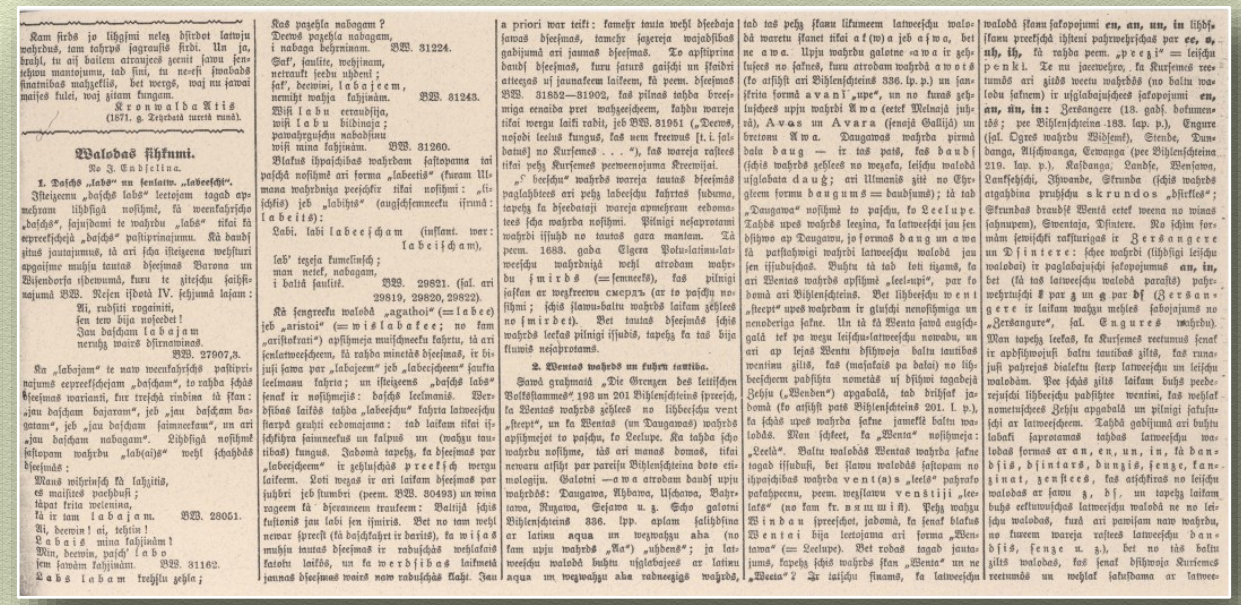

Dzimtenes vēstnesis. 1911. Nr. 43

J. Endzelīna vēstules Āronu Matīsam

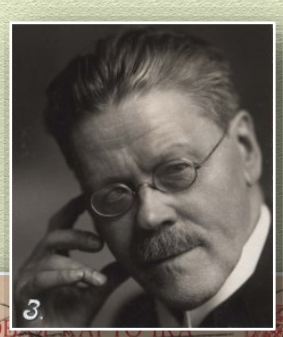

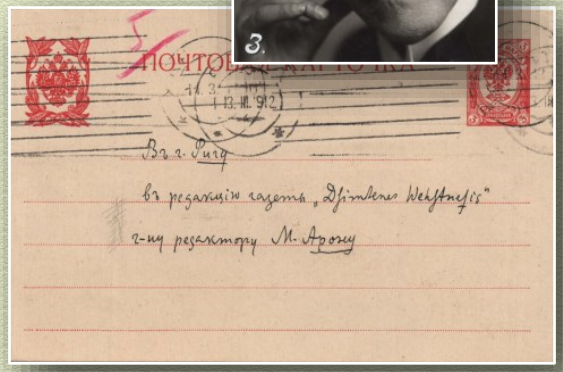

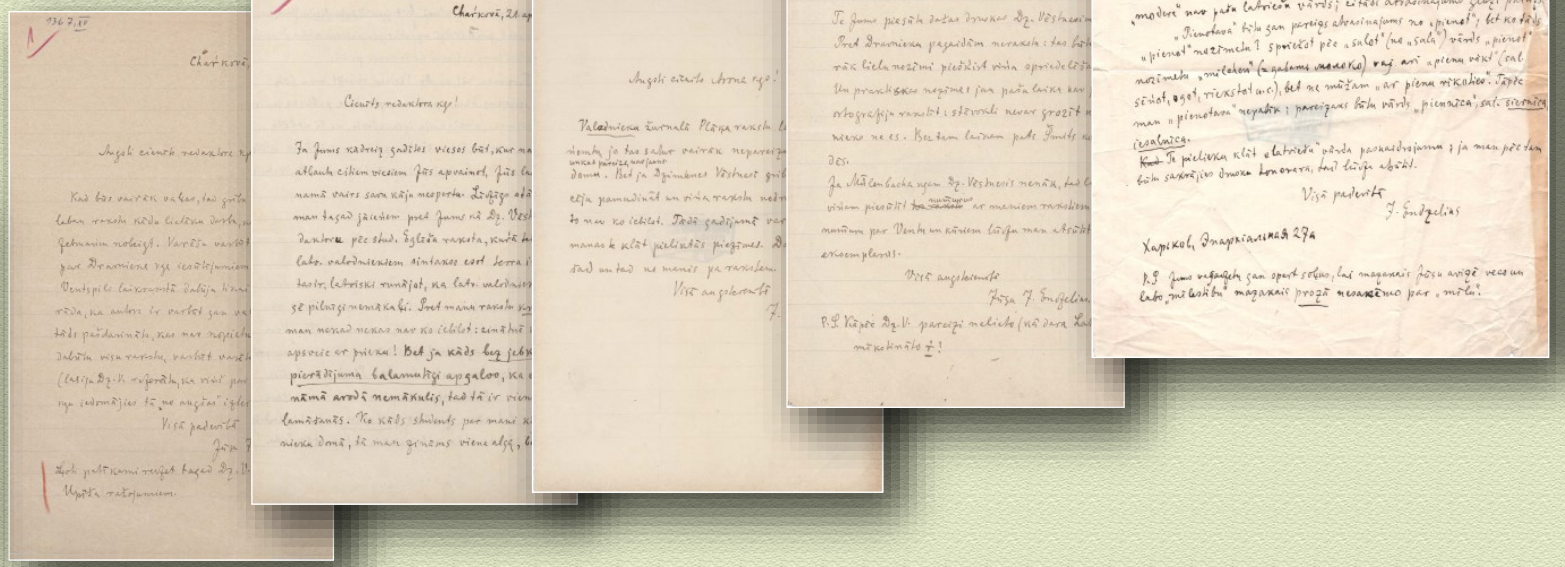

1908. gadā Jāni Endzelīnu aicināja uz Harkivu un Harkivas Universitātē (dibinātā 1804. gadā), kas bija viena no vecākajām universitātēm Austrumeiropā, ievēlēja par ārkārtas profesoru, bet, tā kā izglītības ministrs viņu šajā amatā neapstiprināja, 1909. gadā viņš sāka darboties Harkivas Universitātē kā privātdocents.

J. Endzelīns, atbraucot uz Harkivu, ieraudzīja lielu rūpniecības un kultūras centru, kur bija muzeji, teātri, bibliotēkas, spēlēja simfoniskais orķestris, darbojās daudz augstāko un vidējo mācību iestāžu.

Harkivas Universitāte

Laikā, kad J. Endzelīns dzīvoja Harkivā, tur mita daudz latviešu. Ar šo pilsētu saistīti komponistu brāļu Jurjānu, arhitekta Jūlija Caunes, mikrobiologa Roberta Krimberga u. c. vārdi.

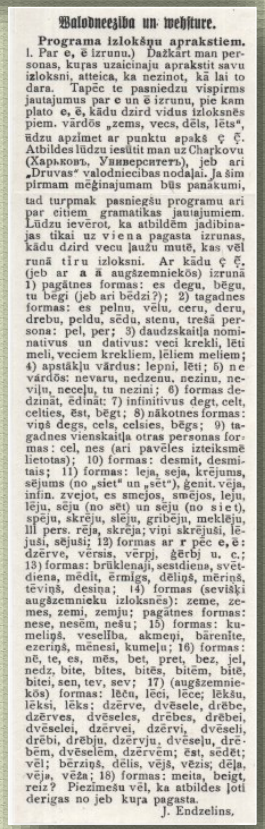

Valodniecība un vēsture.

Programa izlokšņu aprakstiem.

l. Par e, ē izrunu.) Dažkārt man personas, kuŗas uzaicinaju aprakstit savu izloksni, atteica, ka nezinot, kā lai to dara. Tapēc te pasniedzu vispirms jautajumus par e un ē izrunu, pie kam plato e, ē, kādu dzird vidus izloksnēs piem. vārdōs „zems, vecs, dēls, lēts", ādzu apzimet ar punktu apakš ę ę̣. Atbildes lūdzu iesūtit man uz Charkovu (Харьковъ, Университетъ), jeb ari „Druvas" valodniecibas nodaļai. Ja šim pirmam mēģinajumam būs panākumi, tad turpmak pasniegšu programu ari par citiem gramatikas jautajumiem. Lūdzu ievērot, ka atbildēm jadibinajas tikai uz viena pagasta izrunas, kādu dzird vecu ļaužu mutē, kas vēl runā tīru izloksni. Ar kādu ę ę̣ (jeb ar a ā augšzemniekōs) izrunā 1) pagātnes formas: es degu, bēgu, tu bēgi (jeb ari bēdzi?); 2) tagadnes formas: es pelnu, velu, ceru, deru, drebu, peldu, sēdu, sienu, treša persona: pel, per; 3) daudzskaitļa nominativus un dativus: veci krekli, lēti meli, veciem krekliem, lēliem meliem; 4) apstākļu vārdus: lepni, lēti; 5) ne vārdōs: nevaru, nedzenu, nezinu, nevilņš, necelš, tu nezini; 6) formas dedzināt, ēdināt; 7) infinitivus degt, celt, celties, ēst, bēgt; 8) nākotnes formas: viņš dęgs, cels, celsies, bēgs; 9) tagadnes vienskaitļa otras personas formas: cel, nes (ari pavēles izteiksmē lietotas); 10) formas: desmit, desmitais; 11) formas: leja, seja, krējums, sējums (no „siet" un „sēt"), ģenit. vēja, infin. zvejot, es smejos, smējos, leju, lēju, sēju (no sēt) un sēju (no siet), spēju, skrēju, sleju, gribēju, meklēju, III pers. rēja, skrēja; viņi skrējuši, lējuši, sējuši; 12) formas ar r pēc e, ē: dzērve, vērsis, vērpj, ģērbj u. c.; 13) formas: brūklenāji, sestdiena, svētdiena, mēdīt, ērmigs, dēliņš, mērinš, tēviņš, desiņa; 14) formas (sevišķi augšzemnieku izloksnēs): zeme, zemes, zemi, zemju; pagātnes formas: nese, nesēm, nešu; 15) formas: kumeliņš, veselība, akmeņi, bāreniņte, ezeriņš, mēnesi, kumeļu; 16) formas: nē, te, es, mēs, bet, pret, bez, jel, nedz, bite, bites, bitēs, bitēm, bitē, bitei, sen, tev, sev; 17) (augšzemniekōs) formas: lēču, lēci, lēce; lēkšu, lēksi, lēks; dzērve, dvēsele, drēbe, dzērves, dvēseles, drēbes, drēbei, dvēselei, dzērvei, dzērvi, dvēseli, drēbi, drēbju, dzērvju, dvēseļu, drēbēm, dvēselēm, dzērvēm; ēst, sēdēt; vēl; bērziņš, dēlis, vējš, vēzis; dēļa, vēja, vēža; 18) formas: meita, beigt, reiz? Piezimešu vēl, ka atbildes ļoti derīgas no jeb kuŗa pagasta.

J. Endzelins.

Druva, 1912. Nr. 5

J. Endzelīns strādāja Harkivas Universitātes Vēstures un filoloģijas fakultātes Salīdzināmās valodniecības un sanskrita katedrā un darbojās Vēstures un filoloģijas biedrībā.

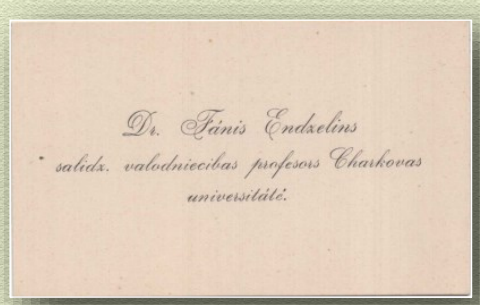

Dr. Fānis Endzelins
salīdz. valodniecības profesors Charkovas
universitātē.

Tikai pēc divu gadu darba, 1911. gadā, Endzelīnu apstiprināja par ārkārtas, bet 1912. gadā par kārtējo profesoru.

Uz savas pieredzes pamata J. Endzelīns 1912. un 1913. gadā žurnālā "Druva" publicēja programmu izlokšņu aprakstiem, kurā skaidri ir doti norādījumi izlokšņu valodas materiālu vākšanai. Šī programma ir bijusi ļoti noderīga izlokšņu materiālu vākšanai gandrīz līdz 1940. gadam. Līdz ar to var uzskatīt J. Endzelīnu par latviešu dialektoloģijas dibinātāju.

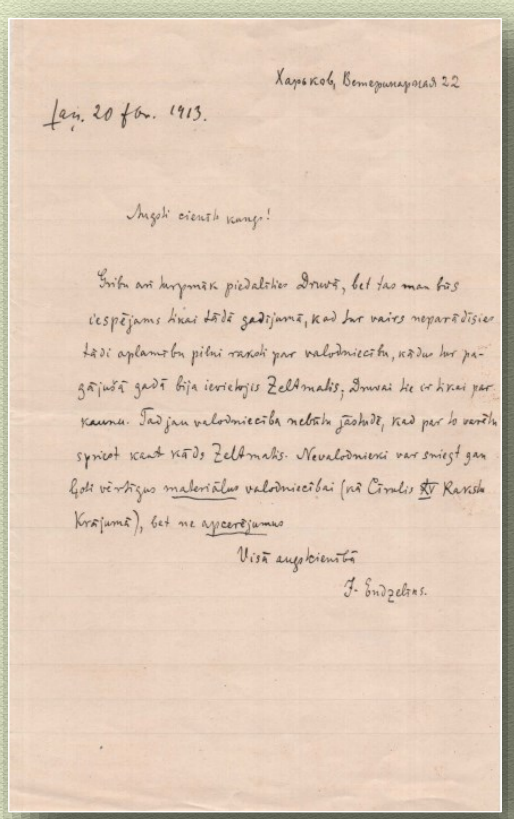

Харьковъ, Ветеринарная 22

Jaņ. 20 fēbr. 1913.

Mīļoti cienītā kaimiņ!

Šinīs arī turpmāk piedalīties Druvā, bet tas man būs iespējams tikai tādē gadījumē, kad tur vairs neparādīsies tādi aplamības pilni raksti par valodniecību, kādus tur pagājušā gadā bija ievietojis Želtmaks, Druvai ko ar šiem par kaunu. Tad jau valodniecība nebūtu jāaizstāv, kad par to varētu spriest ikviens tāds Želtmaks. Nevalodnieki var smiegt gan ļoti vērtīgus materiālus valodniecībai (kā Čivlis XV Karša Krājumā), bet ne apcerējumus.

Visā augstcienībā

J. Endzelīns.

Harkivas teātris

Salīdzinādams baltu un slāvu valodu skaņu un gramatiskās sistēmas, kā arī leksiku, Endzelīns radīja versiju par seno baltu un slāvu valodu attiecībām un to 1911. gadā izklāstīja grāmatā "Славяно-балтийские этюды". 1912. gadā Endzelīns Sanktpēterburgas Universitātē to aizstāvēja kā disertāciju un ieguva salīdzināmās

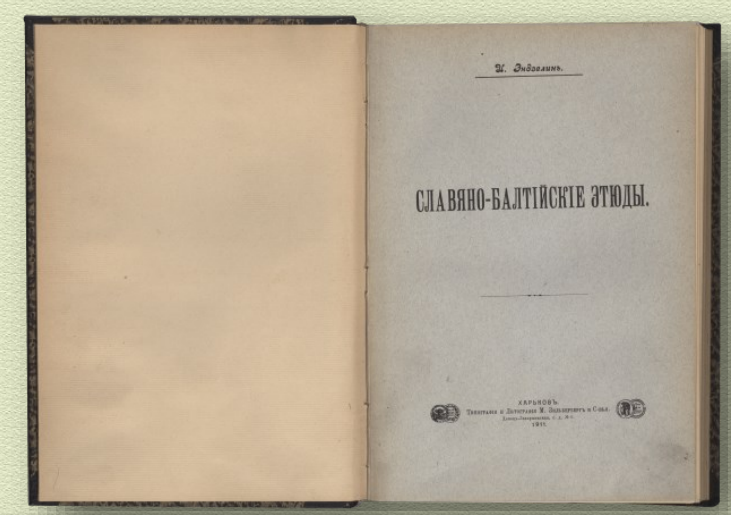

Harkivas pilsētas muzejs

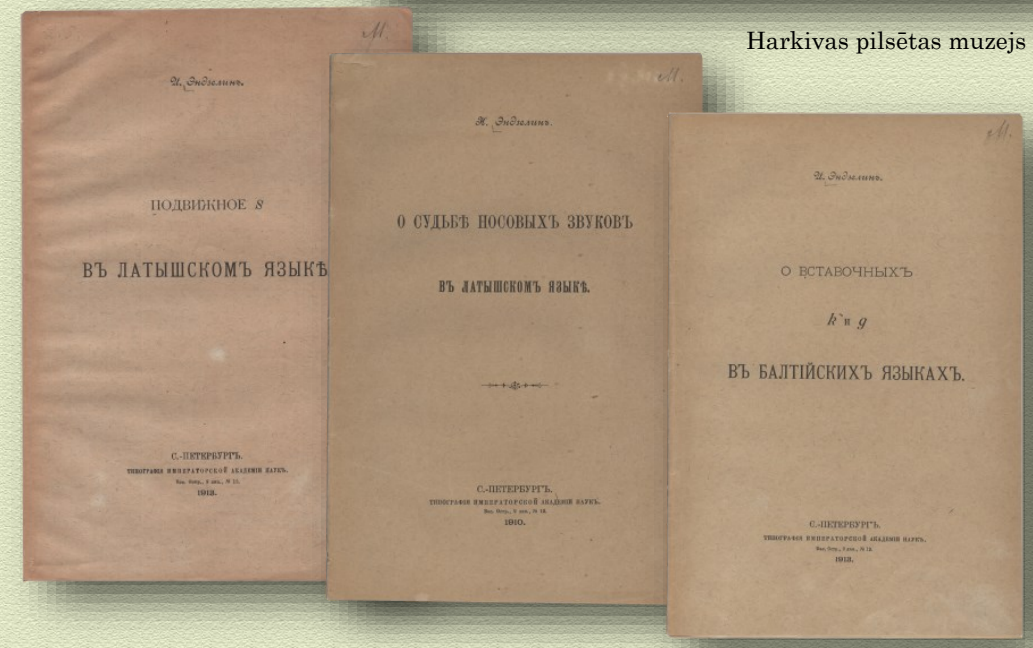

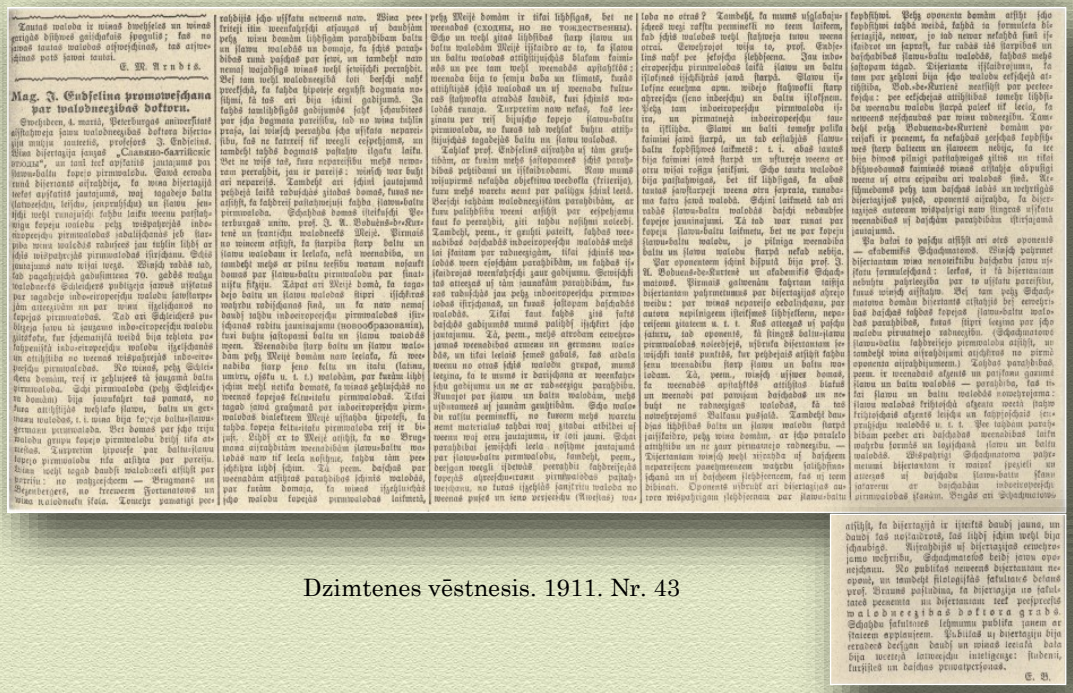

Mag. J. Endselina promoweschana par valodnezibas doktoru.

E. M. Arndts.

Dzimtenes vēstnesis. 1911. Nr. 43

J. Endzelīna Harkivas laika pētījumi par latviešu, lietuviešu un baltu valodām, to vēsturisko attīstību:

"О фонетических изменениях в языке", "Zum lettischen Prateritum", "О судьбе носовых звуков в латышском языке", "О выставочных k и g в балтийских языках", "Подвижное s в латышском языке", "О происхождении праславянских инфититов на – noti", "Лингвистические мелочи", "Латышская паралель к польск. bog: bok и др.".

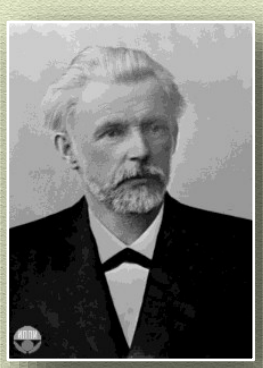

Nikolajs Sumcovs

Stepans Kuļbakins

Vladislavs Buzeskuls

Dmitrijs Bagalejs

J. Endzelīna kolēģu vidū bija Slāvu filoloģijas katedras profesors Stepans Kuļbakins (1873– 1941), ievērojamie vēsturnieki Dmitrijs Bagalejs (1857–1932) un Vladislavs Buzeskuls (1858–1931), folklorists un etnogrāfs Nikolajs Sumcovs (1854–1922), slāvists Aleksandrs Pogodins (1872–1947) un citi.

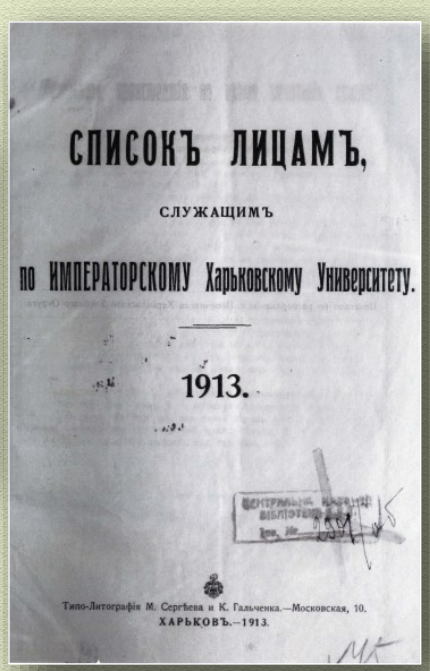

СПИСОКЪ ЛИЦАМЪ,

СЛУЖАЩИМЪ

по ИМПЕРАТОРСКОМУ Харьковскому Университету.

1913.

Типо-Литографія М. Сергѣева и К. Гальченка.—Московская, 10.

ХАРЬКОВЪ.—1913.

1913. gada pārskatā redzams, ka J. Endzelīna alga bija 3000 rubļu un viņš bija saņēmis Sv. Annas 3. pakāpes ordeni.

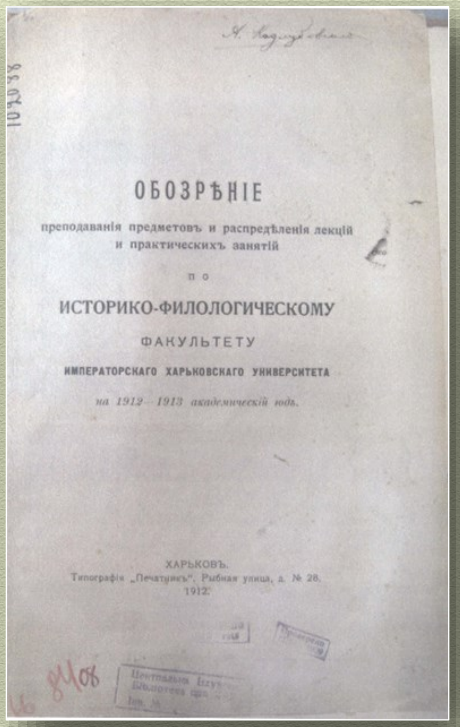

ОБОЗРѢНІЕ

преподаванія предметовъ и распредѣленія лекцій и практическихъ занятій

по

ИСТОРИКО-ФИЛОЛОГИЧЕСКОМУ

ФАКУЛЬТЕТУ

ИМПЕРАТОРСКАГО ХАРЬКОВСКАГО УНИВЕРСИТЕТА

на 1912—1913 академическій годъ.

ХАРЬКОВЪ.

Типографія „Печатникъ". Рыбная улица, д. № 28.

1912.

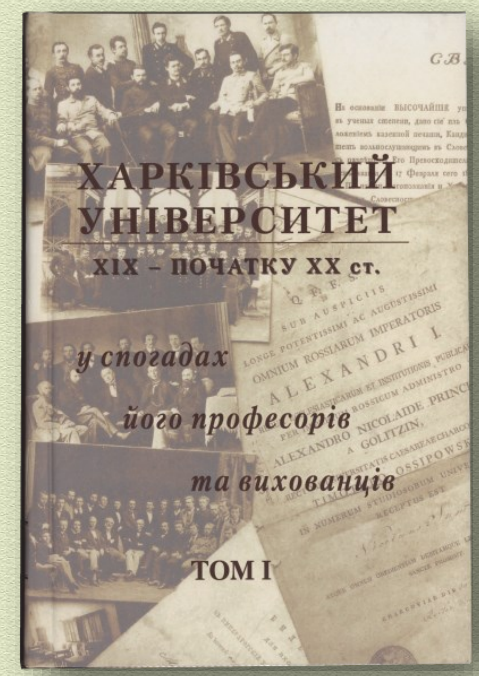

ХАРКІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

XIX – ПОЧАТКУ XX ст.

у спогадах

його професорів

та вихованців

ТОМ I

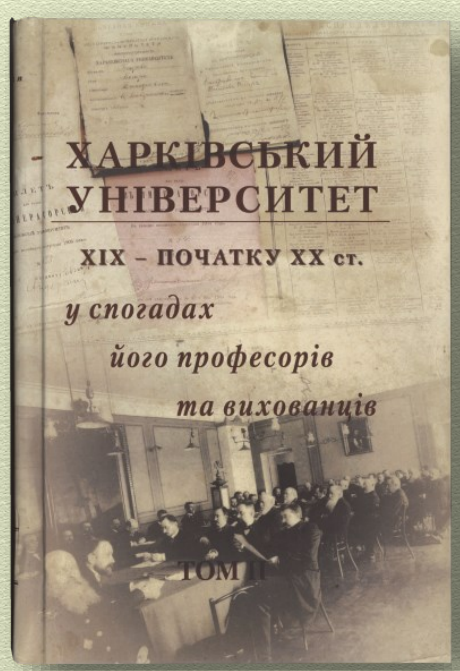

ХАРКІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

XIX – ПОЧАТКУ XX ст.

у спогадах

його професорів

та вихованців

ТОМ II

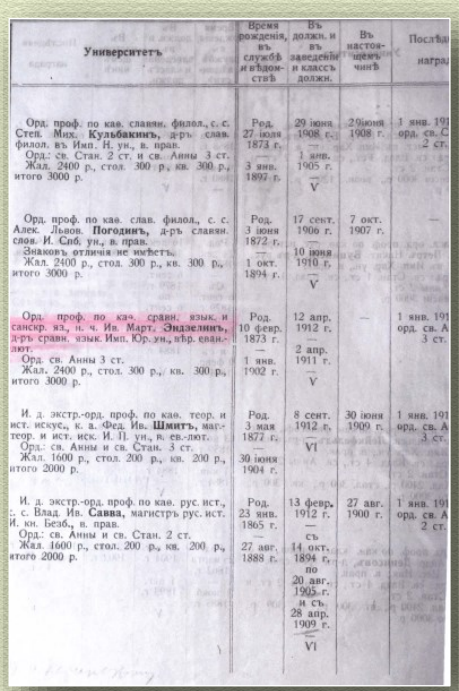

Университетъ	Время рожденія, въ службѣ и въ вѣдом-ствѣ	Въ должн. и въ заведеніи и классъ должн.	Въ настоящемъ чинѣ	Послѣдн. награда
Орд. проф. по каѳ. славян. филол., с. с. Степ. Мих. **Кульбакинъ**, д-ръ слав. филол. въ Имп. Н. ун., в. прав. Орд.: св. Стан. 2 ст. и св. Анны 3 ст. Жал. 2400 р., стол. 300 р., кв. 300 р., итого 3000 р.	Род. 27 іюля 1873 г. — 3 янв. 1897 г.	29 іюня 1908 г. — 1 янв. 1905 г. — V	29іюня 1908 г.	1 янв. 191 орд. св. С 2 ст.
Орд. проф. по каѳ. слав. филол., с. с. Алек. Львов. **Погодинъ**, д-ръ славян. слов. И. Спб. ун., в. прав. Знаковъ отличія не имѣетъ. Жал. 2400 р., стол. 300 р., кв. 300 р., итого 3000 р.	Род. 3 іюня 1872 г. — 1 окт. 1894 г.	17 сент. 1906 г. — 10 іюня 1910 г. — V	7 окт. 1907 г.	—
Орд. проф. по каѳ. сравн. язык. и санскр. яз., н. ч. Ив. Март. **Знаэлингъ**, д-ръ сравн. язык. Имп. Юр. ун., нѣр. еван.-лют. Орд. св. Анны 3 ст. Жал. 2400 р., стол. 300 р., кв. 300 р., итого 3000 р.	Род. 10 февр. 1873 г. — 1 янв. 1902 г.	12 апр. 1912 г. — 2 апр. 1911 г. — V	—	1 янв. 191 орд. св. А 3 ст.
И. д. экстр.-орд. проф. по каѳ. теор. и ист. искус., к. а. Фед. Ив. **Шмитъ**, маг-теор. и ист. иск. И. П. ун., в. ев.-лют. Орд.: св. Анны и св. Стан. 3 ст. Жал. 1600 р., стол. 200 р., кв. 200 р., итого 2000 р.	Род. 3 мая 1877 г. — 30 іюня 1904 г.	8 сент. 1912 г. — VI	30 іюня 1909 г.	1 янв. 191 орд. св. А 3 ст.
И. д. экстр.-орд. проф. по каѳ. рус. ист., с. с. Влад. Ив. **Савва**, магистръ рус. ист. И. кн. Безб., в. прав. Орд.: св. Анны и св. Стан. 2 ст. Жал. 1600 р., стол. 200 р., кв. 200 р., итого 2000 р.	Род. 23 янв. 1865 г. — 27 авг. 1888 г.	13 февр. 1912 г. — съ 14 окт. 1894 г. по 20 авг. 1905 г. и съ 28 апр. 1909 г. — VI	27 авг. 1900 г.	1 янв. 191 орд. св. А 2 ст.

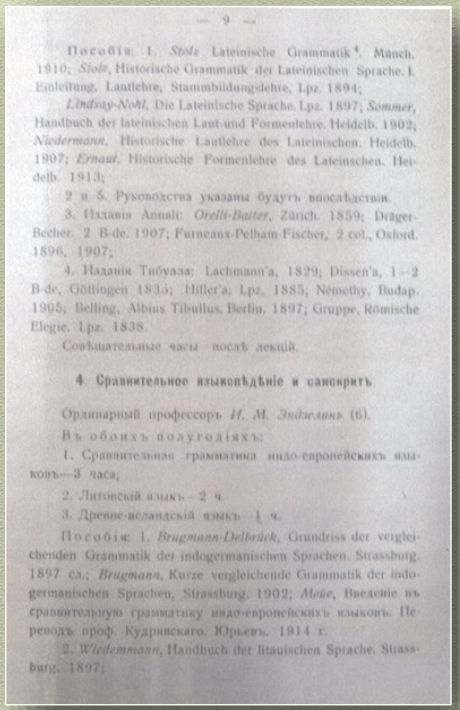

— 9 —

Пособія: 1. *Stolz* Lateinische Grammatik[5]. Münch. 1910; *Stolz*, Historische Grammatik der Lateinischen Sprache. I. Einleitung. Lautlehre, Stammbildungslehre, Lpz. 1894; *Lindsay-Nohl*, Die Lateinische Sprache. Lpz. 1897; *Sommer*, Handbuch der lateinischen Laut-und Formenlehre. Heidelb. 1902; *Niedermann*, Historische Lautlehre des Lateinischen. Heidelb. 1907; *Ernaut*, Historische Formenlehre des Lateinischen. Heidelb. 1913;

2 и 5. Руководства указаны будутъ впослѣдствіи.

3. Изданія Annali: *Orelli-Baiter*, Zürich. 1859; Dräger-Becher. 2 B-de. 1907; Furneaux-Pelham-Fischer, 2 col., Oxford. 1896, 1907;

4. Изданія Тибулла: Lachmann'a, 1829; Dissen'a, 1—2 B-de, Göttingen 1835; Hiller'a; Lpz. 1885; Némethy, Budap. 1905; Belling, Albius Tibullus. Berlin. 1897; Gruppe, Römische Elegie. Lpz. 1838.

Совѣщательные часы послѣ лекцій.

4. Сравнительное языковѣдѣніе и санскритъ.

Ординарный профессоръ *И. М. Эндзелинъ* (6).

Въ обоихъ полугодіяхъ:

1. Сравнительная грамматика индо-европейскихъ языковъ—3 часа;

2. Литовскій языкъ—2 ч.

3. Древне-исландскій языкъ—1 ч.

Пособія: 1. *Brugmann-Delbrück*, Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen. Strassburg. 1897 сл.; *Brugmann*, Kurze vergleichende Grammatik der indogermanischen Sprachen, Strassburg. 1902; *Meie*, Введеніе въ сравнительную грамматику индо-европейскихъ языковъ. Переводъ проф. Кудрявскаго. Юрьевъ. 1914 г.

2. *Wiedemann*, Handbuch der litauischen Sprache. Strassburg. 1897;

J. Endzelīns lasīja dažādus zinātniskos kursus – ievadu valodniecībā, indoeiropiešu valodu salīdzināmo gramatiku, ģermāņu valodu salīdzināmo gramatiku, vadīja nodarbības senprūšu, lietuviešu, senarmēņu, senislandiešu, senīru, gotu un citās valodās.

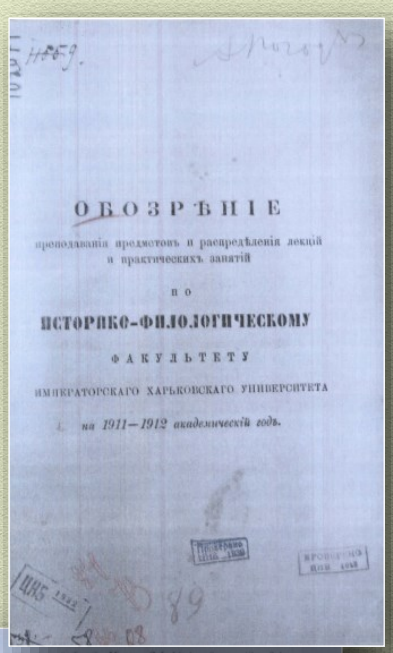
ОБОЗРѢНІЕ
преподаванія предметовъ и распредѣленія лекцій и практическихъ занятій
по
ИСТОРИКО-ФИЛОЛОГИЧЕСКОМУ
ФАКУЛЬТЕТУ
ИМПЕРАТОРСКАГО ХАРЬКОВСКАГО УНИВЕРСИТЕТА
на 1911—1912 академическій годъ.

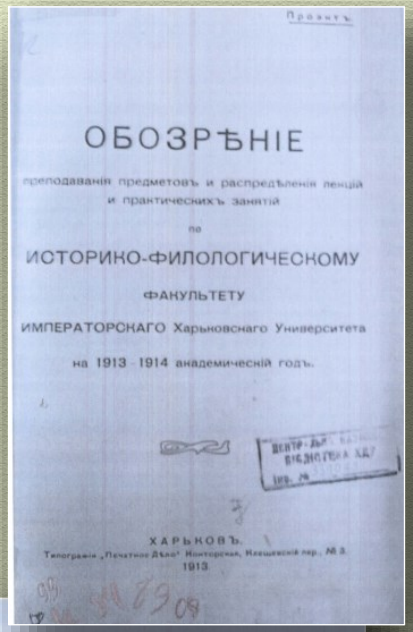
ОБОЗРѢНІЕ
преподаванія предметовъ и распредѣленія лекцій и практическихъ занятій
по
ИСТОРИКО-ФИЛОЛОГИЧЕСКОМУ
ФАКУЛЬТЕТУ
ИМПЕРАТОРСКАГО Харьковскаго Университета
на 1913—1914 академическій годъ.
ХАРЬКОВЪ.
1913

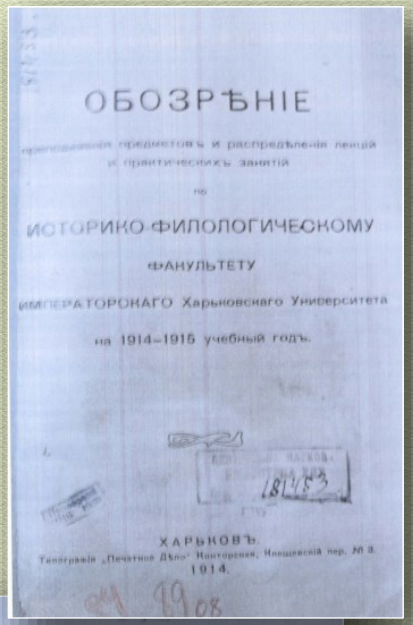
ОБОЗРѢНІЕ
ИСТОРИКО-ФИЛОЛОГИЧЕСКОМУ
ФАКУЛЬТЕТУ
ИМПЕРАТОРСКАГО Харьковскаго Университета
на 1914—1915 учебный годъ.
ХАРЬКОВЪ.
1914.

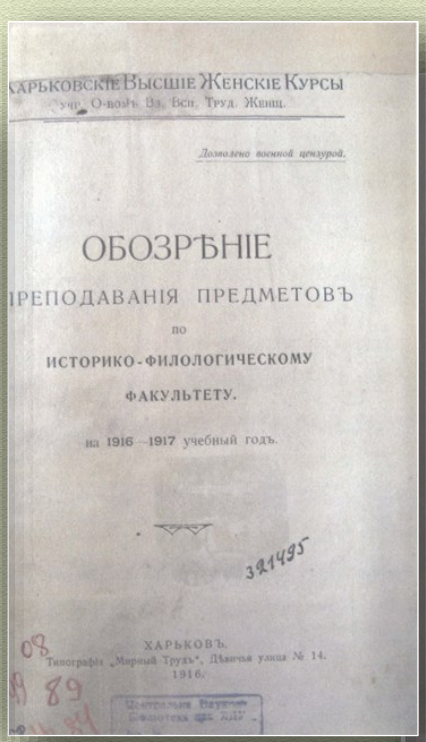
ХАРЬКОВСКІЕ ВЫСШІЕ ЖЕНСКІЕ КУРСЫ
Допущено военной цензурой.
ОБОЗРѢНІЕ
ПРЕПОДАВАНІЯ ПРЕДМЕТОВЪ
по
ИСТОРИКО-ФИЛОЛОГИЧЕСКОМУ
ФАКУЛЬТЕТУ.
на 1916—1917 учебный годъ.
ХАРЬКОВЪ.
1916.

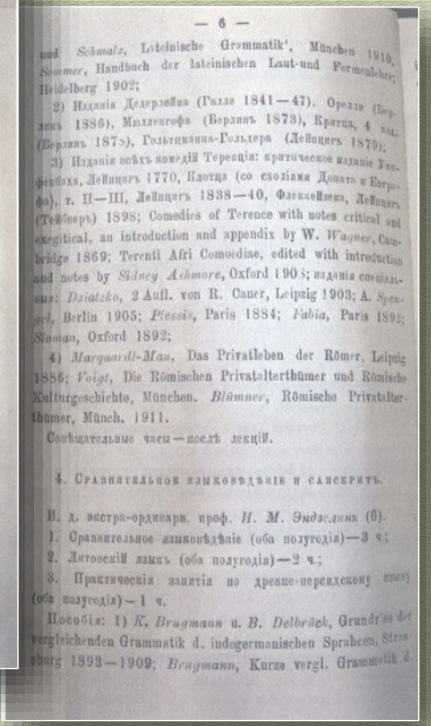
— 6 —
4. Сравнительное языковѣдѣніе и санскритъ.
Ординарный профессоръ И. М. Эндзелинъ (6).
1. Сравнительное языковѣдѣніе (оба полугодія)—3 ч.;
2. Литовскій языкъ (оба полугодія)—2 ч.;
3. Практическія занятія по древне-персидскому языку (оба полугодія)—1 ч.

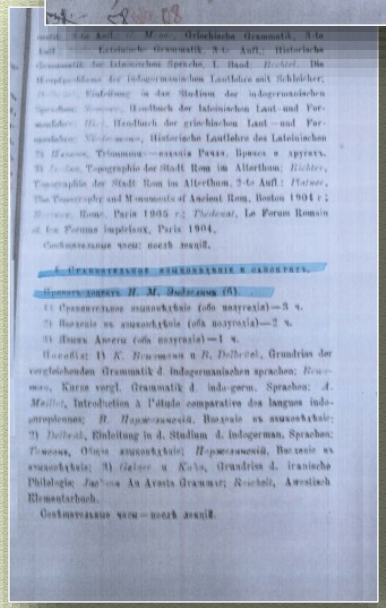

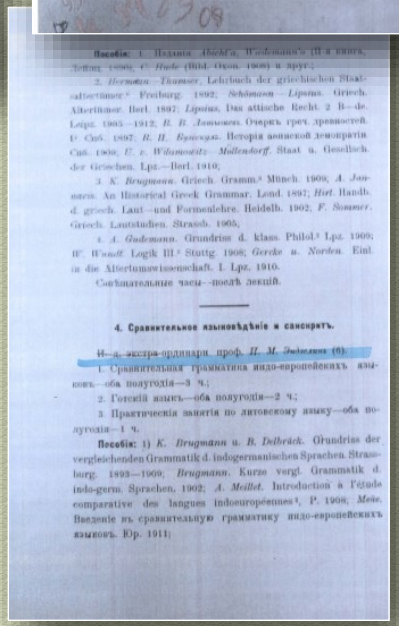
4. Сравнительное языковѣдѣніе и санскритъ.
Ординарный профессоръ И. М. Эндзелинъ (6).
1. Сравнительная грамматика индо-европейскихъ языковъ—оба полугодія—3 ч.;
2. Готскій языкъ—оба полугодія—2 ч.;
3. Практическія занятія по литовскому языку—оба полугодія—1 ч.

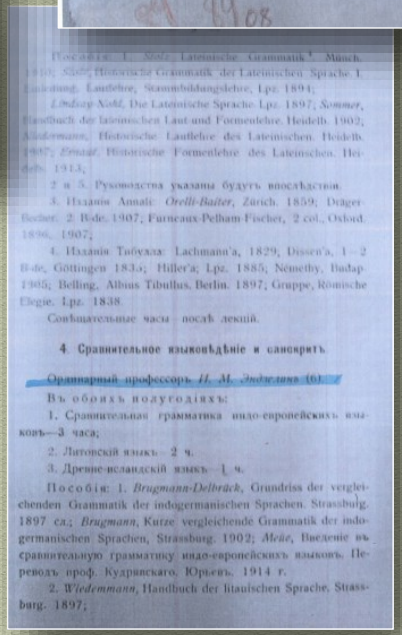
4. Сравнительное языковѣдѣніе и санскритъ.
Ординарный профессоръ И. М. Эндзелинъ (6).
Въ обоихъ полугодіяхъ:
1. Сравнительная грамматика индо-европейскихъ языковъ—3 часа;
2. Литовскій языкъ—2 ч.
3. Древне-исландскій языкъ—1 ч.

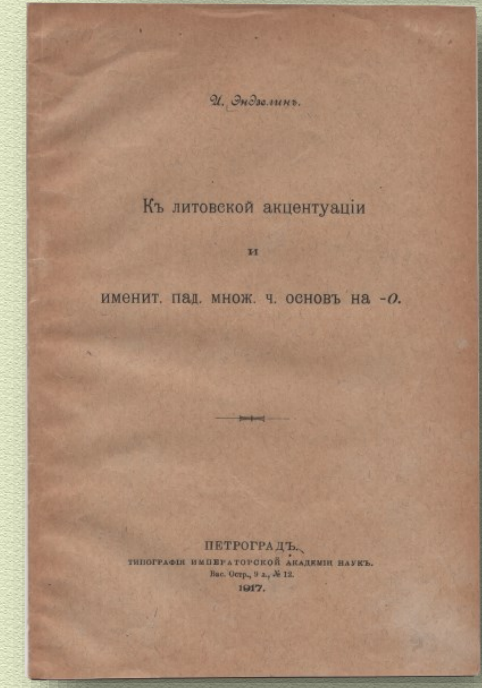
И. Эндзелинъ.
Къ литовской акцентуаціи
и
именит. пад. множ. ч. основъ на -*o*.
ПЕТРОГРАДЪ.
1917.

Daudzi viņa tā laika pētījumi publicēti Krievijas Zinātņu akadēmijas un ārzemju izdevumos, bet vēl vairāk bija uzkrāts materiālu un pieredzes vēlākajiem monumentālajiem darbiem.

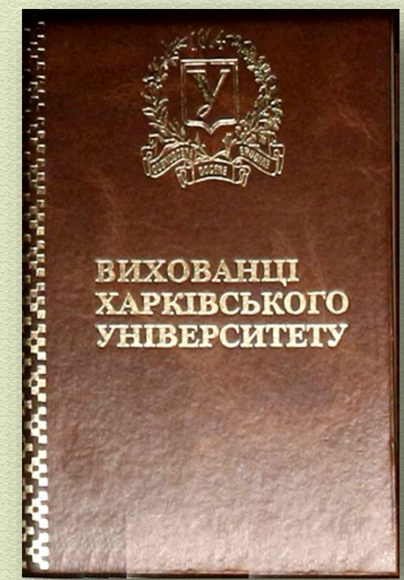

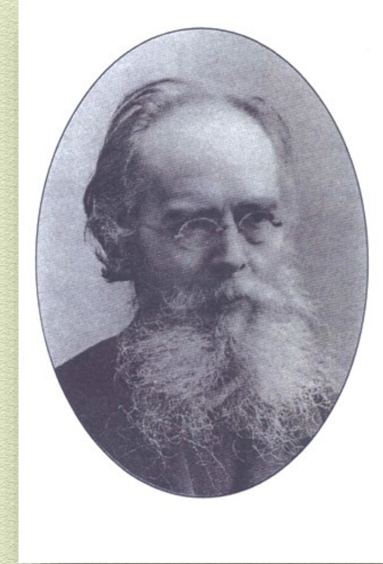

Līdzās profesora darbam J. Endzelīns cildināja Harkivas Universitātes labi organizēto bibliotēku ar bagātīgo literatūras klāstu gan salīdzināmajā, gan vispārīgajā valodniecībā. Pēc J. Endzelīna domām, tas bija ievērojamā valodnieka Aleksandra Potebņas (1835–1891) nopelns.

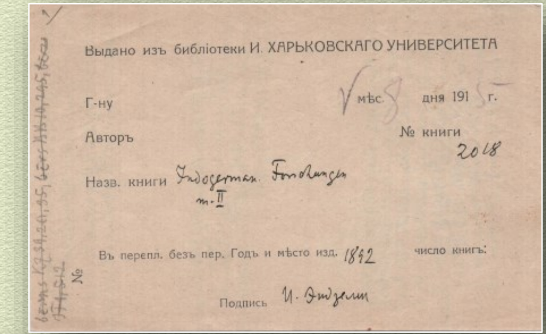
Выдано изъ библіотеки И. ХАРЬКОВСКАГО УНИВЕРСИТЕТА
Г-ну мѣс. дня 191 г.
Авторъ № книги
Назв. книги
Въ перепл. безъ пер. Годъ и мѣсто изд. число книгъ:
Подпись

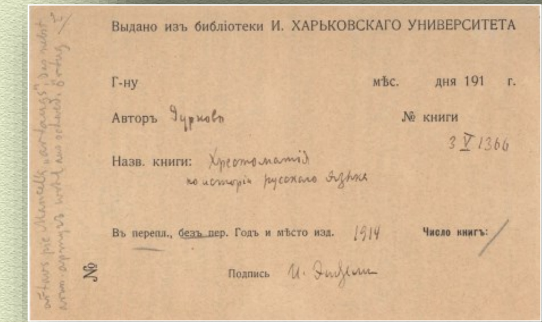
Выдано изъ библіотеки И. ХАРЬКОВСКАГО УНИВЕРСИТЕТА
Г-ну мѣс. дня 191 г.
Авторъ № книги
Назв. книги:
Въ перепл., безъ пер. Годъ и мѣсто изд. Число книгъ:
Подпись

J. Endzelīna pētījumi Harkivā bija papildinājums daudziem iepriekšējos gados veiktajiem pētījumiem, kā arī skāra jaunas latviešu valodas nozares. Viņa raksti tika publicēti arī žurnālā "Записки императорского Харьковского университета", bet no 1914. līdz 1916. gadam viņš bija šī izdevuma redkolēģijas loceklis.

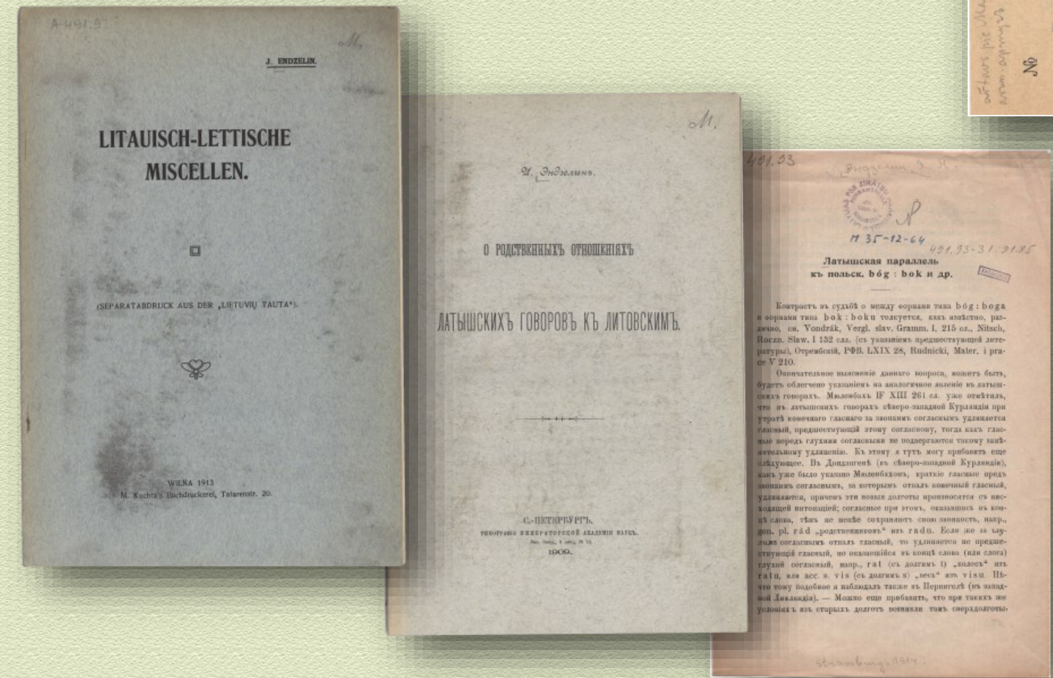

LU Akadēmiskās bibliotēkas krājumā saglabājušies vairāki Harkivas Universitātes bibliotēkas grāmatu pieprasījuma taloni, kurus J. Endzelīns aizpildījis 1915. gadā

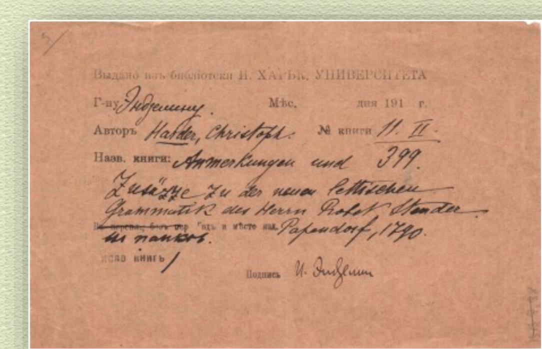
Выдано изъ библіотеки И. ХАРЬК. УНИВЕРСИТЕТА
Г-ну Мѣс. дня 191 г.
Авторъ № книги
Назв. книги:
Годъ и мѣсто изд.
Число книгъ
Подпись

Reizē ar pedagoģisko darbu Harkivas Universitātē J. Endzelīns turpināja aktīvu pētniecības darbu. Jau pirmajos Harkivas perioda gados speciālajos valodniecības izdevumos (žurnālos un dažādos krājumos) vācu un krievu valodā tika publicēta virkne J. Endzelīna darbu par latviešu un lietuviešu valodas gramatikas jautājumiem, skaidrojot baltu valodu attīstību, saites ar citām indoeiropiešu valodām un kaimiņu tautu valodām.

Arī pašam J. Endzelīnam bija iespēja pasūtīt universitātes bibliotēkai nepieciešamo valodniecības literatūru.

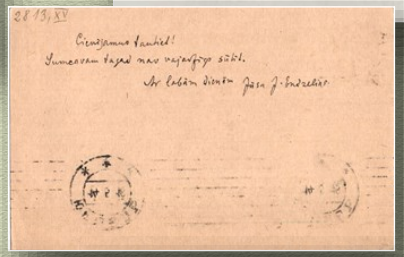

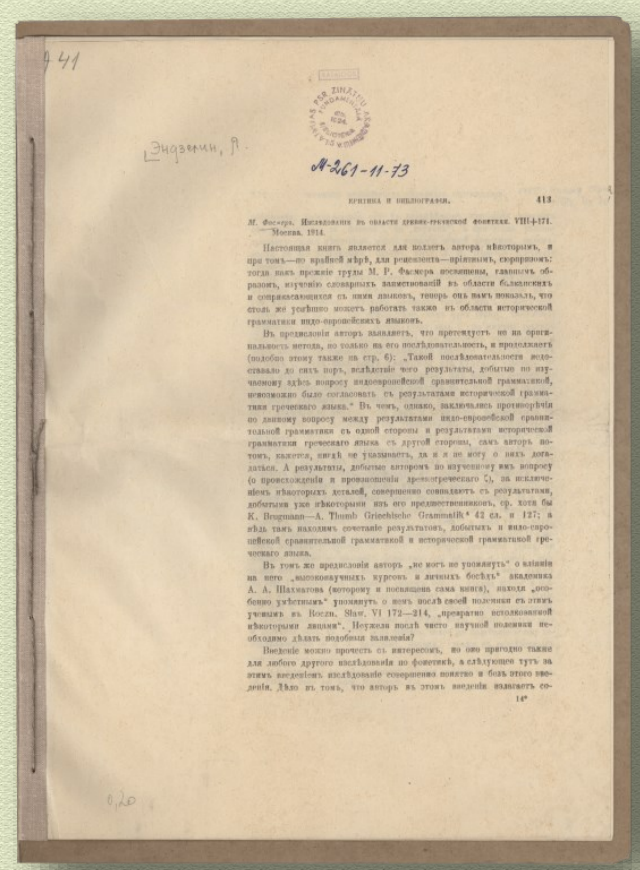

J. Endzelīns rakstīja recenzijas par speciālo valodniecības literatūru arī tad, ja pētījumos tikai daļēji bija skarti baltu valodu izpētes jautājumi. Viņš rūpīgi analizēja šos darbus, norādot uz derīgo, kā arī parādot kļūdas un nepareizības.

J. Endzelīns rakstīja recenzijas par Latvijā latviešu valodā izdotām grāmatām, kurās bija skarti gan latviešu valodas, gan visas tautas materiālie un gara kultūras jautājumi. Viņš nepalaida garām neatzīmētus svarīgus notikumus, piemēram, sakarā ar Kārļa Mīlenbaha nāvi, Krišjāni Baronu un Henriju Visendorfu.

Harkivā J. Endzelīna uzmanība nepaslīdēja garām Latvijas vietvārdiem, vietvārdu nozīmei valodas vēstures jautājumu un etnisku jautājumu skaidrošanā.

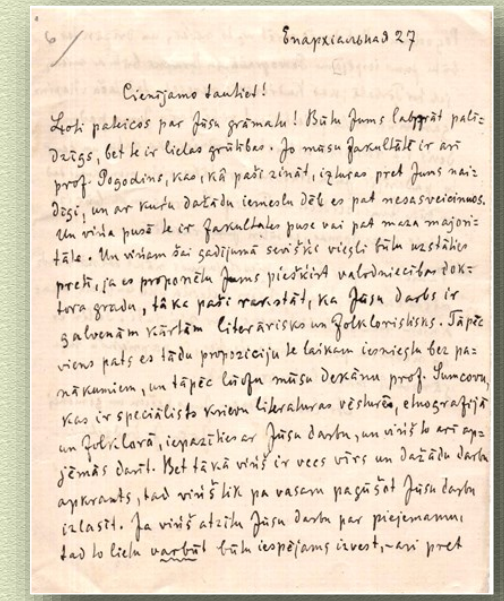

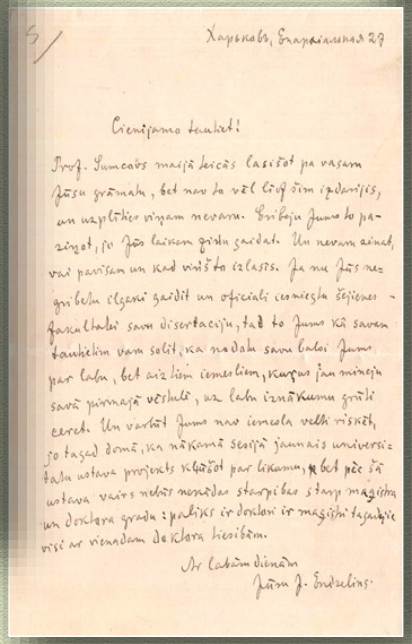

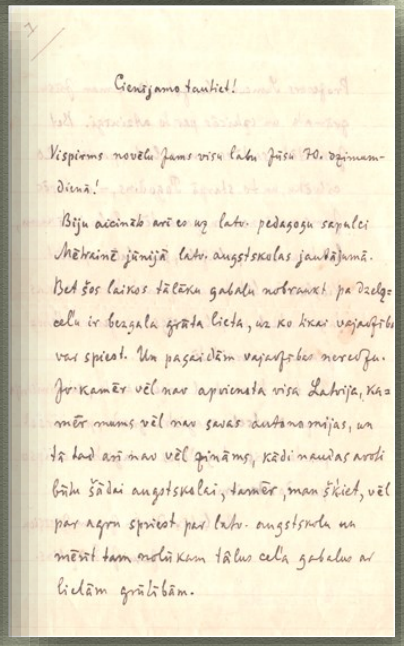

1916. gadā J. Endzelīna no Harkivas rakstītās vēstules profesoram Jēkabam Lautenbaham-Jūsmiņam

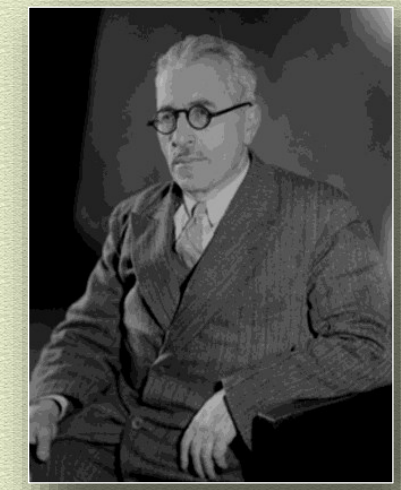

Georgijs Ahvlediani 1910. gadā sāka studēt Harkivas Universitātes Vēstures un filoloģijas fakultātē, kur par profesoru strādāja Jānis Endzelīns. Endzelīns jau tad ievēroja viņa izcilās valodnieciskās spējas un virzīja viņu zinātniskajam darbam.

J. Endzelīna audzēknis, ukraiņu valodnieks **Leonīds Bulahovskis** (1888–1961) rakstīja:

"Savā laikā Endzelīns atnāca uz Harkivas Universitāti kā latvietis pēc savas cilmes un simpātijām, un šajā universitātē, kur mācījās un strādāja ukraiņi, krievi un citi, viņš prata iegūt cieņu latviešu tautai. Pret citu tautību pārstāvjiem, ar kuriem viņš šeit sastapās, un pret viņu nacionālajām jūtām Endzelīns izturējās ar cieņu, un tā nebija tikai korekta rīcība vien. Pats būdams nelielas tautas pārstāvis, Endzelīns, kā šķita tiem, kas vēroja viņa darbību Harkivas Universitātes Vēstures un filoloģijas fakultātē, ar dziļu labvēlību izturējās arī pret citu tautību pārstāvjiem, protams, ja viņu uzvedībā nebija nekā egoistiska un ļauni agresīva."

Viens no J. Endzelīna talantīgākajiem audzēkņiem bija gruzīns **Georgijs Ahvlediani** (1887–1973), vēlāk Gruzijas Zinātņu akadēmijas akadēmiķis.

ЮЖНЫЙ КРАЙ

Основатель А. А. Іозефовичъ

Пятница, 1 (14) января 1916 года. ТРИДЦАТЬ ШЕСТОЙ ГОДЪ № 13727.

ВЪ ЭТОМЪ № 8 СТРАНИЦЪ.

УЧЕБНЫЯ ЗАВЕДЕНІЯ.

Въ университетѣ. Въ состоявшемся 10-го декабря засѣданіи совѣта физико-математическаго факультета были произведены выборы секретаря факультета. Избраннымъ оказался проф. М. В. Клочковъ.

На высшихъ женскихъ курсахъ. 9-го декабря, на высшихъ женскихъ курсахъ О-ва трудящихся женщинъ состоялось засѣданіе совѣта профессоровъ для избранія новаго директора курсовъ, въ виду истеченія срока полномочій прежняго. Записками были намѣчены слѣдующіе кандидаты: проф. С. М. Кульбакинъ—24 записки, проф. Н. Н. Салтыковъ—11 записокъ, остальные кандидаты получили по 1 запискѣ. Въ виду отказа другихъ кандидатовъ отъ баллотировки, баллотировался проф. С. М. Кульбакинъ. При голосованіи С. М. Кульбакинъ получилъ 28 избирательныхъ противъ 10 неизбират. записокъ, и такимъ образомъ оказался переизбраннымъ директоромъ курсовъ на слѣдующій годовой срокъ. Деканомъ физико-математическаго факультета высшихъ женскихъ курсовъ О-ва трудящихся женщинъ, въ засѣданіи факультета, состоявшемся 10-го декабря, былъ избранъ проф. И. М. Эндзелинъ.

НОЧНЫЯ

Отъ штаба Верховнаго Главнокомандующаго.

ПЕТРОГРАДЪ, 31 XII.

Западный фронтъ.

Въ ГАЛИЦІИ НА ФРОНТѢ СРЕДНЕЙ СТРЫПЫ ПРОТИВНИКЪ ПОДЪ ПРИКРЫТІЕМЪ СНѢЖНОЙ БУРИ ДВА РАЗА ДѢЛАЛЪ ПОПЫТКИ ПЕРЕЙТИ ВЪ НАСТУПЛЕНІЕ ВЪ РАЙОНѢ ДОБРОПОЛЯ, НО ОБА РАЗА БЫЛЪ ОТБИТЪ ОГНЕМЪ.

Въ РАЙОНѢ КЪ СѢВЕРО-ВОСТОКУ ОТЪ ЧЕРНОВИЦЪ ПРОТИВНИКЪ БЫЛЪ ВЫНУЖДЕНЪ ОЧИСТИТЬ ЧАСТЬ ОКОПОВЪ, КОТОРЫЕ НАМИ ЗАНЯТЫ.

ЮЖНЫЙ КРАЙ

Основатель А. А. Іозефовичъ

Пятница, 12 (25) декабря 1904 года. ТРИДЦАТЬ ПЯТЫЙ ГОДЪ № 12433.

ХАРЬКОВСКІЕ ВЫСШІЕ ЖЕНСКІЕ КУРСЫ,

учрежденные Обществомъ Взаимопомощи Трудящихся Женщинъ.

Сумская улица, № 29.

ХАРЬКОВСКІЕ ВЫСШІЕ ЖЕНСКІЕ КУРСЫ,

учрежденные Обществомъ Взаимопомощи Трудящихся Женщинъ.

Новое помѣщеніе Курсовъ: АРМЯНСКІЙ ПЕРЕУЛ., Д. № 2.

Управленіе курсовъ находится въ вѣдѣніи Совѣта профессоровъ.

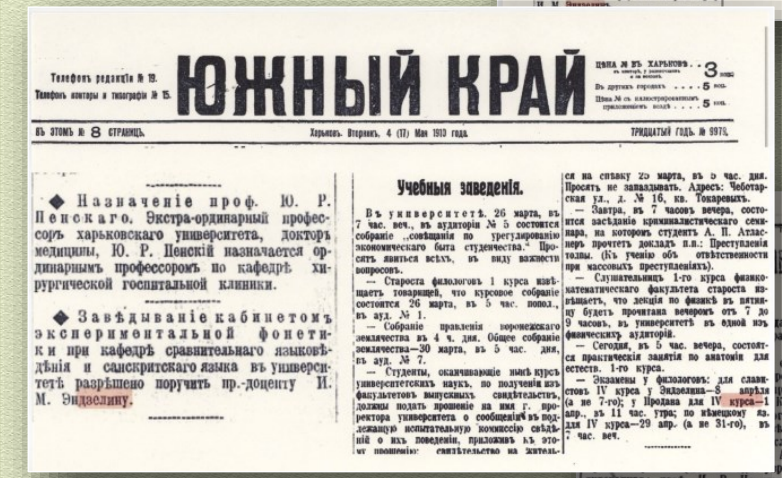

ЮЖНЫЙ КРАЙ

Телефонъ редакціи № 19. Телефонъ конторы и типографіи № 15.

ВЪ ЭТОМЪ № 8 СТРАНИЦЪ. Харьковъ. Вторникъ, 4 (17) Мая 1910 года. ТРИДЦАТЫЙ ГОДЪ № 9979.

◆ Назначеніе проф. Ю. Р. Пенскаго. Экстра-ординарный профессоръ харьковскаго университета, докторъ медицины, Ю. Р. Пенскій назначается ординарнымъ профессоромъ по кафедрѣ хирургической госпитальной клиники.

◆ Завѣдываніе кабинетомъ экспериментальной фонетики при кафедрѣ сравнительнаго языковѣдѣнія и санскритскаго языка въ университетѣ разрѣшено поручить пр.-доценту И. М. Эндзелину.

Учебныя заведенія.

Въ университетѣ. 26 марта, въ 7 час. веч., въ аудиторіи № 5 состоится собраніе „совѣщанія по урегулированію экономическаго быта студенчества." Просятъ явиться всѣхъ, въ виду важности вопросовъ.

— Староста филологовъ 1 курса извѣщаетъ товарищей, что курсовое собраніе состоится 26 марта, въ 5 час. попол., въ ауд. № 1.

— Собраніе правленія воронежскаго землячества въ 4 ч. дня. Общее собраніе землячества—30 марта, въ 5 час. дня, въ ауд. № 7.

— Студенты, оканчивающіе нынѣ курсъ университетскихъ наукъ, по полученіи изъ факультетовъ выпускныхъ свидѣтельствъ, должны подать прошеніе на имя г. проректора университета о сообщеніи въ подлежащую испытательную коммиссію свѣдѣній о ихъ поведеніи, приложивъ къ этому прошенію: свидѣтельство на жительство на спѣвку 25 марта, въ 5 час. дня. Просятъ не запаздывать. Адресъ: Чеботарская ул., д. № 16, кв. Токаревыхъ.

— Завтра, въ 7 часовъ вечера, состоится засѣданіе криминалистическаго семинара, на которомъ студентъ А. П. Атласнеръ прочтетъ докладъ п.п.: Преступленія толпы. (Къ ученію объ отвѣтственности при массовыхъ преступленіяхъ).

— Слушательницъ 1-го курса физико-математическаго факультета староста извѣщаетъ, что лекція по физикѣ въ пятницу будетъ прочитана вечеромъ отъ 7 до 9 часовъ, въ университетѣ въ одной изъ физическихъ аудиторій.

— Сегодня, въ 5 час. вечера, состоятся практическія занятія по анатоміи для естеств. 1-го курса.

— Экзамены у филологовъ: для славистовъ IV курса у Эндзелина—8 апрѣля (а не 7-го); у Продана для IV курса—1 апр., въ 11 час. утра; по нѣмецкому яз. для IV курса—29 апр. (а не 31-го), въ 7 час. веч.

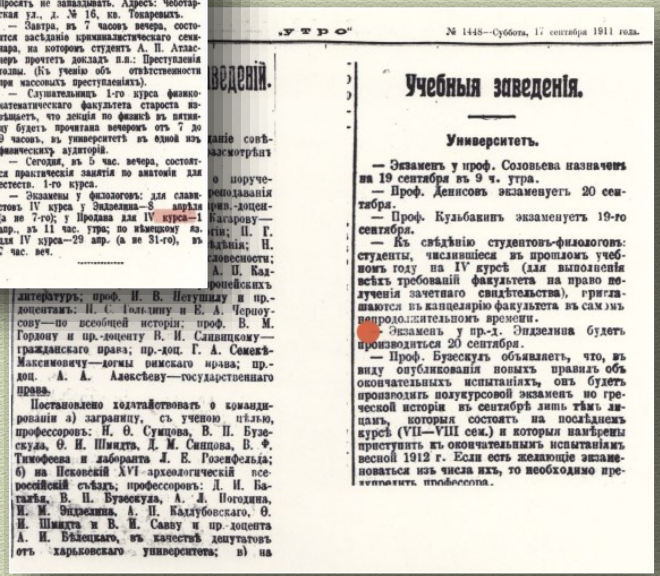

„Утро" № 1448—Суббота, 17 сентября 1911 года.

Учебныя заведенія.

Университетъ.

— Экзаменъ у проф. Соловьева назначенъ на 19 сентября въ 9 ч. утра.

— Проф. Денисовъ экзаменуетъ 20 сентября.

— Проф. Кульбакинъ экзаменуетъ 19-го сентября.

— Къ свѣдѣнію студентовъ-филологовъ: студенты, числившіеся въ прошломъ учебномъ году на IV курсѣ (для выполненія всѣхъ требованій факультета на право полученія зачетнаго свидѣтельства), приглашаются въ канцелярію факультета въ самомъ непродолжительномъ времени.

— Экзаменъ у пр.-д. Эндзелина будетъ производиться 20 сентября.

— Проф. Бузескулъ объявляетъ, что, въ виду опубликованія новыхъ правилъ объ окончательныхъ испытаніяхъ, онъ будетъ производить полукурсовой экзаменъ по греческой исторіи въ сентябрѣ лишь тѣмъ лицамъ, которыя состоятъ на послѣднемъ курсѣ (VII—VIII сем.) и которыя намѣрены приступить къ окончательнымъ испытаніямъ весной 1912 г. Если есть желающіе экзаменоваться изъ числа ихъ, то необходимо предупредить профессора.

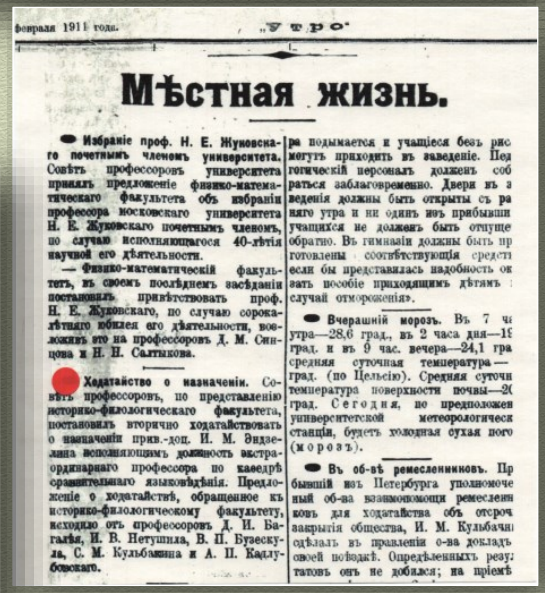

февраля 1911 года. „Утро"

Мѣстная жизнь.

● Избраніе проф. Н. Е. Жуковскаго почетнымъ членомъ университета. Совѣтъ профессоровъ университета принялъ предложеніе физико-математическаго факультета объ избраніи профессора московскаго университета Н. Е. Жуковскаго почетнымъ членомъ, по случаю исполняющагося 40-лѣтія научной его дѣятельности.

— Физико-математическій факультетъ, въ своемъ послѣднемъ засѣданіи постановилъ привѣтствовать проф. Н. Е. Жуковскаго, по случаю сорокалѣтняго юбилея его дѣятельности, возложивъ это на профессоровъ Д. М. Синцова и Н. Н. Салтыкова.

● Ходатайство о назначеніи. Совѣтъ профессоровъ, по представленію историко-филологическаго факультета, постановилъ вторично ходатайствовать о назначеніи прив.-доц. И. М. Эндзелина исполняющимъ должность экстраординарнаго профессора по каѳедрѣ сравнительнаго языковѣдѣнія. Предложеніе о ходатайствѣ, обращенное къ историко-филологическому факультету, исходило отъ профессоровъ Д. И. Багалѣя, И. В. Нетушила, В. П. Бузескула, С. М. Кульбакина и А. П. Кадлубовскаго.

ра подымается и учащіеся безъ рис могутъ приходить въ заведеніе. Пед гогическій персоналъ долженъ соб раться заблаговременно. Двери въ з веденія должны быть открыты съ ра няго утра и ни одинъ изъ прибывши учащихся не долженъ быть отпуще обратно. Въ гимназіи должны быть пр готовлены соотвѣтствующія средст если бы представилась надобность ок зать пособіе приходящимъ дѣтямъ случай отмороженія».

● Вчерашній морозъ. Въ 7 ч утра—28,6 град., въ 2 часа дня—19 град. и въ 9 час. вечера—24,1 гра средняя суточная температура— град. (по Цельсію). Средняя суточн температура поверхности почвы—2 град. Сегодня, по предположен университетской метеорологическ станціи, будетъ холодная сухая пого (морозъ).

● Въ об-вѣ ремесленниковъ. Пр бывшій изъ Петербурга уполномоче ный об-ва взаимопомощи ремесленн ковъ для ходатайства объ отсроч закрытія общества, И. М. Кульбачи сдѣлалъ въ правленіи о-ва докладъ своей поѣздкѣ. Опредѣленныхъ резу татовъ онъ не добился; на пріемѣ

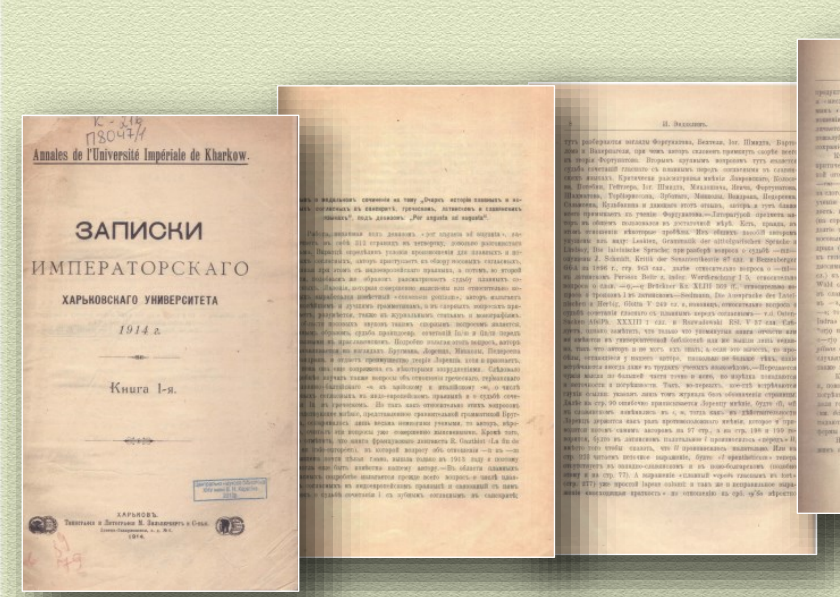

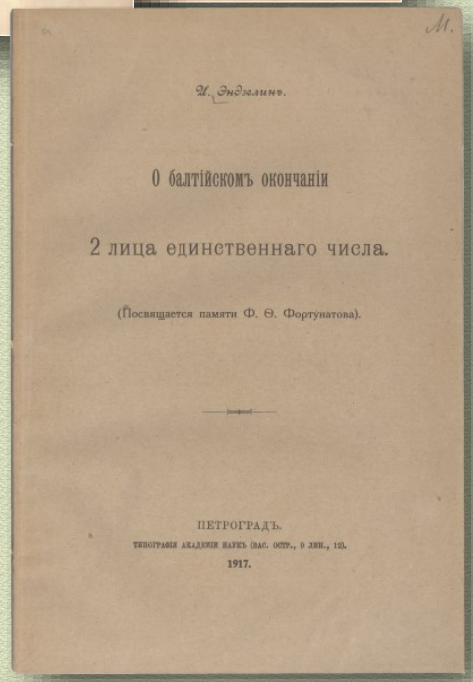

G. Ahvlediani studiju laika darbu par indoeiropiešu valodu salīdzināmo fonētiku Endzelīns 1914. gadā publicētajā plašā recenzijā ieteica apbalvot ar zelta medaļu

Apsveicot Jāni Endzelīnu 85. dzimšanas dienā, Georgijs Ahvlediani sacīja:

"Lai dotu kaut nelielu priekšstatu par Jāņa Endzelīna daudzpusīgajām lingvistiskajām interesēm, atļaušos atgādināt manu skolotāju vēl Harkivā. Nemaz jau nerunājot par to, ka Jānis Endzelīns man iemācīja indoeiropiešu salīdzināmās gramatikas pamatus un metodes, ko esmu centies, cik mani spēki to ļāvuši, ieviest gruzīnu valodniecībā, Jānis Endzelīns ievadīja mani mūsu zinātnes aktuālo jautājumu lokā. Viņš pirmais mācīja man senpersiešu un senarmēņu, gotu un senislandiešu, lietuviešu un latviešu valodu. Un, ja turpmāk esmu spējis savā zinātniskajā un pedagoģiskajā darbā kaut ko paveikt, tad par to visvairāk esmu pateicības parādā savam mīļotajam skolotājam."

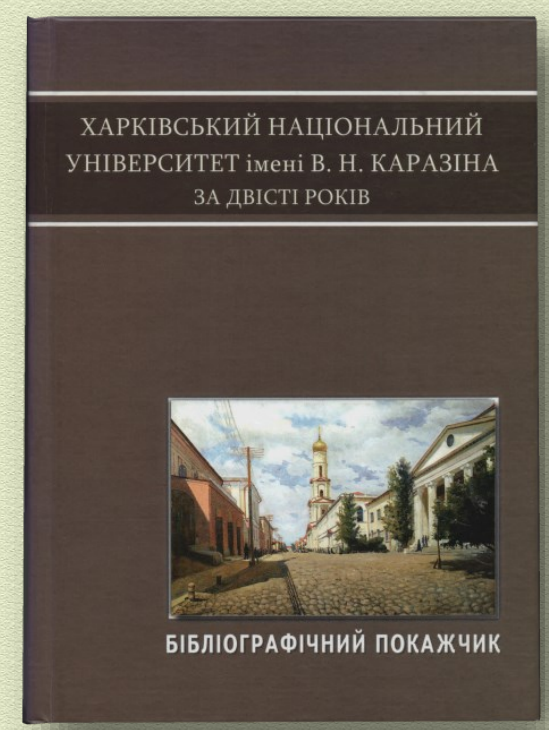

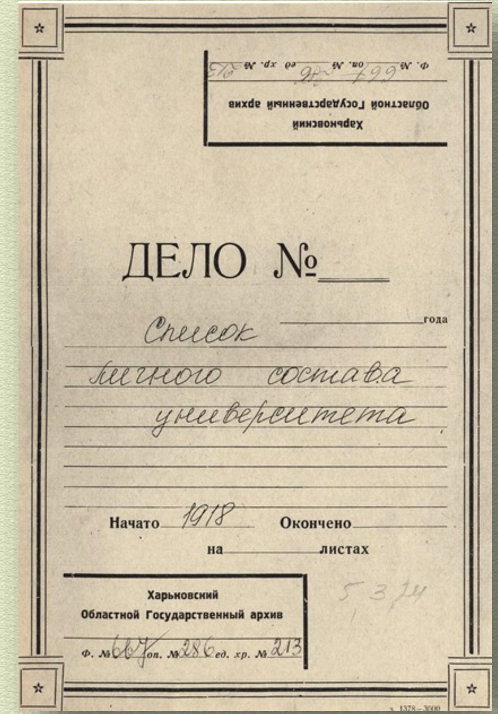

Харьковский Областной Государственный архив

ДЕЛО №

Список личного состава университета

Начато 1918 Окончено

на листах

Харьковский Областной Государственный архив

ф. № 667 оп. № 286 ед. хр. № 213

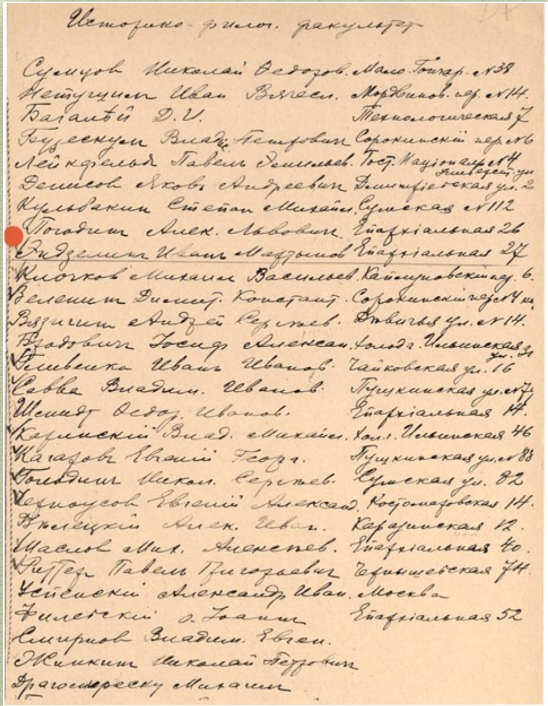

Историко-филол. факультет

J. Endzelīna atzinums bija, ka valodas zinātniskās gramatikas pamats ir valodas dzīvās izloksnes un veco laiku rakstu pieminekļi. Tāpēc J. Endzelīns arī Harkivas laikā plaši izvērsa iepriekšējos gados sākto latviešu valodas izlokšņu pētīšanu. Sākumā kopā ar K. Mīlenbahu, bet vēlāk viens pats.

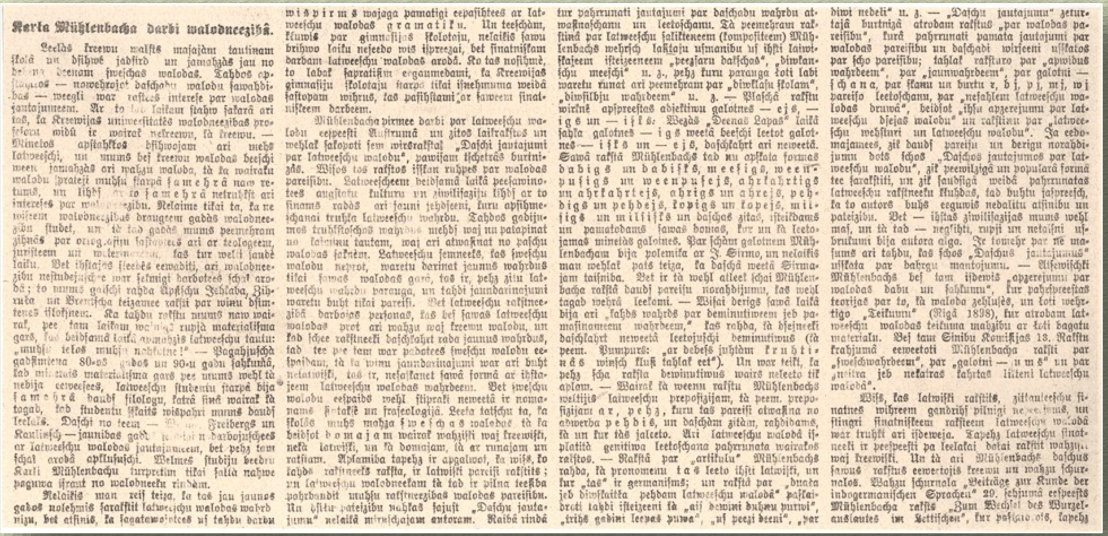

Karla Mühlenbacha darbi walodneezibā.

Baltija. 1916. Nr. 110

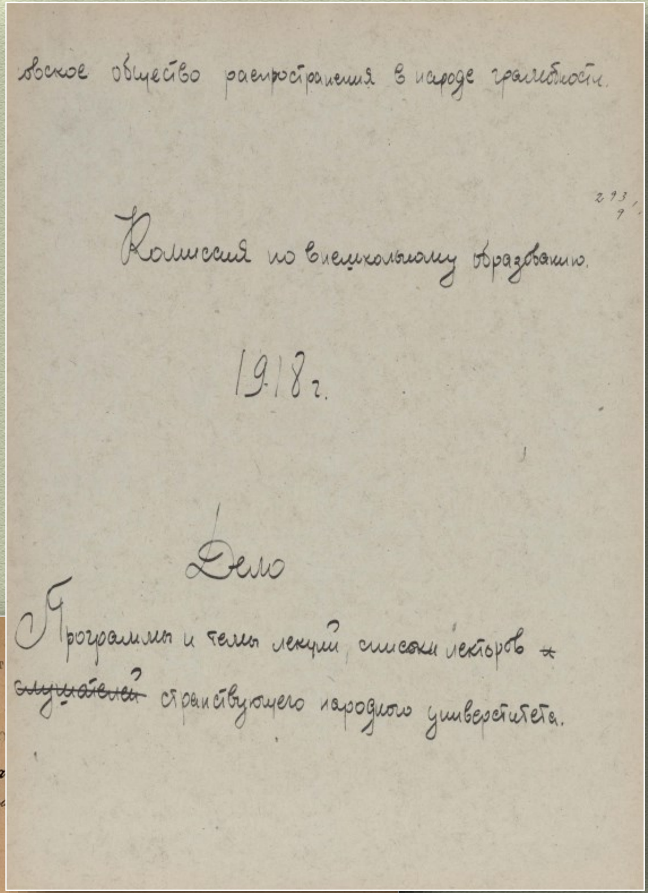

...вское общество распространения в народе грамотности

Комиссия по внешкольному образованию.

1918 г.

Дело

Программы и темы лекций списки лекторов и ~~слушателей~~ странствующего народного университета.

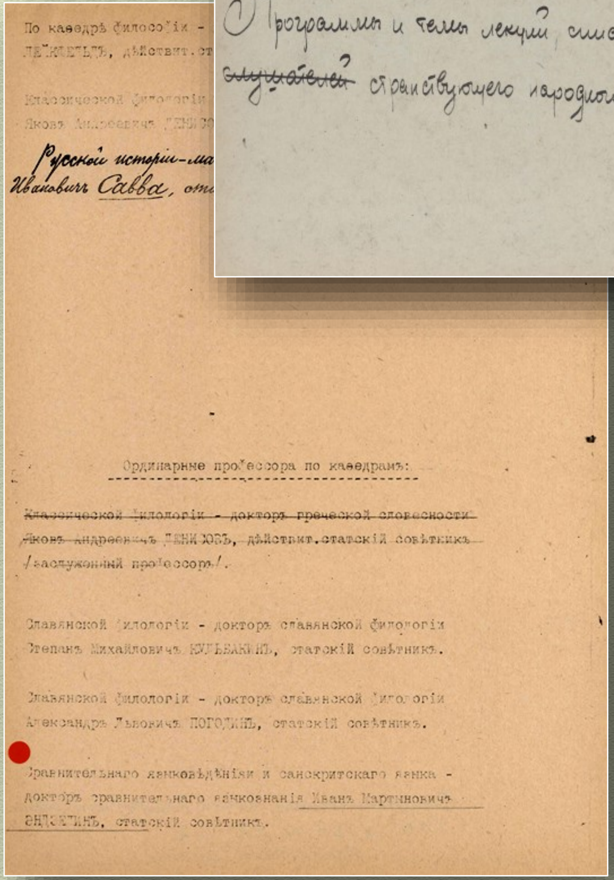

По каөедрѣ философіи -

Русской истории ...

Ивановичъ Савва

Ординарные профессора по каөедрамъ:

~~Классической филологіи - доктор греческой словесности Яковъ Андреевичъ ДЕНИСОВЪ, дѣйствит. статскій совѣтникъ~~ /заслуженный профессоръ/.

Славянской филологіи - доктор славянской филологіи Степанъ Михайловичъ КУЛЬБАКИНЪ, статскій совѣтникъ.

Славянской филологіи - доктор славянской филологіи Александръ Львовичъ ПОГОДИНЪ, статскій совѣтникъ.

Сравнительнаго языковѣдѣнія и санскритскаго языка - доктор сравнительнаго языкознанія Иванъ Мартыновичъ ЭНДЗЕЛИНЪ, статскій совѣтникъ.

1918. gadā laikraksts “Atvase”, kas iznāca Harkivā latviešu valodā, publicēja J. Endzelīna rakstu “Par latviešu valodas mācību” (norādījumi par valodas mācīšanu latviešu bērniem

№ 55. Atvase 2

Par latweeschu walodas mahzibu.

Kreewijas prowinze, waj neatkarīga Latwija?

Wairak kulturas un maſak politikas.

Atvase

Iznāk Harkowā, 3 reises nedeļā: otrdeenās, ceturtdeenās un ſeſtdeenās.

№ 43. Otrdeen, 13. augustā (31. jul.) 1918. g. Pirmais gads.

Sludinajums.

Walſts idejas nepeezeeſchamiba.

Pirmais dzīvoklis, kuru J. Endzelīns īrēja, atradās Veterinarnaja (tagad Ivanova) ielā 33. Dzīvoklis piederēja Annai Beklemiševai.

1913. gadā kādu laiku J. Endzelīns dzīvoja pie valodnieka Aleksandra Potebņas dēla – Harkivas Universitātes privātdocenta, biologa Andreja Potebņas Devičje (tagad Demčenko) ielā 5.

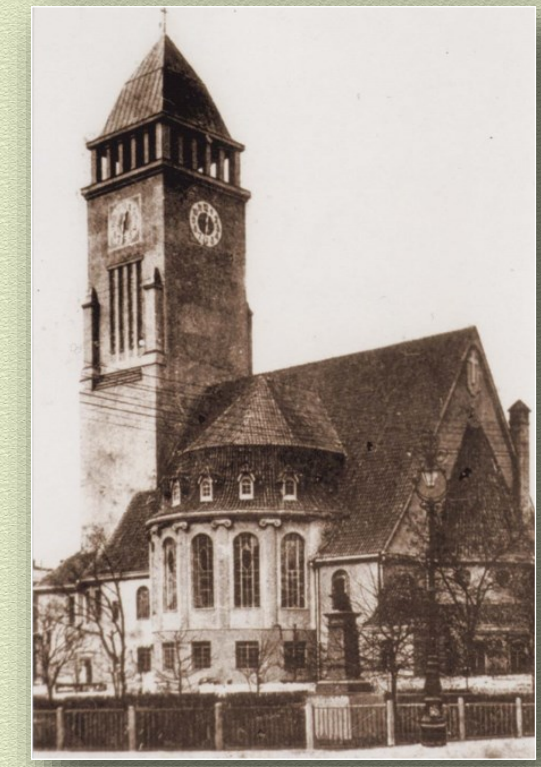
J. Endzelīns bija Harkivas evaņģēliski-luteriskās baznīcas draudzes loceklis. Baznīca atradās Gogoļa ielā 2. Diemžēl Otrā pasaules kara laikā tā aizgāja bojā.

Vētrainajā 1917. gadā J. Endzelīns bija valsts padomnieka Vilhelma Milforda īrnieks Artjoma ielā 27.

Harkivas periodā, pēc J. Endzelīna atzinuma, bija viņa radošās zinātniskās darbības uzplaukums.

1920. gada maijā Endzelīns atgriežas Latvijā un 2. jūnijā uzsāk darbu Latvijas Augstskolā. 30. martā viņu ievēl par Latvijas Augstskolas Valodnieciski filozofiskās fakultātes profesoru un 12. jūnijā par fakultātes dekānu. Par dekānu Endzelīnu atkārtoti ievēl arī 1921./1922. un 1922./1933. mācību gadā.

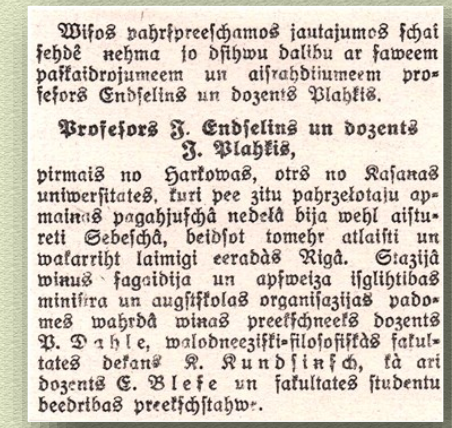

Wiſos pahrſpreeſchamos jautajumos ſchai ſehdē nehma ſo dſihwu dalibu ar ſaweem pakkaidrojameem un aiſrahdiſumeem profeſors Endſelins un dozents Plahkis.

Profeſors J. Endſelins un dozents J. Plahkis,

pirmais no Harkowas, otrs no Kaſanas uniwerſitates, kuri pee zitu pahrzelotaju apmainas pagahjuſchā nedelā bija wehl aiſtureti Sebeſchā, beidſot tomehr atlaiſti un wakarriht laimigi eeradàs Rigā. Staziją winus ſagaidija un apſweiza iſglihtibas miniſtra un augſtſkolas organiſazijas padomes wahrdā winas preekſchneeks dozents P. Dahle, walodneezifki-filoſofiſkàs fakultates dekans K. Kundſinſch, tà ari dozents E. Blefe un fakultates ſtudentu beedribas preekſchſtahw-.

Valdības Vēstnesis. 1920. Nr. 123

J. Endzelīns pēc atgriešanās Latvijā 1920. gadā.
Trešais no labās J. Endzelīns, ceturtais Teodors Zeiferts, piektais Jēkabs Velme

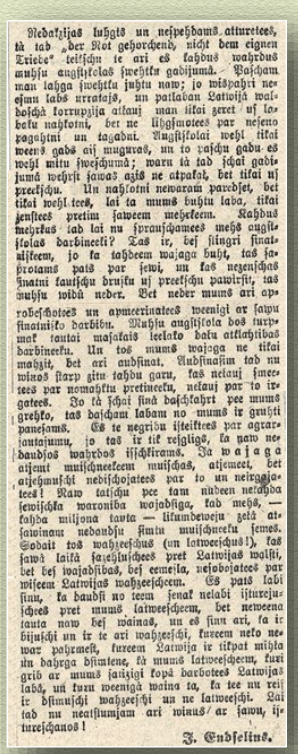

Nedaſitjas luhgts un neſpehdams attureteeß, tà tad „ber Not gehorchend, nicht dem eignen Triebe" teikſchu ie ari es kahdus wahrdus muhſu augſtſkolas ſwehtku gadijumà. Paſcham man lahga ſwehtku juhtu now; jo wiſapkahrt neejam labs arraſtejs, un patlaban Latwijà waldoſchà kartupjija aitauj man tikai zerot uſ labeku nahkotni, bet ne lihgſmoteeß par neſenu pagahtni un tagadni. Augſtſkolai wehl tikai weens gads aiſ muguras, un to paſchu gadu es wehl mitu ſweſchumà; waru tà tad ſchai gadijumà wehrſt ſawas aſis ne atpakaļ, bet tikai uſ preekſchu. Un nahkotni newaram pareddſet, bet tikai wehleeß, lai ta mums buhtu laba, tikai jeenteeß pretim ſaweem nehkeem. Kahdus nehkus tad lai nu ſprauſchamees meſtees augſtſkolas darbineeki? Tas ir, beſ ſihngri ſinamiſkeem, jo ta tahdeem wajaga buht, taß ſapratams pats par ſewi, un kaß nezenſchas ſmatni kauſchu druſtu uſ preekſchu pawirſit, tas muhſu woidù neder. Bet neder mums ari apraſchotees un apmeerinateeß weenigi ar ſawu ſinatniſko darbiņu. Muhſu augſtſkola daß turpmak tautai maſakais leeloka daļa atlahdibas darbineeku. Un teß mums wajaga ne tikai mahzit, bet ari audſinat. Audſinaſim tad nu winas ſtarp zitu tahdu garu, taß nelauj ſmeeteeß par nowahkteem pretineeku, nelauj par to iſgateeß. Jo tà ſchai ſinà daſchkahrt pee mums grehko, taß daſcham labam no mums ir gruhti paneſams. Es te negribu iſteikteeß par agrarjautajumu, jo taß ir tik reſgligs, ka yaw nebaudſos wahrdus iſchkiramus. Ja waſaga aiſeet muiſchneekeem muiſchas, atjemeei, bet aiſehmuſchi nedſchojateeß par to un neirgajateeß! Raw tatſchu pee tam nubeen nelahga ſewiſchka waroniba wajadſiga, tad meſtß. — Kahda miljona tautà — lihmdeweju zeltà atſawinam nedaudſu ſimtu muiſchneeku ſemes. Sedaß tos wahrneſchus (un latweeſchuß!), kaß ſawà laikà ſaņehmuſcheeß pret Latwijaß waldſti, bet beſ wajadſibas, beſ eemeſla, neſohbojateeß par wiſeem Latwijas wahrneeſcheem. Es paſt labi ſinu, ka daudſi no teem ſenak nelabi iſturejuſcheeß pret muums latweeſcheem, bet neweena tauta naw beſ wainas, un es ſinu ari, ka ir bijuſchi un ir te ari wahrneeſchi, kureem neko newar pahrmeſt, kureem Latwija ir tikpat mihta un dahrga dſimtene, kà mums latweeſcheem, kuri grib ar mums ſaiſtigi kopà darboteeß Latwijaß labà, un turu weenigà wainu ta, ka tee un reiſ ir dſimuſchi wahrneeſchi un ne latweeſchi. Lai tad nu neatſtumjam ari winuß ar ſawu iſtureſchanos!

J. Endſelins.

Latvijas Vēstnesis. 1920. Nr. 62

Endzelīns no 1920. gada jūnija līdz 1923. gada jūnijam bija Augstskolas Organizācijas padomes loceklis.

Studentiem, kas profesora Endzelīna prasības nezināja, pirmo reizi dzirdot viņa bieži lietoto izteicienu: ''Lai pie manis nenāk tie, kas vēl nemāk ēst un dzert !'', šo vārdu jēga varbūt katrreiz nebija skaidra, jo nebija jau domāta ēdiena vai dzēriena baudīšana, bet šaurās e skaņas izruna infinitīvos ēst un dzert, pret ko grēko tāmnieki. Skaidrojot no adjektīviem ar izskaņām –ums un –ība atvasināto substantīvu atšķirību, profesors teica, ka, piemēram, bargums esot tas, kas viņam uznākot tikai brīžam, kad kāds students nemākot ''ēst'' un ''dzert'', bet bardzība esot pastāvīga īpašība. Tādā barguma brīdī profesors vienreiz izdzina no auditorijas studenti, kas seminārā teica, ka no vārda zoss deminutīvs ir zosīte.

M. Miezone. Atmiņas par profesoru Endzelīnu. Jānis Endzelīns atmiņās, pārdomās, vēstulēs. 1999

L. U.
Filol. un Filos.
Fak.
PROTOKOLU GRĀMATA

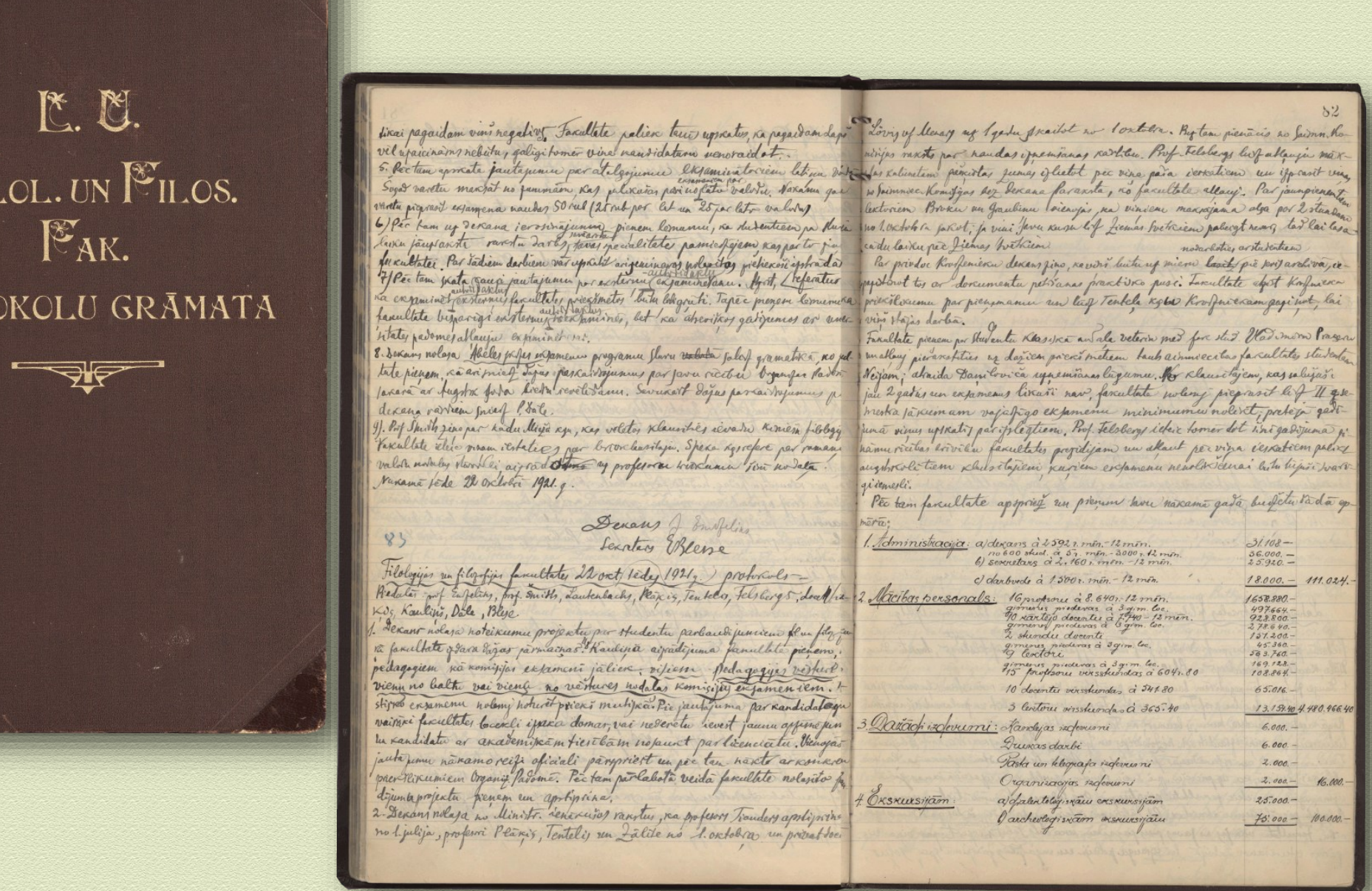

likai pagaidam viņš negatīvs. Facultate paliek tomēr uprakstu, ka pagaidam dapāvel uzņemšanu nebūtu, gadījumā vine nav kandidatam vēnoraidot.

5. Pēc tam apspriesta jautājumu par atlaišanu eksaminatoriem latviņu dialektu

Šogad varētu manāt no jaunām, kas palīdzētu pārbaudīšanu valodu. Nākamā gadā vārdu pieņemt eksamenus naudas 50 rub (25 rub par lat un 25 par latv valodu)

6) Pēc tam uz dekana ierosinājumu pieņem lēmumu, ka docentiem par docētā kursa pasniegšanu vārdu darbs, pēc specialitates pasniedzējam, kas par to ir fakultātei. Par šādiem darbiem var uprasīt atlīdzinājumus pēc viņu piekrišanas izmaksāt

7) Pēc tam skata cauri jautājumu par externu eksaminēšanu. Apstiprina referātus ka eksaminēt externus fakultātes priekšmetos Tālu Bībergrāti. Tapēc pieņem lēmumu fakultāte bispārigi externus neeksaminēs, bet ka atsevišķos gadījumos ar ministrijas pavēmes atlauju eksaminēt var.

8. Dekans nolasa Abeles profesa eksamenu programu Slavu valodā salīdz gramatikā, ko pēc tam pieņem, kā arī nosūta šīgas paskaidrojumus par jaunu recību. Organizēt šādu pārrunu ar tuvāko fonda direktoru sevišķā. Sanākšot dažas paskaidrojumus pie dekana varētu gnieģēt Šāle.

9) Prof Šmits ziņo par kādu Meija kgu, kas vēlētos klausīties cēlavu kursus filoloģu fakultāte tādēs nevar iestāties par brīvklausītāju. Speka izņēmumi par nevaru valsts nodokļu atbrīvoti ar profesoru sanāksmi šim nodaļa.

Nākamā sēde 28 oktobrī 1921. g.

Dekans J. Endzelīns
Sekretārs EBlese

83

Filoloģijas un filozofijas facultates 21 oktobrī sēdes 1921. g. protokols —

Redaktē prof Endzelīns, prof. Šmits, Lautenbachs, Pētersons, Tentelis, Felsbergs, docētāji Kalniņš, Dāle, Blese.

1) Dekans nolasa noteikumu projektu par studentu parbaudījumiem šīm fakultātēm pēc tā fakultāte apsaka šīgas pārrunāšanā. Kaulinā izrādījuma facultāte pieņem, ka pedagogiem kā komisijas eksamenē jāliek vienam pedagoģijas vēsturē, vienam no valsts vai vienā no vēstures nodaļas komisijā eksamenēm. Atstāj eksamenu nolemj noturēt priekš mutiskā. Pēc jautājuma par kandidatēgu vairāki facultates locekļi izsaka domas, vai nederētu ievest jaunu apsīmējumu kandidatu ar akadēmiskām tiesībām nopaust par licenciātu. Noslēgas jautājumu nākamo reizi oficiāli pārspriest un pēc tam nāktā arkārtas pacēlumā Organizē Pašomē. Pēc tam pārlabotā veidā facultate nolasīto projekta projektu pieņem un apstiprina.

2. Dekans nolasa no Ministr. ierakstīšos rakstus, ka profesors Trautmanis apstiprināts no 1. jūlija, profesori Pētersons, Tentelis un Zālīte no 1. oktobra un privātdocenti

84

Lūdz uz lekcijām uz 1gadu sākot no 1 oktobra. Rīgtam pieņāca no Saimn. Komisijas raksts par naudas izpemšanas kārtību. Prof. Felsbergs iesāk atlīdzinājuma kārtības pārrunas jautājumu izlietot pēc viņa paša ieskatīšanas un izpaust vēlāk uz Saimniecības Komisijas dež Dekana paraksta, no facultates atlaižot. Par jaunpieņemtiem lektoriem Bērkuli un Jaunlinu laicīgi, ka viņiem maksājama alga par 2 stundām no 1. oktobra sākot, ja viņi šeit kursu iesāk līdz ziemas brīvlaicīgam palikt varētu, tad lai laiku cauri laiku pēc ziemas brīvlaicīgam

Par privātdocentu Krūzenieku dekans ziņo, ka viņš kultūras ministrijā lūdzis pie viņa arhīva, ieskatīties un dokumentu pētīšanas praktiskā puse. Facultate atļauj Krūzenieku priekšlasījumu par pieņemšanu un lūdz Tentelim kopā Krūzenieku gegājot, kāi viņš stājas darbā.

Facultate pieņem par studenti Klasiņa Andrejs Vetera pēc tam, kā viņš Vladimira Plaudim malkas pievārstīties uz dažiem pārcēlumiem kāds augstskolas studentam Nejam, ākrāda Daniloviča izņēmuma lūgumu. Par klausītājiem, kas salīdzīši jau 2 gadus un eksamenus likuši nav, facultate nolemj pieprasīt līdz II gadmetka pārņemam vajadzīgo eksamenu minimumu nolikt, pretējā gadījumā viņus uzskatīt par izslēgtiem. Prof. Felsbergs iesāk tomēr dot viņa gadījuma pārrunu rīcības kārtību facultates prezidijam un atkārt pēc viņa ieskatīšanas palikt aizbrīvoklētiem klausītājiem, kuriem eksamenu nevaldzēšanai laiku lūgšot vārdziņesli.

Pēc tam facultate apspriež un pieņem tāvu nākamā gada budžetu šādā apmērā:

1. Administrācija:	a) dekans à 2.592 r. mēn. – 12 mēn.	31.108 —	
	no 600 skol. à 5 r. mēn. – 3000 r. 12 mēn.	36.000. —	
	b) sekretārs à 2.160 r. mēn. – 12 mēn.	25.920. —	
	c) darbvede à 1.500 r. mēn. – 12 mēn.	18.000. —	111.024. —
2. Mācības personāls:	16 profesori à 2.640 r. – 12 mēn.	1658.880. —	
	ģimenes piedevas à 3 ģim. loc.	497.664. —	
	10 vakētā docenti à 2.640 – 12 mēn.	923.800. —	
	ģimenes piedevas à 3 ģim. loc.	278.640. —	
	2 stundu docenti	157.200. —	
	ģimenes piedevas à 3 ģim. loc.	45.360. —	
	9 lektori	583.740. —	
	ģimenes piedevas à 3 ģim. loc.	169.128. —	
	15 profesoru vakšķedzības à 604.80	108.864. —	
	10 docentu vakšķedzības à 344.80	65.016. —	
	3 lektoru vakšķedzības à 365.40	13.154.40	4.480.966.40
3. Dažādi izdevumi:	Kancejas izdevumi	6.000. —	
	Drukas darbi	6.000. —	
	Pasta un telegrafa izdevumi	2.000. —	
	Organizācijas izdevumi	2.000. —	16.000. —
4. Ekskursijām:	a) filoloģiski-vēsturiskām ekskursijām	25.000. —	
	b) archeoloģiski-vēsturiskām ekskursijām	75.000. —	100.000. —

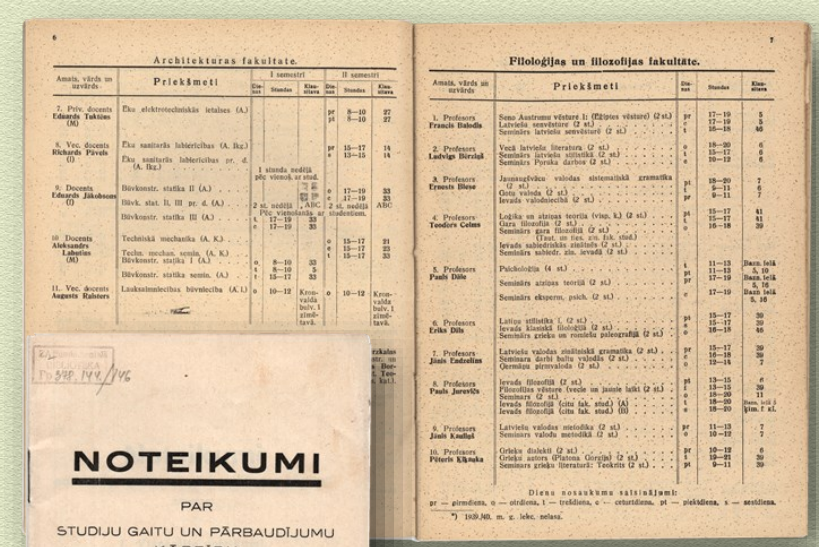

Architekturas fakultate.

Amata, vārds un uzvārds.	Priekšmeti	I semestri			II semestri		
		Die-nas	Stundas	Klau-sītava	Die-nas	Stundas	Klau-sītava
7. Priv. docents **Eduards Tukišs** (M)	Ēku elektrotechniskās ietaises (A.)				pr pi	8—10 8—10	27 27
8. Vec. docents **Richards Pāvels** (I)	Ēku sanitārās labierīcības (A. Ikg.)				pr	15—17	14
	Ēku sanitārās labierīcības pr. d. (A. Ikg.)	I stunda nedēļā pēc vienoš. ar stud.			e	13—15	14
9. Docents **Eduards Jākobsons** (I)	Būvkonstr. statika II (A.)				o	17—19	33
	Būvk. stat. II, III pr. d. (A.)	2 st. nedēļā		ABC	e	17—19	33
	Būvkonstr. statika III (A.)	Pēc vienošanās ar studentiem.			t	17—19	33
10. Docents **Aleksandrs Labuttis** (M)	Tehniskā mechanika (A. K.)				o	15—17	21
	Teoēt. mechan. semin. (A. K.)				e	15—17	22
	Būvkonstr. statika I (A.)				t	15—17	33
	Būvkonstr. statika semin. (A.)	o t	8—10 8—10 15—17	33 5 33			
11. Vec. docents **Augusts Ralsters**	Lauksaimniecības būvniecība (A. I.)	o	10—12	Kron-valda bulv. 1 zinā-tavā.	o	10—12	Kron-valda bulv. 1 zinā-tavā.

Filoloģijas un filozofijas fakultāte.

Amata, vārds un uzvārds	Priekšmeti	Die-nas	Stundas	Klau-sītava
1. Profesors **Francis Balodis**	Seno Austrumu vēsture I: (Ēģiptes vēsture) (2 st.)	pr	17—19	5
	Latvieša senvēsture (2 st.)	pr	17—19	5
	Seminārs latvieša senvēsturē (2 st.)	t	16—18	46
2. Profesors **Ludvigs Bērziņš**	Vecā latviešu literatūra (2 st.)	o	18—20	6
	Seminārs latviešu stilistikā (2 st.)	t	15—17	6
	Seminārs Pumpura darbos (2 st.)	e	10—12	6
3. Profesors **Ernests Blese**	Jaunsaņēmēju valodas sistemātiskā gramatika (2 st.)	pi	18—20	7
	Gotu valoda (2 st.)	t	9—11	6
	Ievads valodniecībā (2 st.)	pr	9—11	7
4. Profesors **Teodors Celms**	Loģika un atziņas teorija (visp. k.) (2 st.)	pi	15—17	41
	Gara filozofija (2 st.)	t	15—17	41
	Seminārs gara filozofijā (2 st.) (Taust. un tieš. sav. fak. stud.)	o	16—18	39
	Ievads sabiedrības zinātnēs (2 st.)			
	Seminārs sabiedr. zin. ievadā (2 st.)			
5. Profesors **Pauls Dāle**	Psiholoģija (4 st.)	t	11—13	Bazn. telk. 5, 10
		pi	11—13	
	Seminārs atziņas teorijā (2 st.)	pr	17—19	Bazn. telk. 5, 16
	Seminārs eksperm. psich. (2 st.)	e	17—19	Bazn. telk. 5, 16
6. Profesors **Erika Dīls**	Latīņu stilistika I. (2 st.)	pi	15—17	30
	Ievads klasiskā filoloģijā (2 st.)	s	15—17	39
	Seminārs grieķu un romiešu paleogrāfijā (2 st.)	o	16—18	46
7. Profesors **Jānis Endzelīns**	Latviešu valodas zinātniskā gramatika (2 st.)	pr	15—17	39
	Semināra darbi baltu valodās (2 st.)	e	16—18	39
	Ģermāņu pirmvaloda (2 st.)	o	12—14	7
8. Profesors **Pauls Jurevičs**	Ievads filozofijā (2 st.)	pi	13—15	6
	Filozofijas vēsture (vecie un jaunie laiki (2 st.)	t	13—15	39
	Seminārs (2 st.)	o	18—20	11
	Ievads filozofijā (cita fak. stud.) (A)	t	18—20	Bazn. telk. 5
	Ievads filozofijā (cita fak. stud.) (B)	e	18—20	Ģim. 1 st.
9. Profesors **Jānis Kaudzīte**	Latviešu valodas metodika (2 st.)	pr	11—13	7
	Seminārs valodu metodikā (2 st.)	o	10—12	7
10. Profesors **Pēteris Kāpaka**	Grieķu dialekti (2 st.)	pr	10—12	6
	Grieķu autors (Platona Gorgijs) (2 st.)	t	19—21	39
	Seminārs grieķu literatūrā: Teokrits (2 st.)	pi	9—11	39

Dienu nosaukumu saīsinājumi:
pr — pirmdiena, o — otrdiena, t — trešdiena, c — ceturtdiena, pi — piektdiena, s — sestdiena.

*) 1939./40. m. g. lekc. nelasa.

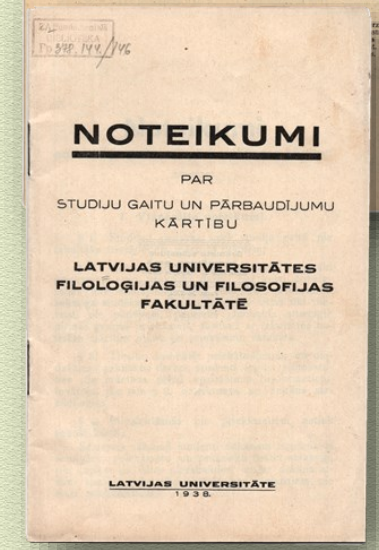

NOTEIKUMI

PAR

STUDIJU GAITU UN PĀRBAUDĪJUMU KĀRTĪBU

LATVIJAS UNIVERSITĀTES FILOLOĢIJAS UN FILOSOFIJAS FAKULTĀTĒ

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
1938.

Mūsu cienītajam profesoram J. Endzelīna kungam
1932. g. janvārī. Absolventi.

J. Endzelīns Latvijas Universitātes zinātnieku vidū

Profesors Endzelīns 1940. gadā 39. auditorijā

Profesors Endzelīns nebija tikai sauss zinātnieks. Viņš bija atsaucīgs arī laikmeta kultūras pasākumiem. Arvien profesors bija redzams Lilijas Štengeles viesizrādēs, tāpat studentu kora "Dziesmu vara" koncertos, ieradās studentu filologu biedrības vakaros, kur abi kopā ar docentu L. Bērziņu siltiem smaidiem pavadīja studentu izdarības, klausījās, kā studenti dziedāja "Gaudeamus igitur!""

M. Miezone. Atmiņas par profesoru Endzelīnu. Jānis Endzelīns atmiņās, pārdomās, vēstulēs.

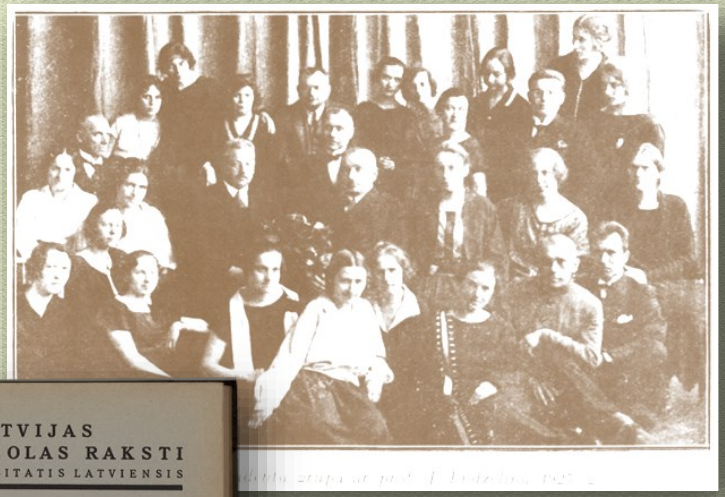

Endzelīna lekciju lasīšanas veids aprakstīts ne vienu reizi vien. Klausītavā viņš ienāca līdz ar zvanu, no klausītavas uz minūti precīzi (..) līdz ar zvanu. Man gadījās redzēt viņu sēžam dekanāta istabā ar kabatas pulksteni rokā, lai zinātu dažas sekundes pirms zvana piecelties un sākt ceļu uz 39. klausītavu (..). Viņš runāja brīvi, bez rakstītām piezīmēm, būdams iegaumējis visus uz tāfeles rakstāmos piemērus. Izņēmums bija latviešu valodas zinātniskās gramatikas kursa nodaļa par prepozīcijām: tur dažādo prepozīciju lietojumu piemērus viņš nolasīja no sagatavotām mazām zīmītēm.

E. Hauzenberga-Šturma

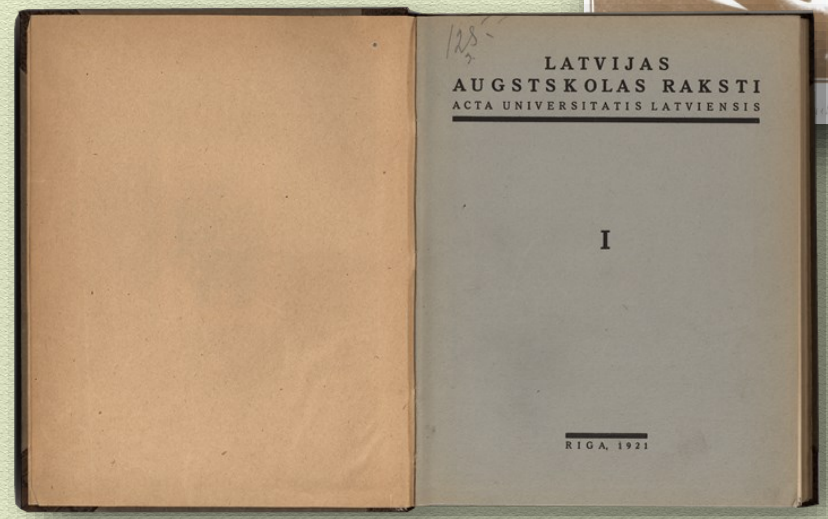

J. Endzelīns bija Latvijas Universitātes Zinātnisko rakstu pirmais redaktors.

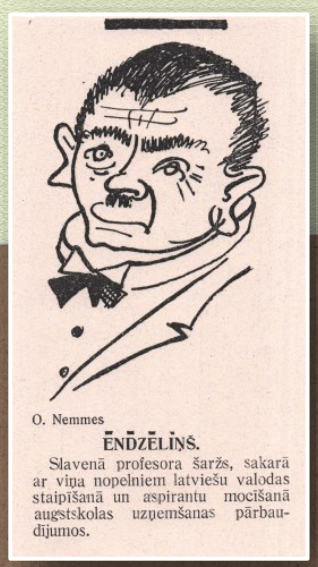

O. Nemmes

ĒNDZELIŅŠ.

Slavenā profesora šaržs, sakarā ar viņa nopelniem latviešu valodas staipīšanā un aspirantu mocīšanā augstskolas uzņemšanas pārbaudījumos.

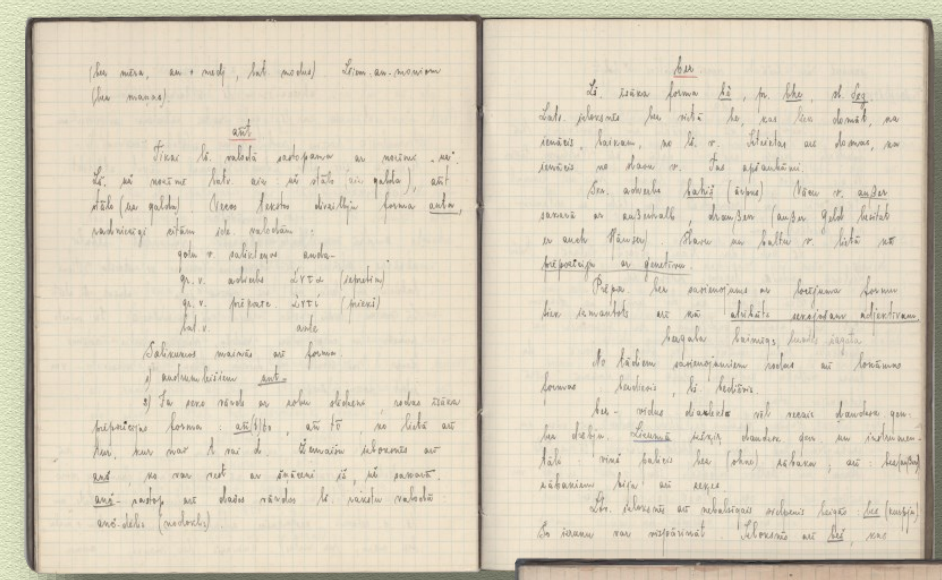

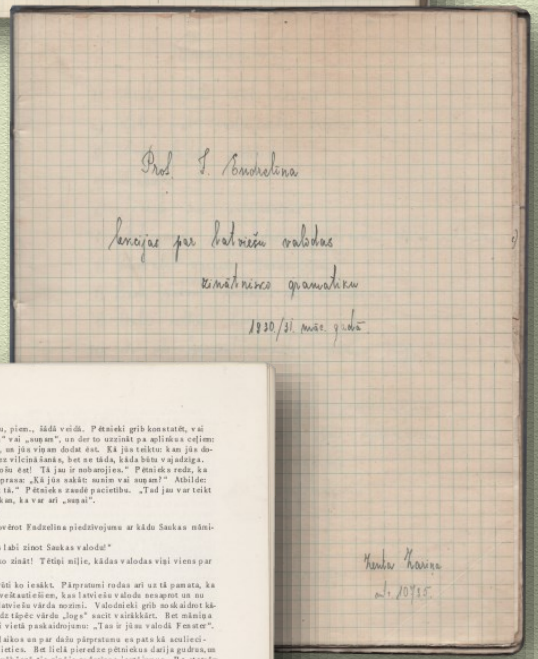

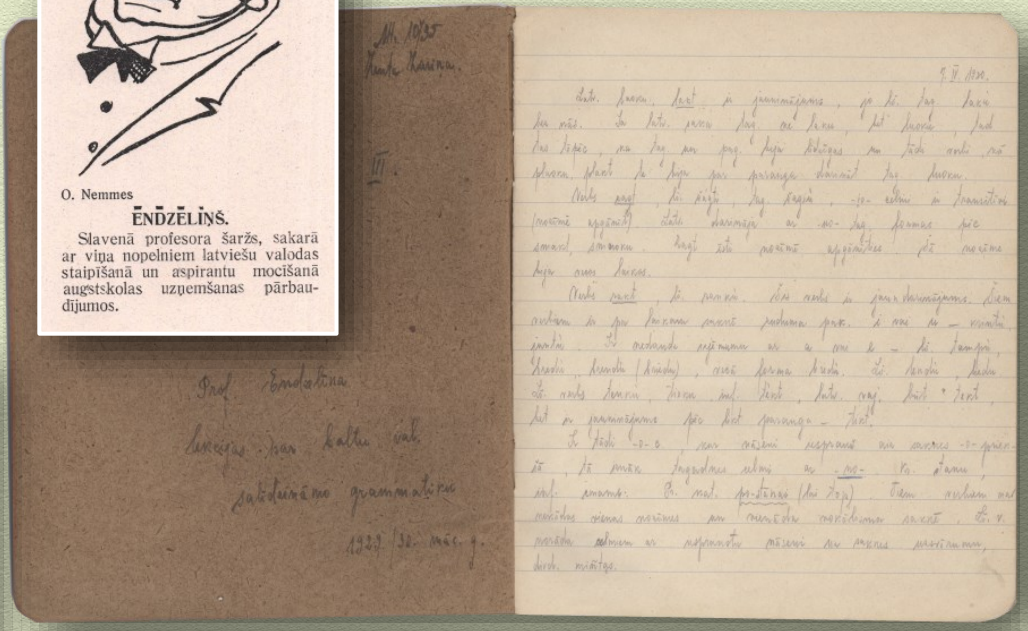

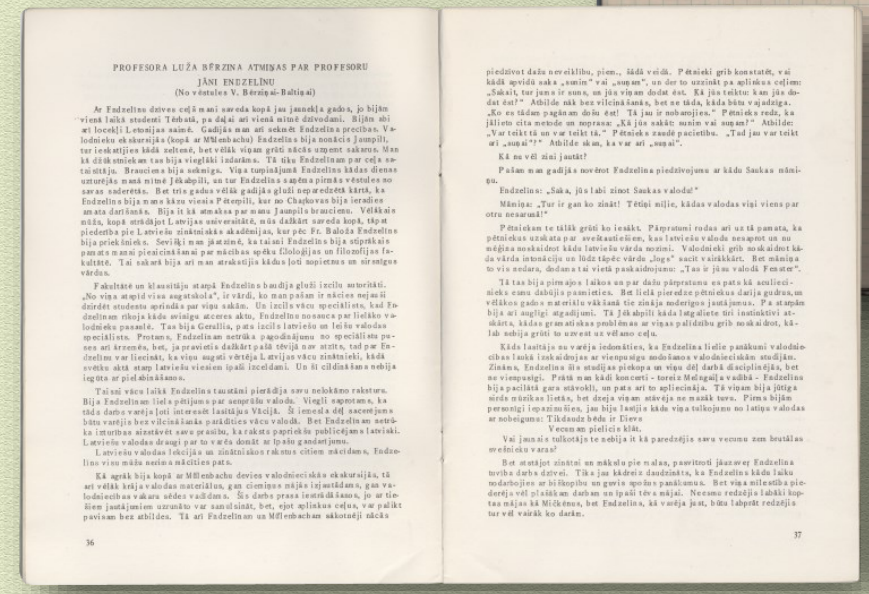

PROFESORA LUĢA BĒRZIŅA ATMIŅAS PAR PROFESORU

JĀNI ENDZELĪNU

(No vēstules V. Bērziņai-Baltiņai)

Ar Endzelīnu dzīves ceļā mani savieda kopā jau jaunekļa gados, jo bijām vienā laikā studenti Tērbatā, pa daļai arī vienā mītnē dzīvodami. Bijām abi arī locekļi Latenijas saimē. Gadījās man arī sekmēt Endzelīna precības. Valodnieku ekskursijās (kopā ar Mīlenbachu) Endzelīns bija nonācis jaunpilī, tur ieskatījies kādā seltenē, bet vēlāk viņam grūti nācās uzmeklēt sakarus. Man kā dižā strādnieka tas bija vieglāki izdarāms. Tā tika Endzelīnam par ceļa sabiedrību. Brauciens bija sekmīgs. Viņa tumpiņājumā Endzelīns kādas dienas uturējās manā mītnē Jēkabpilī, un tur Endzelīns saņēma pirmās vēstules no savas saderētās. Bet trīs gadus vēlāk gadījās gluži neparedzētā kārtā, ka Endzelīns bija mana kāzu viesis Pēterpilī, kur no Chakovas bija ieradies amata darīšanās. Bija it kā atmaksa par manu jaunpils braucienu. Vēlākais mūža, kopā strādājot Latvijas universitātē, nūs dažkārt savieda kopā, tāpat piederība pie Latviešu zinātniskās akadēmijas, kur pēc Fr. Baloža Endzelīns bija priekšnieks. Sevišķi man jāatzīmē, ka taisni Endzelīna bija otrpēdējais pamats manai pieaicināšanai par mācības spēku filoloģijas un filozofijas fakultātē. Tai sakarā bija arī man atraktējis kādus ļoti nopietnus un nirsīgus vārdus.

Fakultātē un klausītāju starpā Endzelīns baudīja gluži īpašu autoritāti. „No viņa stapid visa augstskola", ir vārdi, ko man pašam ir nācies nejauši dzirdēt studentu sprindžā par viņu sakām. Un izcilu vācu speciālistu, kad Endzelīnam rīkoja kāda svinīgu aceres aktu, Endzelīnu nosauca par lielāko valodnieku pasaulē. Tas bija Gerullis, pats izcilā latviešu un lietuvju valodas speciālists. Protams, Endzelīnam netrūka pagodinājumu no speciālistu puses arī ārzemēs, bet, ja pravietis dažkārt palā tēvijā nav atzīts, tad par Endzelīnu var liecināt, ka viņu augstā vērtēja Latvijas vācu zinātnieki, kādā svētku aktā stamp latviešu viesiem īpaši iecelami. Un šī cildināšana nebija iegūta ar pielabināšanos.

Taisni vācu laikā Endzelīns taustāmi pierādīja savu neiekāmo raksturu. Bija Endzelīnam liela pētījuma par senprūšu valodu. Viegli saprotams, ka tādu darbu varēja ļoti interesēt lasītāju Vācijā. Šī iemesla dēļ sacerējumu bītu vanšja bez vācieku laika parādītes vācu valodā. Bet Endzelīnam netrūka izturības aizstāvēt savu prasību, ka raksta sapriekšu publicējams latviski. Latviešu valodas draugi par to varēja domāt ar īpašu gandarījumu.

Latviešu valodas lekcijās un zinātniskos rakstos cītīem mācīdams, Endzelīns visu mūžu neriņa mācīties pats.

Kā agrāk bija kopā ar Mīlenbachu devies valodnieciskā ekskursijās, tā arī vēlāk krāja valodas materiālus, gan ciemiņus mājās izjautādams, gan valodnieciskas vakaru sēdes vadīdams. Šīs darbs prasa ieskātīšanos, jo ar tiešiem jautājumiem uzrunāto var samulsināt, bet, ejot aplinkus ceļus, var palikt pavisam bez atbildes. Tā arī Endzelīnam un Mīlenbachām sākotnēji nācās

piedzīvot dažu neveiklību, piem., šādā veidā. Pētnieki grib konstatēt, vai kādā apvidū saka „sunin" vai „sunam", un der to uzzināt pa aplinkus ceļiem: „Sakait, tur jums ir suns, un jūs viņam dodat ēst. Kā jūs teiktu: kam jūs dodat ēst?" Atbilde nāk bez vilcināšanās, bet ne tāda, kāda būtu vajadzīga. „Ko es tādam pagānam došu ēst! Tā jau ir nobarojies." Pētnieks redz, ka jālieto cita metode un noprasa: „Kā jūs sakāt: sunin vai sunam?" Atbilde: „Var teikt tā un var teikt tā." Pētnieks zaudē pacietību. „Tad jau var teikt arī „sunai"?" Atbildē skan, ka var arī „sunai".

Kā nu vēl zini jautāt?

Pašam man gadījās novērot Endzelīna piedzīvojumu ar kādu Saukas mūnīgu.

Endzelīns: „Saka, jūs labi zinot Saukas valodu!"

Mūnīgs: „Tur ir gan ko zināt! Tētiņi miļie, kādas valodas viņi viens par otru nesaprata!"

Pētniekam te tālāk grūti ko iesākt. Pārpratumi rodas arī uz tā pamata, ka pētniekus uzskata par sveštautiešiem, kas latviešu valodu nesaprot un nu mēģina noskaidrot kādu latviešu vārda nozīmi. Valodnieki grib noskaidrot kāda vārda intonāciju un līdz tāpēc vārdu „logs" sacīt vairākkārt. Bet māmiņa to vis nedara, dodama tā vietā paskaidrojumu: „Tas ir jūsu valodā Fenster".

Tā tas bija pirmajos laikos un par dažu pārpratumu es pats kā sociālnieks esmu dabūjis pasmieties. Bet liela pieredze pētniekus darīja gudrus, un vēlākos gados materiālu vākšanā tie zināja mierīgos jautājumus. Pa atspēlei bija arī auglīgi atgadījumi. Tā Jēkabpilī kāda latgaliete tiri instinktīvi atskārta, kādas gramatiskas problēmas ar viņas palīdzību grib noskaidrot, kāpēc nebija grūti to uzvest uz vēlamo ceļu.

Kāds lasītājs nu varēja iedomāties, ka Endzelīna lielie panākumi valodnieciskas laikā izskaidojas ar vienpusīgu nodošanos valodnieciskām studijām. Zināms, Endzelīna šīs studijas piekopa un viņu dēļ darbā disciplinējās, bet ne vienpusīgi. Prātā man kādi koncerti - toreiz Melngaiļa vadībā - Endzelīns bija pacēlāstā gara stāvoklī, un pats arī to apliecināja. Tā viņam bija jūtīga sirds mūzikas lietās, bet dzeja viņam stāvēja ne mazāk tuvu. Pirms bijām personīgi iepazinušies, jau bija lasījis kāda viņa tulkojumu no latīņu valodas ar nobeigumu: Tikdaudz bēdu ir Dievs

Vecumam pielicis klāt.

Vai jaunais tulkotājs te nebija it kā paredzējis savu vecumu zem brutālas svešnieku varas?

Bet atstājot zinātni un mākslu pie malas, pasvītroti jāuzsver Endzelīna tuvība darbs dzīvei. Tika jau kādreiz daudzināts, ka Endzelīns kādu laiku nodarbojies ar bīkopību un guvis sporīnu panākumus. Bet viņa mīlestība piederēja vēl plašākam darbam un īpaši tēva mājai. Neesmu redzējis labāki kopta mājas kā Mičķenus, bet Endzelīna, kā vecāja just, būtu labprāt redzējis tur vēl vairāk ko darām.

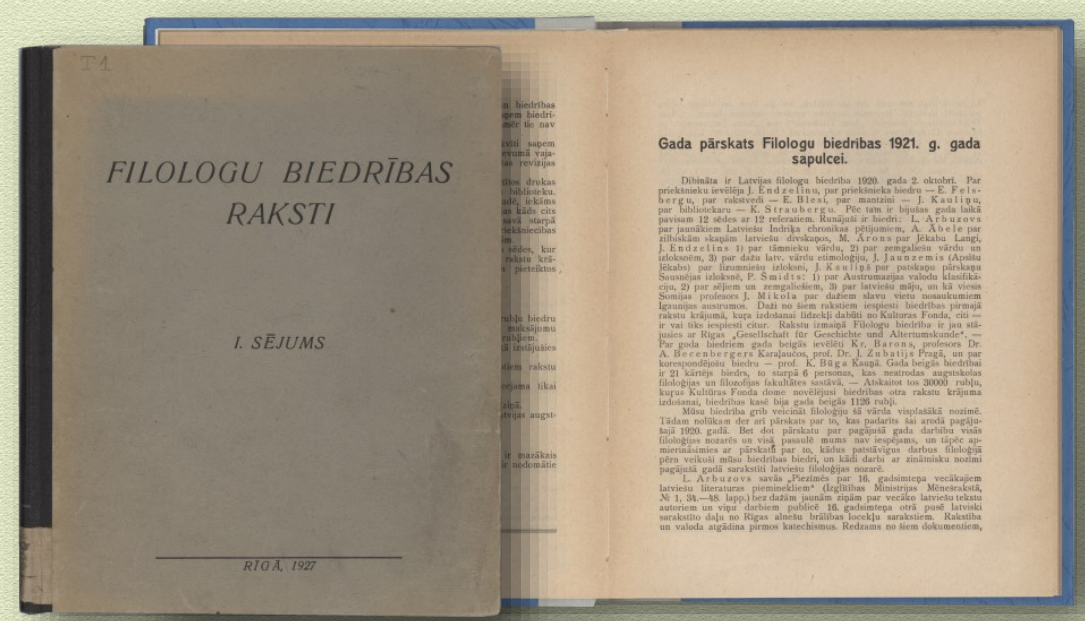

J. Endzelīns bija biedrības rakstu krājuma “Filologu biedrības raksti” (1921–1940) visu 20 sējumu redaktors. Krājumā tika publicēti daudzu Baltu filoloģijas nodaļas mācībspēku un studentu darbi.

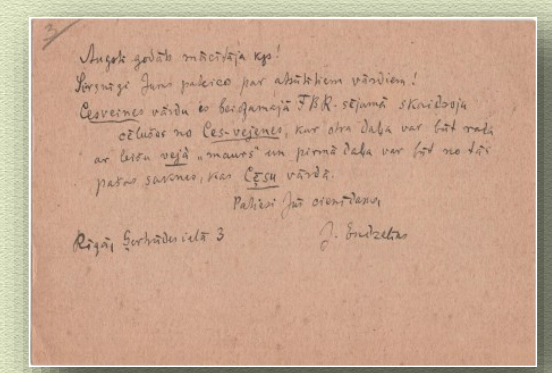

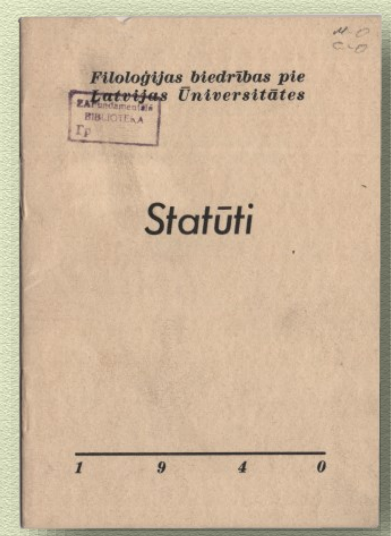

Pēc Endzelīna ierosmes 1920. gada rudenī tika nodibināta Filologu biedrība. No 1920. līdz 1923. gadam Endzelīns bija biedrības valdes priekšnieks, pēc tam viņš biedrību vadīja pamīšus ar P. Šmitu.

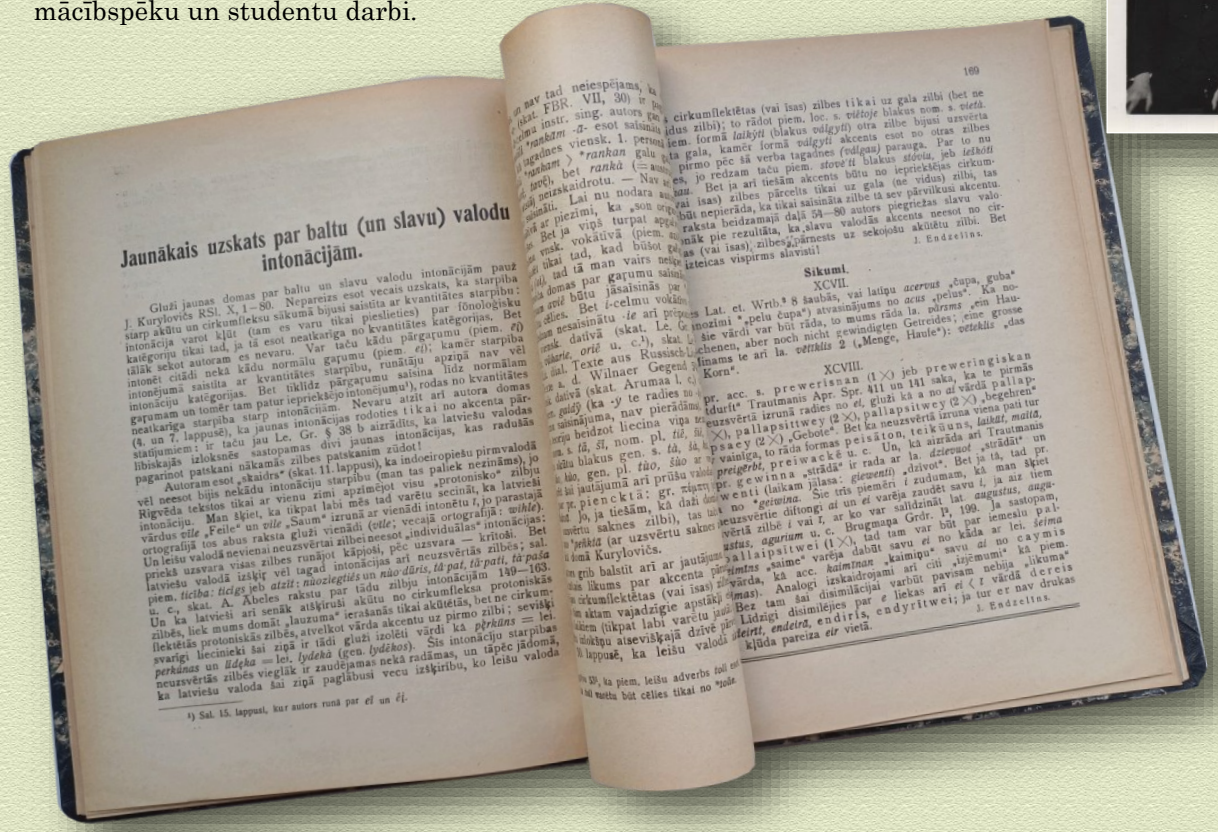

1920. gadā J. Endzelīns mācījis gramatiku Rīgas skolotāju institūtā.

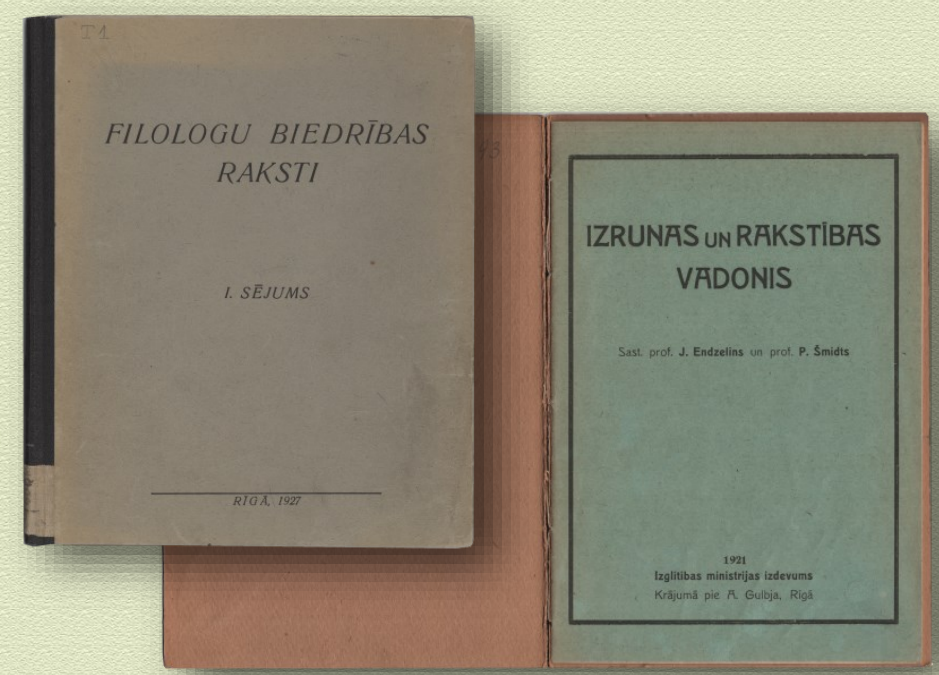

1921. gadā iznāca Pētera Šmita kopdarbs ar Jāni Endzelīnu "Izrunas un rakstības vadonis". Iznākšanas gadā tas piedzīvoja trīs izdevumus, turpmākajos gados vēl četrus.

Pēteris Šmits

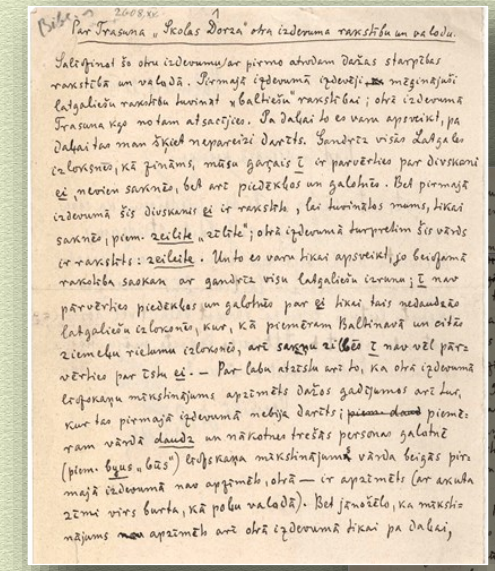

J. Endzelīna raksta "Par Trasuna "Skolas dorza" otra izdevuma rakstību un valodu" manuskripts.

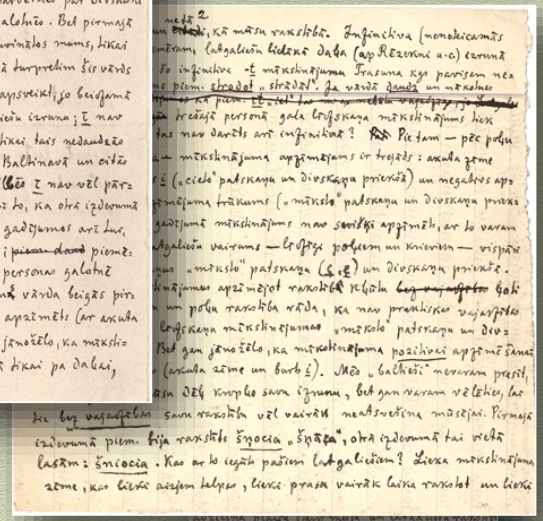

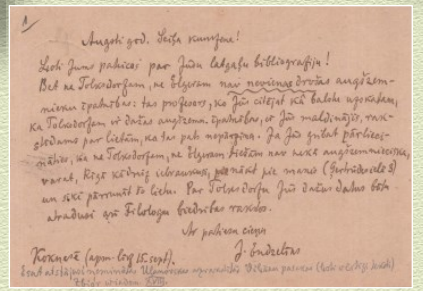

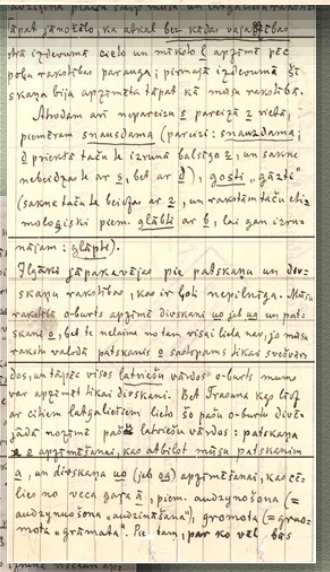

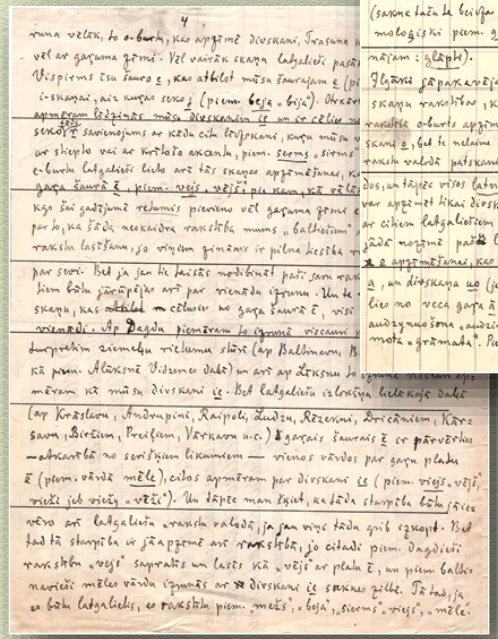

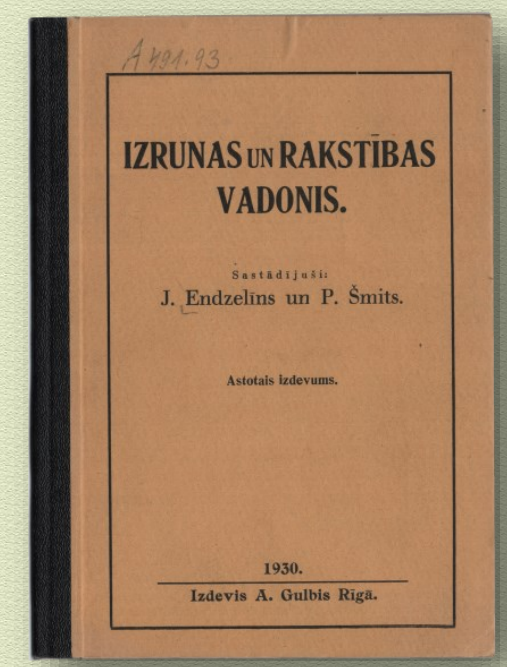

No kreisās uz labo pusi: Vidusskolu daļas preekšn. K. Ozoliņš, skolu dpta dir. pal. un pamatskolu daļas pr. K. Melnalksnis, skolu dpta dir. pal. P. Zālīts, skolu dpta dir. L. Ausejs, izglītības ministrs H. Celmiņš, ministra beedrs S. Jaudzems, ministra kancelejas pārvaldneeks J. Laudams, peeminekļu valdes preekšn. F. Ozoliņš, mākslas leetu padomes preekšn. V. Purvītis, muzikas padomes preekšn. J. Vītols, zinātņu komitejas prezidents J. Endzelīns. Vidū: kreevu skolu nod. preekšn. J. Jupatovs, žīdu skolu nod. preekšn. J. Landau, vācu vidusskol. nod. vaditajs V. Vachtsmuts, Izglītības Ministrijas Mēnešraksta redaktors T. Zeiferts, vācu skolu nod. preekšn. K. Kelleus, Ill. vidus un arodskolu nod. preekšn. pal. J. Zubans, pamatskolu daļas preekšn. beedr. J. Pumpiņš, virsgrāmatvedis J. Ramats, pamatskolu daļas preekšn. beedrs J. Jürgens, kreevu pamatskolu nod. vaditajs S. Baronovs, baltkreevu skolu nod. preekšn. S. Sacharovs, vācu pamatskolu nod. vaditajs M. Radeckis, kreevu vidusskolu nodaļas vaditajs Al. Sallaks, žīdu pamatskolu nod. vaditajs V. Polockoijs.
K. Ilznera uzņēmums.

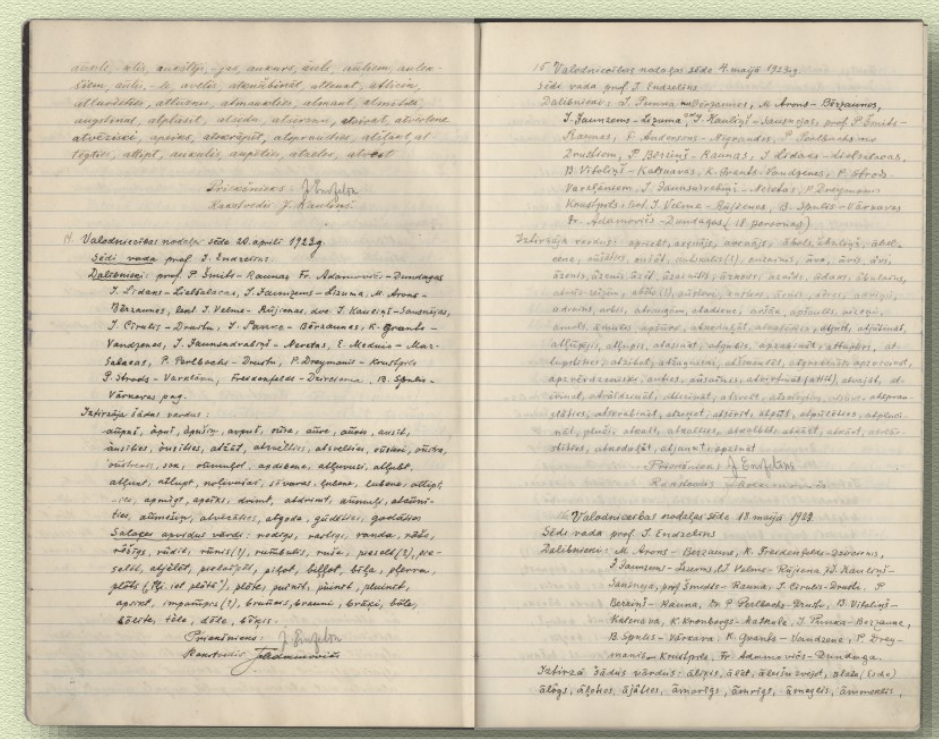

Rīgas Latviešu biedrības Zinību komisijas Valodniecības nodaļas sēžu protokoli. 1922–1927

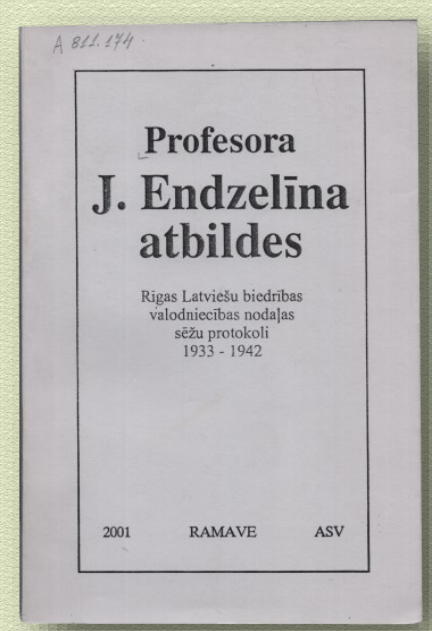

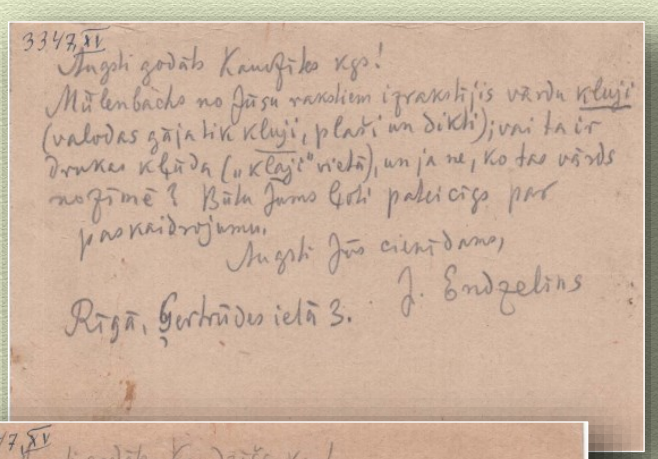

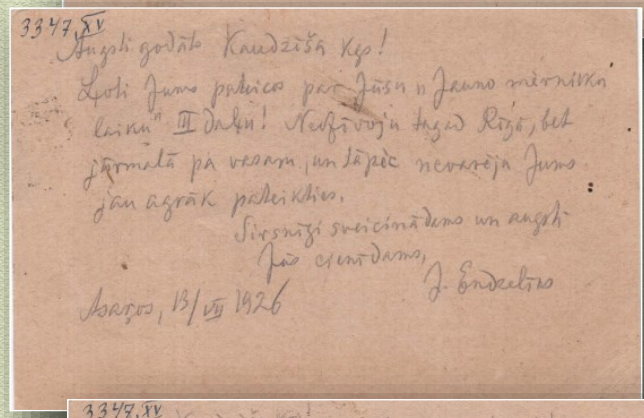

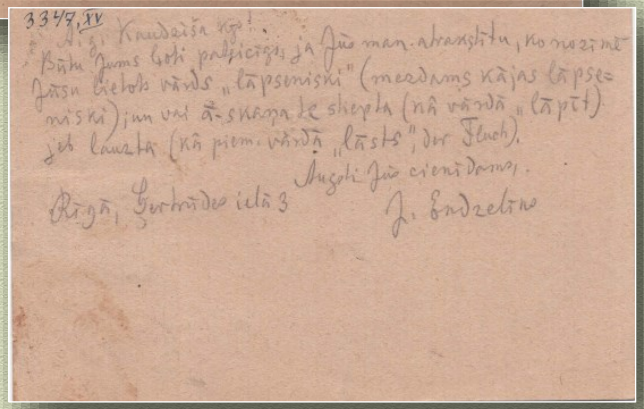

J. Endzelīna vēstules Kaudzītes Matīsam

1922. gadā J. Endzelīna vadībā tika atjaunota Rīgas Latviešu biedrības Valodniecības nodaļas darbība, kuru Endzelīns vadīja līdz tās slēgšanai 1940. gadā

"Kā priekš kara Valodniecības nodaļai dzīvīgo dvēseli iepūta K. Mülenbahs, tā tagad Valodn. nodaļā visur valda prof. Endzelīna gars un līdz ar to šī Zinību komisijas nozare top par sevišķi zaļu lauru lapu biedrības vaiņagā. Darbs šinī nozarē norit sevišķi noteikti un klusi, un tāpēc par viņu atklātībā tiek zināms samērā maz; totiesu lielāka ir viņa paliekamā vērtība, un viņā ar lielu izturību izpaužas viens no biedrības pamatnolūkiem: kopt tautas garu un valodu."

Rīgas Latviešu Biedrība sešos gadu desmitos. 1928

No 1938. līdz 1940. gadam Endzelīns bija RLB Zinātņu komitejas priekšnieks.

"Diemžēl nekad neesmu bijis Endzelīna skolnieks, taču esmu divas ziemas ik nedēļas, ne reizi neizlaižot, vērojis Rīgas Latviešu biedrības Valodniecības nodaļas sēdes, kur viņš vispirms mēdza īsi izskaidrot kādas aktuālas valodas prakses problēmas, tad izklaušināja klātesošos, kas nāca no dažādiem apvidiem, par lielās latviešu valodas vārdnīcas papildinājumos ievietojamo vārdu nozīmi un izrunu. (..) Šīs sanāksmes deva bagātīgas iespējas, kaut netieši, tuvoties Endzelīnam; klausīties viņa sauso "normālvalodu"; iepazīt viņa līdz galējām konsekvencēm lietisko un lietpratīgo rīcību, ko ļoti retos gadījumos pārtrauca asi, zibenīgi temperamenta uzliesmojumi."

A. Johansons. Rīgas svārki mugurā. 1966

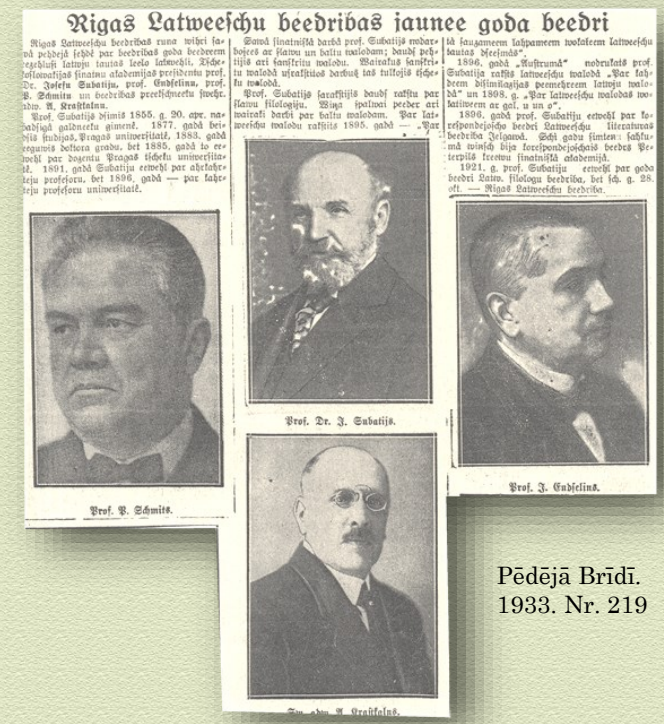

Rigas Latweeschu beedribas jaunee goda beedri

Prof. P. Schmits.

Prof. Dr. J. Sabatijs.

Prof. J. Endselins.

Pēdējā Brīdī. 1933. Nr. 219

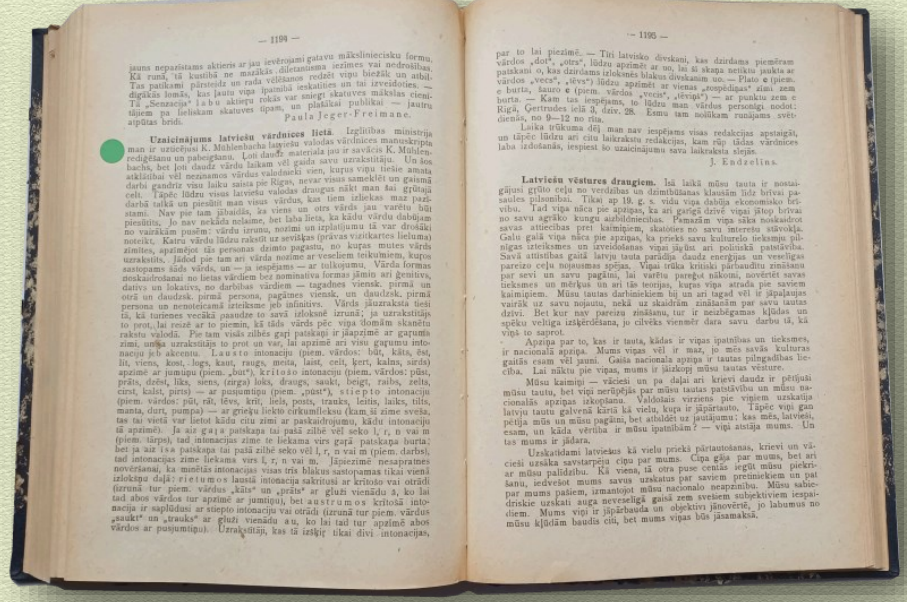

Izglītības Ministrijas Mēnešraksts. 1921. Nr. 2

Valodniecības nodaļas sēžu dalībnieki palīdzēja sagatavot izdošanai "Latviešu valodas vārdnīcu".

Prof. J. Endselins

Winsch smalku kahrtu darina,
To ihsina un garina
Un schkehres trin uf galodas . . .
Par walodu eet walodas . . .

W. Sosta scharfschs „Atpuhtis"

Pateicība

Tu mūsu valodai daudz laba devis esi:
Kā gādīgs tēvs uz savām rokām bērnu nesi,
Tā nesi tu, to saudzēdams, lai liels kļūtu
Un citu tautu vidū aizvien skaista būtu.

Tā darba mīlestība, ko Tu esi lējis,
Tā labā sēkla, ko Tu klusu esi sējis
Tā audžu audzēm spēku dos un ceļu rādīs,
Kā spoža zvaigzne mirdzēdama tautu vadīs.

Lai pati mīļā Laima tevi saudz un sarga!
Mums visiem piemiņa no tevis paliek dārga:
Tas mūža darbs, ko devi mīļai latvju tautai –
Tas paliks piemineklis Tev un visai tautai.

Ziedonis. Umurgā, 1943. 21. 2.

Valodā savā Jūs runāt mums likāt
Un darbā un slavā tā nemirstīgs tikāt.

Kārlis Krūza. 1933

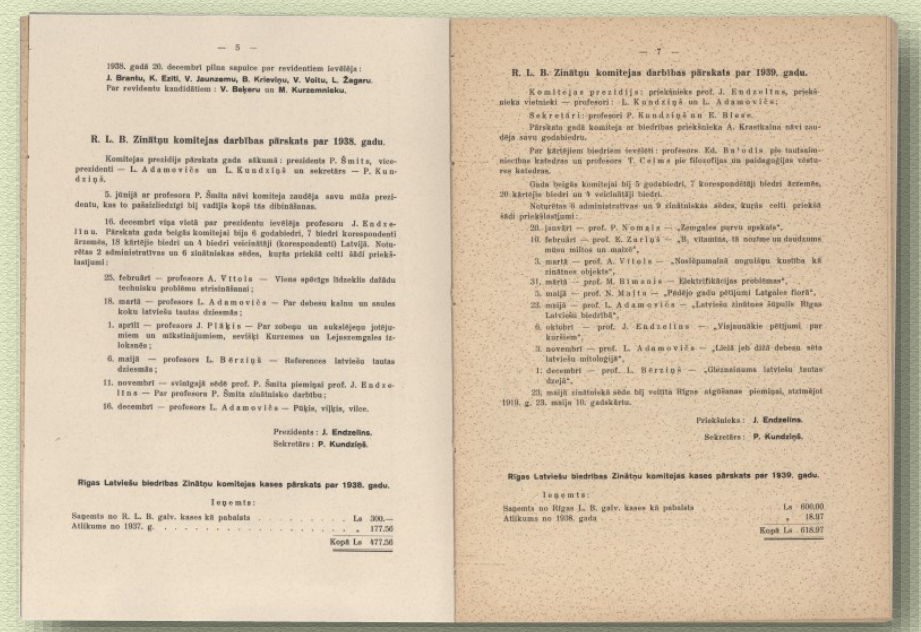

R. L. B. Zinātņu komitejas darbības pārskats par 1938. gadu.

R. L. B. Zinātņu komitejas darbības pārskats par 1939. gadu.

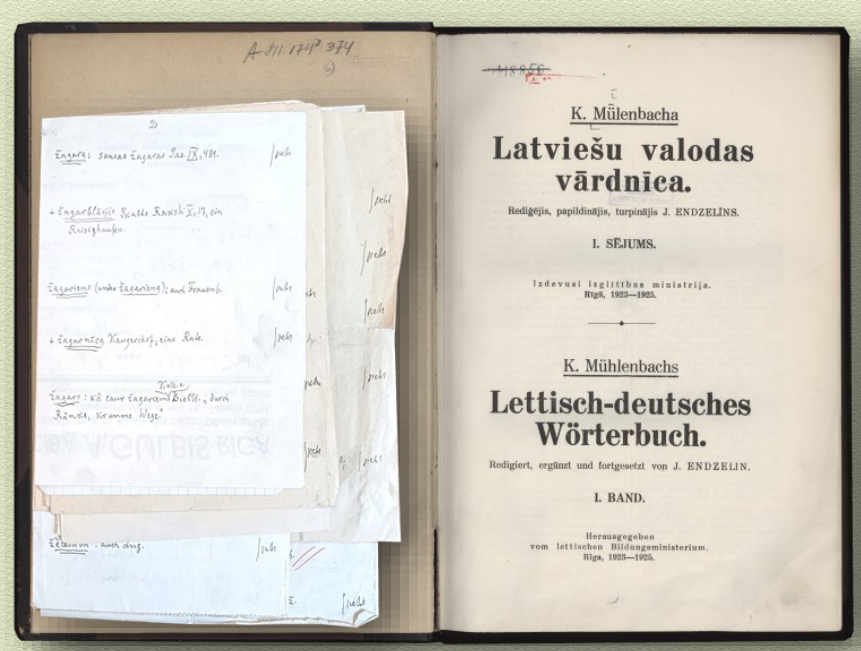

K. Mülenbacha

Latviešu valodas vārdnīca.

Rediģējis, papildinājis, turpinājis J. ENDZELINS.

I. SĒJUMS.

Izdevusi Izglītības ministrija.
Rigā, 1923—1925.

K. Mühlenbachs

Lettisch-deutsches Wörterbuch.

Redigiert, ergänzt und fortgesetzt von J. ENDZELIN.

I. BAND.

Herausgegeben vom lettischen Bildungsministerium.
Riga, 1923—1925.

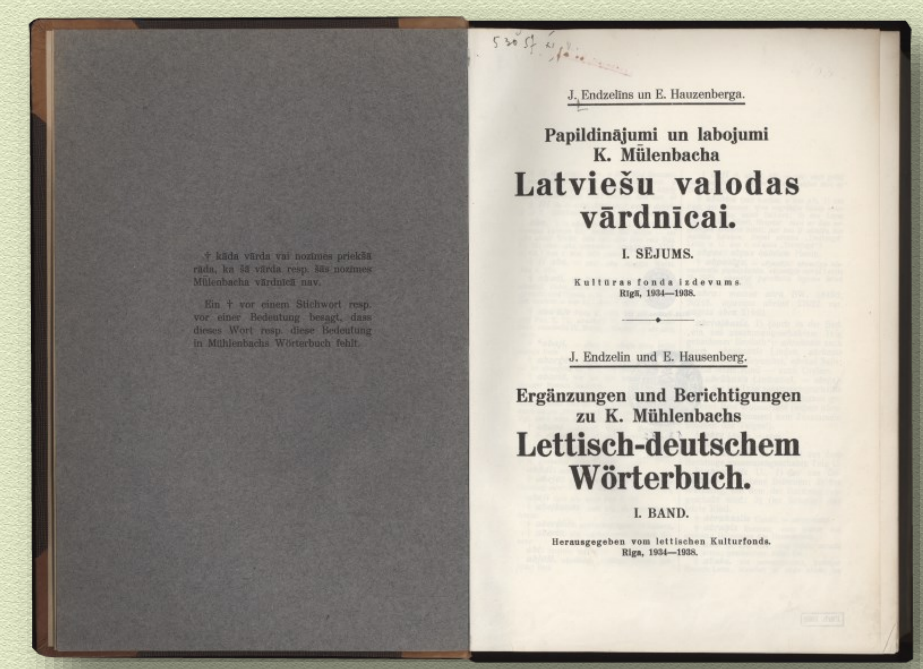

J. Endzelīns un E. Hauzenberga.

Papildinājumi un labojumi K. Mülenbacha Latviešu valodas vārdnīcai.

I. SĒJUMS.

Kultūras fonda izdevums.
Rigā, 1934—1938.

J. Endzelin und E. Hausenberg.

Ergänzungen und Berichtigungen zu K. Mühlenbachs Lettisch-deutschem Wörterbuch.

I. BAND.

Herausgegeben vom lettischen Kulturfonds.
Riga, 1934—1938.

Atgriežoties Latvijā, J. Endzelīns saņēma K. Mīlenbaha arhīvu un vārdnīcai sagatavotos materiālus, ko izrediģētā, papildinātā un pabeigtā veidā izdeva kā "Latviešu valodas vārdnīcu" (1923 –1932). Papildus četriem pamatsējumiem kopā ar E. Hauzenbergu-Šturmu tika sagatavoti divi vārdnīcas papildsējumi (1934–1946).

"Latviešu valodas vārdnīca" ir iekļauta Latvijas kultūras kanonā,
kas aptver 99 vērtības septiņās kultūras nozarēs.

Manam skolotājam
akadēmiķim J. Endzelīnam

Kad ceļos soļoju, kur pētot gājis
Ar Mīlenbahu reiz mans skolotājs,
Es minu: gājējus vai saldais ziedētājs
Sārts amollauks ir ejot sveicinājis?

Jeb māju gatuvēs jums smaržu vēdinājis
Ir laipni pretī liepzieds medotais?
Jeb viršu zieds- agrs rudens vēstītājs-
Bij silaines jau zilgā rotā klājis

Maiga Putniņa

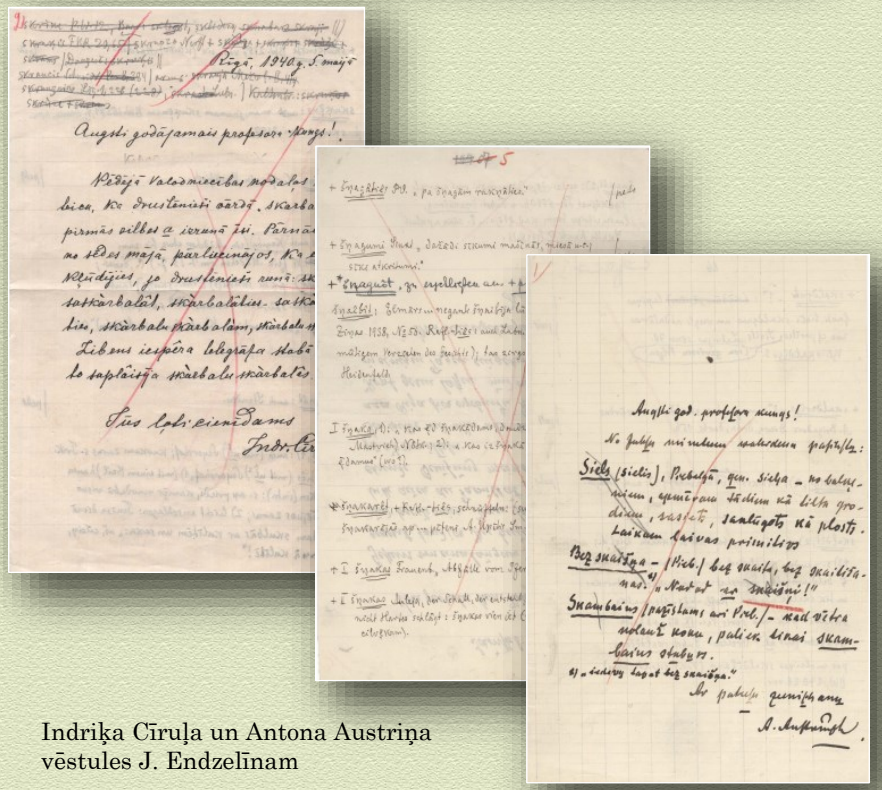

Indriķa Cīruļa un Antona Austriņa
vēstules J. Endzelīnam

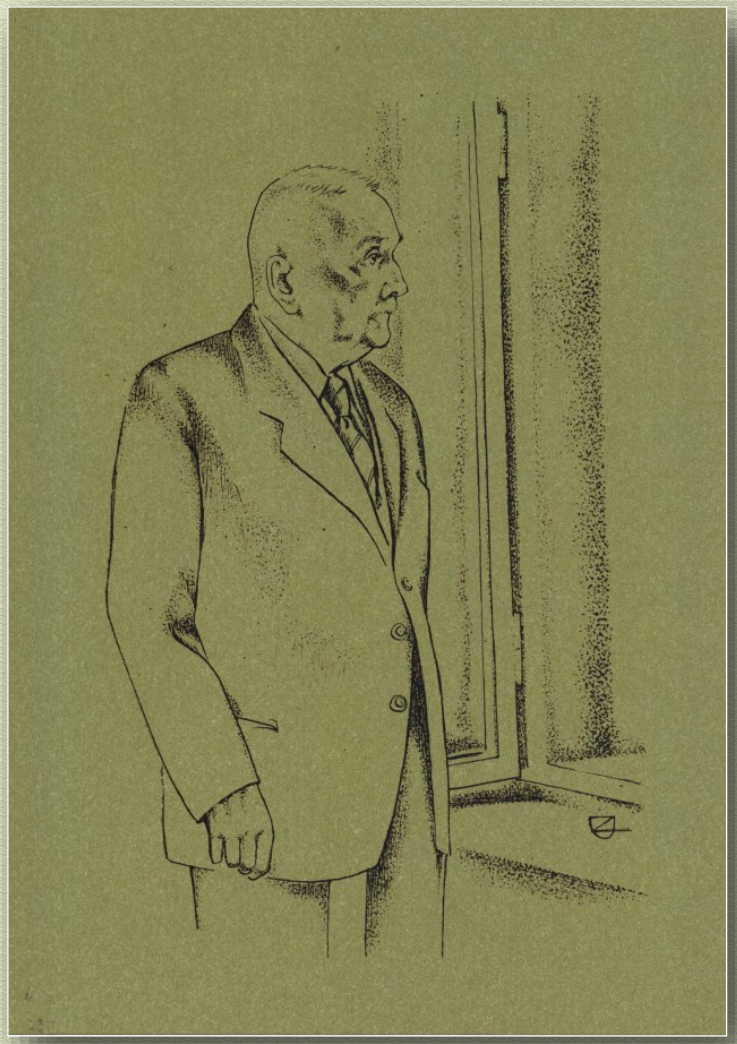

"Daudz, ļoti daudz vēl jādara arī leksikografijā. Te par mērķi mums jāsprauž sev "Thesearus linguae letticae" – latviešu valodas klēts, kur būtu savākti visi latviešu valodas vārdi ir no tautas mutes, ir no tekstiem. Ver droši teikt, ka dzīvajā tautas valodā un rakstos ir atrodama vēl laba tiesa labu vārdu, kas nav iekļuvuši Latv. val. vārdnīcā."

J. Endzelīns

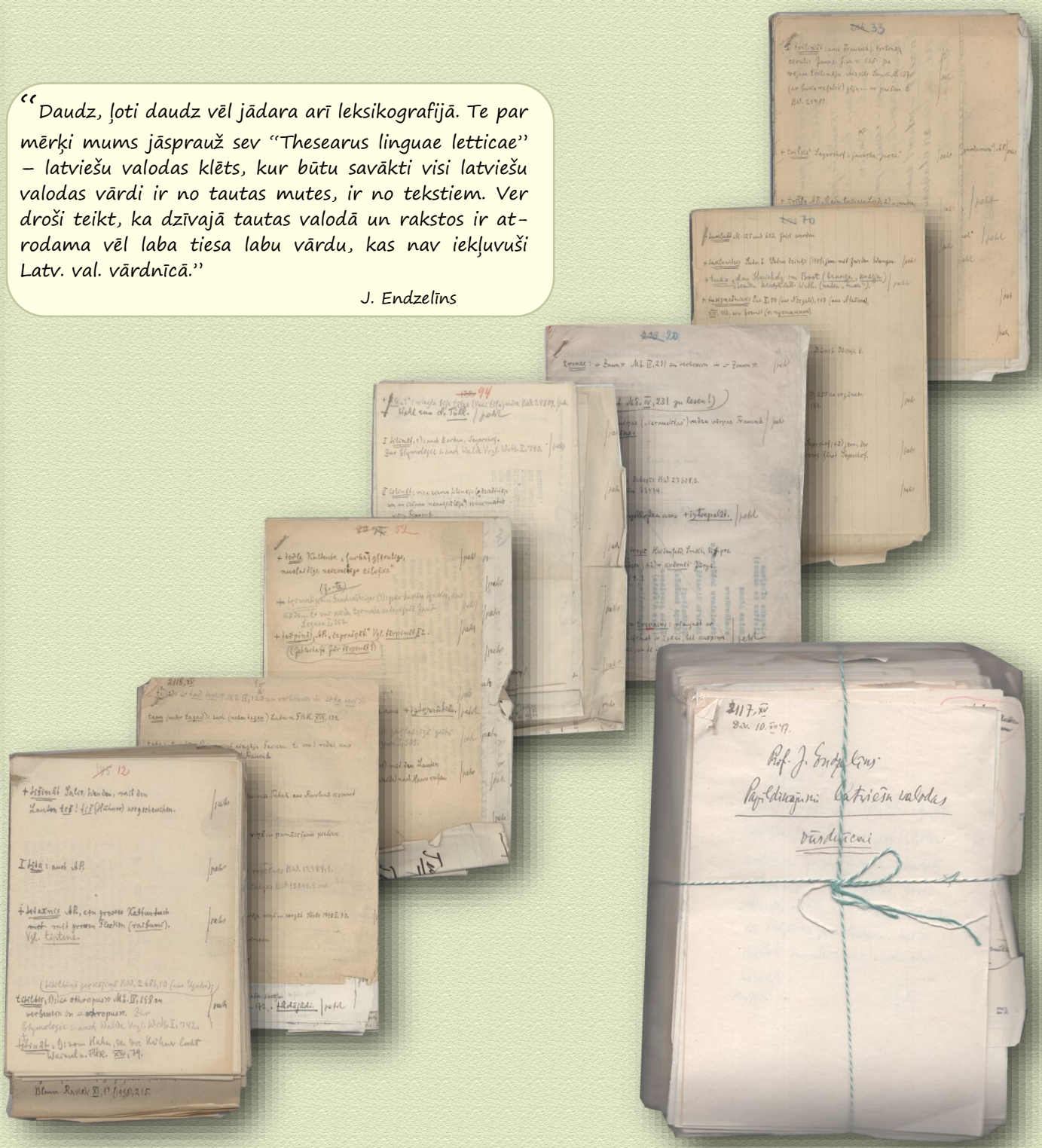

"Endzelīns taupīja (t. i., lietderīgi izmantoja) vispirms laiku – gan paša, gan citu, visur precīzi ierazdamies un lieki neuzkavēdamies. (..) Vārdnīcas kartotēkai viņš licis lietā pat vēstulēm izlietota papīra neaprakstīto pusi."

R. Grīsle. Latviešu dižvalodnieks. 1988

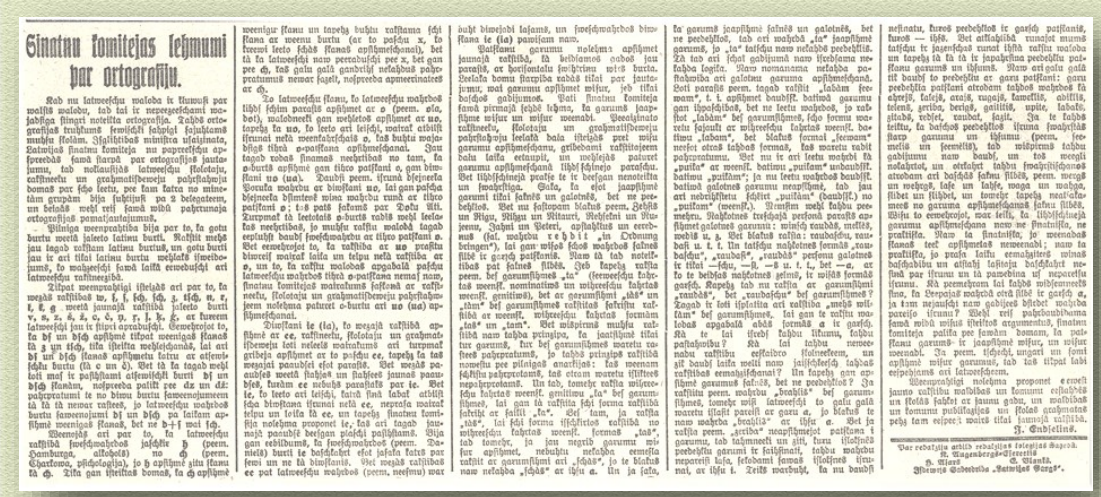

Latvijas Sargs. 1920. Nr. 270

“Mēs varam apsveikt latvju tautu ar šīs gramatikas parādīšanos; tāda mātes valodas gramatika ir reta un dārga manta. Un salīdzinošā valodniecība ir ne mazāk pateicību parādā autoram, ar kuŗa darbu baltoloģija sākot no šī laika ieņems savu pienācīgu vietu salīdzinošai valodniecībai piekrītošo disciplīnu vidū.”

Nikolass van Veiks

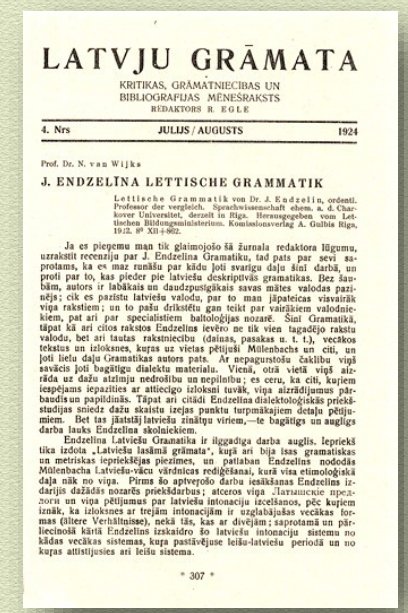

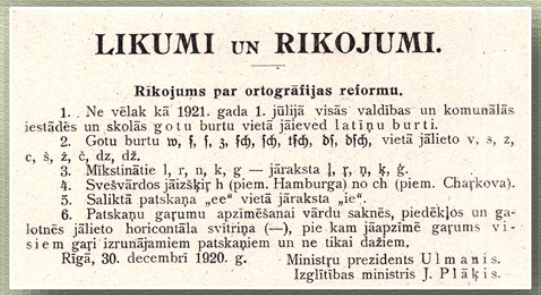

J. Endzelīns un K. Mīlenbahs jauno latviešu pareizrakstību izstrādāja jau 20. gs. sākumā, publiski tā vēlreiz tika apspriesta 1920. gadā, 1922. gadā tā kļuva obligāta.

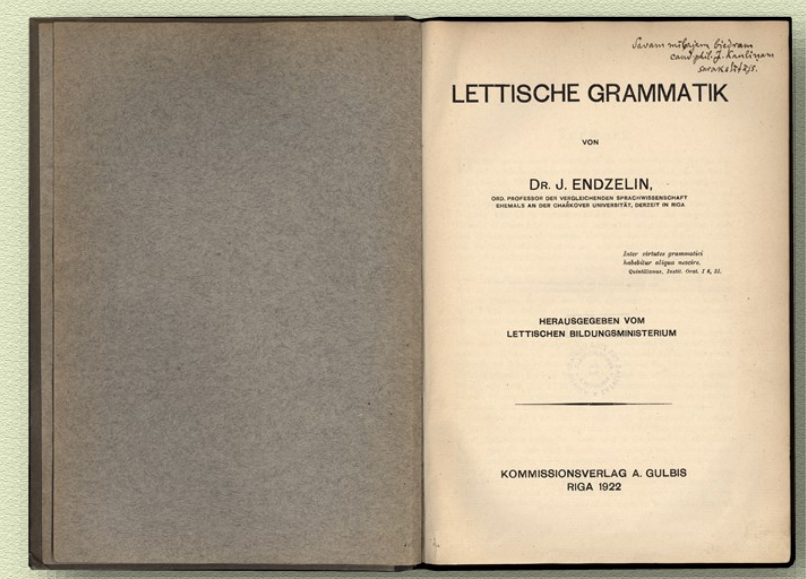

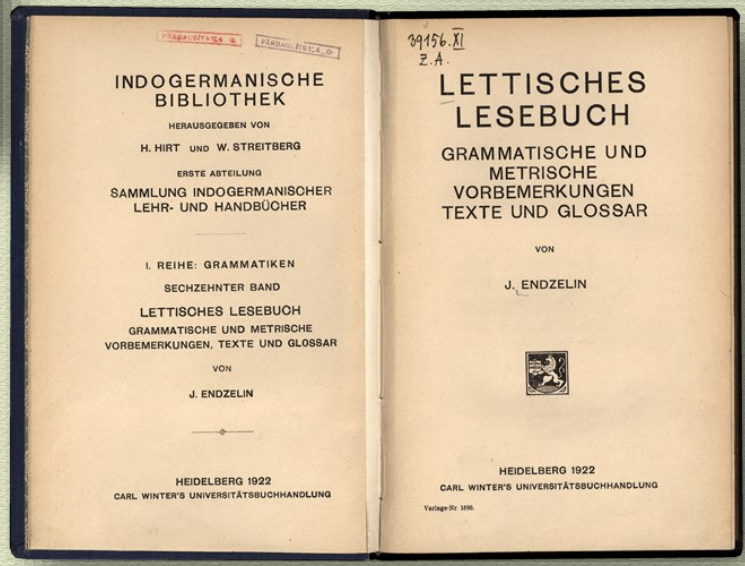

“1920. gadā Endzelīns ieradās no Harkovas Latvijā ar gandrīz pabeigtu gramatikas manuskriptu un drīz varēja uzsākt tā rediģēšanu. Tad ilgāk nekā gadu to iespieda K. Vintera grāmatu apgāda drukātavā Darmštatē, pēc tam notika korektūru lasīšana (..). Beidzot 1922. gada decembrī “Lettische Grammatik” bija nodrukāta, pirms tam vasarā Heidelbergā arī indoeiropiešu kolekcijā bija iznākusi J. Endzelīna sagatavotā lasāmgrāmata “Lettisches Lesebuch””.

S. Kļaviņa. Jāņa Endzelīna pirmie desmit gadi Latvijas Universitātē (1920–1930)

1923. gada numurā “Latvijas Sargs” publicē ziņu, ka Izglītības komisija atzīst par “nelabvēlīgu parādību, ka prof. Endzelīns, izdodams latviešu gramatiku vācu valodā par valsts naudu, uz vākiem vācu valodā uzrakstījis ar trekniem burtiem: No Charkovas universitātes prof. Endzelīna, bet ar maziem burtiem: tagadējā prof. Rīgā”. Avīzes nākamajā numurā profesors publicē atklātu vēstuli. Endzelīnu rakstā avīzē “Brīvā Zeme” aizstāv Eduards Virza.

"20. gados jaunā Latvijas valsts izvirzīja valodniecībai arī jaunus uzdevumus. Viens no tiem bija vietvārdu pētīšana, jo, lai izveidotu Latvijas karti ar pareiziem vietu nosaukumiem, bija nepieciešams tos vākt, pētīt un normēt. Šo darbu prof. J. Endzelīns veica kopā ar Annu Ābeli, Jāni Kauliņu, Pēteri Šmitu, Juri Plāķi, Edīti Hauzenbergu un vēl citiem un sagatavoja divsējumu darbu "Latvijas vietu vārdi".

S. Kļaviņa. Jāņa Endzelīna pirmie desmit gadi Latvijas Universitātē (1920–1930)

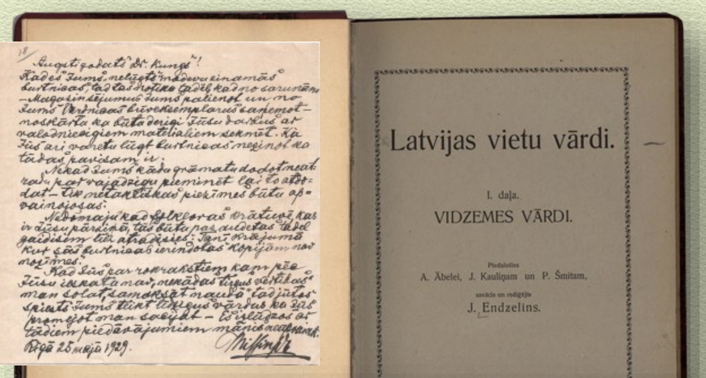

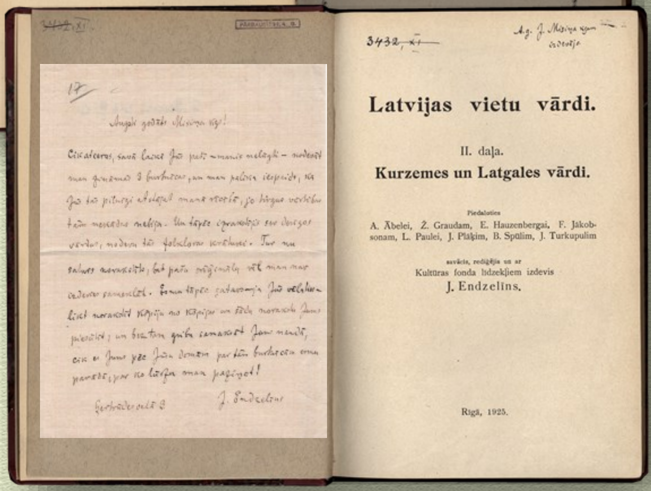

3534/18

DEPARTEMENT VAN OPVOEDING, WETENSCHAP EN KULTUURBESCHERMING.

Betreffende:
Afstammingsmaatregelen
Nederl. Akademie v. Wetenschappen.

No. 2198², Afd. K.W.

A A N

Den Heer J. Endzeling,
Gertrudes Iela.
Riga

APELDOORN, 28 April 1943.

Hierbij breng ik U mijn schrijven van 26 Februari 1943, No. 36ᴵ, afdeeling K.W., in herinnering en verzoek U mij thans zeer spoedig Uw antwoord te doen toekomen.

Een afdruk van dien brief voeg ik hierbij.

De Secretaris-Generaal van het
Departement van Opvoeding, Wetenschap en
Kultuurbescherming,

J. van Dam

Nikolasa van Veika vēstule J. Endzelīnam

Atklahta wehstule.

Muhs luhds eewectot sekoscho

paskaidrojumu.

„L. Sarga" sch. g. 14. num. referats par Saeimas isgl. komisijas sehdi beidsàs ar schahdu teikumu, kam newaru gluschi weenaldsigi garàm paeet. „Pahrrunà nelabwehligo parahdibu, ka prof. Endselins, isdodams latweeschu gramatiku wahzu walodà par walsts naudu, us wahkeem wahzu walodà usrakstijis ar trekneem burteem: No Harkowas uniwersitates prof. Endselina, bet ar maseem burteem, tagadejà prof. Rigà." Es nu par to waru dot schahdu paskaidrojumu. Pirmkahrt, es neesmu nei kahdu luhdsis isdot manu gramatiku, par walsts naudu, nei waldibai to peedahwajis isdoschanai par walsts naudu, bet tikai ar pateizibu atlahwis to isdot — un pee tam bes jebkahdeem noteikumeem. Tà tad mana waina tik leela nebuhtu, ja schai leetai buhtu walsts nauda neweetà isschkeesta. Wahziski nu mana gramatika teescham sarakstita (un ja nu wisa grahmata bija wahziski rakstita, tad tatschu laikam ari us wahkeem bija sarakstа wahziski). Bet tas tapehz, ka jau labi sen preelsch kara kahda Wahzijas firma (Göttingà) bija mani usaizinajusi sarakstit latweeschu walodas gramatiku winas indoeiropeeschu walodu gramatiku kolekzijai. Scho usaizinajumu tad ar peenehmu: latweeschu firmas toreis nebuhtu warejuschas tik plaschu darbu isdot, un latweeschu walodà sarakstits tas ahrsemès palikttu gandrihs nepasihstams. Bija tatschu nesen ari muhsu awises sinots, ka muhsu ahrleetu ministrija taisotees — laikam tatschu ari par walsts naudu — isdot kahda Amerikas profesora angliski sarakstita latweeschu gramatiku. Un ka ar publiskeem lihdsekleem tulko un isdod wahzu walodà daschus muhsu dsejneeku darbus, par to wehl nekahdi pahrmetumi naw isteikti. Otrkahrt, katrs pats war pahrleezinatees, ka pateesibà ar w e e n a leeluma burteem manas gramatikas titula lapà eespeesti wahrdi „ehemals an der Charkower Universität, derzeit in Riga". Tà tad Saeimas isglihtibas komisija, kas tatschu laikam par sawàm sehdem ar dabù walsts naudu, ir nodarbojusees ne ar „nelabwehligu" jeb „newehlamu", bet ar neesoschu, samelotu parahdibu, un schahda parahdiba teescham ir „newehlama". Zitas awises, kas lihdsigas sinas isplatijuschas, daritu sawu peenahkumu, ja pahrdrukatu scho manu paskaidrojumu.

J. Endselins.

Dehkens isfazijàs, ka teem profesoreem, kuri gradu eeguwuschi ar lihgumu, gradu atņemt wairs newarot, bet nedrihkstot ari ar likumu to apstiprinat. Peesihme strihpojama, tad wismas buhschot morališks speedeens, ka dotais grads wehl jaeeguhst. Balsojot peesihmi strihpoja. Pahrrunà nelabwehligo parahdibu, ka prof. Endselins, isdodams latweeschu gramatiku wahzu walodà par walsts naudu, us wahkeem wahzu walodà usrakstijis ar trekneem burteem: No Harkowas uniwersitates prof. Endselina, bet ar maseem burteem, tagadejà prof. Rigà.

—ans.

„Brihwà Seme" Nr. 19. Treschdeen, 24. janwari 1923. g.

Pawirschais demokratisms un pawirschais nazionalisms.

(Sakarà ar usbrukumeem prof. Endselinam).

Latwijà pehdejà laikà noteekas loti josigas leetas, kuras apluhkotas pawirschi issauz smeeklus, bet apluhkotas dsilaki rada nopeetnas baschas dehl ta zela, pa kuru muhsu sabeedriba patlaban eet. Winsch ir wissliddenakais un wisbihstamakais, jo apbrihnojama pawirschiba ir likta wina pamatà. Schis zelsch nawa tahds tapehz, ka winam buhtu sakars ar muhsu tautas pamatihpaschibam, bet tapehz, ka tas ir pahrdsihwojamà laikmeta zelsch. Un muhsu laikmets naw pateesas gara brihwibas, pahrbauditu ideju un mahzibu waditš, bet teek terorisets no daschadàm dogmam, par kuràm muhsu sabeedriba nawa skaidribà, ko winas ihsti nosihmè. Warbuht ir ari skaidribà, bet wisadi politiski aprehkini, bailes no usbrukumeem leek daudseem peldet pa patihkamo wispahrigo domu un spreedumu straumi.

Schis dogmas ir p a w i r s c h a i s n a z i o n a l i s m s un p a w i r s c h a i s d e m o k r a t i s m s, kas Latwijai ir tikpat postoschi, kà nesen pahrdsihwotee barbaru eebrukumi no austrumeem un reetumeem.

Abas schis dogmas, kà winas parahdas tagad Latwijà, ir peelihdsinamas sen jau isgaisuschajam naturalismam mahkslà. Kà pehdejais dewa tikai ahrejo leetu fotografiju, neissjuzdams winu buhtibu, tà ari abas minetàs dogmas aprobeschojas tikai ar sawas pastahweschanas apleezinajumu un neko nedara, lai nodsilinatos lihds sawam muhschigakam saturam. Abi wini ir stipri plahpigi un anekdotiski, buhdami bes jebkahdàm wihrischkibas pasihmem.

Pawirschais demokratisms ir ahrkahrtigi bailigs un apkaro no sawàm paslehptuwem wisu, kam nawa us peeres wina seegele. Winsch eet arweenu barà un wina balss lihdsinas nenoskanota kora dseedaschanai. Katra darbiba un kustiba us preekschu iseet no stipreem zilwekeem, bet tad nu muhsu demokratisms stahw us weetas, tad tapehz, ka baidotees no indiwiduelas iniziatiwes, winsch ir nobihdijis pee malas rosigakos raksturus. Muhsu pawirschais demokratisms ar masa behrna grabschigumu pahreet no weenas nenobeigtas kombinazijas pee otras, loti lihdsinadamees padomju Kreewijai, kur nodibina satiksmi pa gaisu ar aeroplaneem tapehz, ka lokomotiwes samaitajuschàs.

Ar scho pawirscho demokratismu ir saistits pawirschais nazionalisms, kuram gluschi formels raksturs. Wina warona darbs nazijas labà aprobeschojas waj nu kahda tosta isrunaschana waj sekoschanà tam, lai wahrds „Latwija" wisur buhtu rakstits ar trekneem burteem. Winsch ir pawisam besdarbigs, jo darbiba atrodas tikai tur, kur dsimst kahda doma, kura prasa iswetschanu darbà. Sawu wisspilnigako isteiksmi schis nazionalisms sasneedsis schinis deenàs, kur winsch usbruka prof. Endselinam par to, ka winsch us sawas „L a t w e e s c h u g r a m a t i k a s" wahka ir rakstijis „s e n a k p r o f e s o r s H a r k o w à" ar leeleem burteem, bet „t a g a d R i g à" ar maseem. Tapat winam tika atgahdinats, ka tas esot noseegums pret nazionalismu.

Bet, kas tad nu galu galà schis nazionalisms ir? Winsch ir wisu to gara mantu atstahweschana, kuras radijuschi tautas leelee darbineeki. Winsch ir ari zeeniba pret scheem leeleem darbineekeem, no kahda darba lauka wini ari nebuhtu. Ja tas nu ir tà, tad prof. Endselinsch ir weens no leelakeem Latwijas gareem. Winsch garigi atradàs un darbojàs sawas tautas widù jau tad, kad tagadejee pawirschà nazionalisma aisstahwi bija taiweetibai muguru pagreesuschi. Ar wina „L a t w e e s c h u g r a m a t i k u" Latwija teek eewesta Eiropas gara aristokratijas aprindàs un latweeschu waloda top par pehtischanas preekschmetu pasaules augstskolas. Tahds ir prof. Endselina nazionalais warondarbs, kuru zeenit ir nazionals peenahkums. Schis godajamais profesors ir domajams ari bes muhsu augstskolas, bet muhsu augstskola bes wina nawa domajama.

Beidsot jasaka, ka pawirschais demokratisms, kà ari pawirschais nazionalisms ir pretnazionalas parahdibas, pret kuràm jazihnas lai winas issustu. Abi schee wirseeni ir pahrak patmihligi un nekultureli, lai wini peenahzigi prastu sweizinat garu un wina darbineekus.

Kad scho abu dogmu tiranija buhs beigusèes — eestahsees laikmets, kurà Latwija buhs nazionala, daila un spehziga.

Ed. Wirsa.

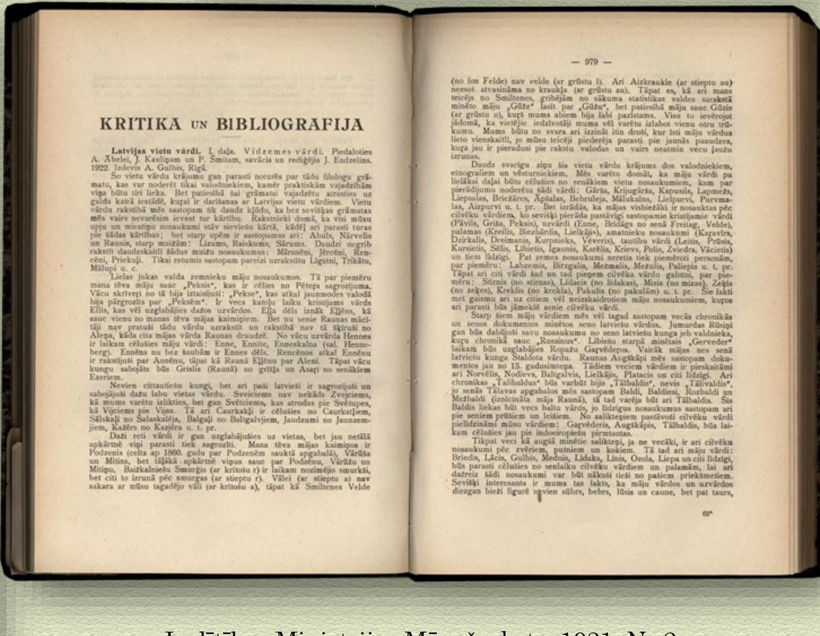

Izglītības Ministrijas Mēnešraksts. 1921. Nr.2

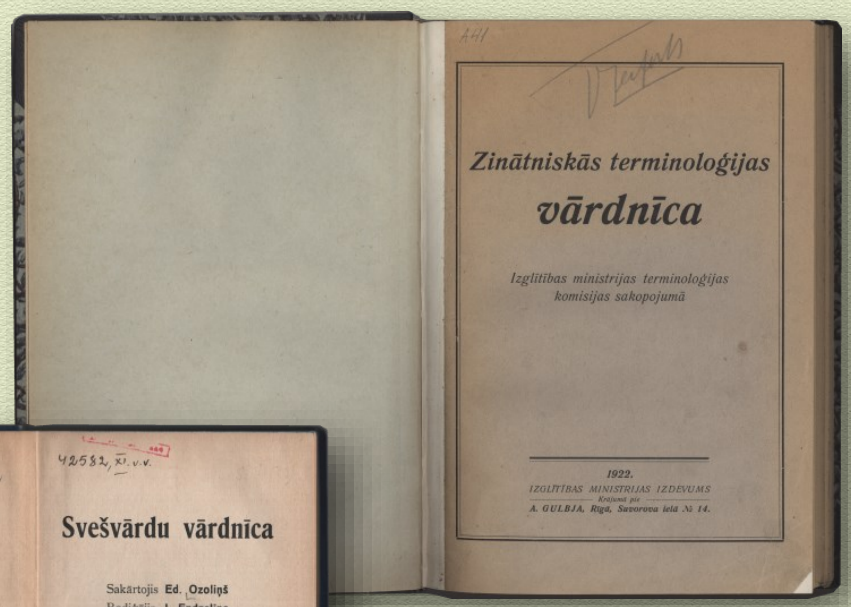

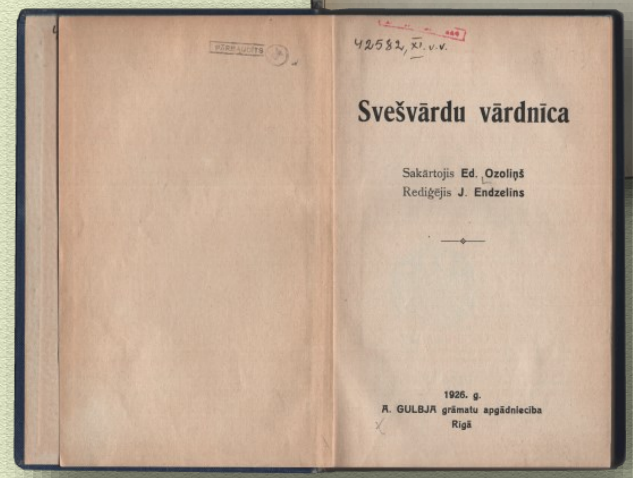

J. Endzelīns piedalījies "Zinātniskās Terminoloģijas vārdnīcas"sastādīšanā.

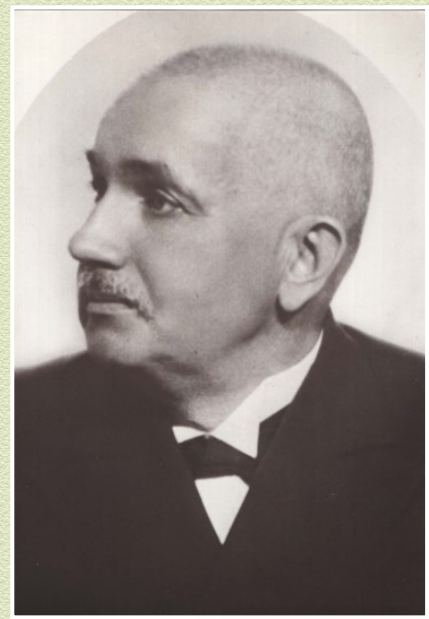

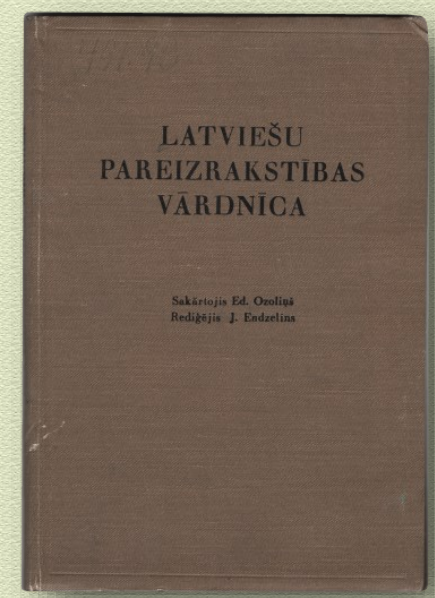

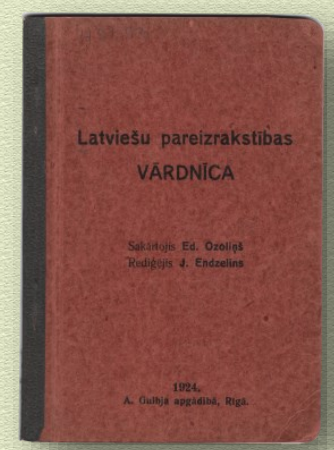

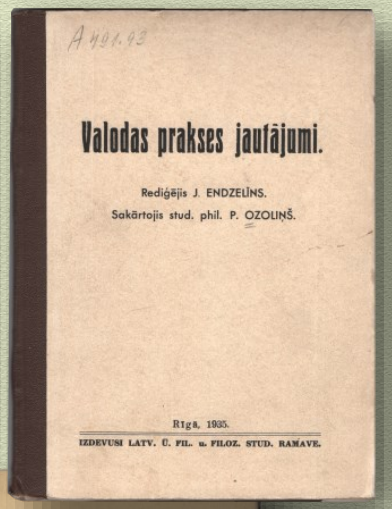

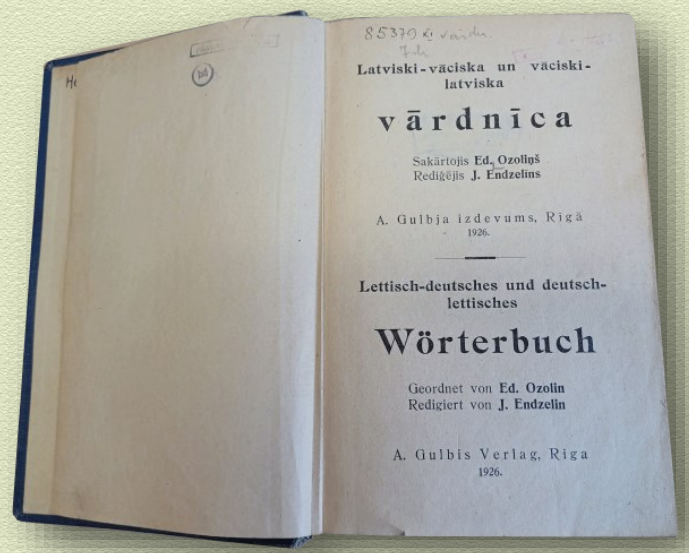

"Varu teikt, ka Endzelīns nebija kompromisa cilvēks un nekad nebaidījās teikt atklātu vārdu. Viņš negribēja iztapt, izrādīties par to, kas patiesībā nav. Viņš gāja taisnu ceļu, neskatīdamies sāņus un neklausīdamies, ko čukst pa labi un kreisi, viņu cildinot vai peļot. Viņa pārliecība bija skaidra: valodas pētīšana ir zinātnieka speciālista darbs, tikai šādā kārtā mantotās atziņas par valodu gūst vislielāko ticamības pakāpi. Blaku apstākļiem vērības nepiegriezdams, uzspiestu vai apšaubāmu teoriju un hipotēžu nesaistīts (piem., marrisma uzkundzēšanās laikā), Endzelīns vērtēja izziņas faktus ar vajadzīgo mieru un objektivitāti. Bagāts atmiņā uzkrātās vielas daudzums, patstāvība spriedumos, skaidri formulēti atzinumi raksturo Endzelīnu kā savas disciplīnas ģeniālu tulku un veiklu, erudītu docētāju. Bet kad necienīgas rokas ķērās klāt pie tautas dārgākās mantas – pie viņa valodas, tad Endzelīns iekarsa, kļuva ass, nesaudzīgs un skarbs."

P. Ozoliņš (Ramizars). Profesoru Jāni Endzelīnu atceroties. Padomju Zeme. 1968. Nr. 22

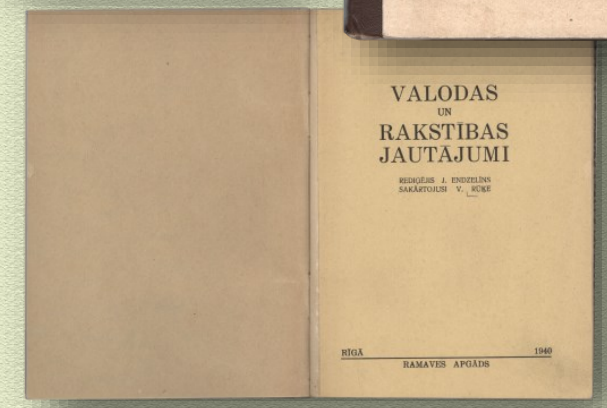

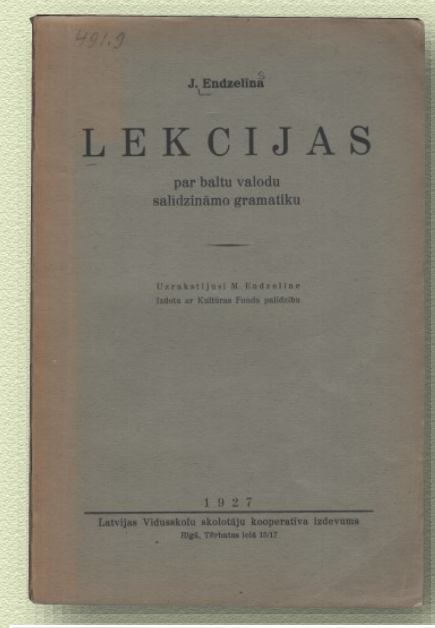

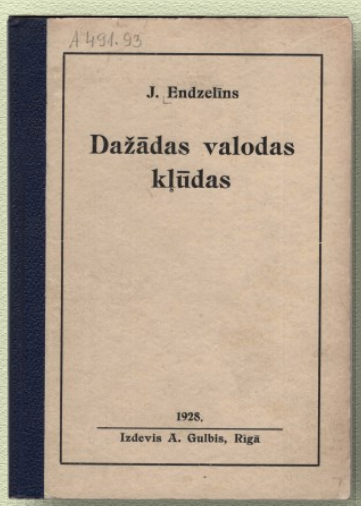

"Ne jau ar patīkamām izredzēm rakstīju šo grāmatiņu. Bet kad nu reiz esmu aicināts Latvijas augstskolā docēt starp citu latviešu valodu, tad jūtos spiests rūpēties kā prazdams un cik spēdams arī par latviešu valodas prakses jautājumiem."

J. Endzelīns

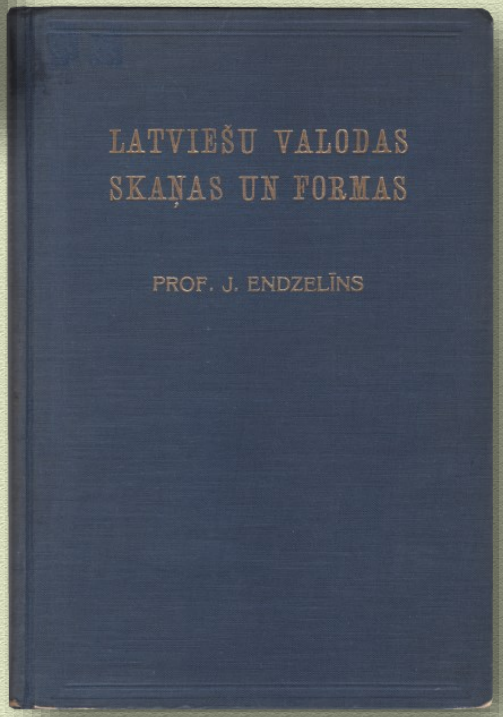

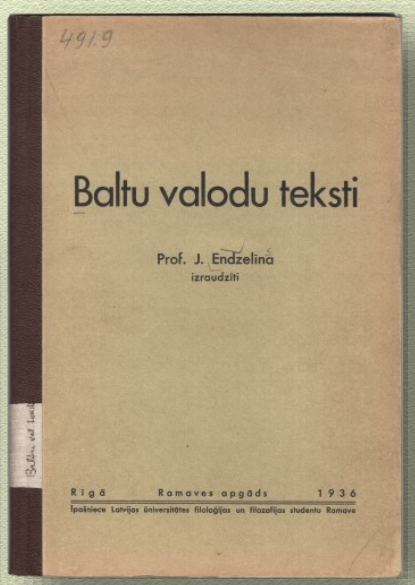

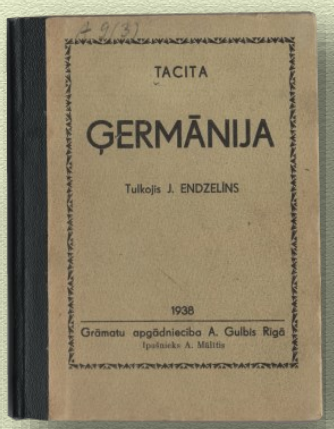

Teodora Zeiferta 60 gadu jubileja 1925. gada aprīlī

Par grāmatu "Latviešu valodas skaņas un formas" J. Endzelīnam 1939. gadā piešķirta Kultūras fonda prēmija.

"Endzelīna pētījumu augstā kvalitāte izriet no viņa strādīguma, talanta un godprātības spriedumos, kā arī no tieksmes un prasmes vienkārši, īsi, skaidri un latviski izteikties. (Jo nav ar ko pretēju par gudru jāizliekas tam, kas gudrs tiešām ir.) Kā cilvēka īsajā mūžā, izvairoties no spriedelēšanas, ir veicams krietns pētniecisks darbs, to Endzelīns pateica trijās tēzēs.

tēze. Festina lente! (latīņu steidzies lēnām!) – Tas ir, strādā ik dienas pamatīgi un pacietīgi, bet nerīkojies pārsteidzīgi. Nepārsteidzies arī ar hipotēzēm, kam nevar rast pamatojuma.

tēze. Akrībiju! (grieķu akribeja "rūpība, noteiktība") – Tas ir, vislielāko rūpību un precizitāti darbā! Proti, precizitāti oriģinālu izmantošanā, avotu izrakstos, citātos, tāpat domu formulējumos.

tēze. Skopojieties vārdiem! Tas nozīmē: jāpasaka viss, lai doma būtu skaidri saprotama. Bet ne vairāk. Lai nebūtu nekā lieka.

Visus šos postulātus Endzelīns pats ir godam īstenojis."

R. Grīsle

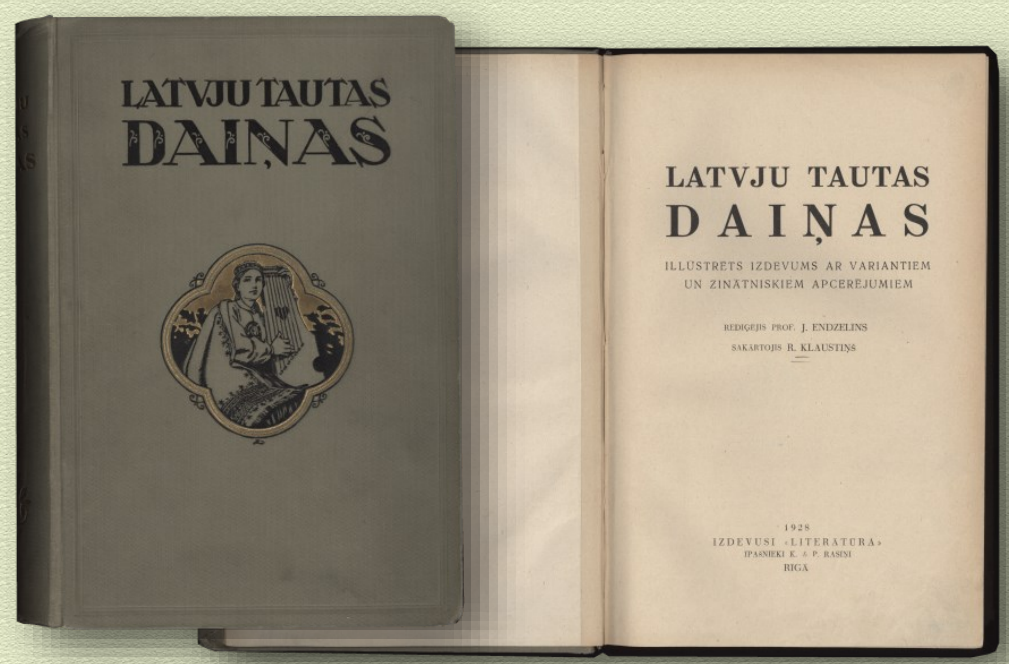

1924. gadā tika izveidota Latviešu folkloras krātuve. Endzelīns aktīvi atbalstīja Latviešu folkloras krātuves izveidi un bija tās kolēģijas pirmais priekšsēdētājs (1925–1929), viņš piedalījās arī krātuves fondu bagātināšanā.

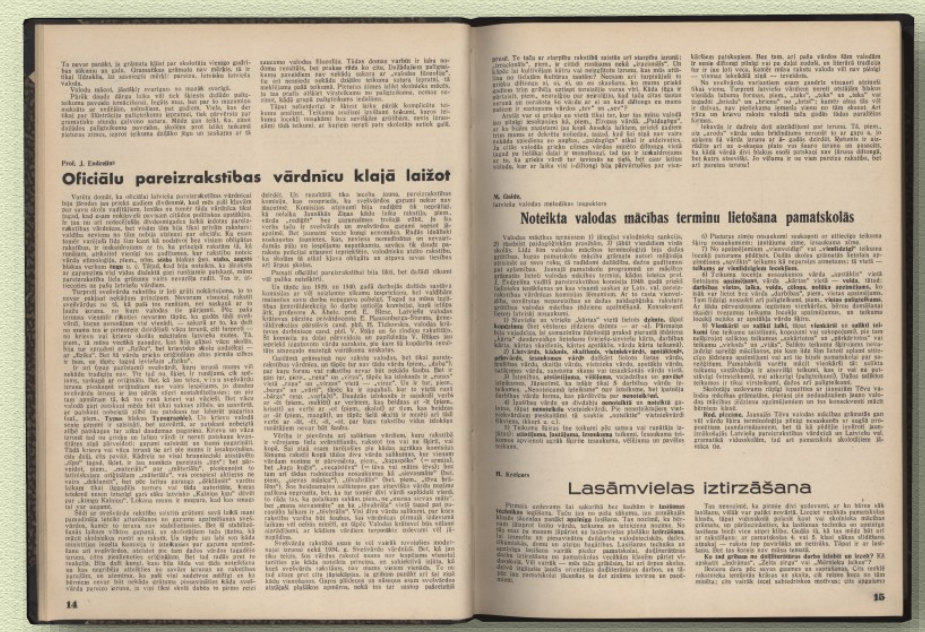

Izglītības Mēnešraksts. 1942. Nr. 1

"Jāņa Endzelīna aktīvā pozīcija jautājumos, kas skar latviešu valodu un kultūru, daudz palīdzēja, topot un nostiprinoties jaunai kultūras un zinātnes institūcijai – Latviešu folkloras krātuvei. Viņa materiālu krājums un materiāli, kas ar viņa starpniecību nonāca folkloristu rokās, tobrīd svarīgāko latviešu valodniecības darbu – "Latviešu valodas vārdnīcu" – sasaistīja ar topošo tautas garamantu krātuvi."

B. Reidzāne. Jānis Endzelīns. Latvijas Universitātes kolekcijas latviešu folkloras krātuvē. 2019

1935. gadā pie Izglītības ministrijas tika nodibināta Latviešu valodas krātuve. J. Endzelīns tajā vadīja izlokšņu pētīšanu, piedalījās "Latviešu valodas pareizrakstības vārdnīcas" sastādīšanā.

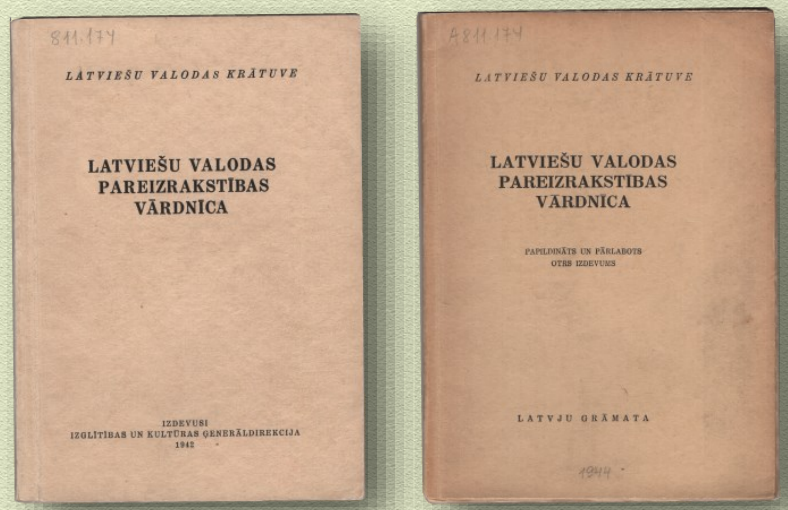

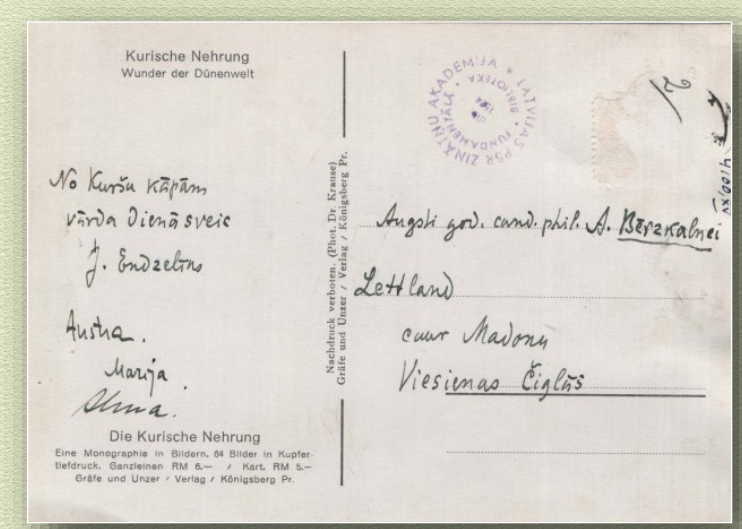

Latwju rakſtneeku un ſchurnaliſtu arodbeedribas gadabeedri, kureem ſwinigâ preſes aktâ, 20. februari Naz. teatri, iſſneedſa godadiplomus un noſihmes. Attehlos: Karlis Skalbe, Aſpaſija, J. Endſelins, Anna Brigadere, Aronu Matiſs.

J. Endzelīns bija Latvju rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības biedrs, 1931. gadā iecelts par tās goda biedru.

Latwju-tſchekoſlowaku beedribas

gadaſapulze bija 28. febr. Lahtſchplehſcha eelâ 28-30. Wadija prof. Endſelinſch Walde darbojuſès roſigi. Beedriba eenehmuſi 687,12 ls un winai jau ir ap 10.000 ls leels kapitals. Schogad beedriba ſarihkos Melngalwju namâ beedribas 3-gadu atzeri, peedalotees mahkſlineekeem un Reitera korim, ſarihkos plaſchaku ekſkurſiju uſ Tſchekoſlowakiju, ſarihkos tſcheku walodas kurſus Woſtatek kbſes wadibâ, dibinàs damu komiteju u. t. t. Eewehleja waldè prof. W. Maldoni, O. Krollu, konſulu Koſcheku, Woſtatek kdſi, G. Biſeneeku, Tlapu, J. Behrſinu, Otlanu, Jekabſonu un par rewidenteem J. Akurateri, Treſchtſchiku un Karuſu. Paſeminaja eeſtahſchanàs maksu uſ 2 un beedru naudu uſ 3.20 ls.

Latwju-tſchekoſlowaku b-bas gadaſapulzes dalibneeki. Pirmâ rindâ no kreiſàs 3. — ſap. waditajs prof. J. Endſelins, prof. W. Maldonis. 6. —

1933. gadā J. Endzelīnam piešķirts Čehoslovākijas Baltā lauvas ordenis.

Prof. Endſelins iſſtahjees

no kreiſàs rakſtneeku un ſchurnaliſtu arodb., kuras godabeedrs tas bija

Aiſween leelakas kluhſt eekſchejàs pretestibas kreiſâ rakſtneeku un ſchurnaliſtu arodbeedribâ, ſewiſchki tagad, ſakarâ ar

Prof. J. Endſelins, ſakarâ ar aiſeeſchanu no „arodneeķeem".

„karu uſ dſihwibu un nahwi" ſtarp „Jaun. Sinam" un „Sozialdemokratu". Beedribâ, ka ſinams, palikuſchi wairs tikai abu ſcho ſawâ ſtarpâ naidigo laikrakſtu lihdſſtrahdneeki, tà ka pahrejeem, neatkarigakeem darbineekeem tahdâ „zihnas" atmoſferâ gruhti ilgak darbotees.

Rupat beedribas waldei paſinojis ſawu iſſtahſchanos no beedribas ilggadejais goda beedrs, muhſu paſihſtamais walodneeks prof. J. Endſelins, ſakarâ ar kreiſà ſpahrna beedru netaktiſkeem uſbrukumeem winam.

Latvju rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības goda biedru diplomu pasniegšana

Pēdējā Brīdī. 1933. Nr. 219

„Latvija" lihdzstrahdneeki un redaktori

Nr. 15 Latviešu Nacionālās Apvienības kandidāti Rīgas vēlēšanu apgabalam Nr. 15

Nr. 15 Latviešu Nacionālā Apvienība Latviešu Nacionāla Apvienība Nr. 15

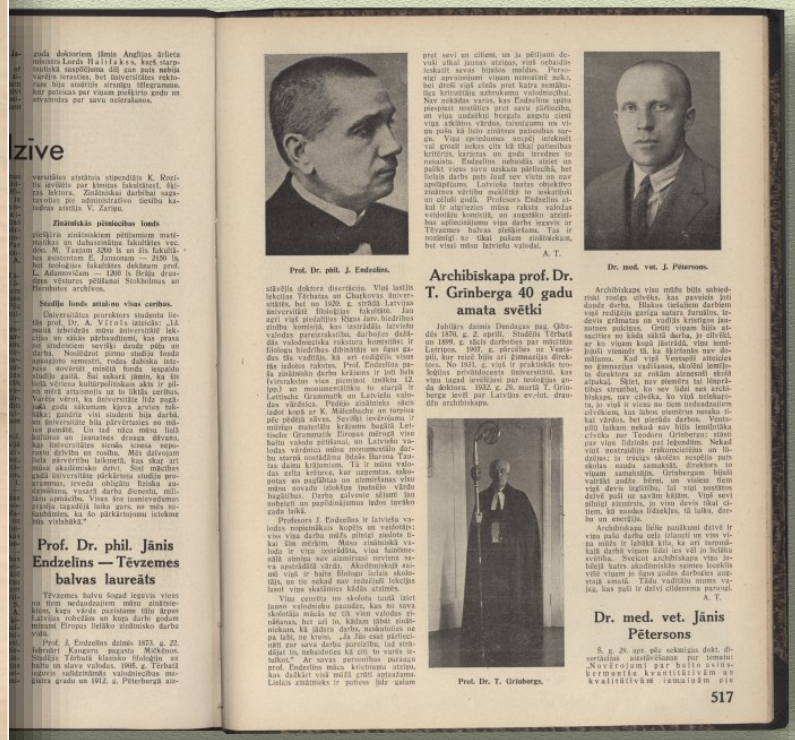

Prof. Dr. phil. J. Endzelins.

Archibīskapa prof. Dr. T. Grīnberga 40 gadu amata svētki

Prof. Dr. T. Grinbergs.

Dr. med. vet. J. Pētersons

517

Paskaidrojumus

par izrunu, nozīmi, vietu izlūdzos šādiem vārdiem: nobills («mājnieki izpestīja nobilus»), noblankstīt jeb noblenkstīt, nobliģnāties, noblinis, nobluzgāt, nobrēkšķēties, nobrūžļāt, nocelš, nocērpties, nocietas, nocipslot, nockas jeb nokas (Dzirciemā; ar o vai uo?), nočabināt, nočalot, nočapstināt, nočāpstināties, nočekstēt, nočepstēt, nočipstināt, nočubt, nočurēt, nočumalāties, nodaksīties, nodedēt («zosis noded» Lig. J.), nodēkoties, nodelēt jeb nādelēt, nodenderēt, nodēt, nodiedēt, nodrātēt (Jaun.), nodrebt, nodreizināt jeb nodrizināt, nodrekšķēt, nodriegāt, nodrimēt, nodrelēt, nodrisēs, nodundurēt, noduplt(ies), nodurēt, nodušēties, nobunkšķēt, nogliemēt, nogrusties, nokārtne, nokēpāt, nokakarēties, noduzot, nodvinkstēt, nodzeldēt, nodzilkstēt, nodziras, nodžavāt, nodžergzdēties, noelvēt, noērsināt, nogade, nogājieši, nogares, noģaubt, nogazēt, noģir(s)t, nogreznēt, nogubties, nogultne, nogurdzēt jeb nogurgt, noigt, nokaražavot, nokārkulot, nokārnīt, nokimerēties, noklēmēt, noklerot, noklimpāt, noklemēt, noknukšēties, nokraupt, nokrapšķēt(ies), nokrecelēties, nokrūzāt, nokulot, nokunkšēties, nokūsnīties, nokvērzis, nolaicit, nolaukšēties, nolaušķēt, nolempēt, nolengāt, nolipēt, nolosmot, nolunčit, noklaust, noležis, nolis.

Rīgā, Gertrudes ielā 3.

J. Endzelīns.

Paskaidrojumus

par izrunu, nozīmi, vietu izlūdzos šādiem vārdiem: nomaigā, nomalšāt (jeb -šot, -šēt), nomānēt, nomāšināt (ar ž?), nomelis, nomelot, nomēļot, nomienoties, nomudīt, nomulāties (ar ļ?), nomutuļot, nomuzt, nonērbot, nopergāt, nopermis, nonērt, nonešķēt, nopūris, nopakšķināties, noparkšķēt, nopekstēt, nopicināt, nopincot, noplaikšķināt, noplaudēt, noplaukums, noplēmēt, noplienēt, nopļunderēt, noplusnēt, noplūsnēt, noraki (ar ā?), norast, norātni (ar ţ?), noraujas (lietas vārds), noremt, norobīt, norocīt, norūzēt, nosejis, nosēkāt, nosēkt(ies), noskaužš, noskraukš(k)ēt(ies), noskraukšķināt, noskreja, noslankšķēt, noslemēt, noslemp(ē)ties, nosmaukt, nosmekstēt, nosolaba, nostēkāt, nostoties, nostravēt, nostreipuļot, nosvaida (lietas vārds), nosvalot, nosveikt(ies), nosvēpēt, nosviept, noš (ar o, vai uo?), noširbt, nošķobīt, nošķorēt, nošlandēt, nošlampāt (ar ļ?), nošlauties, nošļerpēt, nošlidzināt (ar ļ?), nošļirkstēt, nošļurkstēt, nošļūtēt, nošmeitēt jeb nošmītēt, nošmauties, nosniekt, nošņipēt, nošvībināt, notalkšēties, notemēt (ar e!), notērpāt, notūdāt, notīkt (jeb notiekt?), notraiškīt, notrausties, notrikt, notrukt, nots (= nabadzīgs) cilvēks, notūlis, noturis, notust, noūbēt, noukāt (ar ū?), novantaroties, novaukš(k)ēt, novasināt, novāvuļot, novelēt, novībeļot, novīņš, novipsnēt, novirkš(k)ēt, novirmot, novirpuļot, nozēbīt, noze, nozeldināt, nozvigot, noža (rikstes nozīmē), nožēlas, nožīkstēt, nožilīt, nožirbt, nožļebināt, nožļirkstēt, nožmīkstēt, nožvībināt, nožvirkstēt, notomīt, novadēt, novalnieks, novaļas, noprātnieks, norags, norume, nomuļīt, nomieglot (jeb nomuglot?), noplandīties.

Rīgā, Gertrūdes ielā 3. J. Endzelīns.

1931. gadā Endzelīns kandidēja uz ievēlēšanu Saeimā Nacionālās apvienības sarakstā. Šis saraksts Saeimā neiekļuva

> "Sabiedrībā viņš apzinājās, ka ir visu acu priekšā, un tā arī izturējās. Tā kādā svētku aktā, kad visa publika, kājās piecēlusies, apsveica prezidentu K. Ulmani, profesors Endzelīns bija vienīgais, kas palika sēžot visiem zināmajā I balkona ložā. Tomēr vakarā pie svētku galda Ulmanis sēdināja Endzelīnu sev blakus – Endzelīns bija liels zinātnieks un nelocījās tautas neizvēlēta varas priekšā, Ulmanis bija liels valstsvīrs un prata novērtēt baltu filoloģijas profesoru."
>
> A. Šlesere. Lielam kokam – lieli zari. Jānis Endzelīns atmiņās, pārdomās, vēstulēs. 1999

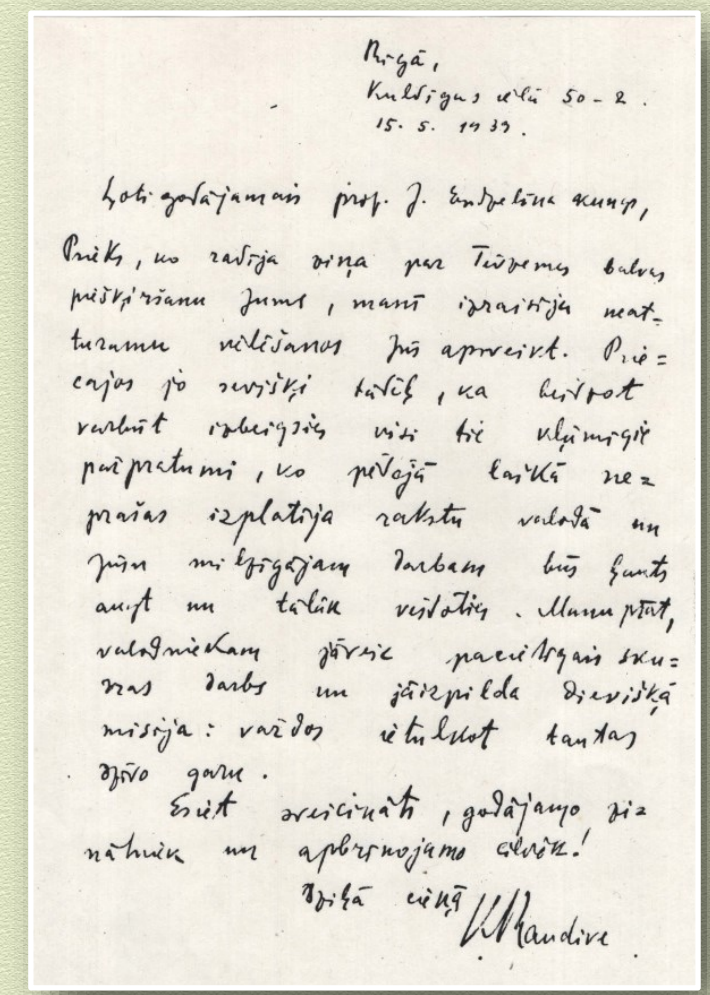

Rigā,
Kuldīgas ielā 50-2.
15. 5. 1933.

Ļoti godājamais prof. J. Endzelīna kungs,

Prieks, ko ziņa par Tēvzemes balvas piešķiršanu Jums, manī izraisīja neattiecamu vēlēšanos Jūs apmeklēt. Priecājos jo sevišķi tādēļ, ka beidzot varbūt iznāks visi tie vilcinīgie pārpratumi, ko pēdējā laikā nezināšas izplatīja rakstu valodā un Jūsu mīļotajam darbam būs ļauts augt un tālāk veidoties. Mums pēdējā valodniecībam jāveic pacilājošais skumjas darbs un jāizpilda dievišķā misija: varēt vēlēšanās tautas dzīvo garu.

Esiet sveicināts, godājamo zinātnieku un apbrīnojamo cīnītāj!

Dziļā cieņā
V. Mandive

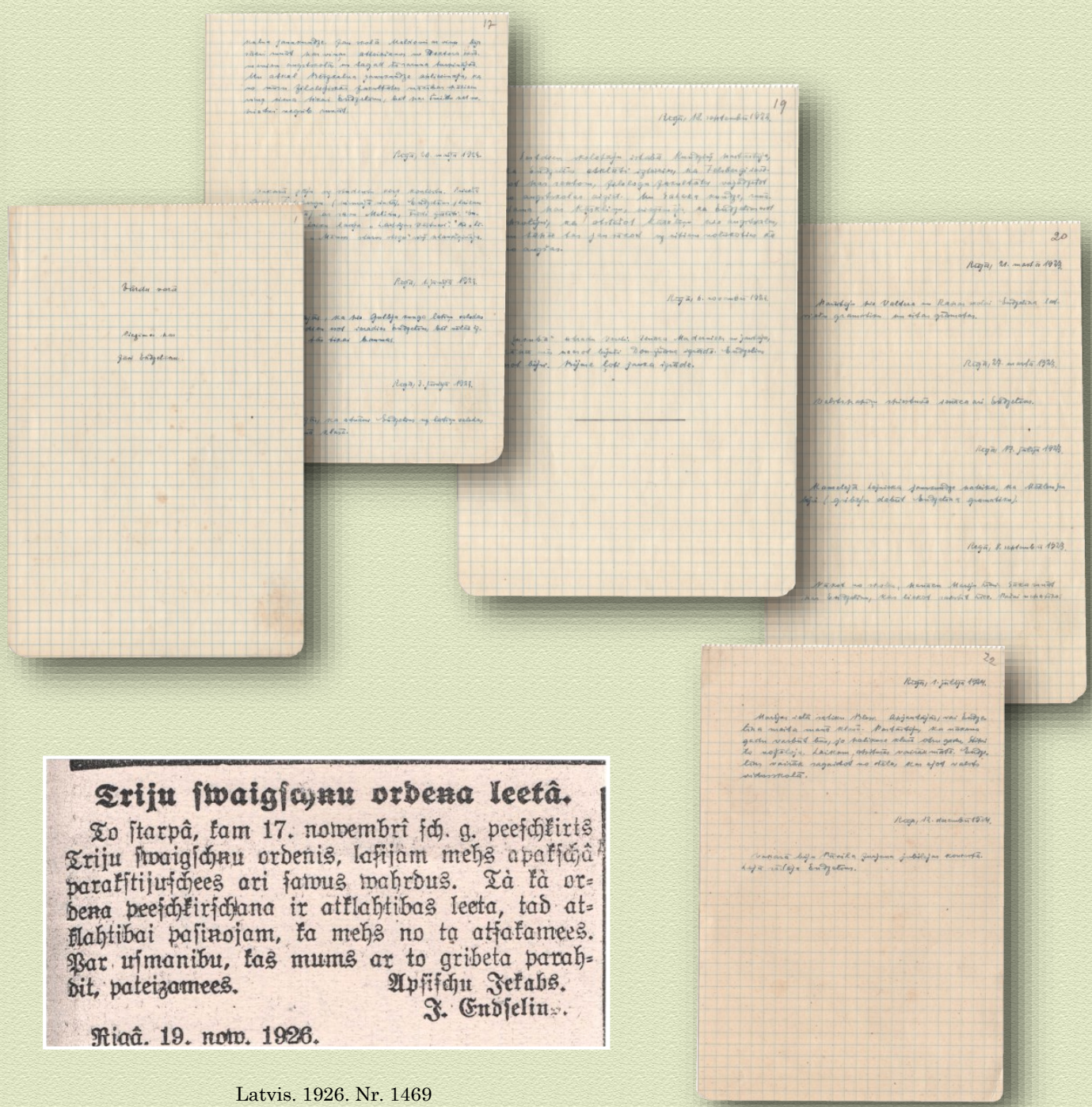

Triju ſwaigſchņu ordena leetâ.

To ſtarpâ, kam 17. nowembrî ſch. g. peeſchkirts Triju ſwaigſchņu ordenis, lafijam mehs apakſchâ parakſtijuſchees ari ſawus wahrdus. Tà kà ordena peeſchkirſchana ir atklahtibas leeta, tad atklahtibai paſinojam, ka mehs no tà atſakamees. Par uſmanibu, kas mums ar to gribeta parahdit, pateizamees.

Apſiſchu Jekabs.
J. Endſelins.

Rigâ. 19. now. 1926.

1926. gadā J. Endzelīnam piešķirts Triju zvaigžņu ordenis. Endzelīns no tā atteicies.

Latvis. 1926. Nr. 1469

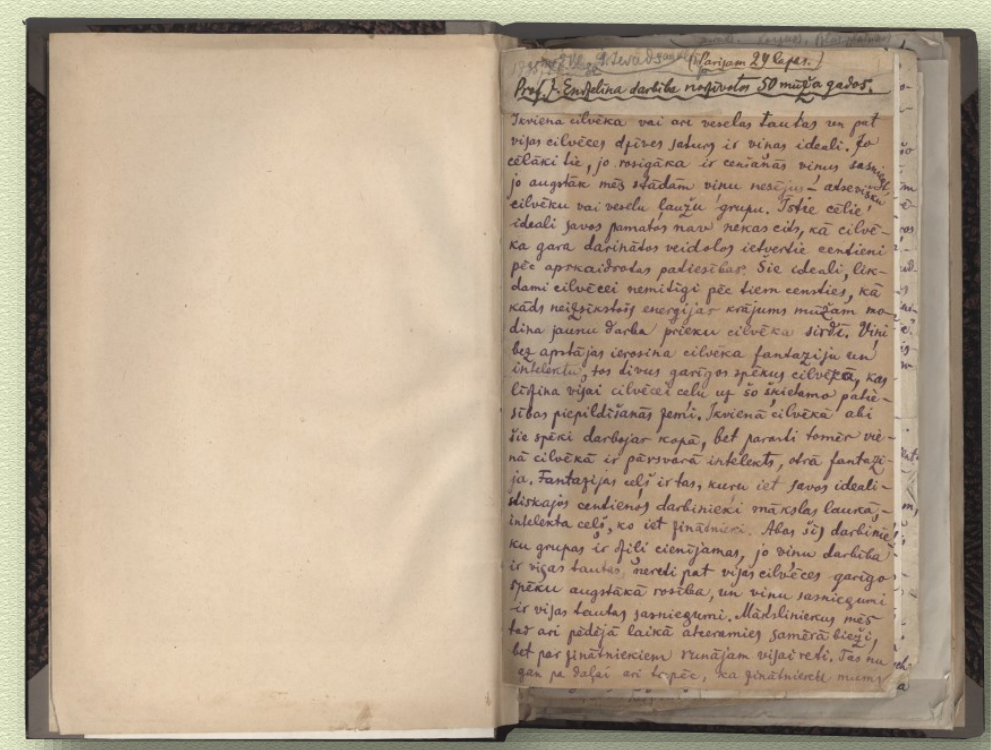

Prof. J. Endzelīna darbība nozīmēta 50 mūža gados.

Ikviena cilvēka vai arī veselas tautas un pat vijas cilvēces dzīves jaunu ir viņas ideāli. Jo ceļākī tie, jo rosigāka ir ceriņās viņus sasniegt jo augstāk mēs stādām viņu nesējus — atsevišķu cilvēku vai veselu lauļu grupu. Tādēļ celie ideāli savos pamatos nav nekas cits, kā cilvēka gara dabinātos veidolos ietvertie cerdieni pēc apskaidrotas pašiestības. Šie ideāli, likdami cilvēcei nemitīgi pēc tiem censties, kā kāds neizsīkstošs enerģijas krājums mūžam modina jaunu darba prieku cilvēka sirdī. Viņi bez apstājas ierosina cilvēka fantaziju un intelektu, tos divus garīgos spēkus cilvēkā, kas līdzina vijai cilvēcei celu uz šo ieviešamo pašiestības piepildīšanās zemi. Ikviena cilvēkā abi šie spēki darbojas kopā, bet paralēli tomēr vienā cilvēkā ir pārsvarā intelekts, otrā fantazija. Fantazijas celī ir tas, kuru ieet savos ideāliskajos cerdienos darbinieki mākslas laukā, intelekta celī, ko ieet zinātnieki. Abas šīs darbinieku grupas ir ļoti cienījamas, jo viņu darbība ir vijas tautas, ieredi pat vijas cilvēces garīgo spēku augstākā rosība, un viņu sasniegumi ir vijas tautas sasniegumi. Mākslinieku mēs tad arī pēdējā laikā ākstamies samērā lieži, bet par zinātniekiem runājam vijai reti. Tas nu gan pa daļai arī kāpēc, ka zinātnieciskā mūsu

Ernesta Bleses raksta manuskripts

Marta Grimma (tautastērpā) Filoloģijas un filozofijas fakultātes studentu biedrības biedru vidū 1925. gadā

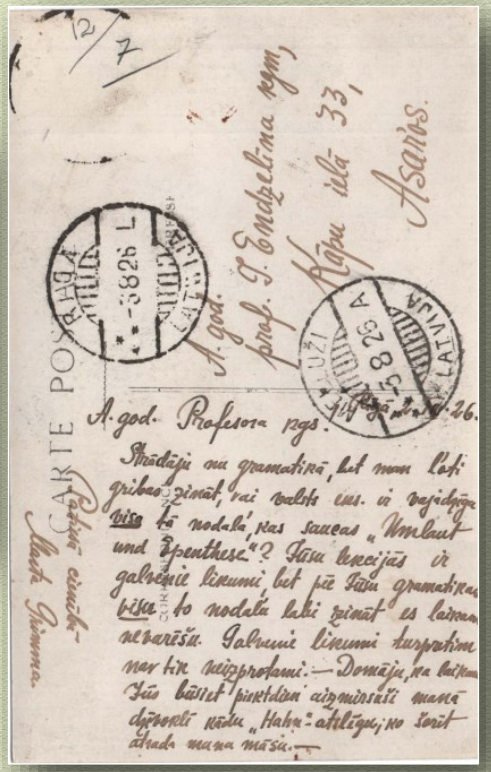

A. god. Profesora Endzelīna.

Šrādāju nu gramatikā, bet nevar labi gribas zināt, vai valodē ens. ir vajadzīgs visā tō nodaļā pas sauc. „Umlaut und Epenthese"? Šāda kārtējās ir galvenie likumi bet pēc šiem gramatikas visa tō nodaļa labi zināt es laikam nevarēšu. Galvenie likumi kurpatiem nav tik neizpro[tami]. — Domāju, ka laikam šīs būšot pirmdien atgriezīsies mūsu dzīvoklī rēdzu „Hahn" atvilgu, no šeit ātrāk mana mūsu.

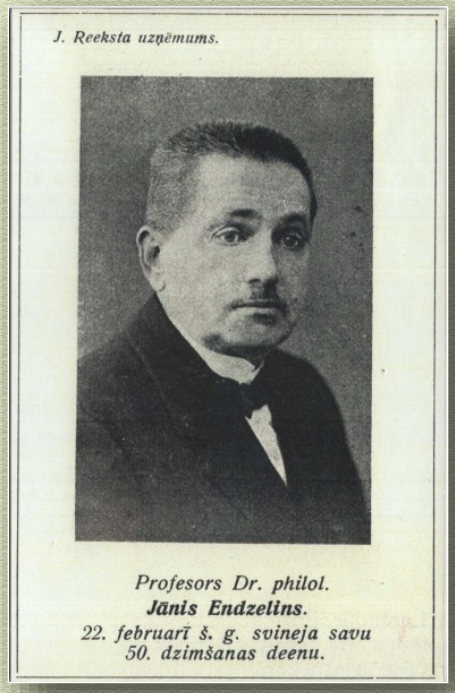

J. Reeksta uzņēmums.

Profesors Dr. philol.
Jānis Endzelins.
22. februarī š. g. sviņeja savu
50. dzimšanas deenu.

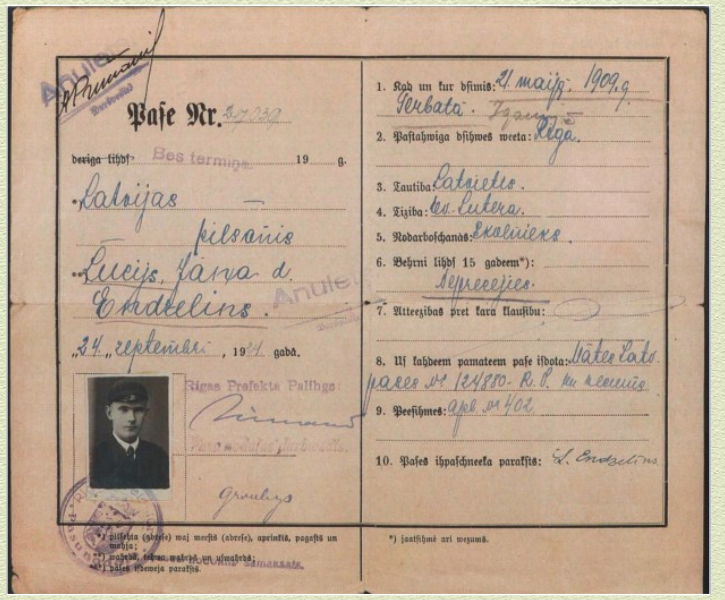

Pase Nr. 37332

derīga līdz: Bes termiņa 19 g.

Latvijas pilsonis Lucijs Jāņa d. Endzelins.

„24" septembrī, 1911 gadā.

Rīgas Prefekta Palīdzē:

1. Kad un kur dzimis: 21 maijā 1909 g. Jelgavā.
2. Pastāvīga dzīvesvietas vieta: Rīga.
3. Tautība: Latviete.
4. Ticība: Ev. Lutera.
5. Nodarbošanās: Skolniece.
6. Bērni līdz 15 gadiem*): Nepieaugušie.
7. Atteicības pret kara klausību:
8. Uz kāda dēļ pamatiem pase izdota: Mātes Latv. pases Nr 124880 R. P. Iv. iecelšu
9. Piezīmes: Apl. Nr 402
10. Pases īpašnieka paraksts: L. Endzelins

*) Ja bērnu (adrese) vai mezīmē (adrese), apriņķis, pagasts un mājas;
**) pagasts, tēvam vai vārdā un uzvārdā;
***) pases īpašnieka paraksts.

*) Ja atzīmē arī vecumu.

Endzelins (Endzelīns)

Pase Nr. 22738

derīga līdz: Bes termiņa 19 g.

Latvijas pilsone Melita, Jāņa m. Endzelīne

„22" martā 1911 gadā.

Rīgas Prefekta Palīdzē:

1. Kad un kur dzimis: 7 aprīlī 1914 g. Rīgā Jelgavā
2. Pastāvīga dzīvesvietas vieta: Rīga
3. Tautība: Latviete
4. Ticība: Ev. Lutera
5. Nodarbošanās: Skolniece
6. Bērni līdz 15 gadiem*): Nepieaugušie
7. Atteicības pret kara klausību:
8. Uz kāda dēļ pamatiem pase izdota: Mātes Latv. pases Nr 124880 no R. P. Iv.
9. Piezīmes: iecelšu Nr. 461
10. Pases īpašnieka paraksts: M. Endzelīne

*) Ja bērnu (adrese) vai mezīmē (adrese), apriņķis, pagasts un mājas;
**) vārdā, tēvam vārdā un uzvārdā;
***) pases īpašnieka paraksts.

*) Ja atzīmē arī vecumu.

Pases zīmoklis saņēmējs

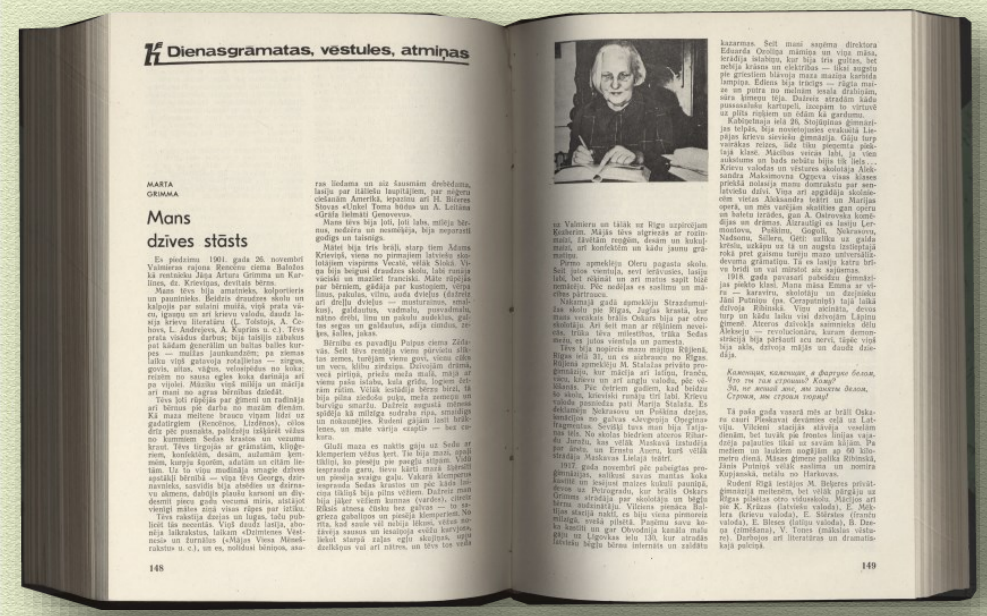

Dienasgrāmatas, vēstules, atmiņas

MARTA GRIMMA

Mans dzīves stāsts

Es piedzimu 1901. gada 26. novembrī Valmieras rajona Rencēnu ciema Baložu kā rentnieku Jāņa Artura Grimma un Kurlīnes, dz. Krieviņas, deviņās bērnu.

Mans tēvs bija amatnieks, kolportieris un pasūtnieks. Beidzis draudzes skolu un kalpojis par solamā mūrētā, viņš prata vācu, igauņu un arī krievu valodu, daudz lasīja krievu literatūru (L. Tolstoja, A. Čehova, L. Andrejeva, A. Kuprina u. c.). Tēvs prata visādus darbus; bija laistīju zāļukus pat kādam ģenerālim un bultas balles kurtuves — mašīnas jaunkundzēm; pa vasaras laiku viņš gatavoja rotaļlietas — zirgus, govis, aitas, vāgus, velosipēdus no koka; reizēm no sausa egles koka darināja arī pa vijolei. Mūziku viņš mīlēja un mācīja arī mani no agrua bērnības dzīedāt.

Tēvs ļoti rūpējās par gīmeni un radīmāja arī bērnus pēc darba no mazām dienām. Kā maza meitene braucu viņam līdzi uz gadatirgiem (Rencēnos, Līdeņiem), cēlos dēļ pēc pusnakts, paēdušu iekšķerē vēlus no kurmiem Sedas krastos un vezuma krenī. Tēvs ļirgoja ar grāmatām, klingeriem, konfektēm, desām, auzumām ķemmēm, kurpju kunčām, adatām un citām lietām. Uz to viņu modināja smagie dzelves spaišķi bērnībā — viņa tēvs Georgs, dzirnavnieks, savulaik bija atsēdies uz dzirnavu akmeņa, dabūja plaušu karsoni un divdesmit pieci gadu vecumā miris, atstājot vienīgi mātes zīmā visus rūpes par ātriku.

Tēva rakstība daudzas un lugas, tadu publicēt tās necentās. Viņš daudz lasīja, aboņēja laikrakstus, laikam «Dzimtenes Vēstnesis» un žurnālus («Mājas Viesa Mēnešrakstis» u. c.), un es, nolūkoti lēnīgos, asaras liedama un aiz šausmām drebēdama, lasīju par ātlēkšu laupītājiem, par negeru cīņām Amerikā, iepazinu arī H. Bīčeres Stovas «Onkel Toma hütte» un A. Lotiņa «Grūtā ļielmaiti Genovevu».

Mans tēvs bija ļoti, ļoti labs, mīļeja bērnus, nedzīra un nesmēķēja, bija neparasti godīgs un taīsnīgs.

Mātei bija trīs brāļi, starp tiem Ādams Krieviņš, viens no pirmajiem latviešu studentiem vispirms Vecajā, vēlāk Stokā. Viņa bija beigusi draudzes skolu, labi runāja vācisku un mazliet franciski. Māte rūpēja par bērniem, gādāja par kustoņiem, vērpa linus, pākuļus, vīlnu, auda dvieļus (dažreiz arī drēļu dvieļus — mustuļainus, smalkus), galdautus, vadmaļu, pusvadmaļu, nātno drēbi, linu un pakšu audeklus, galdes segas un galdautus, adīja cimdus, zeķes, kalles, jakas.

Bērnība es pavadīju Pulpus ciema Zēļavās. Šeit tēva rentēja vienu pārvalsi ātkātas zemes, turējām vienu govi, vienu cūku un vecu, klibu zirdziņu. Dzīvojām drūmā, vecā pirtiņā, priekš meža malā, maja ar vienu paša istabu, kala grīdu, logiem deficiem rūtīm. Vēlāk audzēja bērnu birzi, tā bija pilna ziedoša puķu, meža zemeņu un burvīgu smaržu. Dažreiz augustā nākoss spīdēja kā milzīga sudraba ripa, smaidīgs un noksnējies. Rudenī gājām lasīt bērkšķenes, un māte vārīja «zaptīs» — ļoti cukuru.

Gluži maza es naktīs gāju uz Sedu ar klempierim vēžus ķert. Tai bija mazi, apaļi tīkliņi, ko pinešļa pie pagāja stīpiņām. Vēži iespraudu garu, tievu kārti muzā ļoteslī un pieeju svaigu gaļu. Vakarā klempierus iespraudu Sedas krastos un pēc kāda laiciņa tīkliņā bija pilna vēžiem. Dažreiz man bija jāķer vēžiem kumnas (vardes), cīnoc Rīkstu atnesa cīsku bez galvas — to sadzīvoja gobeļiņos un pieeju klempierim. Nogrieza gobeļiņos un pieeju klempierim. Nogrieza, kad saule vēl nebija lēkusi, vēzus ņemšāvēja saunas un lesaīnoja svešu kurvīšos, lielot stanģā zaļas egļu skujiņas, smaržīgas vai arī nātres, un tēvs tos vēdā

kazarmas. Šeit mani saņēma direktora Eduarda Ozoliņa māmiņa un viņa māsa, ieradīja istabiņu, kur bija trīs gultas, bet nebija krāsns un elektrības — likai augstu pie griestiem blāvoja maza mazīņa karsināta lampiņa. Ēdiena bija trūcīgs — rīgīja maize un pūtra no melnām lesala drabiņām, sūra kāpostu tēja. Dažreiz atradām kādu pussasaluše kartupeli, izcepām to vārtuvē uz pīlīta rupjiem un ēdām kā gardumu.

Kabīnetnaja ielā 26, Stoļūpinas gimnāzijas telpās, bija nesenlejusies evakuētā Liepājas krievu sieviešu ģimnāzija. Gāju turp vasarākas reizes, lūdz tiku pieņemta piekšējā klasē. Mācības veicās labi, ja vien aukstumu un bada nebūtu bijis tik liels... Krievu valodas un vēstures skolotāja Aleksandra Maksimovna Ogneva visas klases priekšā mīlasīja manu dzimšanas par senlatviešu dzīvi. Viņa arī apgādāja skolasbiedrenes virtas Akakaandra lekšrī un Marijas operā, un mēs varējam skatīties gan operu un boletu izrādes, gan A. Ostrovska komēdijas un drāmas. Klaraužīgi es lasīju Lermontova, Puškina, Gogoļ, Sekrasova, Nadsona, Šulkera, Gētē; sulīka uz galda krēsla, uzkāpu uz tā un augstu izsitiņotajā roka pret gaismu turēju manu universālā-devetna grāmatiņu. Tā es lasīju katru brīvu brīdi un vai mīrstot sāc sajūsmas.

1918. gada pavasarī pabeidzu ģimnāzijas piekto klasi. Mana māsa Emma ar vīru — karavīru, skolotāju un dziesmiņu Jāni Putniņu (pa. Cerapuitiņš) tajā laikā dzīvoja Rūjienā. Viņu aicināta, devos turp un kādu laiku viņi dzīvojām Lāpiņu gīmenē. Ātrumu dzīvokļi saimnieka dēlu Alekseju — revolucionāru, kuram demonstrācijā bija pārsunti acu nervi, tāpēc viņš bija akls, dzīvoja mājās un daudz dzīedāja.

Калинушка, калинушка, в форточко белая,
Что ты так стонешь? Кому?
Эй, не женись мне, не женись белая,
Строгая, мне строгая тюрьма!

Tā paša gada vasarā mēs ar brāli Oskaru cauri Pleskavai devāmies ceļā uz Latviju. Vilcieni stacijās stāvēja veselām dienām, bet tuvāk pie frontos līnijas vajadzēja palaulies tikai uz savām kājām. Pa mežiem un lauķiem nogājām ap 60 kilometru dienā. Mūsas gīmene palika Rīgā, Jānis Putniņš vēlāk saslima un nomira Kuplesaka, netāla no Harkovas.

Rudenī Rīgā iestājos M. Beķeres privātģimnazijā meitenēm, bet vēlāk pārgāju uz Rīgas pilsētas otro vidusskolu. Mācījos arī pie K. Krāzes (latviešu valoda), E. Mūlera (krievu valoda), E. Sērsātes (franču valoda), E. Blesas (latīņu valoda), B. Dzenas (zīmēšana), V. Tomes (mākslas vēsture). Darbojos arī literatūras un dramatiskajā pulciņā.

Karogs. 1981. Nr. 11

1927. gada 4. janvārī J. Endzelīns apprecējās ar savu studenti Martu Grimmu (1901–1983). 30. oktobrī Rīgā piedzima viņu meita - gleznotāja Līvija Endzelīna (1927–2008) .

J. Endzelīna vēstules Martai Grimmai

Marta Grimma ar meitu Līviju.
Ap 1929

Pase Nr. 73039

Derīga līdz Bez termiņa 19 g.

*) Latvijas pilsone

**) Marta Artura m. Endzelīn dz. Grimm

„13" janvārī 1927. gadā

1. Kad un kur dzimis: Valmieras apr. 26 nov. 1901 g.
2. Pastāvīga dzīvības vieta: Rīga.
3. Tautība: latviete.
4. Ticība: ev.-lutera.
5. Nodarbošanās: [illegible]
6. Bērni līdz 15 gadiem*): [illegible]
8. Uz kādiem pamatiem pase izdota: [illegible]
9. Piezīmes: [illegible]
10. Pases izpildītāja paraksts: [illegible]

*) Izsitīsmē arī vecums.

Pase Nr. 17/6 281

Derīga līdz Bez termiņa 19 g.

*) Latvijas pilsone.

**) Marta Artura m. Endzelīn dz. Grimm

„13" janvārī 1927. gadā

1. Kad un kur dzimis: 1901. g. 26. nov. Valmieras apr.
2. Pastāvīga dzīvības vieta: Rīga.
3. Tautība: latviete.
4. Ticība: ev.-lutera.
5. Nodarbošanās: Bezdelīga.
6. Bērni līdz 15 gadiem*): Precējusies.
8. Uz kādiem pamatiem pase izdota: Latv. pas. Nr 73039 - III pol. iec. Rīka Latv. 2. Piezīmes: pāre Nr 134032 - RP. Galvenā 47 3pg. Rīgas p. dzimtes.
10. Pases izpildītāja paraksts: Marta Endzelīn

Pasu nodaļas darbvedis:

*) Izsitīsmē arī vecums.

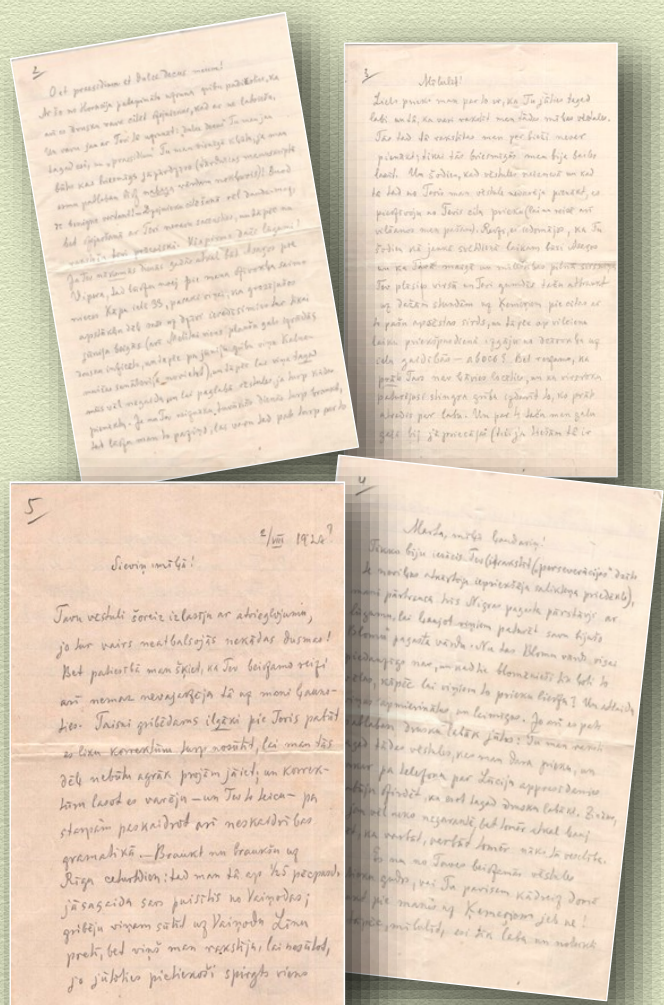

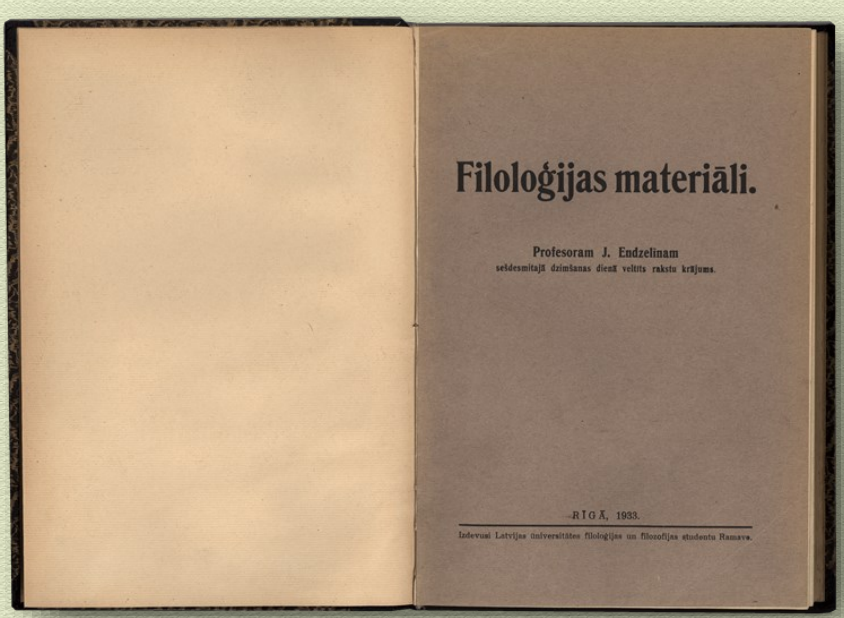

Uz savu godināšanu Universitātes svētku aulā profesors J. Endzelīns neieradās.

Ļoti godājamais profesora kungs!

Ievērojamā diena, kad Jūs atskatāties uz 60 dzīves gadiem, nevarēja paiet Jūsu audzēkņiem secen Aiztecējošos gados Jūs esat savus klausītājus iepazīstinājuši ar valodniecības sasniegumiem, bet vēl vairāk Jūsu audzēkņi ir varējuši mācīties tieši no bagātīgā pētījumu krājuma, kas Jūsu mūžā audzis augumā, sniegdams lielus darbus.

Cenzdamies sekot Jūsu dižajam darba piemēram, Jūsu audzēkņi uzdrošinās, augsti godājamais profesora kungs, Jūsu 60. dzimšanas dienā veltīt Jums šo krājumu. Lūdzam to uzlūkot par mūsu pateicības un atzinības patieso apliecinājumu.

Audzēkņu vārdā
Krājuma redakcijas komiteja.

Вторникъ, 21 февраля 1933 года СЕГОДНЯ ВЕЧЕРОМЪ № 42 3

У законодателя латышскаго языка.

(Къ 60-лѣтію проф. Я. Эндзелина).

Нарушенный покой. — «Знаемъ, что это за корни!».—Грамматика, которая оказалась слишкомъ толстой. — Троекратное неутвержденіе. — Прекрасные харьковскіе годы. Если бы пришлось экзаменовать собственнаго сына...—Профессору не нуженъ телефонъ.

Профессоръ сгонитъ посредни комплаты и, кажется, не очень доволенъ. У него коротко подстриженные сѣрые усы, и онъ чуть топорщится. Нѣтъ не скажетъ, что профессору посчастливится хѣть. Онъ немного сержантъ, что ему помѣшали, кромѣ того онъ не

Проф. Я. Эндзелинъ въ бытность студентомъ въ Юрьевѣ.

вникъ, что у него будутъ спрашивать. Онъ нахмурился рукой о столъ и ждетъ, что теперь будетъ.

Этотъ вопросъ онъ конечно, предусмотрѣлъ и на него у него уже готовъ отвѣтъ. Онъ открываетъ большой юбилейный альбомъ корпораціи „Lettonia", въ которомъ уже приготовлена закладка на опредѣленной страницѣ и сказалъ:

— На этой страницѣ моя біографія. Прочтите ее. Здѣсь указано все, къ этому нечего прибавить.

На окнѣ стоитъ маленькій радіо - рупоръ и кристальный радіо - аппаратъ. На столѣ профессора имѣется тогдашнихъ объемистыхъ томовъ, но нѣтъ телефона. Телефона вообще нѣтъ въ квартирѣ профессора, это точно установлено, имени Нѣтъ Вендельнъ нѣтъ въ телефонной книгѣ — ни въ старой, ни въ новой. Впрочемъ, это такъ и должно быть у настоящаго профессора. За спиной профессора — на стѣнѣ — виситъ старый полуканцлеровскій студенческій декель. И этотъ шестидесятилѣтній

быть когда - то молодъ, расстёгивалъ пёсони и дрался на рапирахъ. На груди у него тогда была трехцвѣтная лента — теперь онъ виситъ на стѣнѣ.

Профессоръ тёсколько улыбнулся, что его біографіей не хотятъ воспользоваться.

— Тамъ дѣйствительно все есть. Въ моей жизни не было никакихъ приключеній, о которыхъ стоило бы разсказать.

Ему ужасно не хочется разсказывать. Онъ сидитъ въ своихъ креслахъ за столомъ и надѣется, что посѣтитель все же возьметъ да уйдетъ. — и оставитъ его въ покоѣ среди книгъ. Но посѣтитель не уходитъ.

Отъ смягчается подъ конецъ. Конечно, если такъ подумать, то кое-что вспоминается . . . Какъ они съ Мюленбахомъ работали надъ составленіемъ грамматики . . . Какое лѣто отправлялись въ деревню. Ходили изъ хутора въ хуторъ, всчевали въ корчмѣ, разыскивали старинокъ, допытывались о старыхъ корняхъ словъ.

— Однажды, — говоритъ онъ, усиленно куритъ, — у Гаудингена изъ имѣній управляющій насъ чуть не велѣлъ задержать, избить, бросить въ холодную. Мы дѣйствительно показались на сторонѣ какъ бродяги. Нашли старушку, полодную капусту, и начали ее распрашивать. Внезапно арендаторъ. Неудобно объяснить этому человѣку, что

все, что мы ищемъ, это старые корни . . . „Знаемъ, что это за корни!."

Арендаторъ былъ грубый, безтолковѣйшій, этотъ случай запомнился на всю жизнь. Мы были рады, когда имѣніе осталось вдали.

— И потомъ другой случай. У Дагды мы спрашиваемъ нашихъ старинокъ, почтенныхъ старыхъ имѣній. Старинокъ было для насъ кладомъ. Мы сидимъ, и онъ диктуетъ намъ имѣнія. Внезапно, не помню большие какъ и откуда — городовой. Такой настоящій городовой съ бляхой и прочимъ. Что вы чутъ дѣлаете? А разрѣшеніе у васъ есть? У насъ не было разрѣшенія, да и что за разрѣшеніе? Мы объясняли ему. Онъ остался непреклоненъ. Если нѣтъ разрѣшенія, то моментально убираться. Ничего не оставалось, какъ подчиниться. Провалъ старинокъ его чудесной старой имѣній.

— Мюленбахъ былъ на двадцать лѣтъ старше меня, — продолжаетъ онъ. — Я заинтересовался его работами. Онъ былъ учителемъ, и только что окончилъ нрмальній университетъ, но уже успѣлъ помѣстить нѣсколько статей въ журналахъ по словесности въ Россіи и Германіи. Я еще на школьной доскѣ чувствовалъ тяготѣніе къ словесности. Это во мнѣ отъ семьи, вѣдь мой отецъ былъ простымъ крестьяниномъ. Мои статьи обратили на себя вниманіе. Внезапно я получилъ предложеніе отъ знаменитой издательской фирмы въ Геттингенѣ, Вендельхорнъ и Рупрехтъ составить грамматику латышскаго языка. Отъ рѣшенія зависѣ вся судьба - германскихъ грамматикъ. Это было въ 1903 году. Мы заключили договоръ. Сколько они предложили? Я это хорошо помню. Тридцать марокъ за листъ. Но потомъ

изъ этого ничего не получилось. Видите ли — грамматика оказалась слишкомъ толстой . . .

— Это было уже послѣ войны, и у насъ

Я. Эндзелинъ принятъ - доцентъ Харьковскаго университета.

прочинъ, — у меня была кафедра въ Харьковѣ. И подъ конецъ, когда я уже со всѣхъ сторонъ работалъ надъ ней, — пришла революція и потокъ большевицкій перевернулъ со всѣми имѣніями того времени. Я

дописывалъ ее зимой, въ нетопленой комнатѣ, въ пальто, и рука въ толстой перчаткѣ ее держала перо . . .

— Мнѣ приходилось много бороться въ жизни, — продолжаетъ профессоръ. — Поэтому, какъ я сдѣлался магистромъ, харьковскій университетъ обратился на меня вниманіе. Меня избрали въ составъ профессоровъ университета. Впрочемъ . . .

Профессоръ напряженно смотритъ въ окно, на радіо - рупоръ, внятнется жено мешчить. Это ему не удается. Тогда онъ говоритъ. — языкомъ учился:

— Здѣсь могутъ быть дѣ версіи. Либо въ университетѣ было вакантное мѣсто, и я подалъ прошеніе, либо меня пригласили по инициативѣ университета. Одна изъ нихъ правильна. Но

самое существенное то, что министръ меня не утвердилъ . . .

— Въ то время товарищемъ министра былъ Ельшинъ. Въ нятомъ году онъ былъ назначенъ министромъ. Онъ сдѣлался товарищемъ министра, но не забылъ прежніе годы. Когда университетъ избралъ меня профессоромъ, рѣшеніе было послано къ нему въ Петербургъ на утвержденіе. И онъ не утвердилъ его.

— Три раза, — продолжаетъ профессоръ. — Три раза меня избирали и три раза Ульманъ отказывался меня утвердить. И только потомъ, когда министромъ уже былъ Кассо, пришло утвержденіе. Я сталъ профессоромъ харьковскаго университета. Откровенно говоря, я уже не надѣялся, что такъ случится. Поставилъ крестъ надъ профессурой, сдѣлался маленькимъ преподъ - доцентомъ и читалъ свои лекціи по сравнительному языкознанію. И вдругъ — профессоръ . . .

Онъ проводитъ рукой по сѣдымъ усамъ. Профессоръ — чуть волнуется, это жаль, кромѣ того онъ положилъ гасторъ пыль архивовъ. Меньше всего онъ думалъ о своихъ обязанностяхъ воспоминаній — это непріятно. Нельзя, однако, сказать, что это занятіе не пришлось ему по вкусу.

— Отрицаютъ ли другіе плохо къ латышу - профессору? Нѣтъ, никто. Я

никогда не слышалъ ни отъ кого, что я какъ латышъ не долженъ читать о чужихъ языкахъ.

Впрочемъ, послѣ того, какъ пришли большевики, мнѣ дѣйствительно былъ брошенъ упрекъ въ томъ, что я латышъ . . . Но до того я чувствовалъ себя въ Харьковѣ прекрасно. Въ нашемъ университетѣ были либеральные свободомыслящіе люди. Никакихъ конфликтовъ, никакихъ трений. Это были чуть ли не самые счастливые годы моей жизни. И съ моими русскими коллегами я былъ въ лучшихъ отношеніяхъ. Профессоръ Фортунатовъ былъ моимъ другомъ. Онъ жилъ въ Петербургѣ, и когда я наѣзжалъ туда, я всегда посѣщалъ его.

Альбомъ корпораціи „Lettonia" давно захлопнутъ, и закладка ложитъ на мѣсто. Теперь рѣчь идетъ о другомъ. У него маленькій домикъ въ Кекенгузенѣ, онъ сказалъ всѣхъ деревнь. Не есть важный вопросъ. Кто пропишетъ то, что основано имъ? У него — сынъ. Развѣ не было бы хорошо, если бы онъ продолжалъ дѣло отца?

— Если бы мой сынъ былъ лингвистомъ? Откровенно говоря, я думалъ объ этомъ. — Профессоръ замѣтно оживляется. Тягучія воспоминанія кончились, теперь это уже живая дѣйствительность. — Я рѣшилъ строгимъ образомъ. Видите ли,

мнѣ пришлось бы экзаменовать собственнаго сына, въ качествѣ его профессора. Этого я не хочу, какъ отецъ.

Было бы странно, я и не хочу думать, какъ я допустилъ бы въ томъ случаѣ, если бы мой сынъ не зналъ моего предмета.

Профессоръ сурово смотритъ въ окно. Онъ снова медленно замыкается въ своемъ обособленіи. Впрочемъ, онъ хочетъ еще кое - что сказать.

— Почему-то думаютъ, что профессора словесности ужасно старомодны. И что они только и знаютъ, что свою работу. Это несправедливо. Знаменитый чехъ-языковѣдъ профессоръ Зубатый — предмодный комментаторъ русской словесности. Вучичъ — хорошій музыкантъ. Правда, что касается меня, то никакихъ особыхъ талантовъ я въ себѣ не обнаружилъ. Но одно я интересуюсь всѣмъ:

— радіо, газетами,

даже кинематографомъ.

Но почему у господина профессора нѣтъ телефона?

— Потому, что профессору не нуженъ телефонъ. Кромѣ того телефонъ опредѣленно вредитъ. Онъ мѣшаетъ при работѣ. Онъ лишаетъ покоя. Вообще, всѣ эти техническія новшества...

АНРИ ГРИ.

Проф. Я. Эндзелинъ, за опросомъ крестьянъ, жителей курляндской косы.

60 gadu dzimšanas dienas svinības noslēdzās ar Rīgas Latviešu biedrības un korporācijas "Lettonia" sarīkoto goda mielastu.

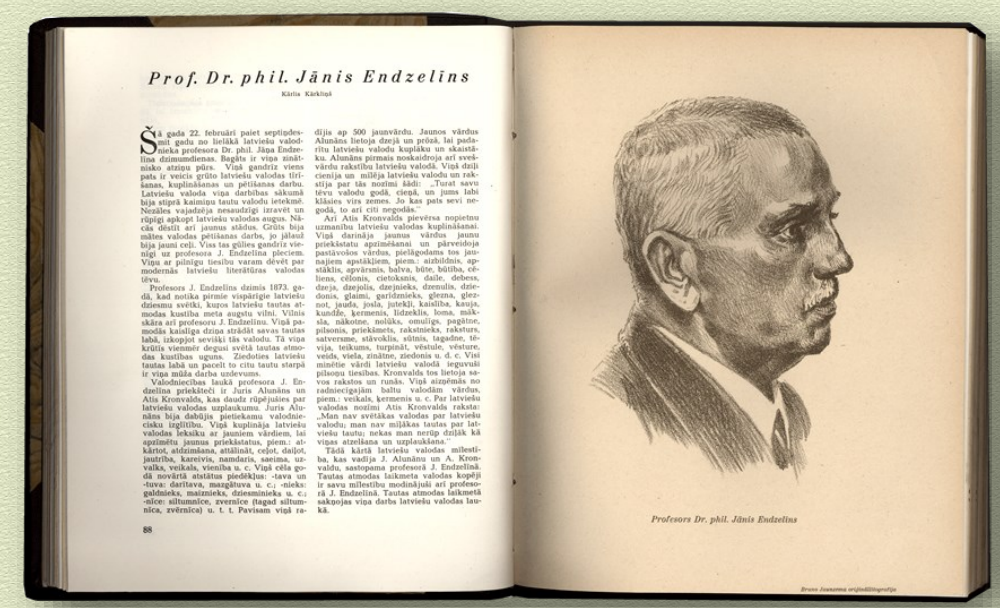

Prof. Dr. phil. Jānis Endzelīns

Kārlis Kārkliņš

Šā gada 22. februārī paiet septiņdesmit gadu no lielākā latviešu valodnieka profesora Dr. phil. Jāņa Endzelīna dzimumdienas. Bagātu ir viņa zinātniskā atziņu pūrs. Viņā gandrīz viens pats ir sviedis gigantiskā latviešu valodas līrišanas, kuplināšanas un pētīšanas darbu. Latviešu valoda viņa darbības sākumā bija stiprā kaimiņu tautu valodu ietekmē. Nezāles vajadzēja nesaudzīgi izravēt un rūpīgi apkopt latviešu valodas augus. Nācās dīdīt arī jaunus stādus. Grūts bija mātes valodas pētīšanas darbs, jo jālauž bija jauni ceļi. Visa tas gūlies gandrīz vienīgi uz profesora J. Endzelīna pleciem. Viņu ar pilnīgu tiesību varam dēvēt par modernās latviešu literatūras valodas tēvu.

Profesors J. Endzelīns dzimis 1873. gadā, kad notika pirmie vispārīgie latviešu dziesmu svētki, kuros latviešu tautas atmodas kustība meta augstu vilni. Vilnis skāra arī profesoru J. Endzelīnu. Viņā pamodās kaislīgs dzimtā stūrāļā savas tautas labā, izkopjot sevišķi tās valodu. Tā viņa krūtīs vienmēr degusi svētā tautas atmodas kustības uguns. Ziedošies latviešu tautas labā un pacelt to citu tautu starpā ir viņa mūža darba uzdevums.

Valodniecības laikā profesoru J. Endzelīna priekšteči ir Juris Alunāns un Atis Kronvalds, kas daudz rūpējušies par latviešu valodas uzplaukumu. Juris Alunāns bija dabūjis pietiekamu valodniecīsku izglītību. Viņš kuplināja latviešu valodas leksiku ar jauniem vārdiem, lai apzīmētu jaunas priekšstatus, piem.: atkārtot, atdzimšana, attālināt, cejot, daiļot, jautrība, kareivis, namdaris, saeima, uzvalks, vārsta, vēsture, vienība, u. c. Viņā cēla godā novārtā atstātus piedēkļus: -tava un -tuva: darītava, mazgātuva u. c.; -nieka: galdnieks, maizmieks, dziesmiņnieks u. c.; -nice: siltumnīce, zvermīce (tagad siltumnīca, zvērnīca) u. t. t. Pavisam viņš radīja ap 500 jaunvārdu. Jaunos vārdus Alunāns lietoja drezā un prozā, lai padarītu latviešu valodu kuplāku un skaistāku. Alunāns pirmais noskaidroja arī svešvārdu raksību latviešu valodā. Viņš daļi cienīja un mīlēja latviešu valodu un rakstīja par tās nozīmi šādi: „Turat savu tēvu valodu godā, cienā, un jums labi klāsies virs zemes. Jo kas pats sevi necienā, to arī citi negodās."

Arī Atis Kronvalds pievērsa nopietnu uzmanību latviešu valodas kuplināšanai. Viņā darināja jaunus vārdus jaunu priekšstatu apzīmēšanai un pārveidoja pastāvošos vārdus, pielāgodams tos jaunajiem apzākļiem, piem.: aizbildnis, agrākais, apvārsnis, balva, bute, būtība, cēliens, cēlonis, cietoksnis, daile, debess, dzeja, dzejolis, dzejnieks, dzesnulis, dziedonis, glaimi, garīdznieks, glezna, glezot, jauda, josla, jutekļi, kaislība, kauja, kundze, ķermenis, līdzeklis, loma, maksla, nākotne, noliktavs, omulīgs, pagātne, pilsonis, priekšmets, rakstnieks, rakstura, satversme, stāvoklis, sūtnis, tagadne, tēvija, teikums, turpināt, vēstule, vēsture, veids, viela, zināšne, ziedonis u. d. c. Visi minētie vārdi latviešu valodā ieguvuši pilsoņu tiesības. Kronvalds tos lietoja savos rakstos un runās. Viņā aizņēmās no radniecīgajām baltu valodām vārdus, piem.: veikals, ķermenis u. c. Par latviešu valodas nozīmi Atis Kronvalds raksta: „Man nav svētākas valodas par latviešu valodu; man nav mīļākas tautas par latviešu tautu; nekas man nerūp dziļāk kā viņas atzēlkana un uzplaukšana."

Tādā kārtā latviešu valodas milestība, kas vadīja J. Alunānu un A. Kronvaldu, sastopama profesorā J. Endzelīnā. Tautas atmodas laikmeta valodas kopēji ir savu milestību modinājuši arī profesorā J. Endzelīnā. Tautas atmodas laikmetā sakņojas viņa darbs latviešu valodas lauka.

Profesors Dr. phil. Jānis Endzelīns

Bruno Jaunsunga urfgādātiegrafija

Latvju Mēnešraksts. 1943. Nr. 2

Prof. J. ENDZELĪNAM,
60. dzimšanas dienai
22. febr. 1933.

Bij šai zemē pietrūkums-
Te šai tautā Latvijā:
Bij valoda kārtojama,
Bet vēl trūka kārtotājs.

Bet bij Dieva lemts – lai top!
Nu lai top viņš šai zemē!
Te. šai tautā Latvijā,
Lai valodas kārtotājs !

Un viņš kļuva- ieradās
Šeit valodu valodnieks:
Še valodas kārtotājs
Un tās kupli kuplotājs

Un to vien vēl vēlamies,
Lai tam mūžs kā ozolam,
Un, kā ozols aizvēnim
Viņš lai latvju valodai!

Matīss Siliņš

1933. g. 22. februārī

Augsti godātam
profesoram J. Endzelīna kgm,
viņa 60. gad. šūpuļa svētkos:

Kad vasarīgais svētvakars
Tev sejā siltu elpu dveš-
Un tēvu pavards mīļotais
Jau kvēlās dzirkstis klusi dzēš:
Tad pļāvējs savu izkapti
Kaŗ sētas liepas zarā
Un gurdās rokas veldzina
No smagā darba spara...
Glauž zvaigžņu stari dzirkstoši
No pieres sviedru rasu,
Bet acis vēro- tālumus
Ar skatu svētu, asu!
Vēl daudz ir darba jādara,
Kas prasa Tavas rokas-
Lai tiktu druva nokopta,
Kur pilnās vārpas lokās
Vēl šķūņi tukši, klons ir kails-
Vai brīnums viņus pildīs?
Ak ne! Tavs darbs, tavs
svētais darbs,
Tur zelta graudus vētīs!

Antons Austriņš

Lielajam latvju valodas meistaram pateicībā par veikto darbu.
Novēlu daudz ražīgu gadu zinātnei.
Valoda likteņlēmēja,
Gara zobens asākais,
Dvēseles sapņu paudēja,
Tautas vaiņags spožākais.

Jūlijs Vecozols. 1943. g. 22. februārī

Prof. Dr. phil. Endzelīnu godinot

Pie dzirēn dienām piepildāsies 70 gadi kopš tās dienas, kad 1873. g. 22. februāri Kauguru pagasta Mičkenos pirmo reizi ieraudzīja Latvijas sauli mūsu izcilais tautas dēls — saldzindzmās valodniecības doktors prof. Jānis Endzelīns. Lāktenis viņam bija ļēmis kļūt par slavenu zinātnieku, par lielāko savas tautas valodas pratēju, kā arī par daudzu citu tās valodu ievērojamu pazinēju un skaidrotāju, kas latviešu valodu un savā personā arī latviešu tautu un latviešu garu starptautiskajā darbīgā dālu pazīstamu visā civilizētā pasaulē.

Endzelīna skolas gaitas sākušās Kauguru pagasta skolā un turpinājušās Rīgas pilsētas ģimnazijā. 1893. g. rudenī viņš iestājas Tērbatas universitātē studēt klasisko filoloģiju. Kursu ar kandidāta grādu beidz 1897. g. decembrī, pēc kam turpat studē baltu un slavu valodas, iegūdams kandidāta grādu arī šo valodu zinātnē. 1905. g. viņu iecēl par ārkārtas profesoru Charkovā, 1912. gada martā viņš atstāj Pēterpiļa universitātē doktora disertāciju un iegūst tās saldzindzmāda valodniecības doktora grādu. Tai pašā gadā apstiprināts par profesoru Charkovas universitātē, kur tai amatā nobīja līdz 1920. gadam, kad atgriezies dzimtenē un kopš tā laika ir Latvijas universitātes profesors. No 1920—1923. g. ir filol. un filoz. fakultātes dekāns. Jau kopš pag. g. s. beigām ir R. L. B. zinību komisijas locekļis. No 1907—1910. g. bijis par reizu locekli Zinību komisijas valodniecības nodaļas apakškomisijā, kurai bija uzdots izstrādāt jaunu latv. pareizrakstību, ko ar dažām pārgrozībām lietojam kā mūsu dienu latviešu pareizrakstību. Viņu kopā ar Mīlenbacha nāves bijis R. L. B. Zinību komisijas un vēlāk Zinātņu komitejas valodniecības nodaļas priekšnieks.

Endzelīna valdībā ir nodaļa visus gadus rosīgi darbojusies, vākdama papildu materiālus Mīlenbacha vārdnīcai, ko E. 1922. g. sāka publicēt. Latvijas republikas laikā bijis par locekli daudzās valodniecīskās komisijās un pāc prof. P. Šmita nāves Zinātņu komitejas priekšnieka. Pie Latviešu folkloras krātuves E. noorganizēja dialektoloģijas nodaļu, no kuras vēlāk izaugsa tagadējā Latviešu valodas krātuve. Šai krātuvē viņš vadījis dialektoloģisko materiālu krāšanu visas Latvijas apjomā, rīkojis dialektoloģiskās ekskursijas uz Kuršu kāpām, sadījis svarīgāko mūsu tautas dziesmās sastopamo vārdu vārdnīcas izveidošanu. Endzelīna ierosmē nodibināta pie mūsu universitātes arī Latviešu filologu biedrība, kurā jubilārs ilgākus gadus vairākkiem lāgiem bijis par priekšsēdi un kopš 1930. g. ir tās goda biedrs. Viņu laiku viņš redzējis kā b-bas publicējumos Filologu b-bas raksta. Bijis Latvijas universitātes pārstāvis I starptautiskajā valodniecības kongresā Hāgā (no 1928. g. 10.—15. IV) tāpat kā V kongresā Briselē 1939. g. rudenī. Endzelīns ir vairāku zinātniskā biedrību korespondētājs biedrs vai locekļis, vairāku Latvijas zinātnieku un literāru organizāciju goda biedrs. Upsalas un Kaunas universitātes goda doktors, Humboldta medaļas nesējs.

Endzelīna zinātnisko darbu skaits ir ļoti liels. Viņa pirmais darbs ir 1897. g. Zin. kom. XI rakstu krājumā (107—121) ievietotais raksts «Diftongu un garo vokāļu izruna latv. valodā». Tam seko daudzi lieki un parāki zinātniski raksti latviešu, vācu un krievu valodā dažādos zinātniskos publicējumos, vēlākos gados arī dažī lešu, franču un itāliešu valodā. Rakstī latviešu valodā iespiesti Zinību komisijas rakstu krājumos, Austrumā, Apskatā, Izglītībā, Druvā, vēlāk — Latvijas republikas laikā — Filologu b-bas rakstos, Izglītības Ministrijas Mēnešrakstā, Burtniekā, kā arī atsevišķos rakstu krājumos (Latviešī, Talsu novada, Latv. literatūras vēsturē prof. L. Bērziņa virsredakcijā); jaunākā laikā arī Latvju Mēnešrakstā. Raksti vācu valodā iespiesti vīsdažādākos vācu valodniecības žurnālos, kā arī dažiem atsevišķiem zinātniekiem par godu publicētos krājumos. Raksti krievu valodā iespiesti Pēterpiļa Zinātņu akadēmijas publicējumos. Liels daudzums E. darbu iznācis arī atsevišķa grāmatās. Jau 1905. g. iznāca viņa Latyšskie predlogi I (maģistra disertācija), 1906. g. Latyšskie predlogi II, 1911. — Slavjano - baltijskie etjudy. 1907. g. iznāca kopā ar Mīlenbachu publicētā Latviešu gramatika, kurai E. sarakstījis fonētiku un morfoloģiju (pēc tam 1922., 1925., 1928.). 1922. g. iznāca Latvijas vietu vārdi I (Vidzemes vārdi), piedalieties A. Abeles, J. Kaulinam un P. Šmitam, un 1925. g. II sējums. Tā paša gada sākumā parādījās atsāšātībā Endzelīna Lettisches Lesebuch ar plašu gramatisku ievadu, bet pada beigās viņa monumentālā Lettische Grammatik (874. lapaspuses, kas latviešu valodas faktus zinātniski apgaismo un noskaidro cieši saķarā ar citām baltu un idg. valodām vispārīgi, tā ka tā zināmā mērā nodēr par vispārīgu baltu valodu salīdzināmo gramatiku. Pa gadiem bijis sakrājušies laba tiena papildinājumu šim darbam. Bija šis tas grozījies arī autora uzskatos par vienu otru pārdību, un tāpēc 1938. g. E. laida klajā savas Latviešu valodas skaņas un formas (207 lappj.), kur sistēmatiski no savas puses. Endzelīna viņš rūpīgi kārtā ir analītiķis, valodas pārdību empīrieka skaidrotājs. Ar laikmeta psiholoģiju motivējamas pārveidības valodā E. parasti neatzīst, to viņš stipri konservatīvs un atzīst tikai to, kas skaidri un nepārprotami atradis savu izpausmi lielajā druvu vecākajā tautas valodā. Faktu noskaidrošanā parādās Endzelīna lielās pārdības sašlidzināšanas un kombinēšanas spējas, kā arī plašā zinātniskās literatūras pazīšanā parasti viņš visos sīkumos zina to, ko dažādi pētnieki attiecīgajā jautājumā jau sacījuši. Tā neretī arī pats no sevis paveras Endzelīna valodas pārdību uztverē visai dzīļi iekšats valodas veidotājā pāchē, cik tālu. tā saistās ar valodas vienību un

jaunpārveidotas latv. fonētikas un morfoloģijas veidā sakopoti visi šie papildinājumi un pārveidojumi. Ar 1922. g. sāka izmāt Endzelīna publicētā Mīlenbacha Latviešu valodas vārdnīca. Jau drīzi pēc pirmo sējumu iespiešanas bija sakrājusies laba tiena papildinājumu un labojumu, kuŗus E. kopā ar savu skolnieci E. Hauzenbergu - Sturma kundzi sāka publicēt 1934. g. Beidzamais lielais pašlaik iespiešanai Endzelīna darbs ir senās prūšu valodas gramatika ar prūšu vārdu krājuma apstrādājumu.

Daudz sīkākiu darbu Endzelīns sarakstījis arī par latviešu valodas praktiskiem jautājumiem. Jau 1921. g. E. kopā ar prof. Šmitu publicēja Izrunas un rakstības padomi, kas pāc tam izmācas astoņos iespiedumos. Apm. tāda paša satura ir viņa brošūra «Dažādas valodas kļūdas» un viņa redzētā «Valodas prakses jautājumi». Tāda pati ir arī brošūra «Valodas un rakstības jautājumi, ko sakārtojusi V. Rūķe. Endzelīns redzējis vēl Ed. Ozoliņa «Pareizrakstības vārdnīcu», «Svešvārdu vārdnīcu», «Latviski-vāciskus un Vāciski-latviskus vārdnīcu». Jubilārs redzējis arī Kļaviņa sakārtotas un «Literatūras» publicētā «Latvju tautas dainas». Endzelīns ir arī tagad pastāvošās pareizrakstības komisijas priekšnieks, un viņa parā 1942. g. parasarī izmāca Latviešu valodas krātuves publicētā «Latviešu valodas pareizrakstības vārdnīcu».

Savā darbībā Endzelīns ir vispirmā kārtā tīrs valodnieks. Viņu visvairāk interesē konkrētie valodas fakti, to faktu reģistrēšana un konstatēšana, to pareizais, precīzais, autentiskais veids. Kad fakti sakrāti, E. stājas pie to noskaidrošanas, pieiedams šim darbam ar dziļu kritiku un visai plašu erudīciju. Tādēj savos atzinumos un secinājumos Endzelīns stipri atturīgs, vairās no hipotezēm un tikai reti nāk ar tām klajā. Parasti viņš parāda un apgaismo tikai faktus, un ja tie nekādas skaidrības nedod, viņš arī atturas kaut ko pietikt

Prof. E. Blese.

Sargam Jūs nolicis varenu,
tālumos mirdzošu slavā,
Dievs, kas Jūs sūtījis dzīvot
Latvijas pakalnos maigos;
Sargam Jūs nolicis mūžīgu
latviešu valodai cēlai;
Augstumos cēlis Jūs viņu,
zinātnes pamatos balstot.
Vārdi Jums aplīp kā bites,
kā tauriņi trīsošiem spārniem,
Šalkdami laikmetiem pāri,
dzīvu Jūs mūžībā ieved.
Apstājas tauta un klausās,
veŗjas pār galvu uz augšu,
Apņemta spēka un drosmes,
paceļas līdzi ar Jums.

Zināīda Lazda. 1943

Pēc atbrīvošanas no darba universitātē profesors turpināja LPSR Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūtā vadīt Valodas daļu (1946–1953), vēlāk Vārdnīcu sektoru (1953–1961), kur nodarbojās ar vietvārdu apstrādi, piedalījās terminoloģijas, pareizrakstības, pareizrunas un citu valodas prakses un runas kultūras problēmu risināšanā.

J. Endzelīns ar J. Grabi un P. Kļaviņu

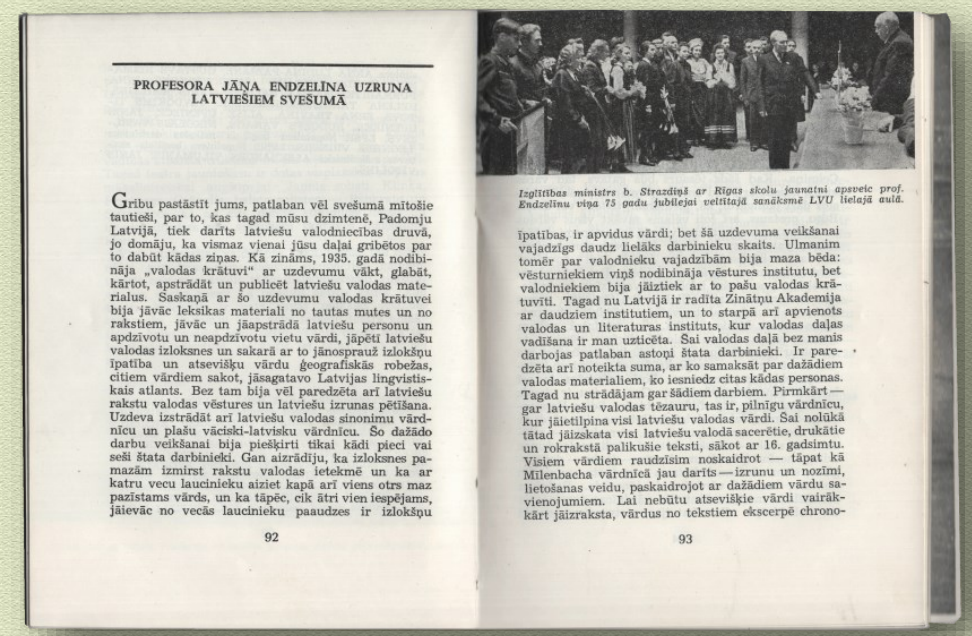

PROFESORA JĀŅA ENDZELĪNA UZRUNA LATVIEŠIEM SVEŠUMĀ

Gribu pastāstīt jums, patlaban vēl svešumā mītošie tautieši, par to, kas tagad mūsu dzimtenē, Padomju Latvijā, tiek darīts latviešu valodniecības druvā, jo domāju, ka vismaz vienai jūsu daļai gribētos par to dabūt kādas ziņas. Kā zināms, 1935. gadā nodibināja „valodas krātuvi" ar uzdevumu vākt, glabāt, kārtot, apstrādāt un publicēt latviešu valodas materialus. Saskaņā ar šo uzdevumu valodas krātuvei bija jāvāc leksikas materiali no tautas mutes un no rakstiem, jāvāc un jāapstrādā latviešu personu un apdzīvotu un neapdzīvotu vietu vārdi, jāpēti latviešu valodas izloksnes un sakarā ar to jānosprauž izlokšņu īpatība un atsevišķu vārdu ģeografiskās robežas, citiem vārdiem sakot, jāsagatavo Latvijas lingvistiskais atlants. Bez tam bija vēl paredzēta arī latviešu rakstu valodas vēstures un latviešu izrunas pētīšana. Uzdeva izstrādāt arī latviešu valodas sinonimu vārdnīcu un plašu vāciski-latvisku vārdnīcu. Šo dažādo darbu veikšanai bija piešķirti tikai kādi pieci vai seši štata darbinieki. Gan aizrādīju, ka izloksnes pamazām izmirst rakstu valodas ietekmē un ka ar katru vecu laucinieku aiziet kapā arī viens otrs maz pazīstams vārds, un ka tāpēc, cik ātri vien iespējams, jāievāc no vecās laucinieku paaudzes ir izlokšņu

92

Izglītības ministrs b. Strazdiņš ar Rīgas skolu jaunatni apsveic prof. Endzelīnu viņa 75 gadu jubilejai veltītajā sanāksmē LVU lielajā aulā.

īpatības, ir apvidus vārdi; bet šā uzdevuma veikšanai vajadzīgs daudz lielāks darbinieku skaits. Ulmanim tomēr par valodnieku vajadzībām bija maza bēda: vēsturniekiem viņš nodibināja vēstures institutu, bet valodniekiem bija jāiztiek ar to pašu valodas krātuviti. Tagad nu Latvijā ir radīta Zinātņu Akadēmija ar daudziem institutiem, un to starpā arī apvienots valodas un literaturas instituts, kur valodas daļas vadīšana ir man uzticēta. Šai valodas daļā bez manis darbojas patlaban astoņi štata darbinieki. Ir paredzēta arī noteikta suma, ar ko samaksāt par dažādiem valodas materialiem, ko iesniedz citas kādas personas. Tagad nu strādājam gar šādiem darbiem. Pirmkārt — gar latviešu valodas tēzauru, tas ir, pilnīgu vārdnīcu, kur jāietilpina visi latviešu valodas vārdi. Šai nolūkā tātad jāizskata visi latviešu valodā sacerētie, drukātie un rokrakstā palikušie teksti, sākot ar 16. gadsimtu. Visiem vārdiem raudzīsim noskaidrot — tāpat kā Mīlenbacha vārdnīcā jau darīts — izrunu un nozīmi, lietošanas veidu, paskaidrojot ar dažādiem vārdu savienojumiem. Lai nebūtu atsevišķie vārdi vairākkārt jāizraksta, vārdus no tekstiem ekscerpē chrono-

93

Dzimtenes Balss. 1972. Nr. 26

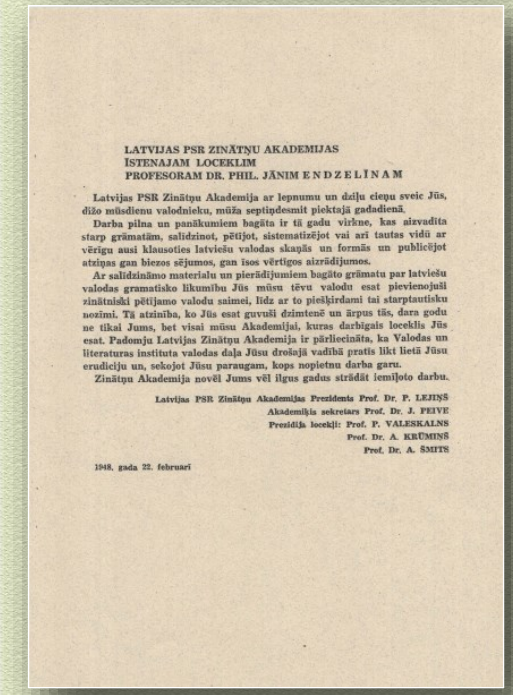

LATVIJAS PSR ZINĀTŅU AKADEMIJAS
ĪSTENAJAM LOCEKLIM
PROFESORAM DR. PHIL. JĀNIM ENDZELĪNAM

Latvijas PSR Zinātņu Akadēmija ar lepnumu un dziļu cieņu sveic Jūs, dižo mūsdienu valodnieku, mūža septiņdesmit piektajā gadadienā.

Darba pilna un panākumiem bagāta ir tā gadu virkne, kas aizvadīta starp grāmatām, salidzinot, pētījot, sistematizējot vai arī tautas vidū ar vērīgu ausi klausoties latviešu valodas skaņās un formās un publicējot atziņas gan biezos sējumos, gan īsos vērtīgos aizrādījumos.

Ar salidzināmo materialu un pierādījumiem bagāto grāmatu par latviešu valodas gramatisko likumību Jūs mūsu tēvu valodu esat pievienojuši zinātniski pētījamo valodu saimei, līdz ar to piešķirdami tai starptautisku nozīmi. Tā atziņība, ko Jūs esat guvuši dzimtenē un ārpus tās, dara godu ne tikai Jums, bet visai mūsu Akadēmijai, kuras darbīgais loceklis Jūs esat. Padomju Latvijas Zinātņu Akadēmija ir pārliecināta, ka Valodas un literaturas institūta valodas daļa Jūsu drošajā vadībā pratīs likt lietā Jūsu erudīciju un, sekojot Jūsu paraugam, kops nopietnu darba garu.

Zinātņu Akadēmija novēl Jums vēl ilgus gadus strādāt iemīloto darbu.

Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Prezidents Prof. Dr. P. LEJIŅŠ
Akadēmijas sekretārs Prof. Dr. J. FEIVE
Prezidija locekļi: Prof. P. VALESKALNS
Prof. Dr. A. KRŪMIŅŠ
Prof. Dr. A. ŠMITS

1948. gada 22. februārī

Kārlis Egle sveic J. Endzelīnu Misiņa bibliotēkas uzdevumā

Lielajam latviešu valodniekam
prof. J. Endzelīnam
mūža 75 gadu atcerē, 22.2.48

Jums mūžam bijis pār tautu vērsts skats,
Lai glabā tā piemiņu savu;
Dižs piemineklis nu esat Jūs Pats,
Jo cēlāt Jūs Latvijas slavu.

Kārlis Kraujiņš

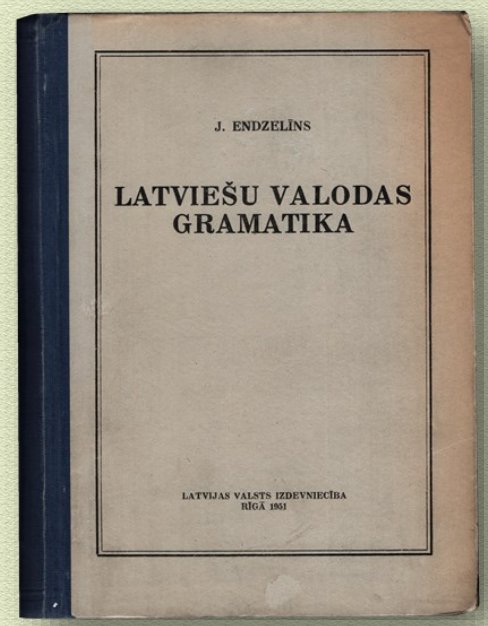

1951. gadā Endzelīna "Lettische Grammatik" tika izdota latviešu valodā. 1952. gada februārī LVU īpašā sanāksmē tika apspriestas metodoloģiskās kļūdas un trūkumi profesora Endzelīna "Latviešu valodas gramatikas" 1951. gada izdevumā. Par to referēja LVU Latviešu valodas katedras vadītājs A. Ozols.

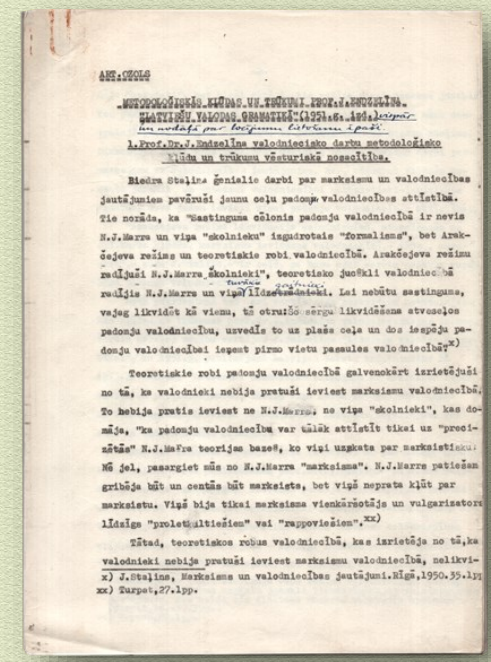

1958. gadā par "Latviešu valodas gramatiku" Endzelīns saņēma padomju valsts augstāko apbalvojumu – Ļeņina prēmiju.

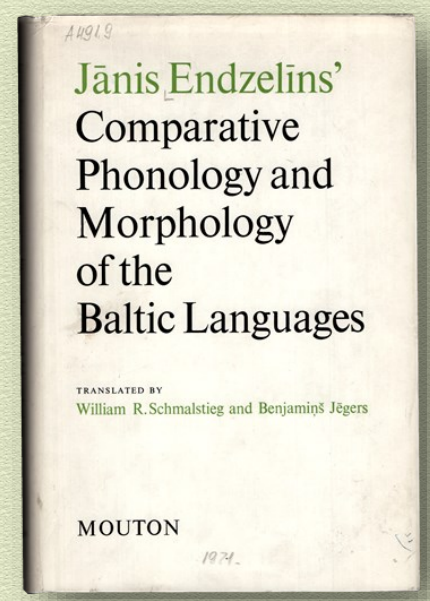

Dzimtenes Balss. 1972. Nr. 26

80!

Lai sveši mums šodien sapīkums un splīns,
Bet sejās laistās spožs un saulains smīns;
Lai vārdi deg un kausos kvēlo vīns,
Jo mūsu vidū dzīvs vēl Endzelīns

Kārlis Krūza. 1953

"Šis kurss īsti ir latviešu valodas praktiskais kurss – to klājas zināt katram izglītotam latvietim par savu dzimto valodu. Kā ir pareizi jārunā un jāraksta latviešu valodā."

J. Endzelīns

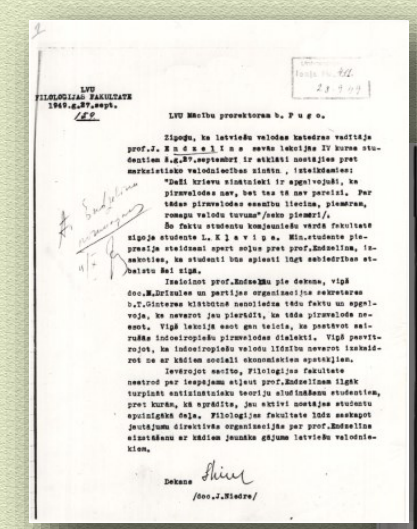

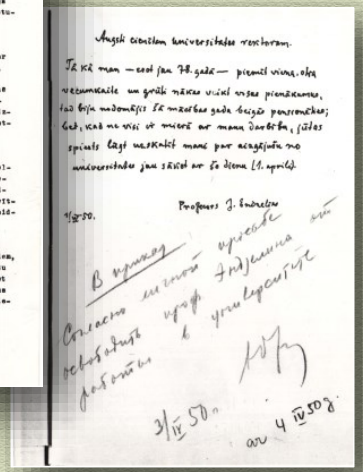

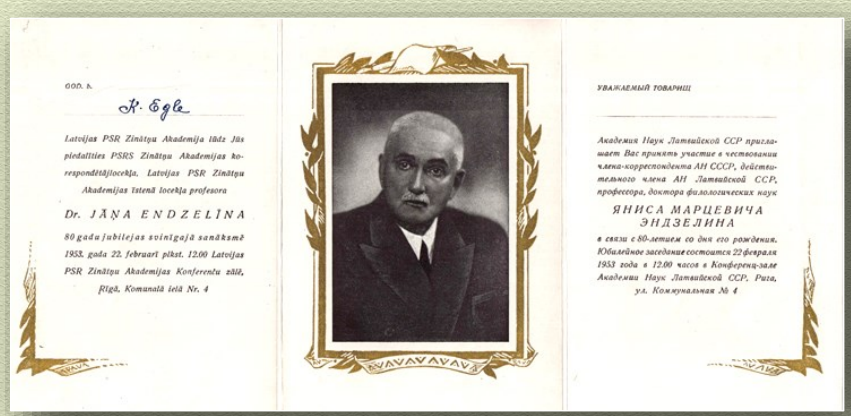

Profesors Endzelīns raksta Latvijas PSR vietvārdus

Viņš visu Latviju ir kājām pārstaigājis
Un zemes raupjo daili svētu sirdī krājis.
Tam jūra metusi vistramīgāko vilni
Un augsne briedusi, lai lauki vārpu pilni.
Zilsārta gandrene tam glāstījusi rokas,
Viņš dzirdējis ir purvos saucam pirmās slokas.
Un zaļo lanku miers tam noglaudis ir pieri,
Viņš tajās vērojis, kā saule mežos ierit.
Vismīļākās ir viņam tomēr mūsu sētas,
Kur vārdi savādi un balsis nedzirdētas.
Tur sasprindzis viņš klausās lokanajās mēlēs,
Līdz pilnam skaidrs top, kā senais vārds ir cēlies.
Daudz gadu aizskrējis, un meklētājam grūti
Pa tāliem ceļiem iet, jo elpa spiežas krūtīs.
Daudz gadu aizskrējis, un meklētājam grūti
Pa tāliem ceļiem iet, jo elpa spiežas krūtīs.
Bet doma nerimstas, un roka spalvu vada,
Gars nemierīgais atkal jaunu darbu rada.
Ikviens šo grāmatu šķir žilbinošu seju
Un bagāts lasa to kā tautas dzīvo dzeju

Jānis Liepiņš. 1958

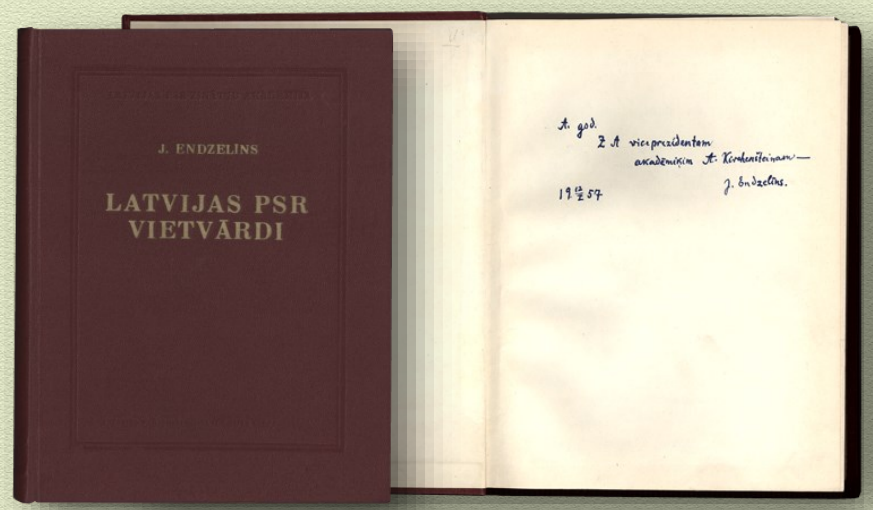

Par darba "Latvijas PSR vietvārdi" 1. daļas 1. sējumu J. Endzelīnam piešķirta 1957. gadā piešķirta LPRS Valsts prēmija.

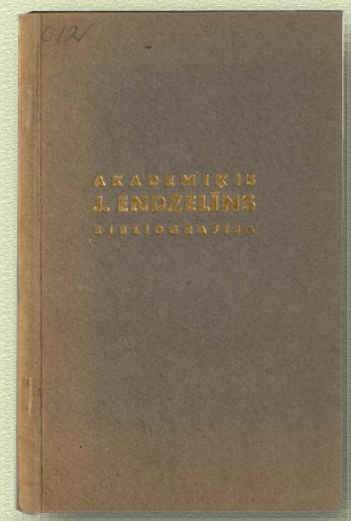

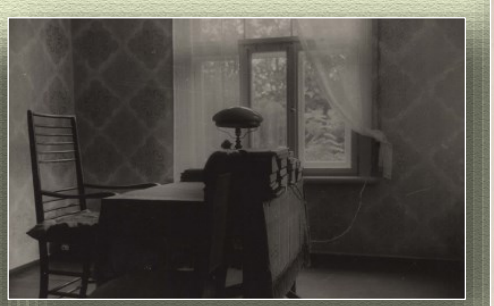

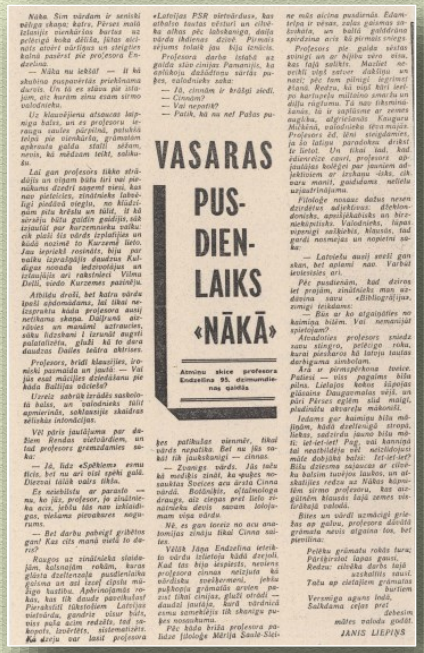

J. Endzelīns un
P. Kļaviņš

No Rīgas uz vasaras mītni Koknesē savu skolotāju pavada Rasma Grīsle un Pēteris Kļaviņš

Zīļu ozols

Uz kalna kraujas spēcīgs ozols stāv
un domīgs skatās pāri ielejām.
Nu, rudens vējā, zaros zīles blāv
un zeme tālu piebārstīta tām.

Bet redzi – ļaudis nāk un zīles tver,
kā saules veltes katrs ņem sev līdz,
lai viņu spozmā prāti gaismu dzer
un plaši vaļā ver, kas tumsā tīts.

Stāv ozols mierīgs, zinot, ka nekas
no viņa mūža darba nezudīs,
jo zīles- dziļi sirdī kaisītas
un nebeidzami jaunus dzietus dzīs.

Jānis Liepiņš. 1958

Latvju bite san

Cik Koknesē vēl koši vasaras!
Sirms vīrs pa ziediem pilnu dārzu staigā,
Un grāmatā ik brīdi raugās tas –
Ir domu stingrums iekalsts viņa vaigā,
Bet pēkšņi lēnie soļi apstājas
Un klausās viņš. Spīd acu tērauds maigāk:
Kā liega pērkonduna gaisos skan –
Visapkārt tūkstoš ziedos bites san.
   Ap kluso staigātāju paceļas
   Tās ziedputekšņu aplipušām kājām,
   Kā zelta mākonis tās saceļas
   Un saldas nastas mundri nes uz mājām.
   Vai ziedos traucoties, vai atceļā –
   Balss nenoklust šīm naskām lidotājām.
   Tā latvju zemes darba dziesma skan.
   Šķiet, pašā dvēselē šīs bites san.
Sauc dūkdamas tās kalnos, palejās,
Un doma spārnos ceļas, doma nedus! –
      – Ak, saldā valoda! Lai dzidri salejas
 Mums stingrās šūnās dārgais vārdu medus! –
Viņš aizver grāmatu. Jel dūciet malējas!
No jūsu balsīm darbi labāk vedas.
      Ej meklē, savāc, krāj! – Tā dzīves dziesma skan,
Pār grāmatu un roku bite san.
   Sirms vīrs iet istabā un atsēžas
   Pie maza koka galda klusi,
   Viņš spalvu rokā ņem, un doma lidinās
   Pār visiem novadiem uz dzimto pusi.
   Un visur vārdu ziedus meklē tas,
   Ko mātes valoda tik krāšņi audzējusi.
   Lai mūžos latvju mēle skaidri skan! –
   Kā darba bite viņa doma san.

Mirdza Ķempe. 1958

Ļeņina prēmijas laureāta diploma pasniegšana akadēmiķim J. Endzelīnam

Valodas un literatūras institūta direktors E. Sokols piesprauž akadēmiķim J. Endzelīnam Ļeņina prēmijas laureāta nozīmi.

Akadēmiķis J. Endzelīns un ZA prezidents J. Peive Valodas un literatūras institūta darbinieku vidū pēc Ļeņina prēmijas laureāta diploma pasniegšanas.

Jūlija pēdējās dienās Kokneses «Nākā» — akadēmiķa J. Endzelīna vasaras mitnē — ieradās Valodas un literatūras institūta darbinieki, lai godinātu sirmo valodnieku sakarā ar Ļeņina prēmijas piešķiršanu. Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas prezidents J. Peive apsveica akadēmiķi J. Endzelīnu Ļeņina prēmijas komitejas un Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas prezidija vārdā un pasniedza viņam prēmijas laureāta diplomu. Institūta darbinieki apveltīja savu skolotāju un vecāko darba biedri ar krāšņām rozēm un novēlēja viņam rosmīgu turpmāko darba cēlienu.

VALODNIEKS

Latvijas Zinātnieks.
1958. Nr. 18

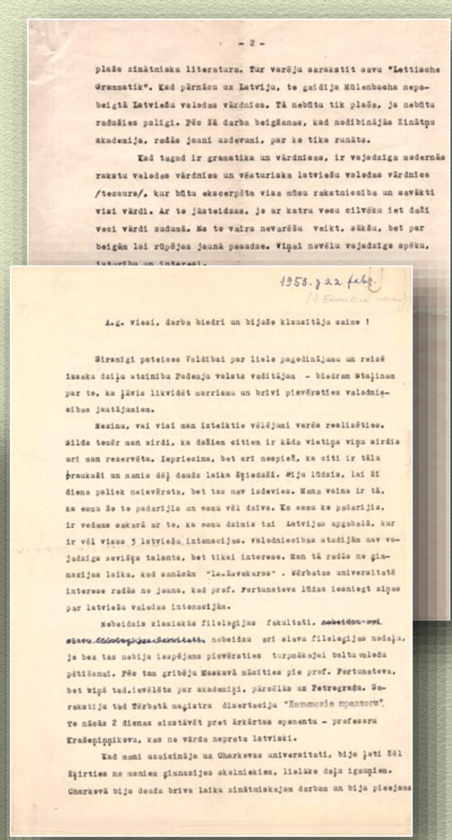
1958. g. 22. febr.

A.g. viesi, darba biedri un bijušie klausītāju saime !

Sirsnīgi pateicos Valdībai par lielo pagodinājumu un reizē izsaku dziļu atzinību Padomju valsts vadītājam – biedram Staļinam par to, ka ļāvis likvidēt marrismu un brīvi pievērsties valodniecības jautājumiem.

Nezinu, vai visi man izteiktie vēlējumi varēs realizēties. Silda tomēr man sirdi, ka dažiem citiem ir kāda vietiņa viņu sirdīs arī man rezervēta. Iepriecina, bet arī nespiež, ka citi ir tālu braukuši un manis dēļ daudz laika ziedojuši. Biju lūdzis, lai šī diena paliek neievērota, bet tas nav izdevies. Mana vaina ir tā, ka esmu šo to padarījis un esmu vēl dzīvs. Ko esmu ko padarījis, ir vedams sakarā ar to, ka esmu dzimis tai Latvijas apgabalā, kur ir vēl visas 3 latviešu intonacijas. Valodniecības studijām nav vajadzīgs sevišķs talants, bet tikai interese. Man tā radās no ģimnazijas laika, kad sanācām "lasāmvakaros". Tērbatas universitātē interese radās no jauna, kad prof. Fortunatovs lūdza iesniegt ziņas par latviešu valodas intonacijām.

Nobeidzis klasiskās filoloģijas fakultāti, ~~nobeidzu arī slavu filoloģijas fakultāti,~~ nobeidzu arī slavu filoloģijas nodaļu, jo bez tās nebija iespējams pievērsties turpmākajai baltu valodu pētīšanai. Pēc tam gribēju Maskavā mācīties pie prof. Fortunatova, bet viņš tad, ievēlēts par akadēmiķi, pārcēlās uz Petrogradu. Sarakstīju tad Tērbatā maģistra disertaciju "Латышскіе предлоги". To nācās 2 dienas aizstāvēt pret ārkārtas oponentu – profesoru Kraševiņņikovu, kas ne vārda neprata latviski.

Kad mani uzaicināja uz Charkovas universitāti, bija ļoti žēl šķirties no saviem ģimnazijas skolniekiem, lielāko daļu igauņiem. Charkovā bija daudz brīva laika zinātniskajam darbam un bija pieejama

– 2 –

plaša zinātniska literatura. Tur varēju sarakstīt savu "Lettische Grammatik". Kad pārnācu uz Latviju, te gaidīja Mūlenbacha nepabeigtā Latviešu valodas vārdnīca. Tā nebūtu tik plaša, ja nebūtu radušies palīgi. Pēc šā darba beigšanas, kad nodibinājās Zinātņu akadēmija, radās jauni uzdevumi, par ko tika runāts.

Kad tagad ir gramatika un vārdnīcas, ir vajadzīga modernās rakstu valodas vārdnīca un vēsturiska latviešu valodas vārdnīca /tezaurs/, kur būtu ekscerpēta visa mūsu rakstniecība un savākti visi vārdi. Ar to jāsteidzas, jo ar katru vecu cilvēku iet daži veci vārdi zudumā. Es to vairs nevarēšu veikt, sākšu, bet par beigām lai rūpējas jaunā paaudze. Viņai novēlu vajadzīgo spēku, izturību un interesi.

Jāņa Endzelīna runa

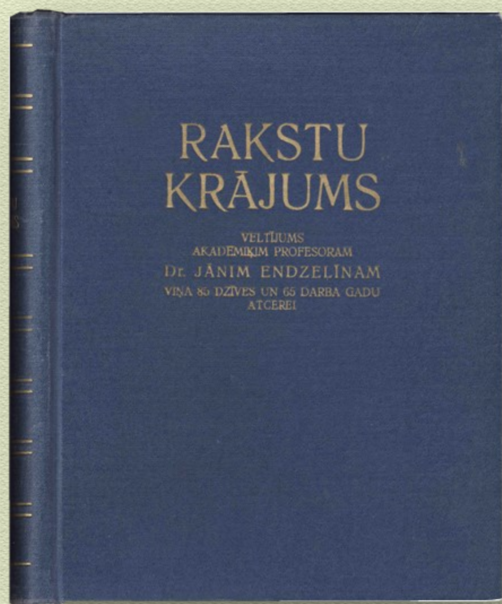

Lielais vientulnieks

ATMIŅU SVEICIENS PROFESORAM DR. J. ENDZELĪNAM DZIMTENĒ — 85 GADU DZIMUMDIENĀ

Tas bija priekš 35 gadiem, kad Latvijas universitāte rīkoja profesora Dr. J. Endzelīna 50. dzimumdienas svinības. Rīgas latviešu biedrībā. Es toreiz studēju baltu filoloģiju un manu studiju biedru vienprātīgais tēmums piespieda mani uzņemties oficiāli tur apsveikt jubilāru fakultātes klausītāju vārdā. Uzdevums bija divkārt grūts: bijīgi cienot savu profesoru, bet arī zinot viņa dažkārt strupo un noraidīgo nostāju pret konvencionālitātēm, nevarēju būt drošs, kā viņam labpatīks uzņemt mūsu šāda veida godbijības apliecinājumu, un bez tam — svinības taču piedalīsies tikai lielie augstie zinātnu vīri. Kā tad nu es — mazs studentīte — lai iederētos viņu vidū! Kad taisni šī pēdējā iemesla dēļ ii īpaši negribēju godpilno misiju uzņemties, mani no šādas negribas centās atrunāt mūsu fakultātes latviešu literatūras profesors — cienījamais Dr. Ludis Bērziņš, apgalvodama, ka es nebūšot svinības gluži viena pati dāma, bōšot taču arī jubilāra kundze, droši vien arī profesora šmita kundze un varbūt vēl viena otra no profesoru dāmām. Tad nu es arī jāvos pierunāties un vakarā drošsirdīgi ierados svinību vietā.

Bet ak! nāca tikai kungi, kungi un kungi, nevienas dāmas, un beidzot arī pats jubilārs atnāca viens pats... Sveso visu fakultāšu profesoru vidū es bōtu jutusies galīgi pazudusi, ja mani augstsirdīgi savā vidū nebūtu ieņēmuši mani labie paziņas: prof. E. Blese (kas bija arī manu kolēģa vidusskolā), prof. L. Bērziņš, arī prof. A. Spekke, kļūdami arī par maniem tuvākajiem galda kungiem.

Visa svinību ceremonija tā ir noritēja pie klātiem vakariņu galdiem, ar vienīgo programmu—cildinātājām apsveikumu runām. Klausoties tajās, domāju — gan jau gan — es palikšu ar savu runiņu uz pašām beigām. Bet kad pēc labas virknes runu jubilāra piecēlās un teica tām savu atbildes runu, es galīgi notrūkos, jo sapratu to kā visu runu noslēgumu. Bet man taču vēl bija jārunā, tādēļ taču es te biju, un man bija jāizpilda uzdotais uzdevums!

Un es cēlos un runāju. Tā arī pateicu, ka, lai gan jubilārs runātāju skaitu izbeidzis, man tomēr vēl ir jārunā, jo man jāpasaka tas, ko man uzticējusi pateikt jubilāra klausītāju — baltu filoloģijas studenti. Apliecināju studenta dziļo cieņu un mīlestību pret jubilāra darbu un viņa personu un ka esam laimīgi mācīties un strādāt viņa vadībā. Vēl man runājot, jau redzēju un dzirdēju svešos lielos kungus vienu otram jautājot — kas tā tāda? Pēc runas tuvākos no viņiem mani „draugi" informēja — kas es tāda. Bet lieis prieks un gandarījums mani savilņoja, kad pats jubilārs tūliņ uz manu runu atbildēja — tik aizkustinātā, gaišā un sirsnīgā, kādu līdz tam viņu nebiju redzējusi, ceildama, ka audzēkņu cieņa un mīlestība esot lielākā laime un atalgojums, ko audzinātājs ar savu darbu varot iegūt.

Un kad pēc tam kungi runāja vēl un vēl, tikai tad es sapratu, ka šāda veida jubilejas svinības runātāju rinda nebūt neizbeidzas ar vienu jubilāra atbildes runu un ka mana atsaukšanās uz to tātad ir bijusi visai naiva un varēja izraisīt zināmu ieskrīnu, kas arī atplaikņījās jubilāra acīs manas runas sākumā. Bet ka mana runa bija vienīgā, kuru jubilārs bija pagodinājis ar atsevišķu atbildi, tas man lika atskārst, ka bīju labi darījusi, paklausot komilitonu gribai, ka mūsu profesors ir labvēlīgi pieņēmis mūsu cieņas un mīlestības apliecinājumu, jo ir novērtējis tā paziņojumu...

*

Ci, neparasti jūtīgs prof. Endzelīns ir pret pateicīgumu, tomēr arī jucīgajam viesi pieredzēja šais svinībā. Kad svinību sākumā kolēģas rindām vien nāca ar jubilāra sasveicināties, pēkšņi radās satraukums. Prof Endzelīns nesaņēma kāda kolēģas sniegto roku noraidīdama to dēļkem asiem vārdiem, ko šāgā varējc sadzirdēt un saprast. No vidiem kungu pietvīcis aizsviedās atatāja teipu; tuvumā esošie šīs sadurmes liecinieki apjukuši mēģināja noslēpt sašutumu par tādu neredzētu „piekājības" pārkāpumu. Taisni tā man notikušo paskaidroja prof. E. Blese: jubilāram ar atliecīgo kolēģu esot bijis kaut kāds (neateeros vairs kāds) godu aizkārējs konflikts, kuŗa dēļ viņš to ignorējot. Acīm redzot, kolēģa gribējis izmantot svinību noskaņu, lai šādā vieglā kārtā salabtu ar jubilāru, neparedzēdams varbūtību, ka prof. Endzelīns arī šais apstākļos varētu palikt tikpat patiess savās attieksmēs ar cilvēkiem kā arvien. Virspusēja piekājība prasa un atlaisno tā sauktos sabiedriskos melus; prof. Endzelīns nekad šai prasīnai nav paklāvies un tāpēc nemanojis dažu labu nedraugu piekājīgi noglidināta sabiedrībā.

Bet kam ir bijusi laime cilvēciski tuvāk saskarties ar profesoru Endzelīnu, tie zina, ka mūsu lielais, pasaules slavu ieguvušais zinātnieks nebija ne „sauss zinātnieks" vien, nedz arī ass cilvēku nīdējs. Pietika novērot viņu, piem., teātru pirmizrādēs vai iecilos koncertos, ko viņš bieži apmeklēja, vientuļi stāvam piešļūšos garderobes barjērai, garām plūstot jaužu rindām, lai ieraudzītu viņa it kā tālumā vērstā skatā dzīves nepiepildītas tiela vientulnieka romantiskās ilgas. Un ja viņā kādu bija ieskatīties par uzticības un draudzīguma cienīgu, tad viņam netrūka ne uzmanības, ne sirsnības pret to.

Tālumā un svešumā, pēc tik daudz gadiem, ar pateicību ateeros profesora pēdējo apciemojumu pie manis. Tas bija 1941. gada rudenī. Pēc sarkanā laika bija iestājies melnais laiks, bet atjaunotā Annas Brigaderes komiteja riskēja izpildīt savu goda pienākumu pret rakstnieci, 1. oktobrī — viņas 80. dzimumdienā — sarīkojot svinīgu ateeres brīdi viņas atdusas vietā kapsētā. Atļauju no vācu pārvaldes komiteja saņēma, atcerē bija ieradies negaidīti lielu laužu pulks un tā izvērtās par pirmo drošo nacionālo manifestāciju okupāciju nomāktībā. Notikumu atreferēja laikraksti. Un tad pie manis atnāca prof. Endzelīns. Viņš teicās no šī raksta uzzinājis, ka esmu palikusi dzīva un jauno notikumu neskarta un nācis mani aŗ to apsveikt. Viņu pašu bija pasargājis lielais prestižs, kādu viņa personība un darbs uz laiku laikiem ir iezīmējis mūsu kultūras vēsturē un starptautiskā valodu zinātnē.

Lai sveicinātu lielais zinātnieks un godbijīgi mīļotais audzinātājs savas darba dzīves novakarē! Lai viņa nelokāmais gars palīdz viņam palikt uzticīgam pašam sev visos darbos un ceļos, ko Lielais Lēmējs viņam vēl bōs piešķīris šinī saulē padarīt un nostaigāt!

Paula Jēger-Freimane

Prof. Jānis Endzelīns

Dzilā cieņā un pateicībā pieminēdami Jūsu mūža darbu par godu zinātnei un tēvzemei, atceres vakara dalībnieki sūta Jums pāri Baltijas jūrai sirsnīgus sveicienus kopā ar vēlējumu: saules mūžu latviešu valodai, vēl daudz daudz veiksmīga darba dienu Jums pašam!

Mūsu valodas dižajam pētniekam un kopējam

Jānim Endzelīnam

85 mūža gadu atcerē

PROFESORI ENDZELĪNA SVINĪBĀS STOKHOLMĀ

Prof. J. Endzelīna 85 gadus Zviedrijā atzīmēja ar Latviešu akadēmiskās organizācijas, Letonijas un Ramaves kopēju sarīkojumu Stokholmā. Par jubilāru referēja valodniece Velta Rūķe-Draviņa, kas uzņēmumā redzama ar Niklāva Strunkes zīmēto krāsaino adresi rokās. Pa labi Stokholmas augstskolas Krievu institūta slavu valodu profesors P. Arumaa (igaunis, F.), pie kuŗa V. Rūķe-Draviņa gatavojas nākamā zinātniskā grāda iegūšanai; pa kreisi prof. K. Straubergs. Foto: F. Forstmanis.

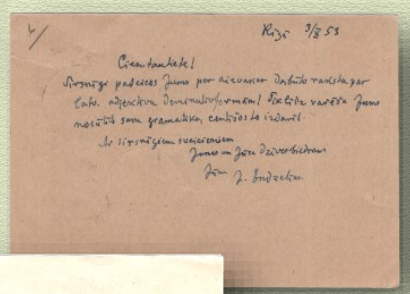

J. Endzelīna vēstules Veltai un Kārlim Draviņiem

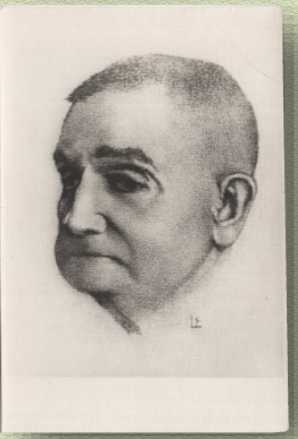

Jāņa Endzelīna piemiņas sarīkojums Stokholmā.

No kreisās: J. Rudzītis, B. Jēgers, U. Ģērmanis, B. Vītoliņa, V. Lasmane

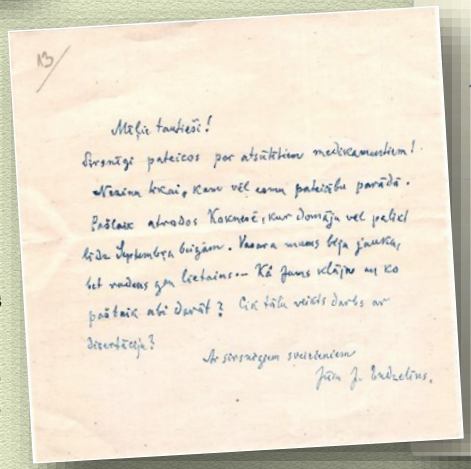

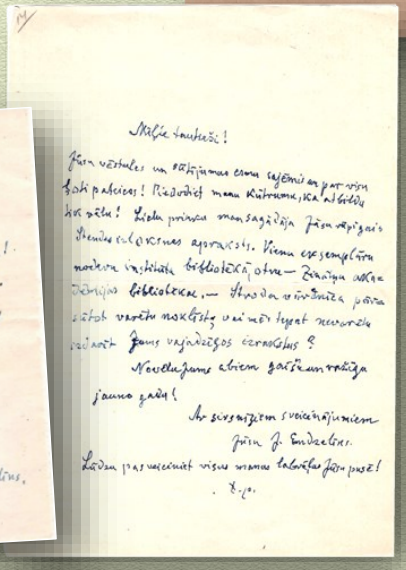

Agrais arājs

Valodniekam Endzelīnam vārdu druvā

Kā gadiem aru es, tā aru,
Un lauks liek pilnām vārpām līkt,
Lai zeltā pārvērst varu varu.
Kā gadiem aru es, tā aru
Un bezbēdīgo baru baru
Kas nezālēm ļauj druvā dīgt.
Kā gadiem aru es, tā aru,
Lai lauks liek smagām vārpām līkt.

Kārlis Krūza. 1957

Laiks. 1958. Nr. 15

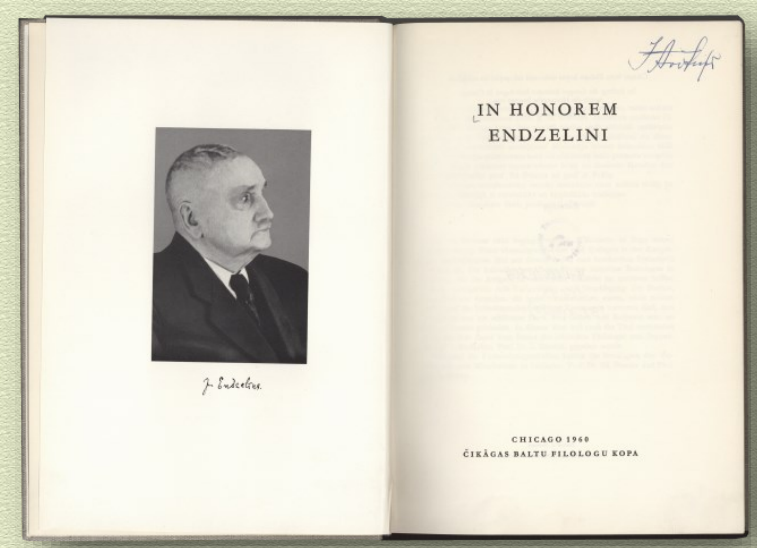

J. Endzelīna princips bija: "Varas vīriem nelieksimies, zemākajiem neliegsimies". Padomju laikā viņš materiāli un morāli palīdzēja represētajiem filologiem.

Milda Grīfelde 1956. gadā no spaidu darbu nometnes Taišetā: "Mīļo profesor, kā bērni mēs priecājamies par katru vārdu, ko saņemam no dzimtenes, bet Jūsu rindas mūs tieši aizkustināja, un tās tiek glabātas kā liels dārgums."

Margarita Bratuška 1952. gadā raksta J. Endzelīnam no soda nometnes Magadānā: "Mēs raugāmies uz Jums, un tas mūsos rada tik daudz garīgā spēka, ka visām vētrām spējam iziet cauri ar nesalauztu cerību."

Edītes Hauzenbergas-Šturmas piezīmes par J. Endzelīnu un studiju gadiem

J. Endzelīna vēstules E. Hauzenbergai-Šturmai

Bargā Dieva nemirstība
Jānim Endzelīnam

Jehova, apsauc pērkonus!
Nav tiesības tiem bargi dārdēt.
Laiks aiztur elpu bijā kluss:
Skan latvju mēles svētie vārdi!

No pilskalniem var pilis zust,
Būt neaizdegti Jāņu sārti—
Es zinu savus dzintarus:
Mirdz latvju mēles svētie vārdi!

Es būšu bargs un dusmīgs Dievs,
Ja tautas druvā usnes iesēs!
Lai dainu lauku neņem nievs,

Lai aug tur tikai ražens kviesis—
Uz nakti tumsas kalpi ies!
Tu, Valoda, uz rītu iesi!

Aleksandrs Pelēcis.
1955. Taišetas trasē

Pēteris Kļaviņš "Nākās"

J. Endzelīna pēdējā dzimumdiena 1961. gadā. No kreisās: Jānis Kušķis, Irma Laiva, Emīlija Bērziņa, Rasma Grīsle, Elfrīda Šmite, Milda Lepika, Jānis Endzelīns, Zelma Sirsone, Kristīne Strazdiņa, Marta Rudzīte

J. Endzelīna pēdējās dzimumdienas svinības 1961. gada 22. februārī Kokneses "Nākās". No jubilāra pa kreisi – meita Līvija, Mārtiņš Rācenis, pa labi – viņa mazmeita Māra.

"Profesors Endzelīns ir miris, ir jāraksta viņam nekrologs, bet man vedas tikai kavēties dzīvās atmiņās, jo prof. Endzelīns ir nemirstīgs, kaut saka, ka viņš ir miris.
Nemirstīgs ir latviešu tautai dainu sargs Krišjānis Barons, nemirstīgs ir latviešu zemes sargs Kalpaks, nemirstīgs ir arī latviešu valodas sargs Jānis Endzelīns."

Valerija Baltiņa

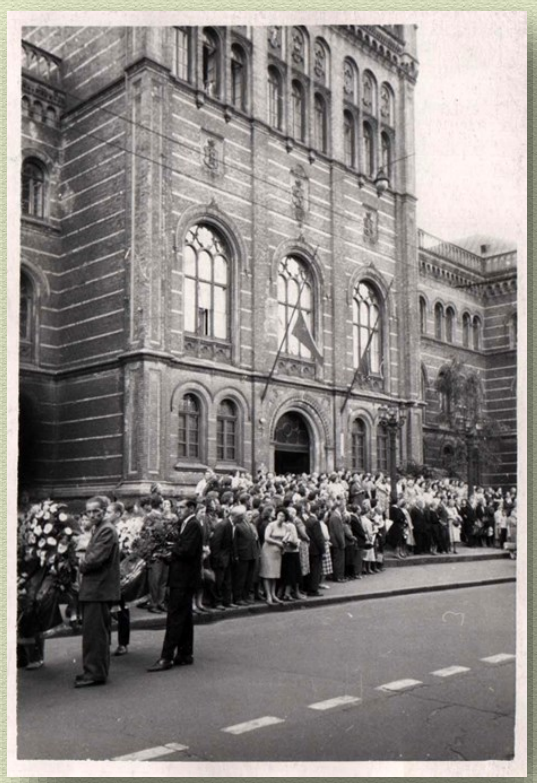

R. Grīsle Endzelīna tēva mājas ozolu vainagu noliekot: "Tā slava un neslava, ko ļaudis cits citam ceļ, laika gaitā zūd. Endzelīnam viņa dižie darbi ir uzcēluši nezūdamu slavu zinātnē un viņa cildenā personība – patiesu cieņu un mīlestību viņa audzēkņu sirdīs."

Jānis Endzelīns miris 1961. gada 1. jūlijā Koknesē, 4. jūlijā apbedīts Raiņa kapos Rīgā.

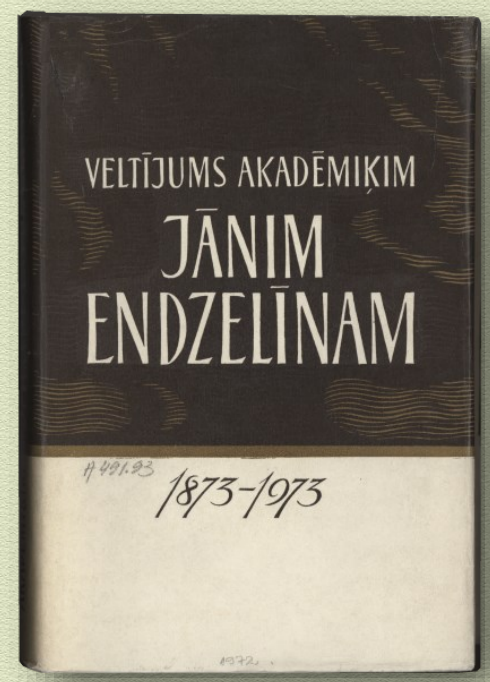

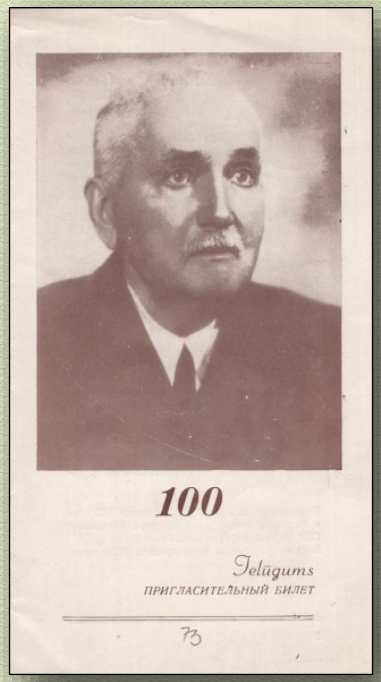

Dzimtā valoda

Ai dzimtā valoda, sirds tevī dzird
gan plašumu, gan pavasara alkas!
No tavām dzīlēm skaņu avots vird
kā mūžam nerimstošu palu šalkas.
Tavs mīļais tuvums rīta vējos dūc
ar zaru plaukstošu un bērza tāsi,
bet skaistums tavs man bija jāuzsūc
jau bērnībā ar skurbas sulas lāsi.
Kopš pirmā vārda- mīļā vārda – "māt!"
kas čukstot izskanēja bērna lūpās,
Šo mīļumu sirds spēja saglabāt
Un augstu pacelt jaunu sapņu šūpās.
Kad zeme sazaļo un dārzi zied,
un acīs ielīst saulains rīta jaukums,
es vārdus atradu, kas klusi šķiet,
bet reibina kā pirmo ziedu plaukums.
Un dzimtā valodā, kas krūtīs irdz,
es izsacītu savas lielās alkas,
pat tad , ja būtu tikai viena sirds,
kas saprastu vēl baltu bērzu šalkas!

Laimonis Vāczemnieks

"Ar gara varonību un lielu iekšēju disciplīnu Endzelīns ir veicis sava mūža misiju: baltu valodu pētnieka un latviešu literārās valodas izkopēja darbu – svētā apziņa, ka mums sava valoda ir lielākais nacionālais dārgums mūsu tautas likteņa svaru kausos."

Rasma Grīsle

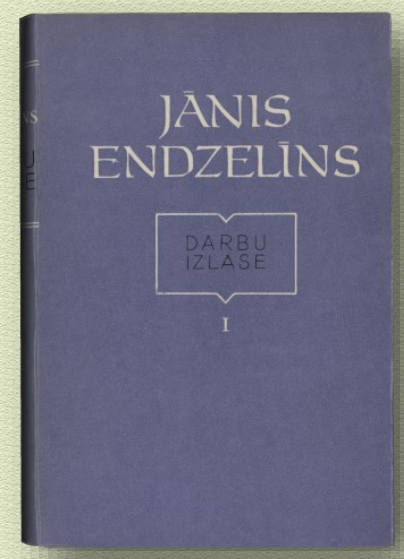

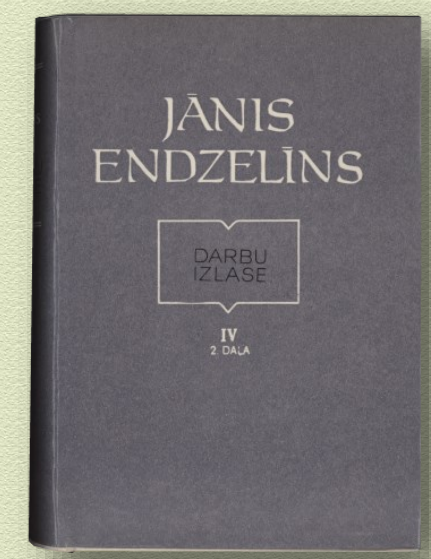

Zinātniskā konference J. Endzelīna simtgadē

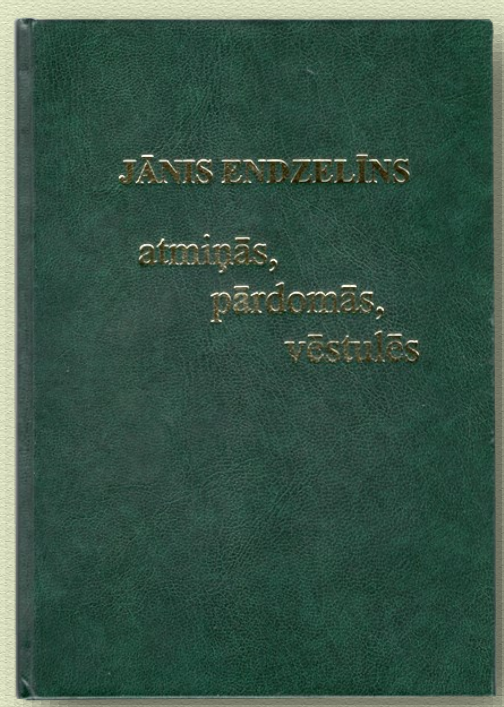

> "Var saprast Endzelīna barguma uzlāktījumus pret dzimtās valodas necienīgu valkāšanu. Latviešu valoda – tautas dzīvības avotu atslēga, kuras spodrināšanai viņš no saviem astoņdesmit astoņiem mūža gadiem veltījis vairāk nekā sešdesmit, un tāpēc dziļi vēlējās redzēt to vienmēr atspīdam tīrā sudrabā."
>
> M. Putniņa. Atmiņas par profesoru Jāni Endzelīnu. Jānis Endzelīns atmiņās, pārdomās, vēstulēs. 1999

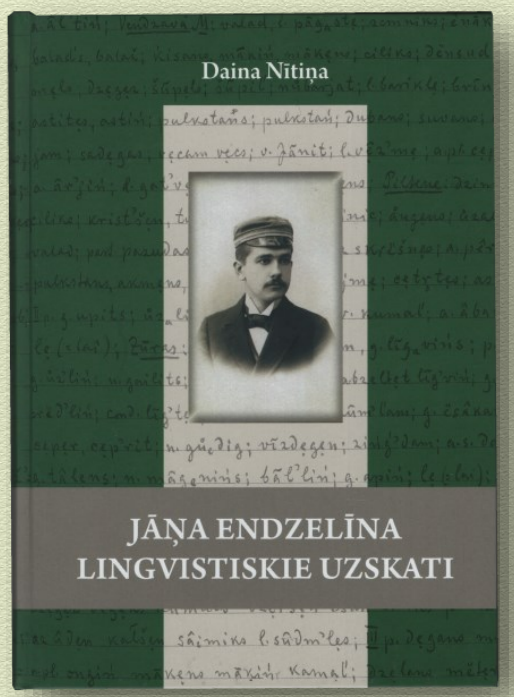

1967. gadā nodibināta Jāņa Endzelīna prēmija. Mūsdienās šo tradīciju turpina ar Latvijas Zinātņu akadēmijas Jāņa Endzelīna balvas pasniegšanu.

Jānis Strupulis. LZA Jāņa Endzelīna balvas medaļa

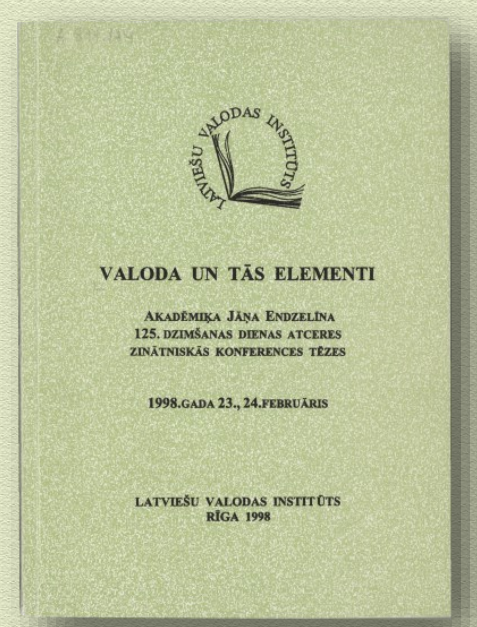

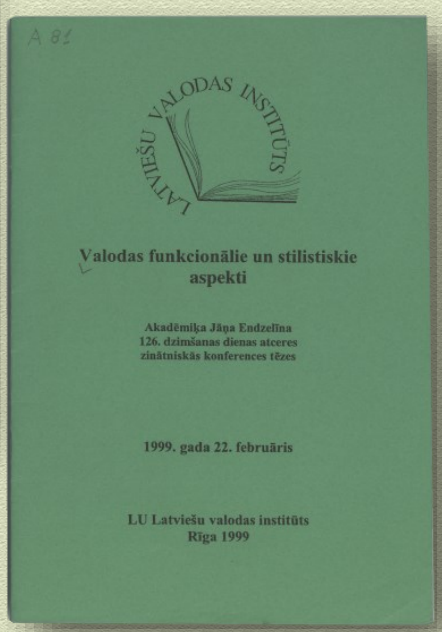

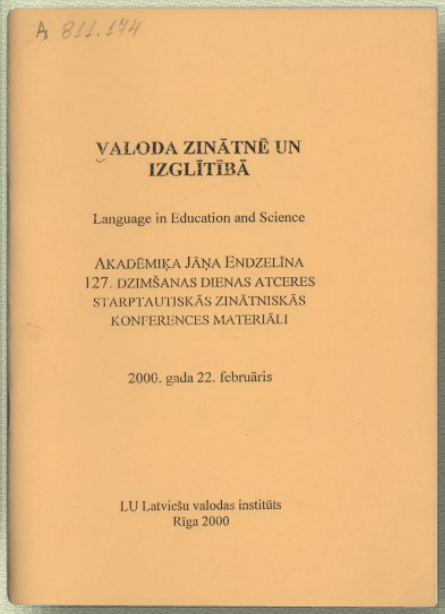

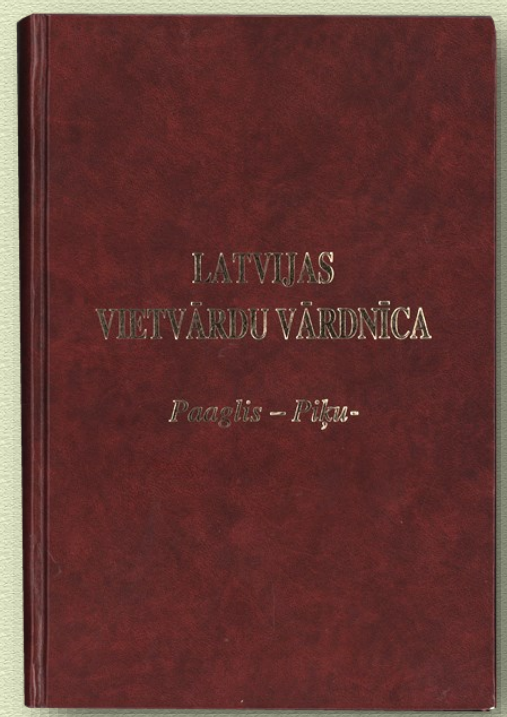

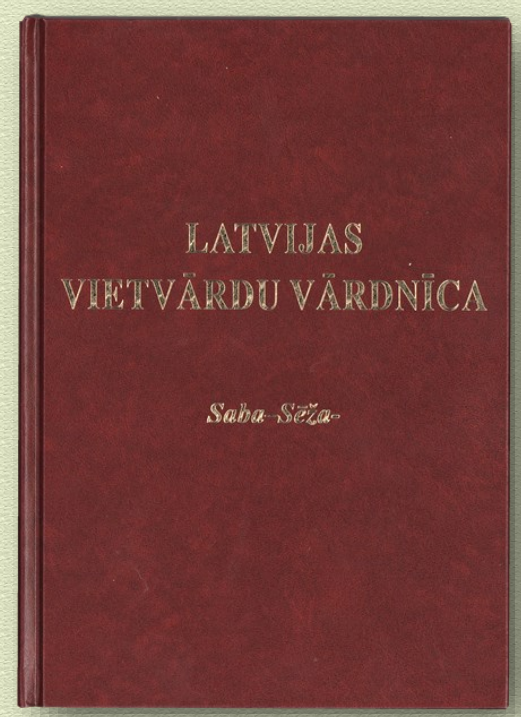

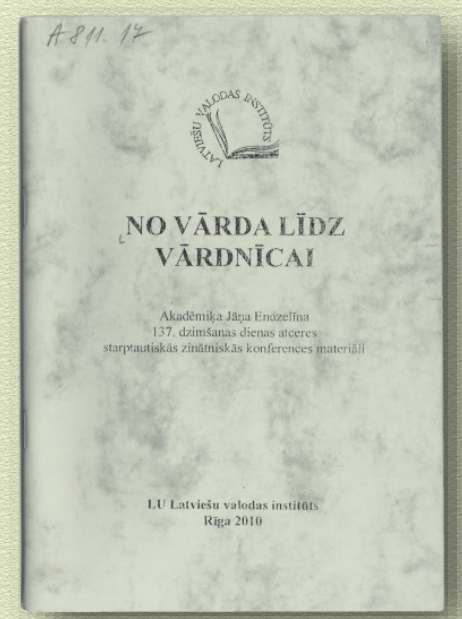

Latvijas vietvārdu vārdnīcā iekļauti arī materiāli no J. Endzelīna manuskripta

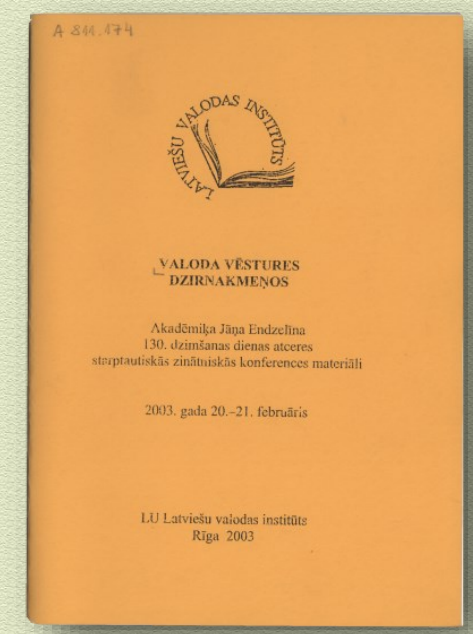

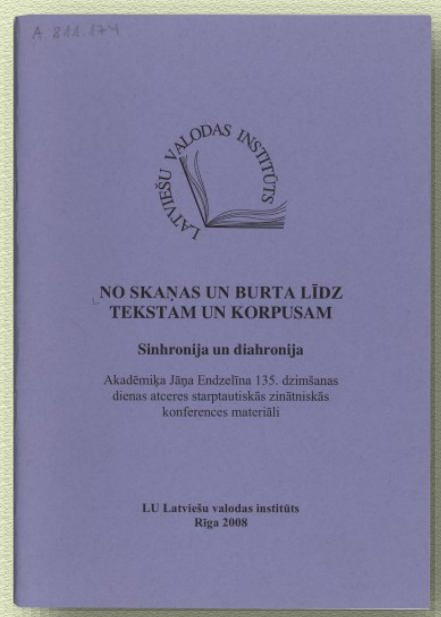

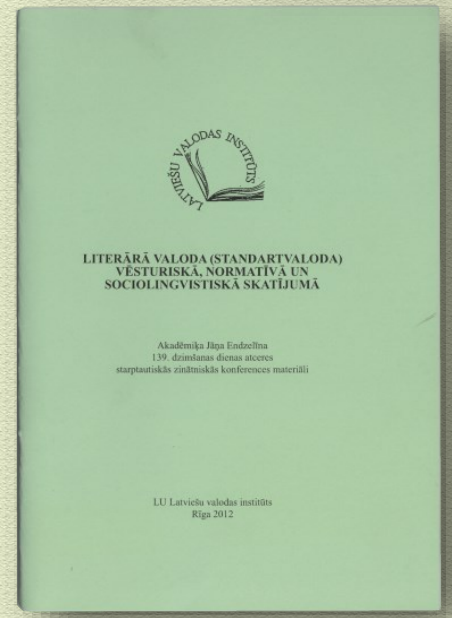

100 LATVIJAS PERSONĪBU

Jānis
ENDZELĪNS
1873—1961

Valodnieks, baltists, mūsdienu latviešu literārās valodas izveidotājs

Zinātnieks, baltists, pamatoti uzskatīts par izcilāko latviešu valodnieku. Jāņa Endzelīna darbi ir starptautiskas nozīmes pētījumi par baltu valodu vēsturi un šīs valodu grupas radniecīgākajiem sakariem ar pārējām indoeiropiešu, īpaši slāvu valodām. Bez J. Endzelīna darbiem neizšķir neviens baltists, slāvists un pat indoeiropeists. Viņš ir tīrējis un kupinājis latviešu valodu — latviešu valoda viņa darbības sākumā bija stipri kaimiņtautu valodu ietekmē. J. Endzelīns pētīja baltu valodas kopumā un atsevišķi — visvairāk latviešu valodu, daudzus lielu valodas jautājumus un senprūšu valodu, kā arī slāvu un klasiskās valodas, valodu sakarus un etnisko jautājumus. Neatsverams J. Endzelīna nopelns ir tas, ka latviešu valoda kļuva par labi ideoptu valodu citu kultūrvalodu vidū. Tāpēc viņu mēdz dēvēt par mūsdienu latviešu literārās valodas tēvu.

Jānis Endzelīns dzimis 1873. gada 22. februārī Valmieras apriņķa Kauguru pagasta "Mičķēnā" saimnieka ģimenē. 1892. gadā beidzis Rīgas klasisko ģimnāziju. Jau mācoties ģimnāzijā, nolēmis kļūt par valodnieku. Bijis ļoti apdāvināts, viegli apguvis svešvalodas. Jau ģimnāzijas gaitās tik labi pārzinājis latīņu un sengrieķu valodu, ka pat dzejojis šajās valodās. 1893. gada rudenī J. Endzelīns sācis studēt Tērbatas universitātē Klasiskās filoloģijas nodaļā, ko beidzis 1897. gadā, 1900. gadā beidzis arī Slāvu filoloģijas nodaļu. Jau studiju laikā, 1897. gadā, publicēti divi J. Endzelīna apcerējumi "Diftongu un garo vokāļu izruna latviešu valodā" un "Par latviešu prepozīcijām". Rakstā par tēju intonāciju sistēmu latviešu valodā tūlīt sasēja speciālistu uzmanību. J. Endzelīns bija tik spējīgs zinātnieks, ka viņu tūlīt pēc studijām aicināja darbā turpat Tērbatas universitātē (1897). 1903. gadā J. Endzelīns sāka docēt salīdzināmās valodniecības priekšmetus.

1905. gadā Jānis Endzelīns aizstāvēja maģistra disertāciju par latviešu prievārdiem "Латышскіе предлоги" (krievu valodā). Gadu vēlāk iznāca šā darba otrā daļa. Kopā ar Kārli Mīlenbahu sarakstītā "Latviešu gramatika" (1907) ir pirmā šāda zinātniskā latviešu gramatika, kas stipri ietekmējusi visu turpmāko latviešu valodas attīstību. 1909. gadā J. Endzelīns no Tērbatas pārgāja darbā uz Harkovas universitāti, kur strādāja līdz 1920. gadam. Šīs bija nāšīgākais posms viņa dzīvē. 1912. gadā Pēterburgā J. Endzelīns aizstāvēja doktora disertāciju "Сравнительно-балтійскіе этюды" (krievu valodā) par baltu un slāvu valodu attiecinošiem, publicēja daudzus rakstus, vasarās brauca uz Latviju un vāca izloksnju materiālus. Harkovā J. Endzelīns uzrakstīja arī savu ievērojamāko darbu — "Lettische Grammatik" (vācu valodā), kas publicēts Rīgā 1922. gadā. 1951. gadā iznāca "Latviešu valodas gramatikas" papildinātais izdevums latviešu valodā (Lenina prēmija, 1958).

1920. gadā Jānis Endzelīns atgriezās dzimtenē, no 1920. līdz 1950. gadam strādāja Latvijas Universitātē (LU), kur 1920. gadā palīdzēja izveidot Baltu filoloģijas nodaļu. "Laikam pats lielākais Endzelīna nopelns Latvijas Universitātē saistās ar nacionāli un internacionāli svarīgu bezprecedenta notikumu: Baltu nodaļas radīšanu, kādas vēl pasaulē nebija nevienā augstskolā. Lietpratējiem sadarbojoties, Baltu filoloģijas nodaļa tika izveidota augstā līmenī, jo Endzelīna paša valodnieciskā erudīcija bija milzīga, viņa zinātniskās prasības ļoti stingras un plašas jau no laika gala," rakstīja valodniece R. Grīsle. Viņš lasīja lekcijas baltistikā un salīdzināmi vēsturiskajā valodniecībā, pētīja un dociļa arī latviešu dialektoloģiju, toponīmiku, valodu vēsturi un valodu kontaktus. J. Endzelīns bija viens no Filologu biedrības dibināšanas iniciatoriem 1920. gadā.

Jānis Endzelīns un Kārlis Mīlenbahs jauno latviešu pareizrakstību bija izstrādājuši jau gadsimta sākumā (1907—1910), bet 1920. gadā tā tika vēlreiz publiski apspriesta, un 1922. gadā tā kļuva oficiāla.

Atgriezies Latvijā, Jānis Endzelīns saņēma savu 1916. gadā mirušā domubiedra Kārļa Mīlenbaha arhīvu un vārdnīcai saglabātos materiālus, ko izmēģētā, papildinātā un pabeigtā veidā izdeva kā "Latviešu valodas vārdnīcu" (1923—1932). Papildus četriem vārdnīcas pamatsējumiem vēlāk kopā ar E. Hauzenbergu tika sagatavoti divi vārdnīcas papildsējumi (1934—1946). Šī vārdnīca, ar ko K. Mīlenbahs un J. Endzelīns padarīja latviešu valodu par visas tautas īpašumu, ir neizsmeļams leksiskā materiāla avots un latviešu tautas vērtību krājumā sīkdēma līdzās K. Barona "Latvju dainām".

Vietvārdu pētīšana kļuva par nozīmīgu Jāņa Endzelīna darba lauku. 1922. gadā tika izdota "Latvijas vietu vārdu" pirmā daļa, kurā sakopoti Vidzemes vietvārdi, visvairāk māju vārdi. 1926. gadā iznāca šā darba otrā daļa, kurā atrodami Kurzemes, Zemgales un Latgales vietvārdi.

1939. gadā Jānim Endzelīnam piešķirta Vēzemes balva.

Jānis Endzelīns bijis LU Filoloģijas un filozofijas fakultātes dekāns, Filologu biedrības priekšlasītājs, Latviešu folkloras krātuves kolēģijas locekļis, LPSR Nopelniem bagātais zinātnes darbinieks (1945). No 1946. gada Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas īstenais loceklis, LPSR Valsts prēmijas laureāts (1957), daudzu ārzemju biedrību biedrs un universitāšu goda doktors. Viņa darbu skaits pārsniedz trīs simtus. Tomēr 1950. gada pavasarī padomju ideoloģi viņu izraidīja no Latvijas Valsts universitātes.

Jānis Endzelīns uzskatīja, ka valoda ir dzīva un tai ir jāattīstās. Viņš cieši savienoja teoriju ar praksi, ne tikai noskaidroja teorētiskus valodas jautājumus, bet arī pievērsa uzmanību iegūto atziņu lietošanai praksē. No 1920. gada darbojās Terminoloģijas komisijā, kam īsā laikā bija jārada termini dažādās nozarēs.

Jānis Endzelīns miris 1961. gada 1. jūlijā Koknesē, apbedīts Raiņa kapos Rīgā. Jāņa Endzelīna vārdā nosaukta Latvijas Zinātņu akadēmijas balva (1967), to piešķir par izciliem sasniegumiem latviešu valodniecībā un baltistikā.

"Profesors Jānis Endzelīns ir ne tikai mūsu valodas kārtotājs un pētnieks, viņš arī ir mūsu valodas domātājs, kas gare apceres centies atklāt un saprast katra vārda vienreizīgo nozīmi. Vajadzīga bija stingra roka un smalka dzirde, lai mūsu valodai ierādītu to augsto vietu, kādā tā tagad atrodas." (Z. Mauriņa)

62

Jaunā, talantīga filologa.
Jānis Endzelīns Tērbatas universitātē 19. gadsimta beigās

Latvijas valodniecības vissarāk atzīsta autorskāte.
Akadēmiķis Jānis Endzelīns 1960. gadā. Latviešiem ir sīkas divi zeļi zināmeki, kuru vārdi joprojām pazīstami visā pasaulē. Tie ir Imsiņa Pauls Valdens un valodnieka Jānis Endzelīns. Viņš atdeva latviešiem viņu valodu — tīru, skaistu, noteiktu un pareizu

Kopā ar studentiem ekspedīcijā.
Vietvārdu pētīšana bija nozīmīga Jāņa Endzelīna darba lauka. Latvijas teritorijā ieklā, tam viņš vēlējā daudz laika. "Vietu vārdi ir it kā tādā zemes arhīvs, kas hlūtij dokumenta arhīvam var smagi zinas par bijušiem laikiem," rakstīja J. Endzelīns. 1935. gadā Kokneses pilsdrupās

Latvijas Universitātes profesors pēc atgriešanās Latvijā 1920. gadā.
No labās priekšā trešais Jānis Endzelīns, ceturtais Teodors Zeiferts, piekais Jēkabs Veins

Filologu biedrības dibināšanas iniciators

Jāņa Endzelīna sanas 75 gadu dzimšanas dienas svinības.
1948. gada 28. februāris

Jāņa Endzelīna pēdējās dzimšanas dienas svinības.
1961. gada 22. februāris

63

Plašā sabiedrības aptaujā, ko 2004. gadā rīkoja "Latvijas Avīze", lai noskaidrotu 100 Latvijas izcilās personības, Jānis Endzelīns ir visvairāk balsu ieguvušais zinātnieks un ierindojas 13. vietā.

Jāņa Endzelīna vārdā nosauktas ielas Rīgā un Valmierā.

Izstādes "Mantojums" atklāšana 2003. gada 11. martā

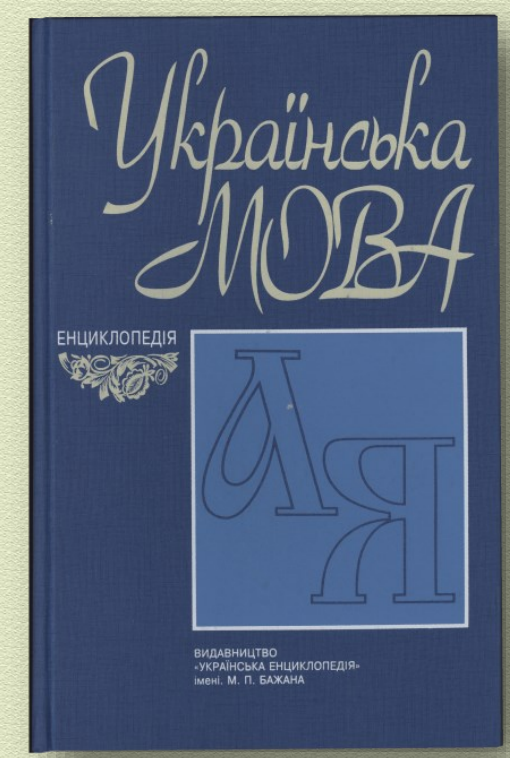

Е́НДЗЕЛІН (Endzelīns) Яніс (22.II 1873, х. Мічкени, побл. м. Валмієри – 1.II 1961, смт Кокнесе, похов. у Ризі) – латис. мовознавець, чл.-кор. АН СРСР з 1929, академік АН Латв. РСР з 1946. Закін. класичний (1897) і слов'янський (1900) відділи Юр'євського (тепер Тартуський) ун-ту. В 1908–20 працював у Харків. ун-ті (з 1912 – професор), де серед його учнів був Л. А. *Булаховський* (творчі контакти з ним Е. зберігав до кінця життя). Харків. період був плідним у діяльності Е. Тут він підготував та опубл. «Слов'яно-балтійські етюди» (1911), звідси не раз виїздив до Латвії для збирання матеріалів, що лягли в основу фундам. праці «Граматика латиської мови» (1922), значною мірою написаної ним у Харкові. Протягом 1920–50 працював у Латв. ун-ті (Рига), 1946–61 – в Ін-ті мови та л-ри АН Латв. РСР. Засновник балт. порівн. мовознавства. Автор праць: «Слов'яно-балтійські етюди» (1911), «Давньопрусська мова» (1943), «Вступ до балтійської філології» (1945), «Звуки та форми балтійських мов» (1948) та ін. У своїх дослідженнях, більшість з яких увійшла до його «Вибраних праць» (т. 1–4, 1971–81), звертався до укр. мови та її зв'язків з балт. мовами, зокрема прусською. 1967 Латв. АН заснувала премію імені Я. Ендзеліна (для праць з мовознавства).

А. П. Непокупний.

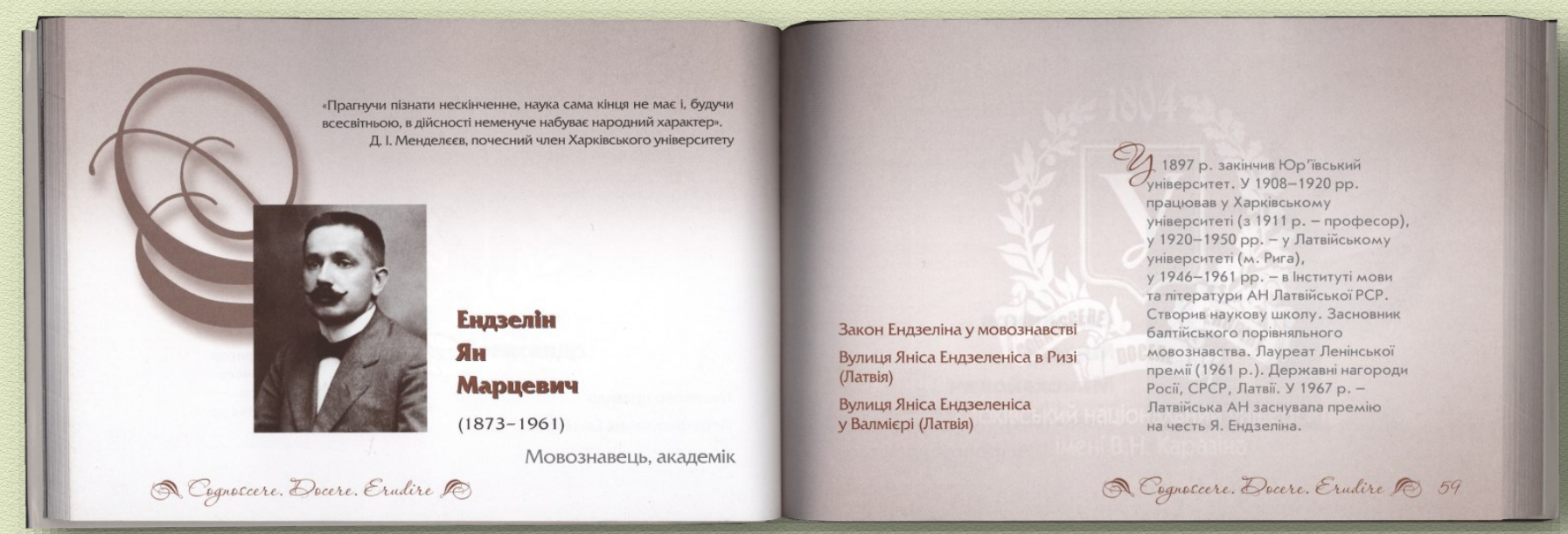

2009. gada 18. novembrī Harkivā pie V. Karazina Harkivas Nacionālās Universitātes ēkas, kurā strādāja Jānis Endzelīns, tika atklāta piemiņas plāksne. Autors mākslinieks Jānis Strupulis.

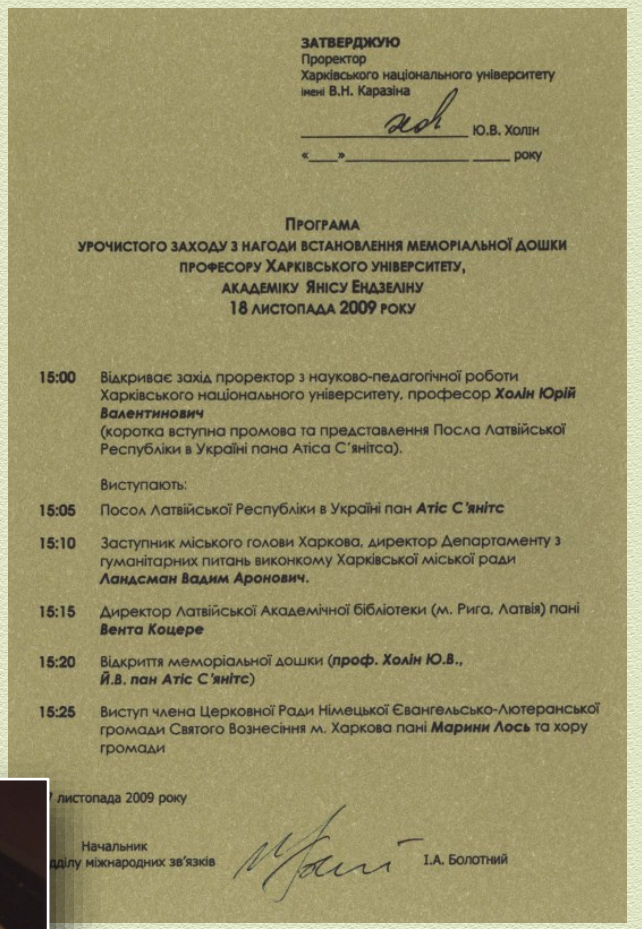

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
_____ Ю.В. Холін
«___»_____ ____ року

ПРОГРАМА
УРОЧИСТОГО ЗАХОДУ З НАГОДИ ВСТАНОВЛЕННЯ МЕМОРІАЛЬНОЇ ДОШКИ ПРОФЕСОРУ ХАРКІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ, АКАДЕМІКУ ЯНІСУ ЕНДЗЕЛІНУ
18 ЛИСТОПАДА 2009 РОКУ

15:00 Відкриває захід проректор з науково-педагогічної роботи Харківського національного університету, професор ***Холін Юрій Валентинович***
(коротка вступна промова та представлення Посла Латвійської Республіки в Україні пана Атіса С'янітса).

Виступають:

15:05 Посол Латвійської Республіки в Україні пан ***Атіс С'янітс***

15:10 Заступник міського голови Харкова, директор Департаменту з гуманітарних питань виконкому Харківської міської ради ***Ландсман Вадим Аронович.***

15:15 Директор Латвійської Академічної бібліотеки (м. Рига, Латвія) пані ***Вента Коцере***

15:20 Відкриття меморіальної дошки (***проф. Холін Ю.В., Й.В. пан Атіс С'янітс***)

15:25 Виступ члена Церковної Ради Німецької Євангельсько-Лютеранської громади Святого Вознесіння м. Харкова пані ***Марини Лось*** та хору громади

листопада 2009 року

Начальник
відділу міжнародних зв'язків І.А. Болотний

Svinīgajā ceremonijā no Latvijas piedalījās un teica uzrunu Latvijas vēstnieks Ukrainā Atis Sjanīts, LU Akadēmiskās bibliotēkas direktore Venta Kocere, studentu korporācijas "Lettonia" pārstāvis Kārlis Dumbris, kā arī Baltijas Starptautiskās akadēmijas Senāta priekšsēdētājs Staņislavs Buka.

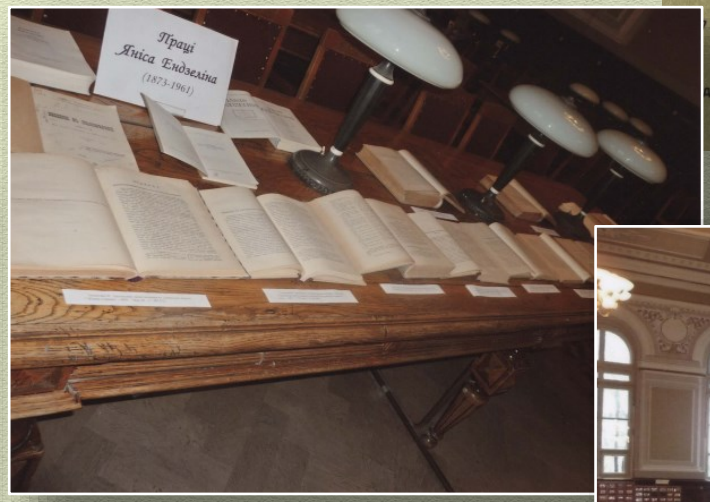

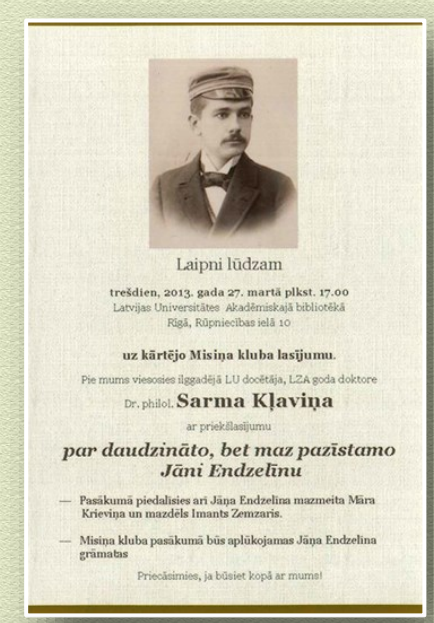

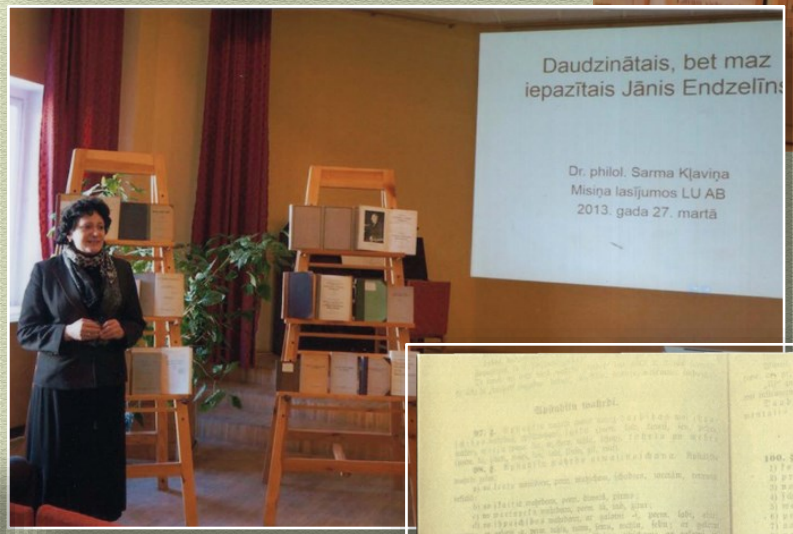

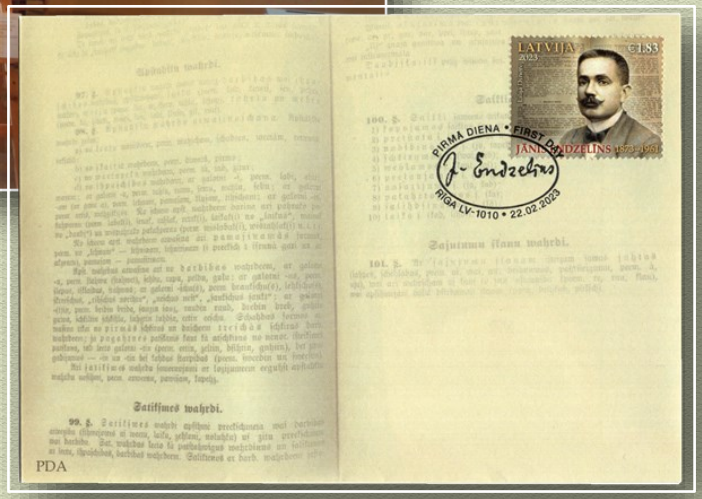

Mākslinieces Lilijas Dineres Endzelīna jubilejai veltītā aploksne

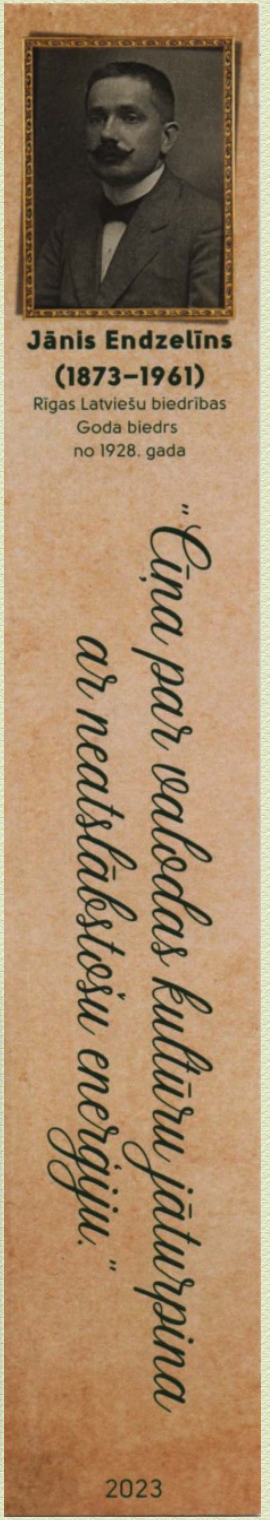

Virtuālās izstādes autore - LU Akadēmiskās bibliotēkas galvenā bibliotekāre Inguna Mīlgrāve un Dr.h.c.philol.Venta Kocere

Vizuālo koncepciju un dizainu veidojusi - LU Akadēmiskās bibliotēkas bibliotekāre Vija France